

AZ IGAZSÁG VÉDELMEBEN

BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS

AZ IGAZSÁG VÉDELMEBEN

I M P R E S S Z U M

Kiadja:	Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága 1054 Budapest, Steindl Imre u. 8. Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy, bv. tanácsos, országos parancsnok
A kiadvány megjelenéséért felelős vezető:	Dr. Csató Kornélia bv. ezredes, bv. főtanácsos hivatalvezető, BvOP Hivatal
Főszerkesztő:	Várkonyi Zsolt Kristóf főosztályvezető BvOP Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztály A kézirat szerkesztése 2019. június 24-én zárult le
ISBN	978-615-81129-1-8
Nyomda és kötetészet:	Duna-Mix Kft. 2600 Vác, Barabás Miklós u. 1.
Felelős vezető:	Szokolczai Lóránt bv. ezredes, ügyvezető
Kötésterv, tipográfia és tördelés:	Cserépy László

TANULMÁNYKÖTET
2019

TARTALOM

- 6 | **KÖSZÖNTŐ**
Tóth Tamás
- 9 | **ÜGYÉSZI KONTROLL A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS
TÖRVÉNYESSÉGE FELETT**
Polt Péter – Lajtár István
- 27 | **KÖZÖSEN A HAZA SZOLGÁLATÁBAN**
Korom Ferenc
- 43 | **KÖZÖS MÚLT, JELEN ÉS JÖVŐ:
GONDOLATOK A RENDŐRSÉG ÉS A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI
SZERVEZET EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRŐL**
Balogh János
- 61 | **EGYÜTTMŰKÖDÉS MAGYARORSZÁG SZOLGÁLATÁBAN
A BIZTONSÁGÉRT**
Góra Zoltán
- 75 | **A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS FEJLŐDÉSI PÁLYÁJÁNAK
ÚJ ELEMEI ÉS EREDMÉNYEI**
Tóth Tamás
- 93 | **„A HAZA MINDEN ELŐTT!” – MAGYARORSZÁG SZOLGÁLATÁBAN**
Szabó Hedvig

107 | **KÜLFÖLDIEK RENDÉSZETE ÉS A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS**
Végh Zsuzsanna

117 | **ALKOTMÁNYOS ÉRTÉKEINK ÉS A NEMZETI ÉRDEKEINK
VÉDELME A XXI. SZÁZADBAN**
Kiss Zoltán – Urbán Attila

129 | **KÖZÖS FELADAT ÉS KÖZÖS CÉL**
Bolcsik Zoltán – Vágó Zoltán

145 | **ÜNNEPI HÉTKÖZNAPOK – A FOGLYUL EJTETT VALÓSÁG**
Takács Tibor – Cieleeszky Péter

159 | **VÉDŐSZENTEK OLTALMÁBAN**
Hatala József

169 | **ÖRÖMHÍR A RÁCSOK MÖGÖTT**
Székeley János

177 | **KRISZTUS NYOMÁBAN AZ ELÍTÉLTEK KÖZÖTT**
Kiss-Rigó László

191 | **MIKOR ÉR VÉGET AZ ÉLETFOGYTIG TARTÓ
SZABADSÁGVESZTÉS?**
Kónya István

215 | **ELMÉLKEDÉS A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI JOG
JELENTŐSÉGÉRŐL**
Vókó György

227 | **A BITÓFÁK UTÁN**
Korinek László

241 | **TUDOMÁNY ÉS SZAKMAISÁG**
Mezey Barna

257 | **A PÁRTFOGÁS RÖVID FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE**
Velez Edit

275 | **A TANULMÁNYKÖTET
SZERZŐI**

KÖSZÖNTŐ

Tisztelt Olvasó!

A Büntetés-végrehajtási Szervezet Szent Adorjának, a büntetés-végrehajtás védőszentjének magyarországi kultuszára és a büntetés-végrehajtás történetének ezer éves múltjára emlékezve mond köszönetet mindazoknak, akik hozzájárultak múltbeli és jelenkori sikereinkhez.

Kiadványunk célja, hogy a Büntetés-végrehajtási Szervezetének tevékenységét az államigazgatás és a közigazgatás, a társszervek vezetőinek, az egyházi és világi szervezetek és a tudományos élet véleményalkotóinak szemszögéből is megismertethessük. A büntetés-végrehajtás ezer éves múltja megszámlálhatatlan szállal köti össze feladatainkat, hivatásunkat. Kiadványunkban a jogszabályokban meghatározott és az önként vállalt és végrehajtott feladatainkat kívánjuk bemutatni, melyeket együttműködő partnereinkkel közösen végzünk a társadalom szolgálatában.

Feladataink eredeztethetőek államalapító királyunk, Szent István törvényeiből és Imre fiához szóló intelmeiből, melyekből csak néhány példát idézve is jól kirajzolódik a közös múltban gyökeredző összetartozás, a közös értékek tisztelete.

A ma is érvényes értékek között említhető meg,

hogy a bölcsek társaságában való uralkodás a helyes,
hogy a rosszat úgy helyes büntetni, hogy neveljen is,
hogy az ítékezésben a törvény előtt mindenki egyenlő,
hogy a köz vagyonához ne nyúljon senki,
hogy az egyházi és világi tanácsok mellett a fiatalokat is meg kell hallgatni.

Jól felismerhető, hogy a kormányzásról, az állami feladatokról, a közbiztonságról, a képzés és az oktatás jelentőségéről szólnak a fenti ajánlások.

Az ezer éves múltunk öröksége erőt ad és felelősséget is ró ránk. Közös nemzeti céljaink, így a sikeres kormányzás, a közbiztonság fenntartása, az országunk és nemzetünk felemelkedéséért való törekvések mind arra köteleznek, hogy alapos körültekintéssel hozzuk meg hosszú időre szóló döntéseinket.

A büntetés-végrehajtás parancsnoki és személyi állománya elkötelezetten, törvényesen és szakszerűen látja el feladatait „Az igazság védelmében”.

*Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy
bv. tanácsos
országos parancsnok*

ÜGYÉSZI KONTROLL A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS TÖRVÉNYESSÉGE FELETT

Polt Péter – Lajtár István

Minden kerek évforduló önkéntelenül is számvetésre készítet, felidézi a múlt emlékezes pillanatait, a jelen feladatait és a jövő terveit egyaránt. Különösen így van ez akkor, ha a jubileum egy országos apparátus, egy olyan nagy múlttal és hagyománnyal bíró közösség életében következik be, mint a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet. Hazánk Büntetés-végrehajtási Szervezete állami, fegyveres rendvédelmi szerv, amely a külön törvényben meghatározott feladatainak szakszerű ellátásával hozzájárul a közrend és a közbiztonság erősítéséhez, ezáltal jelentős szerepet vállal a társadalom védelmének biztosításában. Szakmai munkáját folyamatosan változó jogszabályi környezetben, állandó és fokozódó hazai és nemzetközi elvárások mellett végzi. Jelentős tradícióval bíró olyan hivatásrend, amely feladatait a köz érdekében, a társadalom szolgálatában teljesíti.

Bevezető

A büntető igazságszolgáltatás hatékonysága a jogállam egyik fokmérője. Nem lehet megfelelő jogbiztonság abban az országban, ahol megfelelőek ugyan az anyagi és eljárásjogi szabályok, és ezek alapján törvényesen működnek a büntetőeljárásban részt vevő hatóságok, de a jogerős ítéletet

nem követi annak megfelelő és jól szabályozott végrehajtása. Törvényes ítélet nélkül nincs büntető igazságszolgáltatás, de végrehajtás nélkül tartalmilag kiüresedik a legjobb ítélet is.¹

A modern állam szerves részét képezi a korszerű büntetés-végrehajtás, ez utóbbi pedig elképzelhetetlen hatékony garanciális háttér, a végrehajtás törvényességére is kiterjedő, nemzetközi és hazai garanciális- és kontrollrendszer hiányában. A büntetés-végrehajtás során – ahol az emberi alapjogok korlátozására kerül sor – határozott és hatékony védelmet kell nyújtani az emberi jogok megsértésével, az esetleges hatalommal való visszaéléssel szemben. A büntetések és intézkedések, valamint más, személyi szabadságkorlátozással járó szankciók végrehajtása ezért olyan állami feladat, ami differenciált – jogi, szakmai, társadalmi stb. – ellenőrzés alatt áll.

A büntetés-végrehajtást övező garancia- és kontrollrendszer – amely a büntetés-végrehajtási jog tárgykörének is részét képezi – több önálló elemből álló komplex struktúra. A belső revíziót jelentő igazgatási felügyelet mellett hozzátartozik a nemzetközi szervezetek által gyakorolt kontroll, az ügyészségi törvényességi felügyelet és jogvédelem (a továbbiakban: bv. felügyelet), a bírósághoz fordulás lehetősége, a társadalmi ellenőrzés, az elítélt, illetve a büntetőeljárás kényszerintézkedés hatálya alatt álló személyek az ombudsmanhoz, valamint nemzetközi szervezetekhez fordulásának joga, továbbá az alapjogi biztos által gyakorolt nemzeti ellenőrző mechanizmus.

A nemzeti független kontroll léte nem a belső, kormányzati ellenőrzés minőségével szembeni alapvető bizalmatlanság megnyilvánulása, hanem annak további garanciális eszköze, hogy az esetleges törvénysértések, visszasságok, visszaélések megelőzhetők, illetve eredményesen kezelhetők lehessenek. Hasonló módon a hatékony belső kormányzati ellenőrzés hiánya vagy annak gyengesége, esetleges diszfunkciója esetén a külső kontroll sem tudja biztosítani az elvárható egyen-

súlyt, nem tudja és nem is veheti át a belső ellenőrzés feladatát. Tehát a két típusú ellenőrző rendszer együttes léte és kiegyensúlyozott működése adhat csak igazi garanciákat arra nézve, hogy a jogfosztó és jogkorlátozó szankciókat az emberi méltóság tiszteletben tartásával hatékonyan és átláthatóan hajtsák végre.

Ezt hangsúlyozza az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az új európai börtön szabályokról szóló REC (2006) 2. számú ajánlása is. Mivel az egyes országokban a büntetés-végrehajtás külső független ellenőrzése különféle formákat ölthet, ezért a nemzetközi ajánlások célja sem az, hogy az ellenőrzés módját uniformizálják, ellenkezőleg, lehetővé kívánják tenni a nemzeti sajátosságokhoz igazodó eltérő kontroll-modellek létrejöttét, feltéve, hogy azok függetlenek és feladataik ellátására képesek.

A törvényességi felügyelet, mint a garancia- és kontrollrendszer meghatározó eleme

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a büntetés-végrehajtás, illetve annak törvényességi kontrollja a világ számos országában – bizonyos mértékben – ügyészi feladat, függetlenül az ügyészség alárendeltségétől és alkotmányos helyzetétől. Ahány állam, szinte annyi formában létezik a nemzeti sajátosságokhoz igazodó ezen ügyészi ellenőrzés. Az ügyészség kontrollszerepével kapcsolatban számos nemzetközi dokumentum fogalmaz meg ajánlásokat. Ezek közül is indokolt kiemelni az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 2000. október 6. napján REC (2000) 19. szám alatt elfogadott – az ügyészségnek a büntető igazságszolgáltatás rendszerében betöltött szerepéről szóló – ajánlást, amely hangsúlyozza, hogy az egyes büntető igazságszolgáltatási rendszerekben az ügyész felügyeli a bírósági határozatok végrehajtását.² A különböző tudományos kutatások, nemzeti referátumok is megerősítették, hogy valamilyen módon és mértékben az ügyészséget célszerű bekapcsolni a büntetés-végrehajtásba. Tekintettel arra,

hogy az ügyészi szervezet rendelkezik azzal a hatósági jogosítvánnyal, eszközökkel, szakismerettel és operatív módszerekkel, amelyek a jogsértések megelőzéséhez és megszüntetéséhez szükségesek, ezért a nemzetközi elvárásokban is megfogalmazott külső garanciát és kontrollt a leghatékonyabban tudja biztosítani.³

Az ügyészség büntető igazságszolgáltatásban betöltött jogállami szerepének, a bűnözés elleni küzdelemben kifejtett alkotmányos feladatának meghatározó és folyamatosan növekvő jelentőségű részét képezi az a felügyeleti és jogvédelmi tevékenység, amelyet a büntetés-végrehajtás törvényessége felett ellát. Ezen kontroll célja a büntető határozat törvényes végrehajtásának elősegítése és annak előmozdítása, hogy az adott szankció betöltse rendeltetését. Feltételezi a rendszeres ellenőrzést, vizsgálatot, az azonnali intézkedési jogosultságot, továbbá minden bűnüldöző, igazságszolgáltató, végrehajtó, igazságügyi igazgatási szerv irányába az indítványozási jogosultságot. Ezek együttes megléte biztosíthatja a törvényességi felügyelet elvárható funkcionálását.⁴

A büntetés-végrehajtásnál a törvényesség tartalmilag magában foglalja, hogy a büntetés-végrehajtási szervek rendeltetésüknek megfelelően működnek, mindent megtesznek a büntetés és a büntetőjogi intézkedés, a büntetőeljárás kényszerintézkedés céljának megvalósítása érdekében. A törvények prioritása az egyik alapvető tartópillére a jogállamnak. A törvénysértések a büntetőbírói határozatok végrehajtásának késedelmét eredményezhetik, az állam büntető igényének érvényesülését akadályozhatják, ugyanakkor a büntetés célján túlmenő hátrányokat okozhatnak a végrehajtás hatálya alatt állónak.⁵

A büntetés-végrehajtás törvényességi felügyelete két oldalról közelíthető meg. Egyrészt érvényt kell szerezni a fogvatartottak jogainak, hogy sajátos helyzetükben ne érje őket több hátrány, mint amit a törvény előír; másrészt gondoskodni kell a többi ember, a társadalom jogainak védelméről azáltal, hogy akit elítéltek, azon valóban hajtsák végre az ítéletet. Fontos követelmény az is, hogy ne

maradjon el egyetlen büntetés, illetve büntetőjogi intézkedés végrehajtása sem, mert különben az egész büntetőeljárás célját és értelmét veszti. Az ügyészi törvényességi felügyelet a fogvatartottak jogi helyzetének védelméhez, a jogérvényesüléshez járul hozzá ellenőrzéseivel, tényfeltárásaival, vizsgálataival és más felügyeleti jogosítványai gyakorlásával az állam büntetőhatalmi igényének alkotmányos, törvényes keretek között tartását segítve.⁶

Hazánkban a büntetés-végrehajtás törvényessége ügyészi felügyeletének kezdeti a XIV. századra nyúlnak vissza. A szent korona ügyésze – aki a mai értelemben vett ügyészi feladatokat ellátó személy volt – ettől az időtől kezdve került kapcsolatba a büntetés-végrehajtási tevékenységet ellátókkal, azok felügyeletével. A királyi ügyigazgatóság ügyészeinek fontos feladata volt a nyomozás és a vádképviselés mellett, hogy felügyeltek az államfogyokra és ellenőrizték a kincstári követelések szabályszerű behajtását is.⁷ A büntetés-végrehajtási felügyelet néhány hagyományos eszközével, az államfogyok fogvatartásának időszakonkénti ellenőrzésével, a látogatások vagy a beszélő engedélyezésével már ekkor találkozhatunk. A királyi jogügyi igazgatóság kisebb megszakításokkal majdnem az első ügyészi törvény hatálybalépéséig állt fenn. A XVII. század végétől megszervezett tiszti ügyészi hivatalok bizonyos szempontból a mai értelemben vett büntetés-végrehajtási felügyeletet is ellátták. Nyilvántartották az elítélteket és a kezesség mellett szabadlábra helyezetteket, rendszeresen ellenőrizték a tömlöcöket, ami azonban – a tiszti ügyészek függő helyzetéből adódóan – önmagában még semmiféle befolyást nem jelentett sem a fogvatartás körülményeire, sem a gyakran évekig húzódó büntetőeljárások menetére.

A jogfejlődés jelentős állomása volt az 1869. évi IV. törvény, amely az igazságszolgáltatást elkülönítette a közigazgatástól és megszüntette a törvényhatóságok bírói hatalmát. Az 1871. évi XXXI. törvény 32. §-a alapján a törvényhatóságok átengedték a börtöneiket és azok felszerelését az újonnan szervezett bíróságok részére. 1871. június 10-én a magyar országgyűlés előtt kihirdetésre került a királyi

ügyészségről szóló 1871. évi XXXIII. törvénycikk, amely megteremtette hazánkban az első egységes ügyészi szervezetet és a bíróságoktól függetlenül működő királyi ügyészek alá rendelte a bírósági fogházakat. A hazai, központilag irányított büntetés-végrehajtási rendszer kialakulását innen lehet számítani.

Megállapítható, hogy a felügyeleti tevékenység súlya és hatásköre az idők folyamán fokozatosan bővült. E felügyeleti ág rendszerváltozásig tartó fejlődése azonban korán sem volt töretlennek mondható. Volt olyan időszak – az 1950-es években –, amikor politikai megfontolásból, szakmai hozzá nem értésből háttérbe szorították. Az idő azonban bebizonyította ezen ügyészi munka létjogosultságát, szükségességét, így fokozatosan egyre céltudatosabbá, szélesebb körűvé vált.

A szakterület életében mérföldkőnek számított, amikor az 1989. évi XXXI. törvény beiktatta az Alkotmány⁸ rendelkezései közé – amit huszonkét évvel később az Alaptörvény⁹ is megerősített –, hogy az ügyészség felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett. Ezen ügyészi munka fejlődésében, szakmai és szervezeti legitimitációjának erősítésében meghatározó fontossággal bírt a 2000-ben véghezvitt ügyészségi szervezeti, majd a 2003-ban megvalósított működési reform. A reformok – melyek a munka hatékonyságának, eredményességének és időszerűségének javítását célzó változásokat eredményeztek, továbbá az ezredforduló és az Európai Unió csatlakozás kihívásaira adandó válaszokat tartalmazták – a büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyészi munka irányában is egyértelmű követelményeket fogalmaztak meg. Hangsúlyozták, hogy a szakterület szerepe és jelentősége nagyban felértékelődött, ezzel párhuzamosan azt is világossá tették, hogy ezen ügyészi munkával szembeni szakmai elvárás szintje is növekedett.¹⁰ Innen számítva a büntetés-végrehajtási felügyeleti tevékenység nemzetközi vonatkozásai mellett egyre jobban felerősödött és hangsúlyt kapott az emberi jogvédelmi szerepkör, ami ma már a szakterületi ügyészek elnevezésében is tükröződik.

A bv. felügyeleti tevékenység alkotmányos legitimitációját megerősítő Alaptörvénnyel egyidejűleg lépett hatályba 2012. január 1-jén az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény (a továbbiakban: Ütv.), amely a szakterület általi kontroll hatékonyságát tovább javította.¹¹ Erőteljesebbé vált a bv. felügyeleti tevékenység eszközrendszere, lehetővé téve a jogaikban korlátozott személyek jogvédelmét, illetőleg a szankciók végrehajtásának kikényszerítése érdekében a korábbinál hatékonyabb ügyészi fellépést.¹² A 2013. évben – az ügyészi szervezeten belüli profiltisztítás eredményeként – ezen felügyeleti munka a közjogi szakág részévé vált.

A törvényességi felügyelet magyar modellje az ügyészséget széles körben és erős jogosítványokkal ruházza fel a kontrollszerep ellátása kapcsán. Ez már sokkal átfogóbb területeket ölel fel, mint a büntetőjogi szankciók és a büntető eljárásjogi kényszerintézkedések végrehajtásának körét. A felügyelet terjedelmét az Ütv. 22-24. §-a, továbbá a büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyészi tevékenységről szóló 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás (a továbbiakban: Alaputasítás) határozza meg. Az ügyész alapfeladatai közé tartozik különösen, hogy törvényességi felügyeletet lát el a büntetések, a mellékbüntetés, az intézkedések, a szabálysértési elzárás, a személyi szabadságot elvonó és azt korlátozó eljárási kényszerintézkedések, a kijelölt kötelező tartózkodás, valamint az utógondozás végrehajtásáról, továbbá a bűnügyi, a szabálysértési, a körözési nyilvántartásról rendelkező jogszabályi előírások megtartása felett, valamint közreműködik a büntetés-végrehajtási bíró (a továbbiakban: bv. bíró) eljárásában.

Az ügyészi kontroll jogszabályi háttere és súlyponti kérdései

A bv. felügyeleti ügyészek munkájukat folyamatosan változó jogszabályi környezetben látják el. A büntetés-végrehajtási jog szabályozása tükrözi a végrehajtás hatálya alatt álló személy és a végrehajtást végző szerv kapcsolatának jogi tar-

talmát, a végrehajtással érintett személy jogi helyzetét, a törvényességi garanciákat. Az elmúlt évtizedben olyan fokú jogi vérátömlesztésnek lehetünk tanúi, ami a büntetés-végrehajtási jog valamennyi alkalmazója számára komoly kihívást jelent. A jogszabályi változások sorában külön is szükséges kiemelni Magyarország új Büntető Törvénykönyvét, valamint új Büntetés-végrehajtási Kódexét (a továbbiakban: Bv. Kódex).

2013. július 1. napján lépett hatályba a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.), amely a tettarányos büntetőjogi szemléletet követő, és az állampolgárok biztonságérzetének javítását szem előtt tartó, a következetes szigor talaján álló Kódex. A Btk. kodifikációjának egyik sarokponti kérdésévé a szankciórendszer vált. A büntetőjogi jogalkotás egyik kiemelt célkitűzése ugyanis évtizedek óta a büntetési rendszer differenciáltabbá és gazdagabbá tétele volt. E mellett olyan jogkövetkezményekre volt szükség, amelyek garantálják a jogkövető állampolgárok védelmét, és hatékony visszatartó erőt jelentenek a bűnelkövetőkkel szemben.

A szabadságvesztés büntetés már a Csemegi-kódex¹³ büntetési rendszerében is meghatározó szerepet töltött be, és az új Btk. szankciórendszerében is központi helyet foglal el. A büntetési célok elérésére való alkalmasságát törvényi szabályozása, valamint kiszabásának és végrehajtásának megfelelő differenciálása biztosítja. E differenciálás többek között abban nyilvánul meg, hogy különböző tartamban, más végrehajtási fokozatokban, eltérő módon és végrehajtási rendben alkalmazható. Az elkövető izolálása révén biztosítja a társadalom védelmét, egyúttal a potenciális bűnelkövetőkre is a legerősebb visszatartó hatást fejt ki.

Valódi célját azonban csupán akkor érheti el, amennyiben annak fogatosítása is megfelel a jogalkotói elvárásoknak. A büntető anyagi jog reformját követően a büntetés-végrehajtási jog reformja sem várható sokáig magára, ezért a 1415/2013. (VII. 5.) Korm. határozat elrendelte az új Bv. Kódex tervezetének előkészítését.¹⁴ A

kormányhatározat rögzítette továbbá a kodifikáció főbb elveit és irányait. Így például előírta, hogy az új jogintézmények kidolgozásakor biztosítani kell a nemzetközi elvárásoknak való megfelelést. A szabadságvesztés végrehajtása kapcsán pedig kimondta, hogy új alapokra szükséges helyezni a fogvatartottak osztályozását, besorolását és foglalkoztatását, ennek érdekében ki kell dolgozni az egyéniesítést és reintegrációt biztosító előmeneteli rezsimszabályt. Hangsúlyozta, hogy a zsúfoltság csökkentése érdekében meg kell vizsgálni az elektromos távfelügyeleti rendszer bevezetésének lehetőségét, továbbá az eddigieknél differenciáltabb jutalmazási és fegyelmezési rendszer kialakításának szükségességét. Előírta az új kapcsolattartási formák bevezetése lehetőségének megvizsgálását, valamint a büntetés-végrehajtás során biztosítandó gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósítását.

A kodifikációs folyamat az Országgyűlés 2013. december 17-i ülésnapján a törvény elfogadásával zárult, Magyarország új Bv. Kódexe 2015. január 1. napján lépett hatályba.¹⁵ A törvény célja egyrészt a nemzetközi elvárásokhoz és a hazai realitásokhoz igazodva új alapokra helyezni a magyar büntetés-végrehajtást, másfelől a bevált, és a gyakorlat által már visszaigazolt jogintézményeket is megőrizni. A Bv. Kódex vitathatatlanul legjelentősebb újításai a szabadságvesztés végrehajtása körében jelennek meg, az egyéniesítés és a differenciálás érvényesítése mentén (kockázatelemzés és reintegráció, rezsimszabályok, sértetti jogok és érdekek védelme, sajátos kezelési igényű elítéltekre vonatkozó szabályozás, társadalmi kötődés program stb.). További fontos újítása a bíróság és az ügyész büntetés-végrehajtási feladatainak meghatározása.

A Bv. Kódexben megjelenő ügyészi feladat alapvetően kettős. Egyrészt a bv. ügyészek továbbra is jelentős szereplői a törvény III. Fejezetében szabályozott bv. bírói eljárásnak. A bv. bírói meghallgatáson, illetve tárgyaláson történő ügyészi részvétel, az indítványozási és jogorvoslati jogosultság továbbra is a bv. ügyészi tevékenység eljárásjogi eszköztárának szerves részét képezi. A Bv. Kódex 6. §-a deklarálja, hogy a büntetések, az intézkedések, a kényszerintézkedések, a rendbíróság

helyébe lépő elzárás és a szabálysértési elzárás végrehajtása felett az ügyészség törvényességi felügyeletet gyakorol, amelynek során az ügyészségről szóló törvény szerinti jogosultságok illetik meg és kötelezettségek terhelik. A jogalkotó büntetés-végrehajtási jogi felhatalmazást is ad a legfőbb ügyész számára, hogy a büntetőeljárás törvényben szabályozott módon, jogorvoslati eljárást kezdeményezzen a Kúriánál a törvényesség érdekében. A korábbi deklaratív hatállyal szemben ezen rendkívüli perorvoslati eljárásban lehetőség nyílik a megtámadott határozat megváltoztatására, hatályon kívül helyezésére és az eljárás megszüntetésére, szükség esetén az eljárás új eljárásra utasítására.¹⁶

A büntető anyagi jogi és végrehajtási jogi kódexek megújítását az eljárásjogi kodifikáció követte. 2018. július 1. napján lépett hatályba a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.), amely elsődlegesen az eljárás hatékonyságának és időszerűségének javítását, továbbá az eljárási szereplők jogainak és kötelességeinek megfelelőbb érvényesülését tűzte céljául. A Be.-nek különösen a személyi szabadságot érintő kényszerintézkedésre vonatkozó szabályozása érintette közvetlenül a büntetés-végrehajtás törvényessége feletti ügyészi kontroll gyakorlását.

A büntetés-végrehajtás törvényessége feletti ügyészi felügyelet súlyponti kérdése a személyi szabadságkorlátozások végrehajtásának törvényessége. A változó jogszabályi környezet, a szervezett bűnözés és a kábítószer fogva tartó helyeken történő megjelenése, a korrupció veszélye, a büntetés-végrehajtási intézetek telítettsége, továbbá a fogvatartás rendje és biztonsága iránti elvárás egyaránt olyan körülményeket jelentenek, amelyek növekvő feladatokat rónak e téren a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészekre.

A szakterületi ügyészek munkájuk során napi kapcsolatban állnak a Büntetés-végrehajtási Szervezettel. E munkakapcsolatot hagyományosan a törvényesség biztosítására irányuló határozott és következetes fellépés, valamint a korrekt szakmai

együttműködés jellemzi. Ennek során a főügyészségek az illetékességi területükön működő büntetés-végrehajtási intézetek (a továbbiakban: bv. intézetek) vonatkozásában, a Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztálya pedig a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága büntetés-végrehajtási tevékenységét érintően gyakorolja a törvényességi kontrollt.

A szabadságvesztés végrehajtása törvényességének felügyelete során az ügyész minden bv. intézetben havonta legalább egyszer köteles ellenőrizni a befogadás, a szabadítás, a kényszerítő eszközök alkalmazásának és a fiatalok elítéltekre vonatkozó speciális végrehajtási szabályok érvényesülésének törvényességét, valamint visszatérően az Alaputasításban meghatározott rendelkezések megtartását. A bv. intézet valamennyi objektumában havonta legalább kétszer ellenőrzi az elítéltekkel való bánásmód törvényességét. Évenként megvizsgálja, hogy a félbeszakítás, az eltávozás, a kimaradás, valamint az átmeneti részleg, a társadalmi kötődési program szabályainak, továbbá az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása során engedélyezett intézet elhagyásának lejárta után intézkedtek-e a jogellenessé vált távollét megszüntetése és a szabadságvesztés büntetés hátralévő részének végrehajtása érdekében. Az ügyész évente köteles megvizsgálni továbbá, hogy az általa indítványozott feltételes szabadság megszüntetését követően fogvatartásba vették-e a szabadságvesztés büntetést.

A szakterületi ügyészek különös gondossággal ellenőrzik a bv. intézetekben végrehajtott személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések végrehajtásának törvényességét. Havonta legalább kétszer megvizsgálják a letartóztatás és az előzetes kényszergyógykezelés fogatosítását. Ennek során ellenőrzik a bánásmód törvényességét, a fogva tartás alapjául szolgáló iratok meglétét és szabályszerűségét, a fogva tartási határidők betartását, valamint a kényszerítő eszközök alkalmazásának törvényességét. Minden alkalommal különös figyelmet fordítanak a fiatalok letartóztatottakra vonatkozó speciális végrehajtási szabályok érvényesülésének vizsgálatára.

Az ügyész az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetben legalább havonta kétszer ellenőrzi a kényszergyógykezeltekkel való bánásmód, valamint a velük szemben alkalmazott korlátozó intézkedések és kényszerintézkedések törvényességét. Hasonló módon – havonta legalább egyszer – vizsgálja meg a bv. intézetekben a szabálysértési elzárás, továbbá a pénzbírság, a helyszíni bírság, valamint a közérdekű munka helyébe lépő szabálysértési elzárás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának törvényességét. Négyévenként legalább egyszer képezi vizsgálat tárgyát a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés foganatosításának törvényessége. Az ügyészek a bv. intézetben erre irányuló kérelem alapján – továbbá szűrőpróbaszerűen – meghallgatják a fogvatartottakat. A vizsgálatok során, illetve a meghallgatások kapcsán feltárt törvénysértések megszüntetése, továbbá azok jövőbeni előfordulásának megelőzése érdekében a szükséges intézkedéseket megteszik.

A szakterületi ügyészeknek hosszú idő óta kiemelt feladatát képezi a büntetés-végrehajtási intézetekben fogvatartottakkal való bánásmód törvényességének ellenőrzése. A kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére létrehozott Európai Bizottság ügyészségre vonatkozó ajánlásainak végrehajtása tárgyában kiadott 3/2000. (ÜK. 12.) legfőbb ügyész helyettesi körlevél 7. pontja alapján a fogvatartottakkal kapcsolatos bánásmód törvényességének helyzetéről a főügyészségek évente jelentést tesznek a Legfőbb Ügyészségnek. A vizsgálatok célja annak megállapítása, hogy a bánásmód törvényességét biztosító jogszabályi előírások maradéktalanul végrehajtásra kerültek-e, illetve miként érvényesültek a vonatkozó nemzetközi jogi normák és ajánlások a gyakorlatban, továbbá milyen tényezők nehezítették a végrehajtást. A főügyészségek részjelentései alapján általánosságban megállapítható, hogy a fogvatartottakkal való bánásmód törvényességét biztosító jogszabályi előírásokat a fogva tartó szervek végrehajtják, a végrehajtás módja jellemzően megfelel a nemzetközi jogi normákban és ajánlásokban megfogalmazott elvárásoknak is. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy eseti jelleggel ne fordulna elő olyan hiba, hi-

ányosság, illetőleg helytelen jogalkalmazási gyakorlat, ami ügyészi intézkedést tesz szükségessé.

Megállapítható továbbá, hogy a fogvatartottak megfelelő elhelyezése a Büntetés-végrehajtási Szervezet számára változatlan nehézséget jelent, tekintettel arra, hogy a zsúfoltságból eredő gondok – az eddig tett kormányzati intézkedések ellenére – csökkenő mértékben, de továbbra is jelentkeznek. Az elhelyezés kérdése ugyanis a XXI. század büntetés-végrehajtásának egyik leginkább kritikus pontja, mondhatnánk Achilles sarka. Köztudott ugyanis, hogy a bv. intézetek zsúfoltsága hátrányosan befolyásolja a fogvatartottak jogi helyzetét, a fogva tartás biztonságát, ami kihat a bánásmód törvényességére is. A jogállami büntetés-végrehajtással összefüggésben számos nemzetközi iránymutatás és ajánlás ismert. Közülük külön is ki kell emelni az Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. Cikkét, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának REC (2006) 2. számú ajánlását az új európai büntetés-végrehajtási szabályokról, az ENSZ Kínzás Elleni Egyezményét, továbbá a Kínzás Elleni Bizottság (CPT) ajánlásait. Ezek egybehangzóan mutatnak rá arra, hogy a túlzásúfolttság embertelen, megalázó bánásmódnak minősül.

E körben említést kell tenni továbbá az Alkotmánybíróság 32/2014. (XI. 13.) AB határozatáról.¹⁷ A határozat kimondta, hogy a vonatkozó nemzetközi egyezményekben és az Alaptörvényben is szabályozott embertelen, vagy megalázó bánásmód tilalmából az az absztrakt következmény vezethető le, hogy a többszemélyes zárkában a fogvatartottak részére biztosított élet- és mozgástérnek minden esetben el kell érnie azt a minimális mértéket, amely biztosítja számukra az emberi méltósághoz való alapjoguk sérelme nélküli elhelyezésüket. Ennek hiányában ugyanis olyan túlzásúfolttság jön létre, amely megakadályozza az érintettekkel való, emberhez méltó, őket adottságaiktól függetlenül megillető bánásmódot, így embertelen, megalázó bánásmódnak, büntetésnek minősül.

Magyarországon a 2018. év végi telítettség 113%¹⁸ volt. Nem lehet figyelmen kívül hagyni azonban, hogy az eddigi férőhelybővítéseknek is köszönhetően a helyzet fokozatosan javul, hiszen 2014-ben az átlagtelítettség 143% volt.¹⁹

Az Emberi Jogok Európai Bírósága – a Varga és társai kontra Magyarország ügyben²⁰ – meghozott vezető ítéletében arra a következtetésre jutott, hogy hazánkban a zsúfoltság miatt rendszerszerűen fordulnak elő jogsértések.²¹ Magyarország kormánya 2015. év végén cselekvési tervet nyújtott be az Európa Tanács Miniszteri Bizottságához, majd az Emberi Jogok Európai Bírósága az előtte lévő kérelmek elbírálását 2017. év augusztus 31. napjáig felfüggesztette. A Bíróság 2017. novemberben közzétett határozatában megfelelő kompenzációs jogorvoslatnak fogadta el a kártalanítási eljárást. Ebből következően is több ezer kérelmező ügye került vissza nemzeti elbírálásra. Az eljárás a bv. bírók mellett az abban részt vevő bv. ügyészek munkaterhét is jelentősen megnövelte. A kártalanítási eljárás természetesen nem oldja és nem is oldhatja meg az elhelyezési gondokat. A zsúfoltságból fakadó jogsértések miatt ezért az ügyészek a szükséges és lehetséges intézkedéseket eddig is megtették és a jövőben is meg fogják tenni.

Hangsúlyozni szükséges azonban, hogy az ügyészségnek nincsenek és nem is lehetnek eszközei a bv. intézetek telítettségének csökkentésére. Így nem avatkozhat be a végrehajtás menetébe, nem tilthatja meg a zsúfoltság további növelését eredményező újabb befogadásokat, vagy nem szólhat bele a fogvatartotti létszám egyes intézetek közötti átrendezésébe sem. Ez a büntetés-végrehajtás feladata és felelőssége, amit az ügyész nem vállalhat át. A törvényesség biztosítása, a fogvatartotti jogok érvényesülése azonban soha nem lehet a mindenkori telítettség függvénye.

Összegző gondolatok

A büntetés-végrehajtás jelenleg a magyar társadalom egyik legdinamikusabban fejlődő alrendszere. A nagy történelmi és szakmai hagyománnyal rendelkező Büntetés-végrehajtási Szervezet életében kiemelkedő fontossággal bír a biztonságos, eredményes, hatékony, gazdaságos és szabályszerű működés folyamatossága. Feladatait ezen elvárások szem előtt tartásával látja el. Mindez elválaszthatatlan a törvényesség azon követelményétől, melynek érvényesülését segíti elő sajátos módján és eszközeivel az ügyészség által gyakorolt kontroll és jogvédelem.

LÁBJEGYZETEK

- 1** Polt Péter: Magyarország külkapcsolatainak hatása a büntetés-végrehajtásra. Országos Kriminológiai Intézet, Kriminológiai tanulmányok, 54. szám. Budapest, 2017. 39. o
- 2** Az ajánlás szerint „Az ügyészség hatóság, amely a társadalom nevében és a közérdek védelmében biztosítja a törvény alkalmazását mindazokban az esetekben, amikor a törvénybe ütköző magatartás büntető szankcióval fenyegetett, szem előtt tartva mind az egyén jogait, mind a büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságát.” A 3. pont értelmében az ügyész felügyeli a bírói határozatok végrehajtását. Az ajánláshoz fűzött magyarázat szerint az ügyész szerepe rendszerenként változik a bírósági határozatok végrehajtását illetően. „Bizonyos esetekben az ügyész maga rendeli el a bírósági határozat végrehajtását, más esetekben felügyeli a végrehajtást; minden esetben a szerepe rendkívül fontos, amikor szabadságvesztésről van szó”.
- 3** Vókó György: Az ügyészség és a büntetés-végrehajtás. In: Emlékképek az ügyészség történetéből. Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 1996. 206. o.
- 4** Vókó György: Magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2013., 380. o.
- 5** Vókó György: Garanciák. A büntetés-végrehajtást övező biztosítékok. Börtönügyi Szemle, 1998. évi 3. szám, 8. o.
- 6** Vókó György: Magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2013., 379. o.
- 7** Pauler Tivadar: Büntetőjogtan. Buda-Pest, 1873. II. 335. o.
- 8** 1949. évi XX. törvény 51. § (2) bekezdés.

- 9** Magyarország Alaptörvénye 29. Cikk (2) bekezdés c) pont.
- 10** Az ügyészség a harmadik évezred első felében. Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2005. 58. o.
- 11** Az ügyészség alkotmányos funkcióira és feladataira vonatkozó legmagasabb szintű szabályozást Magyarország Alaptörvénye, valamint az ügyészségről szóló sarkalatos törvények tartalmazzák, melyek a szervezet működésének kereteit is meghatározzák. Az Alaptörvény egy nagyon szilárd és kikristályosodott álláspontot tükröz, mely szerint az ügyészség nem önálló államhatalmi ág, de önálló alkotmányos szervezet. Kimondja, hogy a legfőbb ügyész és az ügyészség az igazságszolgáltatás közreműködőjeként érvényesíti az állam büntetőjogi igényét. Rögzíti továbbá, hogy az ügyészség e funkció mellett a közérdek védelmezőjeként az Alaptörvény vagy törvény által meghatározott feladat-és hatásköröket gyakorol. E téren tehát megjelöli az ügyészi működés fő célját, a közérdek védelmét. Hangsúlyozza továbbá, hogy az ügyészség felügyeletet gyakorol a büntetés-végrehajtás törvényessége felett.
- 12** A legfőbb ügyész J/10648. sz. országgyűlési beszámolója az ügyészség 2012. évi tevékenységéről, 11. o.
- 13** 1878. évi V. törvénycikk „A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről”
- 14** 1415/2013. (VII. 5.) Korm. határozat az új büntetés-végrehajtási kódex megalkotásáról.
- 15** 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.
- 16** 2013. évi CCXL. törvény 51. § (5) bekezdés
- 17** 32/2014. (XI. 3.) AB határozat a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) KIM rendelet 137. § (1) bekezdése nemzetközi szerződésbe ütközésének, valamint alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről.
- 18** Büntetés-végrehajtási Szervezet – Évkönyv, 2018, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
- 19** Büntetés-végrehajtási Szervezet – Évkönyv 2016, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
- 20** (Varga and Others v. Hungary, nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, 64586/13).
- 21** A bíróság hangsúlyozta, hogy a vezető ítélet által elérni kívánt cél megvalósításához a magyar jogrendszerben és gyakorlatban késedelem nélkül meg kell tenni a szükséges változtatásokat. A probléma természetének fényében a bíróság a szükséges intézkedések megtételére konkrét határidőt nem kötött ki, hanem azt a Kormányra bízta azzal, hogy azokat a lehető leggyorsabban tegye meg. A bíróság felhívta a Kormányt, hogy a Miniszterek Bizottságának felügyelete mellett az ítélet véglegessé válásának napjától számított 6 hónapon belül készítsen el egy cselekvési tervet, mely tartalmazza, hogy milyen szükséges intézkedéseket, valamint preventív és kompenzációs jogorvoslatokat vezetnek be a 3. cikk állítólagos megsértésével összefüggésben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” A legfőbb ügyész J/10648. sz. országgyűlési beszámolója az ügyészség 2012. évi tevékenységéről
- ” Az ügyészség a harmadik évezred első felében. Legfőbb Ügyészség, Budapest 2005. Felelős kiadó: Dr. Polt Péter legfőbb ügyész
- ” Büntetés-végrehajtási Szervezet – Évkönyv, 2016, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
- ” Büntetés-végrehajtási Szervezet – Évkönyv, 2018, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
- ” Magyarország Alaptörvénye 29. Cikk (2) bekezdés c) pont.
- ” Pauler Tivadar: Büntetőjogtan. Buda-Pest, 1873
- ” Polt Péter: Magyarország külkapcsolatainak hatása a büntetés-végrehajtásra. Országos Kriminológiai Intézet, Kriminológiai Tanulmányok, 54. szám, Budapest, 2017
- ” Varga and Others v. Hungary, nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, 64586/13
- ” Vókó György: Az ügyészség és a büntetés-végrehajtás. In: Emlékképek az ügyészség történetéből. Ügyészek Országos Egyesülete, Budapest, 1996
- ” Vókó György: Magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2013
- ” Vókó György: Garanciák. A büntetés-végrehajtást övező biztosítékok. Börtönügyi Szemle, 1998. évi 3. szám

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § Emberi Jogok Európai Egyezményének 3. cikke
- § ENSZ Egyezmény a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok ellen
- § Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az új európai börtönszabályokról szóló REC (2006) 2. számú ajánlás
- § Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 2000. október 6. napján REC (2000) 19. szám alatt elfogadott ajánlás
- § Kínzás Elleni Bizottság (CPT) ajánlásai
- § Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

- § 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- § 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.
- § 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- § 2011. évi CLXIII. törvény az ügyészségről
- § 1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány módosításáról
- § 1949. évi XX. törvény 51. § (2) bekezdés.
- § 1878. évi V. törvénycikk „A magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről”
- § 1871. évi XXXIII. törvénycikk a királyi ügyészségről
- § 1871. évi XXXI. törvénycikk az első folyamodású bíróságok rendezéséről
- § 1869. évi IV. törvénycikk a birói hatalom gyakorlásáról
- § 32/2014. (XI. 3.) AB határozat a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) KIM rendelet 137. § (1) bekezdése nemzetközi szerződésbe ütközésének, valamint alaptörvény-ellenességének megállapításáról és megsemmisítéséről.
- § 1415/2013. (VII. 5.) Korm. határozat az új büntetés-végrehajtási kódex megalkotásáról
- § 20/2014. (XII. 23.) LÜ utasítás a büntetés-végrehajtási törvényességi felügyeleti és jogvédelmi ügyészi tevékenységről
- § 3/2000. (ÜK. 12.) legfőbb ügyész helyettesi körlevél

KÖZÖSEN A HAZA SZOLGÁLATÁBAN

A büntetés-végrehajtás szervezete és a Magyar Honvédség közötti együttműködés jelene és jövője

Korom Ferenc

Hazánk belbiztonsága, jogállami működése szempontjából alapvető fontossággal bír a független bíróság által jogerősen szabadságvesztésre ítélt személyek büntetésének szakszerű és jogszerű végrehajtása. A társadalom és állampolgárainak védelme, valamint a jogrendszer hatékony működése egyaránt azt kívánja, hogy a bűn elnyerje méltó büntetését, és a bűnelkövetők felelősségre vonása maradéktalanul foganatosításra kerüljön.

A büntetés-végrehajtás funkciója azonban nem merül ki az elítélt társadalomtól való fizikai szeparációjának bíróság által meghatározott végrehajtási fokozat és időtartam szerinti fenntartásában, a bűnelkövető „megbüntetésében”. Ezzel párhuzamosan a büntetés-végrehajtás rendelkezik egy teremtő, individuális és osztársadalmi szinten egyaránt pozitív irányba mutató funkcióval is. Ez a funkció a fogvatartottak felkészítése a társadalmi reintegrációra, a jogkövető magatartás keretén belül történő – az egyéni preferenciáknak, orientációknak, igényeknek megfelelő – életvitel folytatására.

A fenti kettős irányultságú – ennek megfelelően meglehetősen komplex és sokszínű – tevékenység jelentős kihívásokat támaszt a büntetés-végrehajtási alrendszerben dolgozó szakemberek (fegyőrök, reintegrációs tisztek, szociális munkások, pszichológusok,

pártfogó felügyelők stb.) részére. A Szent Adorján Millenniumi Emlékév (1019-2019) alkalmából e felelősségteljes és tiszteletre méltó munkához kívánok mindannyiuknak sok sikert, erőt, egészséget!

Bevezető

Allandóan változó, komplex világunkban sok olyan feladattal, jelenséggel kell szembenéznünk, ami képességeink megtartását és egyben megújítását kívánja meg tőlünk. A közös értékek és a generációkon átívelő hagyományok teremtik meg azt a jövőt, amelynek építése a mai, újjászülető Magyar Honvédség számára is kiemelkedő fontossággal bír. Hagyománytisztelet és modernitás szorosan összekapcsolódik, és egymást táplálva megteremti egy új szemléletű, előremutató együttműködés alapjait. A Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program – válaszolva a modern kor kihívásaira, egyúttal felhasználva a múlt eredményeit – nagyban hozzájárul a nemzet jövőjének építéséhez. Ez a felelősségteljes munka nem képzelhető el a fiatalok megszólítása és bevonása nélkül. A generációk közötti kapcsolat építése a közös értékek tiszteltetésére és az egymás iránt érzett bizalomra épül.

Az együttműködés egyéb dimenzióiban nagy hangsúlyt kapnak a fegyveres társzervekkel közösen végzett feladatok. A Magyar Honvédség és a büntetés-végrehajtás szervezete hasonló elvek, értékek és etikai szabályok mentén, ki-ki a saját feladatrendszer alapján, specifikus módszereivel és eszköztárával a jövőben is együtt kíván működni a haza, a magyar emberek, a nemzet védelme és biztonsága érdekében.

Jelen tanulmány – melynek középpontjában a két szervezet közötti kooperáció jelene és jövője, valamint céljai állnak – ennek az együttműködésnek a jellemzőit, lehetőségeit körvonalazza, kiemelve a haza védelme érdekében végzett közös

tevékenység jelentőségét, a nemzet jövőjéért felelősséget vállalni kész fiatalok megszólításának fontosságát.

A Szent Adorján Millenniumi Emlékév (1019-2019) alkalmából kiadásra kerülő emlékkönyv e tanulmányában bemutatásra kerül a Magyar Honvédségnél és a büntetés-végrehajtás szervezeténél szolgálatot teljesítők áldozatkész és felelősségteljes közös munkája, megemlékezik a katonákhoz, a katonai értékrendhez és eszményekhez kötődő védőszentekről.

A védőszentek és a modern világ kihívásai

A védőszentek kultusza a katolikus egyházzal egyidős és a rómaiaktól származik: a patrónus egy gazdag, befolyásos férfi vagy nő volt, aki segítette a bajba jutottakat. Az ember mindig hajlamos volt bízni a metafizikai világ erejében: segítségül hívta, ha bajban volt vagy valamit nem értett, nem tudott megmagyarázni, hiszen a hitvilág szerint azok a védőszentek, akik már a fizikai világ felett állnak, közben tudnak járni az érdekükben. A védőszenteknek tulajdonított őrző-védő, érdekérvényesítő tulajdonság készíti az embereket arra, hogy védőszentet válasszanak maguknak. A szentek hűséges és meghívható támaszok, akik a hívők segítségére sietnek baj idején. Védőszenteket is azért választottak és választanak az emberek, hogy megóvják magukat a bajtól. Általában olyan szentet választanak, akinek a története a saját élethelyzetükre, sorsukra emlékezteti őket, párhuzamot vonhatnak és erőt meríthetnek a közösnek vélt sorsból. A tudat, hogy a védőszent ott áll mögöttük, mentális erőt és bátorságot ad. Napjaink fejlett technológiával rendelkező, posztmodern világában, amely jól struktúrált és sokkal egzaktabban leírható, mint valaha, az ember olyan magasságokba és mélységekbe jut el, amit eddig sem megjósolni, sem elképzelni nem tudott. Vannak azonban örökérvényű dolgok, amik nem tűnnek el az emberiség kulturális és érzelmi arzenáljából. Ilyen a védettségre és bátorításra vonatkozó igény.

Idővel a védőszentek kultusza túlmutat a vallási kereteken. A szentek reményt nyújtanak és vágyainkat testesítik meg, példamutató és önfeláldozó életüknek köszönhetően erkölcsi ideálként szolgálnak. A komoly etikai értékeket képviselő életük ösztönzőleg hat és iránymutató.

Természetes, hogy a fegyveres szervezetek is választottak maguknak védőszen- teket, hiszen munkájuk és tevékenységük során sok megpróbáltatásnak és veszélynek vannak kitéve. Azon kívül a védőszentek által képviselt etikai értékek (úgy, mint bátorság, önfeláldozás, fegyelmezettség) megtalálhatók a fegyveres szervezeteknél szolgálók irányadó normái között is.

Szent György (271 körül – 303. április 23.)¹ egyike volt a leghíresebb katonaszen- teknek. Római kori magas rangú katonatiszt volt és keresztény vértanú lett. Leggyakrabban a sárkánnyal vívó lovagként ábrázolva ismerjük. Egyik a tizennégy segítőszent közül. Diocletianus császár uralkodása alatt hadiszolgálatba lépett, kiváló kardforgató képességének köszönhetően hamar magas pozícióba jutott. Ám amikor a császár a keresztényeket üldözni kezdte, önként lemondott hivataláról, és ellene fordult. Emiatt börtönbe vetették, és miután a legkegyetlenebb kínzásokkal sem bírták őt hitétől eltéríteni, 303-ban kivégezték. Sárkányölő Szent György évszázadokon át a lovagok, fegyverkovácsok, lovaskatonák és a vándor- legények patrónusa volt. A jelenben a cserkészek és a rendőrök védőszentjeként tartjuk számon.

Szent Flórián (240 körül – 304. május 4.) keresztény vértanú volt, a tűzoltók védőszentje. Diocletianus császár uralma alatt, a római légióban századosként szolgált. Egy viszonylag békés időszak után, 303-ban újra kitört a keresztényüldözés. Amikor Flórián tudomást szerzett arról, hogy az Enns-parti Laureacumban (ma: Lorch an der Enns) fogságba ejtettek negyven keresztényt, a foglyok segítségére sietett. A városba érkezés előtt nyíltan megvallotta keresztény hitét, ezért elfogták és bíróság elé állították. Büntetésként megbotozták, és arra ítélték, hogy kö-

vel a nyakában az Enns-be dobják. Az ítéletet 304. május 4-én hajtották végre.² Szent Flórián lett az árvizek és tűzvészek elleni védőszent, akitől azt remélték, hogy megvédi a házakat és az otthonokat az elemi csapásoktól.

Szent Adorján (más néven Hadrianus, Adrianus) vagy Nikomédiai Adorján (306. március 4-én halt meg) Galerius Maximianus római császár személyes elit őrségének, a praetoriánus Herulian őrségnek volt a tagja. Miután felvette a kereszténységet, mártírhálált halt Nikomédiában. Ő a börtönőrök védőszentje.

Szent Adorján, a mártír³

Adrianus a II. és a III. század fordulóján Maximianus császár uralkodása idején szenvedett vértanúságot. A császár maga is bálványoknak áldozott, s ezt parancsba adta a fennhatósága alá tartozó területek lakóinak is. Aki ezt megtagadta, azt börtönbe vettette, megkínnoztatta, s ha ezek után sem tért jobb belátásra, kivégeztette. Adorján, a katonai szolgálattelvők kapitánya faggatni kezdte a foglyokat, mitől ilyen állhatatosak, mi viszonzást várnak a kiállt szenvedésért. A következő választ kapta: „Szem nem látta, fül nem hallotta, emberi szív föl nem fogta, amit Isten azoknak készített, akik szeretik őt.”⁴ Adorján ekkor hősiiesen kiállt, és így szólt a katonáihoz: „Jegyezzetek be engem is ezekkel együvé, mert én is keresztény vagyok!” Mikor ezt a császár meghallotta, vásra verve börtönbe vettette és kivégeztette, amiért megtagadta parancsát, az áldozat bemutatását. Így lett Szent Adorján a börtönőrök védőszentje. Magyarországon 1996 óta szeptember 8-án ünneplik a büntetés-végrehajtás napját.

„Jegyezzetek be engem is ezekkel együvé...” Adorján szavai jól tükrözik a szolidaritás, az együvé tartozás, a bajtársiasság eszményét. Ezek a tulajdonságok mind a három szentre vonatkoznak. Nem véletlen tehát, hogy éppen őket választották a fegyveres testületek védőszentjükké.

A Magyar Honvédség és a büntetés-végrehajtás szervezete közötti együttműködés

Szervezeti célok, feladatok

A Magyar Honvédség és a büntetés-végrehajtás szervezete együttműködésének vizsgálatakor mindenekelőtt érdemes a két szervezet alapvető céljait, rendelkezését áttekinteni.

A Magyar Honvédség feladata, célja, alaprendeltetése a Magyarország Alaptörvényében rögzítettek alapján: „Magyarország fegyveres ereje a Magyar Honvédség. A Magyar Honvédség alapvető feladata Magyarország függetlenségének, területi épségének és határainak katonai védelme, nemzetközi szerződésből eredő közös védelmi és békefenntartó feladatok ellátása, valamint a nemzetközi jog szabályaival összhangban humanitárius tevékenység végzése. A Magyar Honvédség közreműködik a katasztrófák megelőzésében, következményeik elhárításában és felszámolásában.”⁵

A büntetés-végrehajtás szervezetének feladata, célja, alaprendeltetése a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényben foglaltak alapján: “A büntetés-végrehajtás feladata a büntetési célok érvényesítése a büntetés, illetve az intézkedés végrehajtásán keresztül, azzal a célkitűzéssel, hogy a végrehajtás során az egyéniesítés szempontjait biztosítani kell annak érdekében, hogy az megfelelően szolgálja az egyéni megelőzési célok elérését.

A büntetések és az intézkedések végrehajtásának rendjét úgy kell kialakítani, hogy az:

- a) a büntetésben és az intézkedésben megnyilvánuló joghátrányon, illetve a megelőzést szolgáló rendelkezések érvényesítésén túl elősegítse az elítélt társadalmi beilleszkedését és a jogkövető magatartás kialakulását,

- b) a fiatalkorúak tekintetében a gyermekek jogainak érvényesülését is szolgálja,
- c) a kényszergyógykezelés esetén a társadalom védelmén túl, a kényszergyógykezelt számára megfelelő kezelést és gondozást biztosítson.”⁶

A fentiek alapján látható, hogy a két szervezet alaprendeltetése, céljai, ennek megfelelően feladat- és eszközrendszere ugyan jelentősen eltér egymástól, mégis, a szolgálatteljesítés közös gyökerei, a nemzet, a haza szolgálata, az értékrendbeli egyezőség, a szakmai elhivatottság előtérbe helyezése, valamint az akár az önfeláldozásig terjedő áldozatvállalás lehetőségének elfogadása szoros köteleket jelent a két szervezet és azok tagjai között.

Közös etikai alapelvek

Az egyén mindig a társadalom vagy valamilyen közösség részeként értelmezendő, és mint ilyen, viselkedését, tevékenységét bizonyos erkölcsi normák határozzák meg. Az erkölcs olyan primér jelenség, amely egy rendszer keretén belül meghatározza és szabályozza az egyének magatartását, egymáshoz való viszonyát. Ezek az erkölcsi tartalmak nem légtüres vagy időtlen térben keletkeznek: a közösségi lét gyakorlatában, a hagyományokra építve formálódnak.⁷

Az erkölcs alapvető funkciója a magatartás szabályozása. A közösség (szervezet) tagjai tetteinek, magatartásának stb. kontrollálása arra irányul, hogy a közösség (szervezet) működése zavartalan és hatékony legyen. Az emberi közösségnek, a társadalomnak szüksége van tagjai magatartásának irányítására, e nélkül nem tud zavartalanul és hatékonyan működni. A szabályozás igénye hozta tehát létre az egységes etikai alapelvek megfogalmazását, melyek egyúttal az explicit szervezeti kultúra alapköveként is értelmezhetőek, valamint a normatív szabályozás részeként referenciaalapot jelenthetnek az egyes etikai vétségek, méltatlansági eljárások során.

Az általános emberi magatartáshoz köthető etikai normákon túl megkülönböztetünk al-etikákat is, melyek a társadalom bizonyos csoportjaihoz, valamilyen speciális feladatot ellátó foglalkozáscsoportokhoz köthetők.

A társadalom a fegyveres testületekben szolgálatot teljesítőktől az átlagosnál is fokozottabb felelősségérzetet, érték- és normakövetést vár el. Ez egyrészt egységes normarendszert feltételez, másrészt célul tűzi ki, hogy mind a katonai, mind pedig a büntetés-végrehajtás szolgálatának társadalmi megítélése javuljon. Ez tehát egy normatív etika, melynek konkrét alapértékei vannak. Ezek az alapértékek hagyományokra épülnek és segítenek bizonyos helyzetekben döntéseket hozni, állásfoglalásokat kialakítani, igazodási pontokként szolgálnak.

A szervezetek, továbbfejlesztve a szokáserkölcsoket, etikai kódexeket adnak ki, melyek tartalmazzák a követendő szabályokat és normákat. A fegyveres testületekben szolgálók tevékenysége különleges közszolgálati jellegéből adódóan specifikus, ezért is fontos a magas szintű erkölcsi felelősséggel, érték- és normakövetéssel végzett szolgálat. A Büntetés-végrehajtási Szervezet és a Magyar Honvédség katonai etikai kódexében⁸ sok közös vonás lelhető fel. Mindkét kódex célja, hogy erősítse a szervezetnél szolgálók hivatásának el- és megismerését, illetve megbecsülését a társadalomban. A dokumentumokban megfogalmazottak viszonyítási alapként szolgálnak a kifogásolható, a hivatáshoz nem méltó magatartások felismeréséhez. A kódexekben foglalt erkölcsi alapértékek között is találunk közös pontokat: becsületesség, segítőkészség, bajtársiasság, a vezetői beosztásban dolgozók részéről objektivitás.⁹

A büntetés-végrehajtás szervezete és a Magyar Honvédség feladatai a megváltozott biztonsági környezetben

Bár a büntetés-végrehajtás szervezete és a Magyar Honvédség alaprendeltetése, feladat- és eszközrendszere jelentősen eltér egymástól, mégis adódnak olyan

helyzetek, amikor – a szűkebb értelemben vett szervezeti célok felülemelkedve, nemzeti vagy összeurópai szintű érdekek szolgálatában – a két szervezet tevékenységei bizonyos feladatok mentén szorosan összekapcsolódnak. Ilyen krízishelyzetekhez vezethetnek a különböző ipari vagy természeti katasztrófák (pl. vörösiszap-katasztrófa, árvizek stb.). A közelmúlt eseményei közül kiemelkedik a szoros és konstruktív együttműködést igénylő, 2015-ben hazánkat (együttal az Európai Unió külső határait is) elérő tömeges migrációs nyomás. Ez mind Magyarország, mind Európa jelene és jövője szempontjából sorsdöntő események láncolatát idézte elő. A hazánk déli határain, rövid idő alatt rendkívül nagy számban megjelenő, bizonytalan összetételű migráns tömegek (háborús menekültek, illegális bevándorlók, terrorista szervezetekhez köthető személyek stb.) megjelenése miatt kialakuló válsághelyzet azonnali intézkedések bevezetését, illetve Magyarország és az Európai Unió külső határai stratégiai jelentőségű védelmének megszervezését tette szükségessé. Ekkor vált világossá, hogy a határvédelmi feladatok eredményes végrehajtása – tekintettel annak kiterjedtségére és komplexitására – kizárólag a fegyveres (Magyar Honvédség) és rendvédelmi szervek (rendőrség, büntetés-végrehajtás szervezete) hatékony együttműködésével képzelhető el.

A büntetés-végrehajtás szervezete és a Magyar Honvédség közötti együttműködés jelene és jövője

Magyarország Kormánya a magyar emberek, valamint az európai értékek, hagyományok védelme érdekében Ideiglenes Biztonsági Határzár felépítése, valamint az érintett határszakaszok fokozott védelmének bevezetése mellett döntött. 2015 augusztusának végére elkészült a mintegy 175 km hosszú, 4 méter magas határőrizeti célú ideiglenes kerítés, amely 2017 áprilisára egy második, szintén acél oszlopokra rögzített dróthálóból, illetve helyenként gyorstelepítésű drótakadályokból álló, belső kerítésvonallal került megerősítésre.

A rendkívüli próbatételt jelentő, emberi erőfeszítéseket és anyagi erőforrásokat igénylő, komplex határvédelmi feladatok (kerítésépítés/javítás/karbantartás, járőrözési és idegenrendészeti feladatok stb.) eredményes végrehajtása a fegyveres és rendvédelmi szervek (Magyar Honvédség, rendőrség, büntetés-végrehajtás szervezete) együttműködésén, közös erőfeszítésein keresztül valósul meg, tart napjainkban is, és – tekintettel az aktuális biztonságpolitikai, geopolitikai tendenciákra, valamint a határvédelmi feladatok prioritásának fenntartására – valószínűsíthető, hogy erre hosszabb távon is szükség mutatkozik.

A határvédelmi feladatok végrehajtásában a büntetés-végrehajtás szervezete is oroszánrészt vállalt. *„A büntetés-végrehajtás a tranzitónák és a táborhelyek kialakításában, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal objektumaiban elhelyezett személyek élelmezésében, az Ideiglenes Biztonsági Határzár (IBH) elkészítésében, és az idegenrendészeti őrizet végrehajtásában vállalt szerepet. Az új tevékenységek között a határzár elemeinek beszerzése és gyártása, illetve Magyarországon egyedülálló módon a NATO-drót gyártásának beindítása is szerepelt. A határzár elkészítésével összefüggő feladatokban több száz bv.-s és fogvatartott vett részt, a bv. gazdasági társaságai pedig jelentős mértékű logisztikával, a menekülttáborok ellátásával és a határzárral kapcsolatos gyors és hatékony beszerzésekkel működtek közre a helyzet kezelésében.”*¹⁰

Az ország déli határain húzódo biztonsági határzár (technikai akadály) tervezése, a beszerzés és a kivitelezés, valamint a határszakaszon folytatott járőrtevékenység biztosítása a Belügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium feladata volt. Az IBH építése során a büntetés-végrehajtás szervezetének kötelezettsége volt a szükséges anyagok beszerzése, szállítása és átadása a Honvédelmi Minisztérium részére.

A kooperáció céljai, jelentősége, hatásai

Globális, kihívásokkal teli, összetett világunkban az egymásrautaltság, az együttgondolkodás és együttműködés közös szegmenseinek megtalálása a hatékony-

ság, az eredményesség záloga. Céljaink, problémáink annyira összetettek, térben és időben kiterjedtek, hogy sokrétű képességeket, azok fejlesztését, illetve fenntarthatóságát kívánják. Az egymástól való elhatárolódás, a komplex és proaktív gondolkodás hiánya súlyos károkat, a problémák elhúzódását okozhatja. A „minden mindennel összefügg” nézőpont arra ösztönöz bennünket, hogy stratégiai és taktikai szinten is szorosan működjünk együtt azokkal a szervezetekkel, melyek feladatrendszer, eszköztára, ideológiája sok ponton összekapcsolódik. A hozzáadott erő szinergikus hatással bír. A különböző kihívásokkal küzdő, de hasonló elvek mentén működő szervezetek jól tudnak együttműködni. Ehhez nyitottság, egymás megbecsülése, a célok és eszközök összehangolása szükséges. A történelmi helyzet és annak hasonló módon történő megítélése közös cselekvésre ösztönzi a hazáért, a társadalomért felelősséget érző, potenciállal rendelkező szervezeteket. Regionális és globális helyzetünk is ezt kívánja meg napjainkban. A közösen végzett munka erősíti az egymás iránt érzett tiszteletet és a sikerek feletti büszkeséget egyaránt. Az esetleges hibák kijavítására és a hiányosságok pótlására irányuló szándék pedig újabb közös cselekedetekre ösztönöz bennünket. Ezt várja el tőlünk a társadalom is, melynek megítélése – éppen az elvégzett közös munka hatására – pozitív tendenciát mutat.¹¹

A fiatal generációk bevonása és részvétele a jövő feladataiban

Mind a Magyar Honvédségnek, mind pedig a büntetés-végrehajtás szervezetének szembe kell néznie azzal a ténnyel, hogy egy alapvetően öregedő és fogyó társadalomban, kiélezett munkaerőpiaci versenyhelyzetben, megváltozott foglalkoztatási viszonyok mellett, a korábbiaktól jelentősen eltérő generációs jellemzők figyelembevételével kell a működését biztosítani. A személyi állomány utánpótlása azon fiatal generációk tagjai közül kerül ki, akik számos jellemzőjükben (pl. gondolkodásmód, preferenciák, motivációs jellemzők, szociális készségek, kommunikáció, fizikai felkészültség) jelentősen eltérnek a korábbi generációk jellemzőitől.

Ezen fiatal korosztályok munkaerőpiaci megnyerésében a versenyképes fizetés már csak olyan alapfeltételként jön számításba, melynek hiányában a fiatalok eredményes toborzása szinte elképzelhetetlenné válik. Ezzel párhuzamosan, a munkaerő megtartása terén egyre inkább a belső megerősítés alapján működő önjutalmazó motivációs tényezők (pl. munkavégzésben rejlő öröm, újdonság és kihívás keresése, hatékonyság érzése, spontán érdeklődés), valamint a munkáltatói arculat, a jó munkahelyi környezet és a szakmai fejlődés, karrierlehetőség dominálnak. Ezen tendenciákból adódóan a fegyveres és rendvédelmi szerveknek a toborzás és megtartás terén a pusztán anyagi jellegű, külső motivációs tényezőkön túl, egyre inkább a munkavállalói célcsoportok belső motivációs igényeire kell építenie.

A toborzás és a kommunikáció kiemelten fontos tényező a fiatal potenciális munkavállalók tájékoztatásában és meggyőzésében. A két terület együttműködésében erre is van példa a közelmúltból: az MH Katonai Igazgatási és Központi Nyilvántartó Parancsnokság (MH KIKNYP) szakemberei, valamint Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának a katonai toborzás és a kommunikáció iránt érdeklődő munkatársai kötetlen beszélgetés keretében egyeztettek a Parancsnokság katonai toborzó és kommunikációs módszereiről.¹²

A generációs heterogenitás a fegyveres/rendvédelmi szervek esetében – a szervezeti struktúra, illetve előmeneteli rendszer okánál fogva – a jövőben is fennáll, így a különböző generációk hatékony kooperációja ezen szervezetek esetében is kiemelt fontosságú tényező lesz.

Összegző gondolatok

A kerek évfordulók kapcsán megállunk és újragondoljuk a múltat és a jelent, megpróbálunk reálisan gondolkodni a jövőben bekövetkező események tekintetében is. Felgyorsult világunkban, ahol összesűrűsödik az idő és a tér, a gyors paradig-

maváltások rugalmas gondolkodásra készítetnek bennünket. Meg kell őriznünk a múlt értékeit és kialakítani a posztmodern kor követelményeire választ adó cselekvés- és viselkedésmódokat, normákat. Stratégiai gondolkodásunkat meg kell, hogy határozza az adott helyzet sokoldalú és reális felmérése és értékelése, valamint az ennek megfelelő döntések meghozatala és cselekvési tervek felállítása. A tanulmányban vizsgált két szervezet alaprendeltetése, céljai, ennek megfelelően feladat- és eszközrendszere ugyan jelentősen eltér egymástól, azonban az áldozatvállalás, a kötelességtudat összekapcsolja a szolgálatot teljesítők gondolkodásmódját, napi tevékenységét. A válság- és veszélyhelyzetek sokszor átlagon felüli megterhelést jelentenek fizikailag és mentálisan egyaránt. A kihívásokkal való megbirkózásban segítségül szolgálhat, mikor védettségért, bátorításért védőszentjeinkhez fordulunk. Példamutató életük, erkölcsi normáik természetfeletti erőként jelennek meg, ugyanakkor valami nagyon emberit sugároznak felénk: az ember esendőségét és kiszolgáltatottságát. A szimbólum és a pragmatika összekapcsolódik gondolkodásunkban. A hagyományok őrzése és az értékek tisztelete iránymutató lehet a jövő nemzedékének, amelynek képességeiről, haladó szellemiségéről nem kíván lemondani a tudását átadó idősebb generáció sem. Szervezeteink és a nemzedékek együttműködése lehet a garancia a jövő által megkövetelt feladatok eredményes elvégzésére, az előre meg nem jósolható akadályok leküzdésére, valamint a fenntartható fejlődés biztosítására.

LÁBJEGYZETEK

- 1 Diós István: *Szentelek élete*. Szent István Társulat, Budapest, 2009. 58. o.
- 2 Florian Trenner: *Der heilige Florian*. Regensburg, 1981. 62. o.
- 3 *Szentelek lexikona*, Dunakönyv Kiadó, Budapest, 1994. 11-12. o.
- 4 1. Kor. 2, 9

- 5 Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) 45. cikk (1) és (3) bekezdés
- 6 A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 1. § (1) és (2) bekezdés
- 7 Szilágyi Péter: Jogi alaptan. 142-146. Forrás: https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_527_jogi_alaptan/ch05s02.html (A letöltés ideje: 2019. 05. 30.)
- 8 A „Katonai Etikai Kódex” közzétételéről, a „Honvédségi Etikai Tanács” létesítéséről és feladatairól szóló 67/2003. (HK 18.) HM utasítás.
- 9 A büntetés-végrehajtási szervezet Etikai Kódexe. Forrás: <https://bv.gov.hu/hu/etikaikodex> (A letöltés ideje: 2019. 06. 03.)
- 10 Büntetés-végrehajtási Szervezet – Évkönyv, 2015, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, 53. o. Forrás: http://epa.oszk.hu/02100/02162/00015/pdf/EPA02162_bvevkonyv_2015.pdf (Letöltés ideje: 2019. 05. 27.)
- 11 Rácz Attila: A Magyar Honvédség lakossági megítélése a 2016-os mikrocenzus és más reprezentatív adatfelvételek tükrében. Honvédségi Szemle 146. évf. 2018/6. szám, 8. o.
- 12 A katonai toborzás és a kommunikáció iránt érdeklődött a BVOP. Forrás: <http://www.hadkiegyszites.honvedseg.hu/cikk/3518> (Letöltés ideje: 2019. 05. 29.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” Diós István: Szentek élete. Szent István Társulat, Budapest, 2009.
- ” Büntetés-végrehajtási Szervezet – Évkönyv, 2015, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága. Forrás: http://epa.oszk.hu/02100/02162/00015/pdf/EPA02162_bvevkonyv_2015.pdf
- ” Florian Trenner: Der heilige Florian. Regensburg, 1981.
- ” Rácz Attila: A Magyar Honvédség lakossági megítélése a 2016-os mikrocenzus és más reprezentatív adatfelvételek tükrében. Honvédségi Szemle 146. évf. 2018/6. szám
- ” Szentek lexikona. Dunakönyv Kiadó, Budapest, 1994.
- ” Szilágyi Péter: Jogi alaptan. Forrás: https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/2011_0001_527_jogi_alaptan/ch05s02.html

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- § 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- § 67/2003. (HK 18.) HM utasítás a „Katonai Etikai Kódex” közzétételéről, a „Honvédségi Etikai Tanács” létesítéséről és feladatairól

INTERNETES FORRÁSOK

- A büntetés-végrehajtási szervezet Etikai Kódexe. Forrás: <https://bv.gov.hu/hu/etikaikodex>
- A katonai toborzás és a kommunikáció iránt érdeklődött a BVOP. Forrás: <http://www.hadkiegyszites.honvedseg.hu/cikk/3518>

KÖZÖS MÚLT, JELEN ÉS JÖVŐ: GONDOLATOK A RENDŐRSÉG ÉS A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI SZERVEZET EGYÜTTMŰKÖDÉSÉRŐL

Balogh János

„A legfőbb jó az, ha az ember igazságos,
a második jó pedig, ha az ember megbűnhődik
az elkövetett igazságtalanságért és igazságos lesz.”

Platón

Az állam büntetőjogi igényét a büntető igazságszolgáltatás, majd a büntetés-végrehajtás során jogilag körülhatárolt keretek között arra feljogosított szervezetek érvényesítik. E szervezetek alapfeladataikból adódóan szoros és folyamatos munkakapcsolatban állnak egymással. A rendőrség és a büntetés-végrehajtás közös feladatainak eredményes végrehajtása összehangolt munkavégzést igényel.

A jó együttműködés a két rendvédelmi szerv között hosszú időre vezethető vissza. Azonban ez a kötődés magasabb szintre emelkedett és közvetlenné vált a közös tárcá alá tartozás által két olyan szervezet között, amelyek egymás értékrendjét tiszteletben tartják, munkáját segítik és elért eredményeit elismerik.

A büntetés-végrehajtás egyik legfontosabb feladata a kiszabott büntetés foganatba vétele mellett az elítélt számára olyan értelmes magatartás és életvitel képének megte-

remtése, amely a büntetése kitöltését követően képessé teheti őt arra, hogy ismételten a társadalom hasznos tagjává válhasson. E küldetés példaértékű megvalósításával, a reintegráció és a fogvatartotti foglalkoztatás eredményeivel a büntetés-végrehajtás szervezete méltán szerzett társadalmi elismertséget.

Bevezető

Megtisztelő felkérés a Szent Adorján Millenniumi Emlékév (1019-2019) kapcsán megjelenő Millenniumi Emlékkönyv egy tanulmányának megírása. Alábbi sorokkal szeretném – elsősorban gyakorlati aspektusból – áttekinteni a rendőrség és a Büntetés-végrehajtási Szervezet történelmet formáló közös múltját, küldetését, jelenkori és az eljövendő időszakra vonatkozó közös feladatait.

A közmegegyezésen alapuló szabályok ellen vétőkkel szemben alkalmazandó szankciók már a történeti fejlődés kezdetektől szerves részei, lényegi elemei voltak a társadalmi együttélésnek, azokat azonban sokáig magától értetődő módon pusztán a szokások, hagyományok alapján bűnösnek tartott tett megtorlásaként, a megsértett egyensúly helyreállításaként alkalmazták.¹ A modern büntetőjog kialakulásával a jogfilozófiai gondolkodás a XVIII. századtól kezdve már vizsgálta a büntetés (elvi) alapját, mely elvezetett a büntetés céljának meghatározásához.

A hatályos Büntető Törvénykönyv 79. §-a ennek meghatározásakor úgy fogalmaz, hogy a büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el (speciális és generális prevenció).

A büntetések és intézkedések végrehajtása a büntetőjogi felelősségre vonás utolsó, befejező szakasza, amely egyrészt a jogszabályban arra feljogosított állami szervek tevékenységét, másrészt pedig az elítéltek ennek megfelelő magatartását feltételezi. Ennek során a végrehajtásra feljogosított állami szervek és az elítéltek között meghatározott társadalmi viszonyok keletkeznek; ezek jogi szabályozása nélkülözhetetlen egyrészt a büntetések és intézkedések eredményessége, másrészt pedig az állampolgári jogok védelme szempontjából.²

A rend védelme az emberi társadalommal egyidős. Az állam megalakulását követően megfogalmazódtak a rend védelmét szolgáló feladatok, majd a társadalmi munkamegosztás fejlettségének megfelelő speciális szakmai szervezetek.

Közös gyökereink: rend, szilárd hit és erkölcsiség – Keresztény hagyományaink és védőszentjeink

Szervezeteink értékrendjének meghatározása – azt gondolom – éppen olyan fontos, mint a küldetésünk és jövőképünk tisztázása. Már a korai kereszténység kialakulásának elején megjelentek a vallási közösség hitéletében azok a példaképek, előljárók, akik maguk is az akkori haderőben teljesítettek szolgálatot. Kultuszukban olyan hagyományos értékek testesültek meg, mint a bátorság, a hit és az önfeláldozás.³ Az idők során igény fogalmazódott meg a különböző fegyveres szervek részéről – így a rendőrség és a büntetés-végrehajtás részéről is –, hogy az általuk példaképnek és védőszentnek tartott katonaszent kultusza a szervezet integráns része legyen.

De kik is az általunk képviselt szervezetek védőszentjei és milyen magatartásforma gyakorlása tette őket azzá?

Sárkányölő Szent György, a források szerint a római hadsereg magas rangú tisztje a törökországi Kappadóciából származott, aki később, 305-ben mártírhalált

szenvedett. A legenda szerint Silena városának közelében volt egy tó, abban élt egy sárkány, amely hosszú ideje rettegésben tartotta a városbelieket, akik hiába fogtak fegyvert ellene, nem bírtak vele. Az útján arra tartó György – értesülve a helyieket sújtó csapásról – kardjával lesújtott a gonoszra, és az Úr nevében megszabadította őket a bajtól. A tizennégy segítőszent egyike, Szent György példája nem csak azt mutatja meg – a rendőröknek és másoknak is –, hogy le kell győznünk a sárkányt, de azt is, hogy a hozzánk fordulókat a bajokban megsegítjük.

Szent Adorján – Györgyhöz hasonlóan – katonatiszt volt Nikodémiában, Galerius császár (293-311) és társuralkodója, Maximianus (286-305) idejében. Adorján Maximianus császár főhivatalnok volt, aki a keresztényüldözés során megtért, hitéért később mártírhalált halt. Az akkori uralkodók börtönbüntetéssel és különös kínzásokkal sújtották a keresztényeket hitük miatt, azonban a börtönben raboskodókkal hit- és sorsközösséget vállaló katonatiszteket is börtönbe vetették. Adorján és bebörtönzött társainak állhatatosságát látva a császár olyan haragra gyúlt, hogy üllőt hozatott, amin a börtönbe vetett és megkínzott keresztények lábfejét összetörhették, lábukat levághatták. Adorján kezét is levágatta, így mutatva meg hitének erejét. A vértanúságot szenvedettek testét a császár parancsa értelmében máglyán kellett elégetni, azonban csoda történt és máglyagyújtás közben elkezdett esni az eső, így a tűz kialudt. Adorján felesége, Natália a máglyán fekvő Adorján jobb karját elrejtve elmenekült. Az ereklyévé alakult kart később Konstantinápolyba, majd Rómába szállították a keresztények.⁴

Hivatalosan Szent György napja 1992 óta a magyar rendőrség ünnepnapja, Sárkányölő Szent György a rendőrök példaképe, Szent Adorján pedig 1996 óta a Büntetés-végrehajtási Szervezet védőszentje. Mindkettőjüket méltán elismerik és tisztelik a keresztények.

Küldetésünk, mindennapi teendőink, feladatrendszerünk

Napjainkban már nem szükséges hangsúlyozni, hogy a rendvédelmi és más köz-igazgatási szervek közötti szoros együttműködés mennyire fontos. A rendvédelmi szervek által végzett feladatok számos ponton kapcsolódnak egymáshoz, azok végrehajtása napi szintű kapcsolattartás és együttműködés nélkül nem is volna lehetséges.

A két szervezet jelmondata is jól példázza a szolgáltató jelleget, azt, hogy a törvénytisztelő lakosságért végezzük külön-külön és együttműködve a nap 24 órájában feladatainkat.

A rendőrség közismert mottója: „Szolgálunk és Védünk”, ugyanígy a Büntetés-végrehajtási Szervezet szlogenje, amely egyben a szervezet hitvallása is: „Az igazság védelmében”.

Magyarország Alaptörvényének 46. cikk (1) bekezdése a rendőrség alapvető feladataként a közbiztonság és a belső rend védelmét határozza meg. Eszerint a rendőrség alapvető feladata a bűncselekmények megakadályozása, felderítése, a közbiztonság, a közrend és az államhatár rendjének védelme. A rendőrség emellett részt vesz a jogellenes bevándorlás megakadályozásában.

E feladatok legáltalánosabban az állam és a társadalom különböző szervei alkotmányos működési feltételeinek és a közélet zavartalanságának biztosítását, továbbá az állampolgárok személy- és vagyonbiztonságának, alapvető jogainak védelmét jelentik az azt veszélyeztető és sértő cselekményekkel szemben. Ez a védelem a jogellenes magatartást tanúsító személyek jogainak törvényen alapuló korlátozása révén valósul meg. Minderre figyelemmel a feladatok törvényi szintű meghatározása során kiemelt szerepet kap a rendőrség büntető igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó hatósági és rendészeti szerepköre, amely a bűncse-

lekmények megelőzésére, a bűnelkövetés, illetőleg a tettes felderítésére, továbbá a bűnügyi nyomozás lefolytatására irányul. A közbiztonság megóvása magában foglalja a társadalomra csekélyebb fokon veszélyes jogszabálysértő magatartások: a szabálysértések megelőzésére, felderítésére, illetőleg a rendőrség hatáskörébe tartozó szabálysértések tekintetében a cselekmény elbírálására vonatkozó feladatokat is.

A jogállamiság követelményeinek megfelelően a rendőri szervezet főbb feladatait a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) tartalmazza. Kiemelésre érdemes, és a két szervezet működésének egymásrautaltságát mi sem jellemzi jobban, hogy az Rtv. 1. § (2) bekezdés 8. pontja rögzíti, hogy a rendőrség alapfeladatként – a számos, egyéb törvényben előírt tevékenysége mellett – büntetés-végrehajtási feladatokat is ellát.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet a szabadságelvonnással járó büntetések, intézkedések végrehajtására létrehozott állami, fegyveres rendvédelmi szerv, melynek felügyelete 2010-ben került a Belügyminisztériumhoz, és az azóta eltelt kilenc esztendő alatt a terület jelentős átalakuláson ment keresztül. Ennek a változásnak kodifikációs szempontból a legfontosabb eleme az volt, hogy az Országgyűlés 2013. december 17-én elfogadta a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényt (a továbbiakban: Bv. tv.).

A törvényi szabályozás mellett az Országos Rendőr-főkapitányság és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága között a napi feladatok közös ellátása megkövetelte, hogy a két szervezet legfontosabb közös teendőit összehangoljuk. A jelenleg hatályban lévő együttműködési megállapodást (a továbbiakban: Megállapodás) a két szerv vezetője 2016. június 22-én írta alá, ami később, 2017. június 21-én a kor követelményeihez igazítva, az elektronikus adatszolgáltatások vonatkozásában kiegészítésre került és tovább korszerűsödött.

A rendőrség és a Büntetés-végrehajtási Szervezet szakmai, napi együttműködésének főbb területei:

- a büntetés-végrehajtási jogviszony során alkalmazott elektronikus távfelügyeleti rendszer működtetése;
- a különleges jogrend bevezetéséből fakadó, katasztrófa, illetve katasztrófaveszély bekövetkezése esetén felmerülő, egészségügyi válsághelyzetben végrehajtandó, továbbá a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet bekövetkezéséhez köthető feladatok ellátása;
- a Büntetés-végrehajtási Szervezetben működő elektronikus fogvatartotti nyilvántartás közvetlen (online) elérési lehetőségének biztosítása a rendőrség számára;
- a Robotzsaru integrált ügyviteli, ügyfeldolgozó és elektronikus iratkezelő rendszerrel (a továbbiakban: Robotzsaru rendszer) kapcsolatos szolgáltatások biztosítása a Büntetés-végrehajtási Szervezet számára.

Az elektronikus távfelügyeleti rendszert – közismertebb nevén „elektronikus lábbilincset” – a rendőrség a bűnügyi felügyelet alatt álló terhelt esetében alkalmazza, amennyiben a bíróság a bűnügyi felügyelet magatartási szabályai megtartásának ellenőrzését a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszközzel rendelte el. A büntetés-végrehajtás a technikai (távfelügyeleti) eszközt a reintegrációs őrizet során alkalmazza.

A rendőrség 2013 májusától alkalmazza a házi őrizet – mára bűnügyi felügyelet – magatartási szabályai megtartásának a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszközzel történő ellenőrzését. Tekintettel arra, hogy az informatikai hátteret biztosító elektronikus távfelügyeleti rendszer 10 000 végpont kezelésére alkalmas, a büntetés-végrehajtás szervezete ehhez a rendszerhez csatlakozott 2015 áprilisában. A reintegrációs őrizet hatálya alatt álló elítéltek tekintetében a távfelügyelettel kapcsolatos feladatokat a szabadon bocsátó büntetés-végrehajtási intézet ügyelete látja el.

**A Megállapodásban külön nem szabályozott,
további kapcsolódási pontok**

Körözöttek felkutatása

A körözési nyilvántartási rendszerről és a személyek, dolgok felkutatásáról és azonosításáról szóló 2013. évi LXXXVIII. törvényben foglaltak alapján körözési eljárás: az ismeretlen helyen lévő személyek és dolgok hollétének megállapítására, ismeretlen személyek, holttestek, ismeretlen eredetű dolgok azonosítására irányuló eljárás, valamint a Schengeni Információs Rendszerben rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés elhelyezésével kapcsolatos intézkedések összessége.

A Hermon Körözési Nyilvántartási Rendszerben a rendőri szervek az elmúlt években átlagosan negyvenezer személykörözést rögzítettek elrendelő szervként. Ebből a 2018. évben bíróság elfogatóparancsa alapján mintegy hétezer, büntetés-végrehajtási bíróság elfogatóparancsa miatt mintegy ötezer esetben folytattak körözési eljárást.

A számadatokból is kitűnik, hogy folyamatos, összehangolt munkát igényelnek a rendőri és büntetés-végrehajtási szervek részéről a szabadságelvonással járó büntetések, intézkedések alól magukat önkényesen kivonni szándékozó személyek.

Az ilyenkor szükséges bűnügyi, rendészeti szakmai intézkedések segítése érdekében 2019. január 1-től kezdődően a rendőrség honlapján összeállítottuk és rendszeresen frissítjük a legkeresettebb bűnelkövetők listáját (ún. körözési toplista).

Az országos körözési toplistában egy időben legfeljebb 50 bűnelkövető szerepelhet, különböző feltételek teljesülése esetén. Ilyen feltétel lehet például, hogy az elkövetőt:

- a) legalább öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel fenyegetett bűntett miatt elfogatóparanccsal körözik,
- b) legalább öt év végrehajtandó szabadságvesztésre jogerősen elítélték és ennek végrehajtása érdekében elfogatóparanccsal körözik,
- c) ötnél több különböző bűncselekményt követett el, vagy azok elkövetése miatt jogerősen kiszabott szabadságvesztés büntetés végrehajtása érdekében elfogatóparanccsal körözik,
- d) különös, többszörös vagy erőszakos többszörös visszaesőnek minősül, vagy bünszervezetben követte el a bűncselekményt, illetve ezek miatt jogerősen kiszabott szabadságvesztés büntetés végrehajtása érdekében elfogatóparanccsal körözik,
- e) az elkövetett bűncselekmény a lakosság biztonságérzetét nagymértékben rontja.

Az elkövetők felkutatásához, beazonosításához és elfogásához jelentős segítséget nyújtanak azok a lakossági – akár a rendőrség honlapján keresztül, anonim módon is megtehető – bejelentések, amelyek a keresett személyek hollétére, felbukkanásuk lehetséges helyeire vonatkoznak.

Érdekesség, hogy az uniós rendőri együttműködést koordináló szervezet, az Europol évről évre – Most Wanted néven – figyelemfelkeltő akciókat, kampányokat hirdet az egyes országok legkeresettebb bűnözőinek elfogására, melyhez Magyarország is rendre csatlakozik⁵.

Bűnügyi nyilvántartásba vétel

A bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bírósági által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló 2009. évi XLVII. törvény rendelkezései alapján a bűnügyi nyilvántartásba vé-

telt – mint mintavételre kötelezett hatóságnak – nemcsak a nyomozást folytató rendőri szerveknek, hanem a törvényben meghatározott esetekben a fogvatartottak befogadását végrehajtó büntetés-végrehajtási egységeknek is végre kell hajtaniuk.

Az arcképmás rögzítéséről az érintett befogadását követően minden esetben szükséges gondoskodni, függetlenül attól, hogy az adott személyről korábban a büntetőeljárás során készült-e kép, illetve hogy más ügyből kifolyólag már szerepelt a nyilvántartásban. Az ujj- és tenyérynymat, valamint DNS-profil levétele esetében szintén a befogadáskor kell gondoskodnia a büntetés-végrehajtási szervnek a mintavételről, ha a nyilvántartásba vétel törvényi feltételei fennállnak.

Letartóztatás végrehajtása

A letartóztatást a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) a korábbi törvénnyel azonos módon definiálja: ez a terhelt személyi szabadságának bírói elvonása a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt.

Amennyiben nyomozás során, vádemelés előtt rendelték el a letartóztatást, az alapesetben az elsőfokú bíróságnak a tárgyalás előkészítése során hozott határozatáig, de legfeljebb egy hónapig tart – itt kerül sor határozathozatalra arról, hogy a terhelt továbbra is fogva tartásban maradjon-e, vagy kiengedjék. A bíróság tehát a tárgyalás előkészítése során dönthet a meghosszabbításról: az elrendeléstől számított 1 év elteltéig alkalmanként maximum 3 hónappal, ezt követően pedig alkalmanként maximum 2 hónappal meghosszabbíthatja. Amennyiben az ügydöntő határozat meghozatala után került sor az elrendelésre vagy a fenntartásra, a letartóztatás legfeljebb a nem jogerős ítélettel kiszabott szabadságvesztés időtartamáig tart.

Rendelkezik a törvény a letartóztatás tartamának felső határáról is. Attól függően, hogy a bűncselekmény legfeljebb hány évnyi szabadságvesztés büntetés-

sel fenyegetett, más-más a letartóztatás maximális tartama is. Így három évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel büntetendő cselekmény esetén például maximum 1 év lehet; de ha tíz évnél súlyosabb a szóban forgó büntetés, úgy 4 évig tarthat legfeljebb a letartóztatás. Nincs azonban felső határa a letartóztatásnak, ha például a terhelttel szemben életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntetendő bűncselekmény miatt van folyamatban eljárás.

A letartóztatást az ügyészség rendelkezése alapján rendőrségi fogdában is végre lehet hajtani, itt azonban maximálisan 60 napot tölthet el a terhelt. Egyébként büntetés-végrehajtási intézetben kerül sor a végrehajtásra.

A bíróság a terhelt indítványára rendelkezik arról, hogy a terheltet és a gyermekét együtt helyezték el egy megfelelő részlegen, ha a terhelt egyévesnél fiatalabb gyermekét gondozó nő és nem áll fenn törvényben meghatározott kizáró ok.

Reintegrációs őrizet

A Bv. tv. 187/A. §-ban megfogalmazott reintegrációs őrizetbe kerülők távoznak ugyan a büntetés-végrehajtási intézetből már a büntetés tényleges kitöltése előtt, de csak a büntetés-végrehajtási bíró által kijelölt házba, lakásba, amelyet szigorúan meghatározott esetekben hagyhatnak csak el. Ilyennek minősíti a törvény a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítását, a munkavégzést, az oktatást, a képzést és a gyógykezelést.

A reintegrációs őrizetre vonatkozó szabályok megtartását a Büntetés-végrehajtási Szervezet elektronikus távfelügyeleti eszközön keresztül az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervvel együttműködve ellenőrzi. A büntetés-végrehajtási intézet jogosult a reintegrációs őrizet szabályainak megtartására vonatkozó adatok megismerésére.

A büntetőeljárások technikai modernizációja: távmeghallgatások

A Be. az eljárások gyorsításának elősegítése érdekében, kihasználva a mára már széles körben rendelkezésre álló technikai, informatikai fejlettség által biztosított eszközöket, kiterjesztette a telekommunikációs eszközök alkalmazásának lehetőségét.

A telekommunikációs rendszer használatának elsődleges célja az eljárások gyorsítása, az érintett személyek védelmének biztosítása, egyben szolgálja az eljárások átláthatóságának biztosítását is. Ezek az eszközök nemcsak meghallgatásra, hanem hang- és képrögzítésre is alkalmasak, tehát a vallomástételt már automatikusan rögzítik.

A jogintézmény bevezetésének további kiemelt célja, érdeke a tanú-, illetve áldozatvédelem, az eljárások gyors, hatékony és biztonságos lebonyolítása. A rendszer alkalmazásával az eljárásban fokozottan védett eljárási szereplők nagyobb biztonsága és zavartalan joggyakorlása is biztosítható.

Az intézmény alkalmazása esetén az eljárási cselekmény valójában két helyszínen, az eljárási cselekmény kitűzött vagy hatóság által meghatározott helyszínen, és az ettől elkülönült, az intézmény alkalmazásával közvetlenül érintett személy tartózkodási helyeként szolgáló más helyiségben, illetve helyszínen zajlik.

A technikai berendezés az eljárás bármely szakaszában, a büntetőeljárásban részt vevő bármely személy vonatkozásában, számos eljárási cselekmény egész tartamára nézve alkalmazható.

Valamennyi büntetés-végrehajtási intézetben, valamint területi és helyi rendőri szerveknél kialakították a telekommunikációs helyiségekben az egységes technikai rendszert. A berendezések kiváló hang-és képminőséget biztosítanak. A több

kameraállásból történő egyidejű folyamatos kép- és hangfelvétel az eljárási cselekmény pontos menetének hiteles dokumentálását segíti.

A kialakított végpontok (kettő vagy több is) képesek kapcsolatot teremteni egymással. A központi foglalási rendszer garanciát biztosít a meghallgatások zavartalan lebonyolítására.

A jogintézmény bevezetésére először – 2018 őszén – a bíróságokon került sor, majd fokozatosan teret nyert a büntetőeljárás felderítői, vizsgálati szakában a rendőri szerveknél is. A büntetés-végrehajtási és rendőrségi végpontok közötti távkihallgatások száma hónapról hónapra ugrásszerűen megnövekedett. A végrehajtott távmeghallgatások száma 2019. március-április hónapokban 67 volt, majd ez május hónapban megduplázódott és ekkor már összesen 110 sikeres a nyomozóhatóság által telekommunikációs eszköz útján végrehajtott eljárási cselekmény történt meg. A rendőri szervek feladatainak ellátása során a törvényi feltételek fennállása és indokoltsága esetén a távmeghallgatási rendszert alkalmazzák.

A technológia alkalmazásának elterjedése biztonsági szempontból is jelentős változásokat hozott. A biztonsági szakfeladatok teljesítését is szolgálja, figyelemmel arra, hogy megszűnik, illetve minimálisra csökken az elítéltek intézményen kívüli mozgatása, hozzájárulva ezzel a fogvatartás rendjének és biztonságának fenntartásához. A letartóztatott vagy fogvatartott személyt ugyanis a büntetés-végrehajtási intézet egyik távmeghallgatásra alkalmas helyiségében hallgatják meg, így nem szükséges a tárgyalásra, nyomozási cselekmény végrehajtásának helyszínére szállítani.

A büntetés-végrehajtási intézetek feladatai között jelentős mértékű a fogvatartott személyek eljárási cselekmények lebonyolításának helyszínére történő szállítása, mely nem csak anyagi és emberi erőforrási terhet jelent, hanem biztonsági kockázatot is magában hordoz. A távkihallgatások bevezetésének jogintézménye

egyértelműen elősegíti a fogvatartottak büntetés-végrehajtási intézetből történő ki-átszállításával összefüggő kockázati tényezők további mérséklését.

A távmeghallgatás időmegtakarítással járhat mind a rendőrség, mind a felek, mind az eljárás egyéb résztvevői számára. Elkerülhetővé válnak az utazással, átszállítással szükségképpen felmerülő költségek, időveszteségek.

A büntetés-végrehajtás hatékonyságát és a büntető igazságszolgáltatási rendszer jelenlegi formáinak tiszteletben tartását segíti a jogállamiság keretein belül a távkihallgatás intézménye. A szabadságelvonással kapcsolatos feladatok biztosítását kevésbé zavarja meg a nyomozó hatóságok munkája.

A korábbi gyakorlattal szemben ezen intézmény segíti a büntetés-végrehajtás rezsimjét, a fogvatartottakkal kapcsolatos azon szakfeladatok ellátását, melyek a büntetés-végrehajtási célok elérését – főként az elítélt társadalomba történő visszailleszkedését – hivatottak elérni.

A büntetés-végrehajtási jogviszony alanyává vált elítélt részére biztosított jogok végrehajtásáért felelős szerv kötelezettségének teljesítését jelentősen segíti az intézmény falain belül elvégezhető nyomozási cselekmények lehetősége. A végrehajtás alatt tovább élhetnek az elítéltek olyan Alaptörvényben felsorolt jogai, mint a személyes biztonság, a munkához, művelődéshez és tanuláshoz való jogok.

Fogvatartotti foglalkoztatás

Napjaink magyar büntetőpolitikájában nem pusztán a megtorlás, a bűn következetes üldözése és arányos megbüntetése a hangsúlyos, legalább ennyire fontos a társadalom érdekében a bűnelkövetők reintegrációjának a támogatása és a helyreállító igazságszolgáltatás irányelveinek érvényesítése. A reintegráció, vagyis a fogvatartottak társadalomba történő visszavezetése és a fogvatartotti foglalkoz-

tatás kéz a kézben járnak: a munkáltatás, az oktatás, a jóvátételi programokban való részvétel és a társadalmi felelősségvállalás erősítése mind azt segíti, hogy a fogvatartottak újra megtalálják a jó irányt, visszanyerjék reményüket és méltóságukat, ezzel csökkentsük a visszaesésük esélyét⁶.

Az elmúlt években a Büntetés-végrehajtási Szervezet bizonyította, hogy a fogvatartottakat igenis lehet és kell is társadalmilag hasznos cél érdekében – a szabadságelvonás időtartama alatt – eredményesen foglalkoztatni. A hazánkra és egész Európára irányuló migrációs nyomás kezelésére a magyar-szerb határ teljes, 155 kilométeres hosszán 2017 áprilisában adták át az Ideiglenes Biztonsági Határzár második ütemét. A munkálatok 4,8 milliárd forintba kerültek, amit a Büntetés-végrehajtási Szervezet 150 szakembere és 700 fogvatartottja hatvan napon belül végzett el. A kerítést két méter magasan, 8 milliméter átmérőjű hegesztett síkhálóval erősítették meg, és a szükséges helyeken gyorstelepítésű drótakadállyal szerelték föl.⁷

A mindenki számára látható fizikai határzár csak egy elem a fogvatartottak erejének jó cél érdekében történő felhasználására. Belügyminiszteri döntés alapján a rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjainak egyenruházattal történő ellátását a Bv. Holding Kft.-n keresztül, a fogvatartottak munkáltatásával oldja meg az állam. A rendőrség vonatkozásában a 2018. évben mintegy 35.000 fő társasági ruházattal történő ellátását hajtották végre, bruttó 4,2 milliárd forint értékben⁸. Emellett a rendőrség és más állami szervek nyomdai termékekkel (kiadványok, plakátok, szórólapok stb.) és papíráruval való ellátását is biztosítják a büntetés-végrehajtás gazdasági társaságai. Egyedi megállapodások alapján a rendészeti szervek legkülönbözőbb logisztikai támogatását is segíti a Büntetés-végrehajtási Szervezet a fogvatartottak közreműködésével. Így előállított és feldolgozott élelmiszerek beszállításával; vegytisztítási, mosási valamint kül- és beltéri takarítási, kertgondozási, továbbá különböző szakmunkát igénylő építési és karbantartási feladatok ellátásával.

Összegző gondolatok

Fenti sorokat áttekintve, reményeim szerint sikerült érzékeltetni, hogy mennyire szerteágazó, sokszínű, magas elméleti és gyakorlati felkészültséget igényel és veszélyektől sem mentes állami közfeladat a szabadságelvonással járó büntetések, intézkedések együttes végrehajtása a rendőri és a büntetés-végrehajtási szervezet részéről.

A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény alapján valamennyi hivatásos állományú rendőr és büntetés-végrehajtási egyenruhás kinevezésekor – mintegy a védőszentjeink példáját és erkölcsiségét követve – esküt tesz, amelynek szövegében elhangzik: „...lelkiismeretemre fogadom, hogy ... szolgálati kötelezettségemet, ha kell, életem kockáztatásával is teljesítem; ... hivatásomat a magyar nemzet javára gyakorolom.”

Ahogy annak idején védőszentjeink élete sem volt könnyen vállalt feladat, úgy a rendőrök és büntetés-végrehajtási szakemberek mindennapi teendői sem nevezhetők egyszerűnek. Mégis, azt gondolom: aki ennek részese lehet, az egy nemes, az egész életet átölelő hivatást tudhat magáénak, a társadalom tagjainak szolgálatáért. „Az igazság védelmében!”

LÁBJEGYZETEK

- 1 Belovics Ervin, Geller Balázs, Nagy Ferenc, Tóth Mihály: Büntetőjog I.; Általános rész (2014)
- 2 Tansegédlet a Büntetés-végrehajtási jog tanulmányozásához - ELTE Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék, 2014. 5. o.
- 3 Várkonyi Zsolt Kristóf – Fodor Gergely Pál: Ezer éves múltunk a büntetés-végrehajtás az igazság védelmében, Börtönügyi Szemle 2018/2. 107. o.
- 4 Várkonyi Zsolt Kristóf – Fodor Gergely Pál: Ezer éves múltunk a büntetés-végrehajtás az igazság védelmében, Börtönügyi Szemle 2018/2. 107. o.
- 5 A kiadott rendőrségi felhívások elérhetősége:
<http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/europai-osszefogas-a-legkeresettebb-bunozok>
<http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/fujjuk-le-kozosen-az-europai-korozottek>
<http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/bemutatjuk-az-europai-korozottek-vilagkupajanak>
- 6 Foglalkoztatás. A Büntetés-végrehajtás honlapja: <http://www.bv.gov.hu/hu/foglalkoztatasa>
- 7 Magyarország Kormányának honlapja <https://www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/parlamenti-allamtitkarsag/hirek/elkeszult-a-masodik-kerites-a-magyar-szerb-hataron>
- 8 A Bv. Holding Kft. által rendelkezésre bocsájtott adat

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” Belovics Ervin, Geller Balázs, Nagy Ferenc, Tóth Mihály: Büntetőjog I.; Általános rész (2014)
- ” Bv. Hírlevél 2015/1.
- ” Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztika (ENYÜBS)
- ” Tansegédlet a Büntetés-végrehajtási jog tanulmányozásához - ELTE Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék, 2014.
- ” Tóth Tamás bv. vezérőrnagy: A büntetés-végrehajtás helyzete és aktuális feladatai napjainkban, Börtönügyi Szemle 2017/4. 88-91. o.
- ” Várkonyi Zsolt Kristóf – Fodor Gergely Pál: Ezer éves múltunk a büntetés-végrehajtás az igazság védelmében, Börtönügyi Szemle 2018/2. 106-109. o.

- ” Az Országos Rendőr-főkapitányság és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága között kötött együttműködési megállapodás (2016. június 22.)
- ” Az Országos Rendőr-főkapitányság és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága között kötött együttműködési megállapodás módosítása és kiegészítése (2017. június 21.)

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- § 2017. évi XC. törvény és annak indokolása a büntetőeljárásról
- § 2015. évi XLII. törvény és annak indokolása a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról
- § 2013. évi CCXL. törvény és annak indokolása a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- § 2013. évi LXXXVIII. törvény és annak indokolása a körözési nyilvántartási rendszerről és a személyek, dolgok felkutatásáról és azonosításáról
- § 2012. évi C. törvény és annak indokolása a Büntető Törvénykönyvről
- § 2009. évi XLVII. törvény és annak indokolása a bűnügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról
- § 1994. évi XXXIV. törvény és annak indokolása a Rendőrségről

INTERNETES FORRÁSOK

- » Börtönstatisztikai Szemle 2018/1, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, 2018.
- » Foglalkoztatás. A Büntetés-végrehajtás honlapja: <http://www.bv.gov.hu/hu/foglalkoztatatas>
- » Magyarország Kormányának honlapja <https://www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium/parlament-allamtitkarsag/hirek/elkeszult-a-masodik-kerites-a-magyar-szerb-hataron>
- » Mi micsoda - Ki volt sárkányölő Szent György? Web: mimicsoda.hu/cikk.php?id=615

EGYÜTTMŰKÖDÉS MAGYARORSZÁG SZOLGÁLATÁBAN A BIZTONSÁGÉRT

Góra Zoltán

A katasztrófavédelem nemzeti ügy, hazánk és a magyar lakosság biztonsága pedig mindannyiunk közös ügye, amelyben a rendvédelmi szervek kiemelkedő szereppel bírnak. E hivatások képviselői mindig készen állnak a segítségnyújtásra. Egy a célunk, erősíteni a köz-, az emberek biztonságát, szoros kapcsolatban, együttműködésben a társszervekkel.

Hazánkban a Büntetés-végrehajtási Szervezet jelentős szerepet tölt be a közrend, a közbiztonság védelmében, a bűnmegelőzésben. A rendvédelmi szervek – a rendőrség, a büntetés-végrehajtás és a katasztrófavédelem – állománya nem szakmát, hanem hivatást választ. A rendvédelemben dolgozók a szakmai felkészültség mellett számtalan olyan értéket kell, hogy képviseljenek, mint az önfeláldozás, a bajtársiasság, a bátorság, a humanizmus, példát véve védőszentjeik – Szent Adorján, Szent Flórián és Szent György – legendás életéből.

Hivatásunk magas szintű erkölcsi felelősséget, érték- és normakövetést vár el. A büntetés-végrehajtás állományának elhivatottsága, kitartása és önzetlen munkája szervesen járul hozzá országunk biztonságához. Áldozatos hivatásukkal védik társadalmunkat a bűnelkövetőktől, az egyéni prevenció és a reszocializációs tevékenységükkel, valamint a társadalmi felelősségvállalás erősítésével segítik visszavezetni a mindennapi életbe a bűn útjára tévedt embereket

Bevezető

Megvalósult a hivatásos önkormányzati tűzoltóságok és a katasztrófavédelmi szervezet integrációja, létrejött a katasztrófavédelem egységes szervezete 2012. január 1-jén.

A hivatásos katasztrófavédelmi szervezet rendeltetése a magyar lakosság élet- és vagyonbiztonságának, a gazdaság biztonságos működésének, valamint a kritikus infrastruktúráknak a védelme, hazánk közbiztonságának erősítése. Fő feladata emellett a katasztrófák hatósági megelőzése, a bekövetkező polgári veszélyhelyzetekben a mentés végrehajtása, a védekezés megszervezése és irányítása, a káros következmények felszámolása, a helyreállítás és újjáépítés megvalósítása.

A katasztrófa- és veszélyhelyzetek megelőzése, bekövetkezésük esetén azok következményeinek felszámolása nem lehet egyetlen ágazat vagy szerv feladata, hiszen az a védelmi rendszer megelőzési, védekezési és helyreállítási feladatrendszerét érintő komplex tevékenység. A védelmi rendszer eredményességének és hatékonyságának érdekében elengedhetetlen az érintettek szoros együttműködése, valamint az egymás tevékenységét kiegészítő és egymásra épülő feladatrendszerek működtetése.

Helytállás a rendkívüli helyzetben

A társadalmi igényre alapozva, valós társadalmi bázissal kialakított, rendvédelmi szervekre vonatkozó egységesség és széleskörű támogatottság, az ágazatok, a szervezetek közötti hatékony együttműködés a 2013-as dunai árvízi összefogás során tűnt ki. A hat napon keresztül 807,4 km hosszan végzett intenzív árvízi védekezésben az érintett ágazatok, szervek közösen, együttműködve a lakossággal, hatékonyan védekeztek. A résztvevők erőn felüli tevékenységükkel megakadályozták, hogy egyetlen egy ember is életét veszítse az árvíz miatt, továbbá sikeresen megvédték az állampolgárok és a gazdálkodó szervek anyagi javait.

lyozták, hogy egyetlen egy ember is életét veszítse az árvíz miatt, továbbá sikeresen megvédték az állampolgárok és a gazdálkodó szervek anyagi javait.

Az árvíz elleni védekezési és az azt követő helyreállítási feladatokban a Büntetés-végrehajtási Szervezet aktívan vett részt, a személyi állomány és a fogvatartottak munkájukkal nagyban hozzájárultak a rendkívüli esemény sikeres kezeléséhez. A védelmi rendszer – amelynek szerves részét képezi a büntetés-végrehajtás állománya, feladatrendszere is – eredményesen vizsgázott.

Árral szemben

Vácon szinte minden lakosnak van a büntetés-végrehajtás szervezetében dolgozó ismerőse, rokona, vagy ismer olyan történetet, amely a város lakosságát és a börtön kapcsolatát mutatja be. A Váci Fegyház és Börtön – a tervező és a városvezetők akaratának megfelelően – a város szélére, a Duna partjára épült. A Duna vízgyűjtő területéről érkező árhullámok és az azok elleni védekezés hozzátartozik az intézet vezetésének feladataihoz. A 2013-as rekord magas vízállásból fakadó árvízi védekezés azonban évekig visszatérő beszédtema volt a település lakói között. A védekezésben Vácon és a környező településeken 370 elítélt vett részt a személyi állomány tagjainak szakszerű, feladatorientált, határozott irányítása mellett. A rendkívüli helyzetre való felkészülést, a vonatkozó védelmi tervek időszakos aktualizálását a Váci és a Pest Megyei Védelmi Bizottság együttműködésével hajtották végre. A parancsnoki feladatszabásoknak megfelelően a védekezési munkálatokat a büntetés-végrehajtási intézetben belül homokzsák-pakolással, intézeten kívül védmű építéssel, rakodással, raktározási tevékenységgel látták el a fogvatartottak és a büntetés-végrehajtás személyi állománya. A védekezési munkában szoros együttműködés alakult ki a katasztrófavédelem helyi és megyei szervezeteivel, melynek alapját a több évtizedes szakmai együttműködés biztosította. A Büntetés-végrehajtási Szer-

vezet – szoros együttműködésben a katasztrófavédelem illetékes szakterületével – határozta meg a védekezési munkálatokba bevonható fogvatartottakat, kiemelt figyelmet fordítva a biztonsági szempontokra, a büntetés-végrehajtási intézet zavartalan működésének biztosítására, illetve a fogvatartottak ellátásával kapcsolatos kötelezettségekre.

A Váci Fegyház és Börtön védelmén hét nagy teljesítményű szivattyú dolgozott folyamatos üzemben, a nap minden órájában. Az intézet köré 7 ezer homokzsákból építettek gátat, és több, mint 25 ezer homokzsák megtöltésével alakították ki Vác városának legveszélyeztetettebb dunai partszakaszain a védműveket. Az árvízi védelem során Sződliget polgármestere a belterületi védekezési feladatok ellátásához a fogvatartotti állomány védekezési munkálatokban való részvételének engedélyezését kérte a büntetés-végrehajtási intézettől. A börtönben dolgozó személyi állomány tagjai ezekben a kritikus napokban is példamutató módon, szolgálatukon kívül, önkéntesként is részt vettek az árvízi védekezésben a társ rendvédelmi szervekkel és a katasztrófavédelem munkatársaival, védve a várost, a polgárok értékeit. A 72 órán túl is tartó árhullám a védekezésben együttműködők részéről jelentős műszaki, technikai és logisztikai kihívásokat jelentett, folyamatos készenlélet és magas szintű együttműködési készséget követelt meg. Az árhullám levonulását követően a több tízezer homokzsák, a fertőző hulladék, a felgyülemlett iszap és veszélyes hulladék elszállítása, azok eltakarítása további feladatok elé állította a fogvatartottakat és a büntetés-végrehajtás személyi állományát.

Az együttműködés, kapcsolódási pontok megjelenítése

A katasztrófavédelem a szakmai tapasztalatok hatékonyabb kihasználása érdekében megújította az együttműködéseket is. A BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság (a továbbiakban: BM OKF) és a Büntetés-végrehajtás Országos

Parancsnoksága között deklaráltan 2009-től hatályban lévő együttműködést a szervek vezetői 2015. november 17-én újították meg, a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvényben, a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságokról szóló 1996. évi XXXI. törvényben, azok végrehajtási rendeleteiben, valamint a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvényben meghatározott feladatok teljesítése, a rendelkezésre álló erők, eszközök hatékonyabb kihasználása és egymás munkájának kölcsönös segítése érdekében. A megállapodások jellemzően közösen végrehajtott gyakorlatok megtartására, rendkívüli események során nyújtott segítségre, valamint különböző védelmi feladatok elvégzésére szólnak. A katasztrófavédelmi gyakorlatokba tervszerűen bevonásra kerülnek a büntetés-végrehajtási szervek. A büntetés-végrehajtási objektumokban keletkezett káresetek hatékony kezelése érdekében a tűzoltóságok éves szinten 25-40 gyakorlatot hajtanak végre.

Szituációs begyakorló gyakorlatok – Speciális protokoll a büntetés-végrehajtási intézetekben

A két emberéletet követelő szegedi bútorgyári lakküzemben kialakult tűz ugyanúgy a szervezet történetéhez tartozik, mint ahogy az is, hogy minden évben megemlékeznek a szolgálat teljesítése közben elhunyt kollégákról a Büntetés-végrehajtási Szervezetenél. A büntetés-végrehajtási intézetekben, a gazdasági társaságok üzemeiben keletkező tüzesetek és egyéb, katasztrófavédelmi beavatkozást igénylő események a helyiségek zárt jellegéből, működésük és működtetésük speciális jellegéből adódóan fokozott veszélyt, magas kockázatot jelentenek a személyi állomány, valamint a fogvatartottak testi épségére. A büntetés-végrehajtási intézetek, melyek fogvatartottjai között börtön, fogház és fegyház fokozatúak is vannak, más és más rezsimszabályok mentén működnek. Két speciális intézet, az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet és a tököli Büntetés-végre-

hajtás Központi Kórház speciális tűzoltási taktikát, a fogva tartásból adódóan különleges előírásokat és biztonsági szabályok rendszerének alkalmazását kívánja meg. A katasztrófavédelem szakemberei a büntetés-végrehajtás munkatársaival évente legalább egyszer szituációs begyakorló gyakorlatokat, a speciális ismeretek és protokoll szabályok maradéktalan betartása érdekében helyismereti gyakorlatokat tartanak. Ennek során megvizsgálják a tűzoltó gépjárművek felállítási helyeit, a közművek elzárási pontjait, az épületbe történő behatolás lehetőségeit, ellenőrzés alá vonják az oltóvízforrások működőképességét, a létesítmény tűz- és katasztrófavédelmi jelzőrendszereit és azok működőképességét. A helyismereti gyakorlatok jegyzőkönyveinek esetében a létesítményekben folyó tevékenységek, valamint a katasztrófavédelemmel és a káresemény felszámolásával kapcsolatos ismeretek kerülnek rögzítésre. Többek között rögzítésre kerül a bekövetkező esemény alkalmával a büntetés-végrehajtási intézet vagy gazdasági társaság területén tartózkodó személyi állomány, illetve fogvatartotti állomány feladata, akik az első, a tűz vagy katasztrófa esemény megfékezésére történő lépéseket kell, hogy megtegyék. Rögzítésre kell, hogy kerüljön az is, hogy milyen speciális beavatkozási tevékenységet kell megkezdeni és melyek lehetnek azok az objektív akadályok, amelyek késleltetik a beavatkozást. Ilyen speciális késleltető lehet a zsilip rendszer, amely az ajtón történő bejutást vagy rácson történő átjutást követően addig nem nyitja ki a következő ajtót vagy rácsot, amíg a másik rendszer le nem zárt. Mindezek figyelembevételével belátható, hogy milyen jelentősége van a megfelelően kiképzett és felkészített személyi állománynak, hogy csökkenthető legyen a személyi és anyagi áldozatok köre. A kölcsönös és egymás munkáját segítő, megújuló és aktualizált együttműködési megállapodások minden esetben a közjogi szervezetszabályozó eszközökben, és az együttműködő felek belső szabályozóiban meghatározott feladatok, és a szakmai tevékenységek hatékony végrehajtásának érdekében valósulnak meg.

A katasztrófavédelmi szervekkel együttműködő Büntetés-végrehajtási Szervezet a szakmai speciális protokollnak megfelelően rendszeresen tart tűz- és munkavé-

delmi oktatást a személyi állomány és a fogvatartottak részére. Ennek oka, hogy a valódi tüzeseteket többnyire a fogvatartotti foglalkoztatás keretében, munkavégzés közben az elítéltek okozzák véletlenül. A büntetés-végrehajtás és a katasztrófavédelem szakemberei a speciális protokollok betartásával az életmentés és tűzoltás mellett a fogva tartás biztonságának szabályozókban meghatározott betartásával, a fogvatartottak megfelelő elhelyezését is figyelembe véve hajtják végre tevékenységüket. A büntetés-végrehajtás biztonsági tisztjei a katasztrófavédelem helyszínre riasztott szakembereivel, tűzoltóival, a börtön személyi állományával együttműködve végzik a mentési és az épületrész kiürítési feladatokat. A szimulációk és az együttműködési gyakorlatok a katasztrófavédelem és a büntetés-végrehajtás személyi állományának is a felkészülésben, a tevékenység támogatásban, valamint az éles helyzetekben történő gyors, biztonságos és hatékony mentési és tűzoltási tevékenységében hasznosulnak. A legjobb gyakorlatok elsajátítása és a tudás átadása kiképzési moduláris rendszerekben történik, amely a büntetés-végrehajtás személyi állománya részére előírja, tartalmazza a katasztrófa és a tüzesetek esetében történő alap beavatkozási ismereteket. A speciális helyeken történő beavatkozásoknál mindig felmerül a tűzoltó egységek és a védekezésben résztvevők biztonságának kérdése. Ezeknek a kockázatoknak és veszélyeknek a csökkentésére a Tűzoltás-taktikai Szabályzat határoz meg feladatokat. A tűzoltó egységeket minden esetben a büntetés-végrehajtás személyi állományának tagja kell, hogy kísérelje, a kényszerítő eszközök és a speciális felszerelések a biztonság, a személy- és vagyonvédelem fenntartása érdekében alkalmazhatóak.

Komplex együttműködési gyakorlatok

A speciális protokollok, a speciális szakmai ismeretek, szabályok megtartásával végrehajtott együttműködési gyakorlatok esetében a Megyei Katasztrófavédelmi Igazgatóság, a Megyei Rendőr-főkapitányság, az Országos Mentőszolgálat megyei kirendeltsége, a megyei büntetés-végrehajtási intézet és a Terrorelhárítási Köz-

pont Műveleti Osztályának munkatársai vesznek részt. A szituációs gyakorlatok a társszervek riasztását követően lehetőséget teremtenek a börtönökben bekövetkező speciális, haladéktalan intézkedéseket igénylő helyzetekre történő reagálásra és feladatellátásra, a felszámolásban érintett szervek és a büntetés-végrehajtási intézet különböző szakterületein dolgozó személyi állomány hatékony együttműködésére és tevékenységének kontrolljára nyílik lehetőség. Ezeknek a gyakorlatoknak az érintett társszervek munkájában is kiemelt jelentősége van.

Az együttműködés további területei

A hivatásos katasztrófavédelmi szervek speciális feladata a veszélyes anyagok jelenlétével, kiszabadulásával, környezetbe kerülésével járó balesetek, természeti és civilizációs katasztrófák esetén az elsődlegesen beavatkozó állomány biztonságos munkafeltételeinek megteremtése, a veszélyes anyagok felderítése, kiutatása, valamint a lakosság és a környezet védelme, amelynek biztosítására Katasztrófavédelmi Mobil Laborok (a továbbiakban: KML) kerültek létrehozásra.

Magyarország védelmét jelenleg tizennyolc megyei KML, valamint a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéri és a Fővárosi KML szolgálatai látják el. Riasztás esetén a szükséges szaktudással rendelkező állomány speciálisan felszerelt gépjárművel vonul a kárhelyre a radiológia, biológiai, valamint vegyi felderítés végrehajtása céljából. A KML-ek hétköznapi munkájuk során a veszélyes áruk és anyagok szállításával és felhasználásával kapcsolatos ellenőrzésekben vesznek részt, többek között a veszélyes anyagok szakszerű és szabályszerű tárolásának felügyelete érdekében.

A KML riasztására akkor kerülhet sor, ha a jelzés értékelésekor a káresemény helyszínén veszélyes anyag jelenlétére, veszélyére utaló körülmény található, illetve ismeretlen anyag beazonosítása vagy lakosságvédelmi intézkedés megtétele

válik szükségessé, továbbá, amennyiben a KML-en málházott speciális szakfelszerelésekre a helyszínen szükség van.

A szervezeteink között meglévő Együttműködési Megállapodás alapján a BM OKF lehetővé teszi a büntetés-végrehajtási szervek objektumaiban a KML helyszíni alkalmazását, valamint szakmai tanácsadással és helyszíni szemle tartásával segítséget nyújt a büntetés-végrehajtási szerveknél található veszélyes anyagok tárolásának, elhelyezésének szakszerű, illetve szabályszerű kialakításában.

A szervezetek közötti együttműködés további fontos pillére a Büntetés-végrehajtási Szervezet részére törvényi kötelezettséggel előírt, a társadalmi integráció egyik feltételeként megfogalmazott munkáltatáson alapuló értékteremtés.

A büntetés-végrehajtási szervezet részéről a központi államigazgatási szervek és a rendvédelmi szervek irányában fennálló egyes ellátási kötelezettségekről, a termékek és szolgáltatások átadás-átvételének és azok ellentételezésének rendjéről szóló 44/2011. (III. 23.) Korm. rendelet felhatalmazást ad arra, hogy a hivatásos katasztrófavédelmi szervek a szervezeti alpműködésükhöz szükséges termékeket és szolgáltatásokat jogszabályi keretek között és meghatározott feltételrendszerrel a büntetés-végrehajtás szervezetétől igényeljék.

A fogvatartottak kötelező foglalkoztatása keretében előállítható termékeket és igénybe vehető szolgáltatásokat a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter vezetése, irányítása vagy felügyelete alá tartozó szervek irányában fennálló ellátási kötelezettségről, a fogvatartottak kötelező foglalkoztatása keretében előállított termékekről és szolgáltatásokról, azok átadás-átvételéről és az ellentételezés rendjéről szóló 9/2011. (III. 23.) BM rendelet rögzíti, mely termékek és szolgáltatások köre a megrendelői oldal igényeinek figyelembe vételével és a Büntetés-végrehajtási Szervezet lehetőségeinek maximális kihasználásával évről évre bővül.

A hivatásos katasztrófavédelmi szervek részére a büntetés-végrehajtás szervezete jellemzően egyen- és munkaruházati termékeket, irodabútorokat és irodai kellékanyagokat, valamint egyéb, a szervezet mindennapi feladatainak ellátásához szükséges szolgáltatásokat biztosít.

Az európai uniós támogatásból megvalósuló katasztrófavédelmi beszerzések egy része tűzoltó őrök, laktanyák teljes bútorzattal történő ellátására irányul. A kitűzött határidőkre megtörtént a könnyűszerkezetes katasztrófavédelmi őrök – Sásd, Letyeny, Kiskunmajsa és Sopronkövesd, valamint a hagyományos szerkezetű Tolcsva katasztrófavédelmi őr – részére gyártott egyedi mobil bútorok leszállítása, a mindennapi használat során minőségi kifogás nem merült fel. Az elvégzett munkával a Büntetés-végrehajtási Szervezet hozzájárult a projektek eredményes lezárásához.

A jogszabály nyújtotta lehetőségek jelentősen segítik a katasztrófavédelmi szervek beszerzési tevékenységét. A büntetés-végrehajtás központi ellátási szakterületén feladatot végrehajtó munkatársak rugalmas hozzáállása, a kijelölt gazdasági társaságok kiváló szakemberei, valamint a biztosított termékek, illetve szolgáltatások nagymértékben támogatják a katasztrófavédelem ellátási és fenntartási tevékenységét.

A nyomtatványgyártást és egyéb nyomdai és könyvkötészeti tevékenységet végző, a Váci Fegyház és Börtön területén elhelyezkedő Duna-Mix Kft.-vel szintén konstruktív az együttműködése a katasztrófavédelmi szerveknek. A Duna-Mix Kft. végzi többek között a katasztrófavédelem évkönyveinek grafikai munkáit és a nyomtatás is a büntetés-végrehajtásnál történik.

Szoros, több éve fennálló kapcsolat fűzi a katasztrófavédelem ügyviteli szakterületét a Tököli Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben működő Duna Papír Kft.-hez, ahol a BM OKF-nél keletkezett irodai papírhulladék és irattári papírok újrahasznosítása történik meg évi két alkalommal.

Széleskörű együttműködés valósul meg az oktatás, képzés területén is. A Katasztrófavédelmi Oktatási Központ (a továbbiakban: KOK) Büntetés-végrehajtási Szervezettel közös szakmai együttműködése 2014-ben kezdődött, amikor együttműködési megállapodást írt alá a KOK és a Büntetés-végrehajtási Szervezet vezetése. A megállapodás alapján a Tűzoltási és Mentési Szakcsoport a büntetés-végrehajtás oktatási központjában – minden képzési szakon – tűzoltási és életmentési alapokra oktatja a hallgatókat. Az oktatás 2014. november 5-én kezdődött el a büntetés-végrehajtás Újhegyi úti oktatási központjában. A 8 órás – elméleti és életmentési gyakorlatot egyaránt tartalmazó – képzések napjainkban is folynak, jellemzően évi 6 alkalommal. A célirányos felkészítések szakmailag hasznosnak bizonyulnak.

Az együttműködés keretében a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási, Továbbképzési és Rehabilitációs Központja helyszínt biztosít a KOK gyakorlataihoz, valamint a rendészeti szervező tűzoltó szakképzések hallgatóinak egységes rendészeti alapozó modulja végrehajtását vállalta fel.

A két tanintézet szakmai kapcsolata folyamatosan bővül. A szakmai konzultációk során a rabszállító járművek műszaki mentésére és tűzoltására módszertant munkáltak ki, ennek érdekében 2015-ben a rabszállító járművek baleseti mentésének gyakorlására a KOK a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának jóváhagyásával egy leselejtezett, 38 fős IVECO, majd 2017-ben egy 4 fős Ford Tranzit járművet kapott, hogy a speciális műszaki mentési feladatok gyakorlását biztosítsa a tűzoltók számára. A KOK az IVECO rabszállító jármű segítségével 2015 és 2016 tavaszán közös gyakorlatot tartott a büntetés-végrehajtás és az Országos Mentőszolgálat állományával, ahol egy feltételezett rabszállítás közben történt balesetet imitáltak. A cél az volt, hogy a kísérő őrökkel együtt a tűzoltó egységek tapasztalják meg, hogy egy ilyen típusú baleset esetén hogyan, milyen sorrendben, milyen eszközökkel és milyen módon lehetséges és célszerű a beavatkozást végrehajtani.

Az együttműködés további eredményeként 2016 óta a KOK rendszeresen használja a mezőgazdasági tüzek oltása témakör gyakorlatainak helyszínéül a Pálhalmi Agrospeciál Kft. területén a takarmányszárító és magtár épületét.

2019-ben a Budapesti Fegyház és Börtön felkérésére a KOK egy közös, sajtónyilvános gyakorlaton vett részt a tűzoltó szerparancsnok képzésben résztvevők közreműködésével. A gyakorlaton a börtön csillag elrendezésű pincéjében keletkezett tüzesetet kellett felszámolni. Az életmentéssel és az intézmény teljes riadóztatásával egybekötött gyakorlat szakmailag szintén hasznosnak bizonyult mind a tűzoltó, mind a büntetés-végrehajtási állomány számára.

A büntetés-végrehajtás felkérésére a KOK közreműködött az új rabszállító járművek felépítményének éghetőségi vizsgálatában is.

Az elmúlt évek során tovább erősödött a Katasztrófavédelem és a büntetés-végrehajtás együttműködése az egészségügyi, pszichológiai, munkavédelmi és közegészségügyi-járványügyi területen is. Pszichológiai szakterületünk számos – a Belügyminisztérium által indított és a rendvédelmi hivatást erősítő – szakmai projektben (ÁROP, KÖFOP) a társszervekkel, köztük a büntetés-végrehajtással karöltve vett részt. A szakterület a megkülönböztető jelzést használó gépjárművezetők alkalmassági vizsgálatával kapcsolatban segítséget nyújtott a büntetés-végrehajtásnak a saját pályaalkalmassági labor kialakításához.

A jogszabályi előírásoknak megfelelően a BM OKF végzi a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának közegészségügyi hatósági felügyeletét. Az ellenőrzések alkalmával a kapcsolat a két szervezet között tovább erősödött.

A katasztrófavédelem és büntetés-végrehajtás együttműködése nem lenne teljes, ha nem terjedne ki a kulturális, a sport- és a társadalmi kapcsolatokra. A munkatársak részt vesznek szervezeteik minden olyan rendezvényén, megmozdulá-

sán, sporteseményén, ahol lehetőség nyílik az állomány tudásának, személyes kapcsolatainak fejlesztésére, hivatásaink népszerűsítésére.

A Katasztrófavédelem Központi Zenekara rendszeresen közreműködik a büntetés-végrehajtási szervek különböző rendezvényein, kibocsájtó ünnepségein.

Összegző gondolatok

Magyarországon a rend, a biztonság nemzeti ügy, nemzeti érdek. Ennek megóvásában a büntetés-végrehajtásban dolgozóknak is nagy szerepe van. A katasztrófavédelem és a büntetés-végrehajtás együttműködésének alapja a szakmai tapasztalatok hatékonyabb kihasználása és egymás kölcsönös segítése annak érdekében, hogy a szervezetek jobban megismerjék egymás alaptevékenységét, így rendkívüli feladatok esetén minél előbb képesek legyenek azok gyors végrehajtására, közös célunk, a rend védelmében.

A katasztrófavédelem a közös célok megvalósításának érdekében tűzoltási, műszaki mentési, veszélyhelyzeti kommunikációs gyakorlatokkal és bemutatókkal támogatja a büntetés-végrehajtási szervek állományának katasztrófavédelmi felkészítését, területi szervei szakmai tanácsadással és helyszíni szemle megtartásával is segítik a büntetés-végrehajtási szerveknél a veszélyes anyagok tárolásának, elhelyezésének szakszerű, illetve szabályszerű kialakítását.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet részt vesz a természeti és civilizációs katasztrófák következményeire való felkészülésben, a védekezésben és a kárelhárításban, lehetővé teszi a katasztrófavédelem számára a büntetés-végrehajtás egyes objektumainak igénybevételét, az ottani munkavégzést.

A tapasztalatok jól működő, hatékony, konstruktív együttműködést tükröznek közös célunk, a jogszerűség védelmében. A magyar emberek biztosak lehetnek abban, hogy az év minden napján, az ország bármelyik pontján számíthatnak ránk, együtt és külön-külön is, hiszen erős, megfelelő szakértelemmel rendelkező, professzionális szervezetek teszik a dolgukat Magyarország szolgálatában a biztonságért.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § 2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról
- § 1996. évi XXXI. törvény a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról
- § 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
- § 4/2014. (I. 10.) Korm. rendelet a rendvédelmi szervek, a Magyar Honvédség, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, az Országgyűlési Őrség, valamint a honvédelemért felelős miniszter tulajdonosi joggyakorlása alatt álló gazdasági társaságok közegészségügyi-járványügyi feladatait ellátó egyes szervek kijelöléséről
- § 44/2011. (III. 23.) Korm. rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet részéről a központi államigazgatási szervek és a rendvédelmi szervek irányában fennálló egyes ellátási kötelezettségekről, a termékek és szolgáltatások átadás-átvételének és azok ellentételezésének rendjéről
- § 9/2011. (III. 23.) BM rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet részéről a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter vezetése, irányítása vagy felügyelete alá tartozó szervek irányában fennálló ellátási kötelezettségről, a fogvatartottak kötelező foglalkoztatása keretében előállított termékekről és szolgáltatásokról, azok átadás-átvételéről és az ellentételezés rendjéről
- § 6/2016. (VI. 24.) BM OKF utasítás a Tűzoltás-taktikai Szabályzat és a Műszaki Mentési Szabályzat kiadásáról

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS FEJLŐDÉSI PÁLYÁJÁNAK ÚJ ELEMEI ÉS EREDMÉNYEI

Tóth Tamás

A kereszténység kialakulásának kezdetén jelentek meg azok a példaképek, mártírok, akik egykoron légiósként maguk is katonai szolgálatot teljesítettek, keresztény értékeket képviseltek és olyan általános emberi tulajdonságokat hordoztak, mint a bajtársiasság, a bátorság, a könyörületesség és az önfeláldozás. A római korban esetenként egész hadseregek tekintettek rájuk példaképként, életük, példamutatásuk hozzájárult a katonai kultúra és etikai rend kialakulásához, megszilárdításához. A mai korban is egyértelmű igényként fogalmazódik meg, hogy a fegyveres rendvédelmi szerveknél a szervezet számára példaképnek és védőszentnek tartott személy tisztelete a szervezeti kultúra integráns része legyen. A Büntetés-végrehajtási Szervezet védőszentje Szent Adorján, akinek magyarországi, ezer éves kultuszáról a Büntetés-végrehajtási Szervezet ezzel a millenniumi tanulmánykötettel emlékezik meg.

Az emlékezésen túl fejet kívánunk hajtani a büntetés-végrehajtás ezer éves múltjából eredeztethető örökségünk előtt, mely nem csak erőt ad, de felelősséget is ró ránk. Tanulmánykötetünkkel a büntetés-végrehajtás személyi állományának törvényes és szakszerű tevékenységét kívánjuk megismertetni az érdeklődőkkel. Rámutatunk arra, hogy a büntetés-végrehajtási tevékenység milyen sokrétűen és szorosan kapcsolódik az állami és közigazgatási, a társ rendvédelmi szervek, a tudományos élet, az egyházi és társadalmi szervezetek tevékenységeihez. A Büntetés-végrehajtási Szervezetnek

– mint fegyveres rendvédelmi szervnek – feladata, hogy szerepet vállaljon közös nemzeti céljaink, így a sikeres kormányzás, a közbiztonság fenntartása, az országunk és nemzetünk felemelkedéséért való törekvések elérésében. Tesszük mindezt a jelmondatunkban megfogalmazottak szerint „Az igazság védelmében”.

A XXI. századi büntetés-végrehajtás fejlődésének korszakhatárai

A könnyebb tudományos feldolgozás érdekében egy-egy meghatározó dátumhoz, eseményhez kötjük a korszakváltozásokat. Jelen tanulmányban a büntetés-végrehajtás XXI. századi fejlődésének elemzésekor a büntetés-végrehajtásra ható jogszabályi változásokhoz, a szervezet működéséhez és belső szabályozóinak alakításához, az Európai Unió és a kormányzati elvárásokhoz való megfeleléshez kapcsolódóan kerülnek bemutatásra szervezetünk legfőbb tevékenységei, eredményei.¹

A büntetés-végrehajtás tevékenységét meghatározó jogszabályi változások és azok hatásai

Zárt hatásrendszerben – Azonos értékek mentén

Hosszas előkészítést követően a 2010-es években elindult átfogó igazságügyi reform jelentős változásokat hozva, alapjaiban változtatta meg a Büntetés-végrehajtási Szervezet szakmai tevékenységét, munkáját. A magyar büntetőjog a reform eredményeként egységes és egymással szorosan összefüggő, zárt hatásrendszerben működik, tükrözve a szabályozás tartalmában és formájában, a jogszabály változásának minőségében mindazt a demokratikus jogelvek és az Alaptörvényben rögzített emberi jogok tiszteletben tartása iránti elkötele-

zettséget, amely mellett Magyarország kiáll. A joganyag új elemei, a kibővülő feladatok komplex szemléletmódot igényelnek a vezetéstől és a végrehajtó személyi állománytól egyaránt.

„Nulla poena sine lege” – Nincs büntetés törvény nélkül

A Nemzeti Együttműködés Programja meghatározta és célul tűzte ki az átfogó igazságszolgáltatási reformot, melynek egyik, jelentőségteljes eleme a büntetések, az intézkedések, az egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési eljárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény, amely a legmagasabb jogszabályi szinten szabályozta a végrehajtásra vonatkozó rendelkezéseket. A szakmai körökben Bv. Kódex néven is ismert joganyag korszakos jelentőségűnek tekinthető, melynek kapcsán három területen is nyomon követhető a paradigmaváltás. Alapértékként jeleníti meg a törvény a munkáltatást és az oktatást, mint a reintegráció egyik fontos eszközét, a reintegráció fókuszába állítja az elítélt számára történő változás lehetőségét, melynek előfeltételeként jelenik meg a fogvatartott együttműködési szándéka a reintegrációs programokban. A pragmatikus szemléletmód nyomon követhető abban, hogy tág teret biztosít annak, hogy a jó gyakorlatok és a bevált szakmai módszerek határozzák meg a büntetés-végrehajtás napi működését. A Kockázatelemzési és Kezelési Rendszert a fogvatartási kockázatok felmérésére, valamint az azokra reagáló kockázatkezelő programok biztosítására hatékony eszközként használják és fejlesztik a büntetés-végrehajtási intézetek reintegrációs tisztjei, szakterületi irányítás és oktatás mellett biztosítva ezáltal az öntanuló szervezetekre jellemző kutatás-fejlesztés-innováció együttesét.

„Nullum crimen sine lege” – Nincsen bűncselekmény törvény nélkül

A sikeres kodifikáció eredményeként a magyar büntetés-végrehajtás, és ezzel összefüggésben a magyar büntetés-végrehajtási jog is a fejlődés új útján indulhatott meg. Az új Bv. Kódex közel negyven év tapasztalatait szintetizálta a szak-

mai gyakorlat és a jogelmélet magas színvonalú közelítésével, jól alkalmazható jogi normaként támogatva a büntetés-végrehajtási munkát. A büntetőjog tudományterületén a büntetés-végrehajtási szakterület ezzel a törvénnyel foglalta el helyét a társ jogágak mellett.²

A Büntetés-végrehajtási Szervezet számára kiemelten fontos szabályozási kört jelentenek a 2018. július 1-jén hatályba lépett Büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény egyes rendelkezései. A törvényhez kapcsolódóan a Bv. Kódex is több alkalommal módosításra került.

Személyzeti és humánpolitikai stratégiák

A büntetés-végrehajtás személyi állományát, a humánpolitikai feladatokat és a személyzeti munkát jelentős mértékben megreformáló a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény alapján bevezetett előmeneteli és illetményrendszeri változások, továbbá a 2018. évi CXV. törvény által 2019. februárban bevezetésre került rendvédelmi alkalmazotti jogviszony alapvető változásokat hozott a büntetés-végrehajtás humánpolitikai feladataiban.

Felelősségteljesen – Felkészülten – Szakmai kiválóságok

Az 1207/2011. (VI. 28.) Korm. határozat 1. pontjában rögzített felhívás alapján a Belügyminisztérium 2011 júliusában elkészítette a Rendészeti Ágazat Személyzeti Stratégiáját. A Stratégia célkitűzései, a megvalósítás eszközrendszere komplex módon került kidolgozásra, felvázolva a rendvédelmi életpálya 3 fő célkitűzését, kijelölve a rendvédelmi életpálya hivatásaitikai normáit, azokat a többletelvárásokat, melyeket a társadalom támaszt a hivatásos személyi állománnyal szemben. A rendvédelmi életpálya kiszámítható és vonzó, a szervezethez való tartozást és lojalitást erősítő, hosszú szolgálatvállalásra ösztönző életutat kíván biztosítani a személyi állomány részére.

Meghatározó feladatként fogalmazódott meg a büntetés-végrehajtás számára, hogy biztosítani kell a magas felkészültségű, motivált személyi állományt a szakmai feladatok eredményes és hatékony végrehajtásához. A célkitűzések szerint a rendészeti ágazathoz tartozó szervezetek hivatásos állományú tagjai részére közös életpályamodellek meghatározásával lehetővé kell tenni a szakmai életpályák közötti mobilitást, biztosítani kell az életpályamodellek esetében a szervezetek eltérő feladatköréből adódó speciális elvárások kezelését.

A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló törvény a preambulumban elismeri a hivatásos szolgálattal járó áldozatvállalás nagyságát és az azzal járó erkölcsi és anyagi megbecsülés indoklását, egyben biztosítva a más közszolgálati életpályák közötti átjárhatóságot.

„Docendo discimus”– Tanítva tanulunk

Az elvárásoknak megfelelően a Büntetés-végrehajtási Szervezet a szakirányú ismeretek megszerzése és folyamatos fejlesztése érdekében a minőségi munkaerő megszerzésére és megtartására koncentrálna hajtotta végre a humánpolitikai feladatait. A Büntetés-végrehajtási Szervezet oktatási és továbbképzési tevékenységei során moduláris rendszerű szakképzésekre, valamint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi karán felsőfokú szakirányú képzésekre nyílik lehetőség, a szakmai és szakterületi elvárásoknak megfelelően korszerűsített tananyagokkal, a XXI. századi igényeknek megfelelő oktatási és oktatástechnikai eszközök biztosításával.

Felkészült és elkötelezett személyi állomány

A hivatásos jogviszony jelzi azt az elvárást, hogy a szervezet tagjai élethivatásuként végezzék munkájukat, valamint az erős hivatástudat, a felelősségvállalás, a

kollektíva belső összetartó ereje, a vezetők példamutatása legyen meghatározó. A munkakörrel való azonosulás része kell, hogy legyen az egyéni és a szervezeti kultúrának, melyben a parancsnokok kultúraformáló szerepe meghatározó. A Büntetés-végrehajtási Szervezet az elmúlt évszázadokban generációkra építkezett, nemzedékről-nemzedékre szállt át, hagyományozódott a szakmai tudás, a szakma szeretete. Ezt az érzést örökíti át a Büntetés-végrehajtás Hivatás Mestere Országos Szakmai Vetélkedő és a családi nap hagyománya.

A létszámgazdálkodás kihívásai

Az elmúlt években tapasztalható, dinamikus átrendeződő munkaerőpiaci helyzet miatt, a képzett munkaerő iránti igény, illetve a rendvédelmi szervek esetében a megnövekedett szolgálati feladatok ellátása kapcsán a humán erőforrás hatékony és racionalizált eloszlásának koordinálása humánpolitikai stratégiai célkitűzéssé vált. A rendvédelmi életpálya fejlesztésére irányuló koncepciók megújítása, a prognosztizálható béremelések és a személyi állomány tájékoztatása kiemelt feladat. Biztosítani kell a kiszámítható előmeneteli rendszert, mely motiválóan hat a személyi állomány megtartásakor, erősíti az elköteleződést és a hivatástudatot.

A személyi állomány esetében az egyéni teljesítmény növelésén keresztül a szervezet egészének fejlesztése valósul meg. Szükséges és elengedhetetlen feltétel, hogy a szervezet távlati és közeli céljai, illetve a személyi állomány egyéni céljai között megteremtődjön az összhang.

Professzionizáció és modernizáció

A Büntetés-végrehajtási Szervezet alapfeladatainak ellátása mellett, szervezeti értékeinek megtartásával, megújult szemlélettel igazodik a kormányzat és a tár-

sadalom elvárásaihoz. A modernizáció alapját nem a múlt hibái, hanem éppen ellenkezőleg, a szervezet korábbi sikerei alkotják.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet esetében jogállami követelményként, evidenciaként határozhatjuk meg a törvényességet és a szakszerűséget. A kor kihívásainak megfelelően a szolgálati tevékenység – az előzőeken túl – a hatékonyság, a gazdaságosság és a hatásosság követelményeinek is meg kell, hogy feleljen. A parancsnoki állománnyal szemben támasztott elvárásokban meg kell, hogy jelenjen a tervszerűség, a személyügyi, pénzügyi, technikai realitásokból kiinduló, objektivitásra való törekvés, a cél- és eredményorientáltság és a felelősségvállalás. A belső szabályozók az egységes keretet, az értékelő-elemző tevékenységet követő parancsnoki jóváhagyás pedig a szakmai kiválóságot biztosítja a belső kontrollrendszer működtetése mellett.³ A büntetés-végrehajtás vezetési és irányítási rendszere a szervezeti és az egyéni tudás minőségi és mennyiségi teljesítményeire alapozva új, magasabb szintű szinergiák összességével alkot hozzáadott értéket, új minőséget.

Reintegráció – A társadalmi elvárásokkal és a jogi környezettel összhangban

A Büntetés-végrehajtási Szervezet alapfeladatait a törvényi és a társadalmi elvárásoknak megfelelően – a fogvatartottak biztonságos őrzésével, a közrend, a közbiztonság, a köznyugalom fenntartásával, jogállami elvek szerinti működésével és a bűnelkövetők társadalomba való visszavezetésével – teljesíti. Feladatunk, hogy a rendelkezésünkre álló reintegrációs eszközök mind sikeresebb alkalmazásával arra ösztönözzük az elítélteket, hogy szabadulásuk után beilleszkedjenek a törvénytisztelő állampolgárok közösségébe.

A társadalmi elvárásoknak megfelelően a szabadulásra felkészítés már az elítélt befogadásának napján megkezdődik. A fogvatartási és a visszaesési kockázatok

mérési eredményei alapján elkészített egyéniesített fogvatartási programterv tartalmazza azokat a programelemeket és feladatokat, amelyek elítelt általi teljesítése hozzájárul az eredményes reintegrációhoz.

A reintegrációs őrizet jogintézményében jelentős változást hozott a 2017. január 1-jétől hatályos törvénymódosítás. Az elmúlt évek tendenciáit értékelve megállapítható, hogy folyamatosan nő a jogintézmény hatálya alá kerülők létszáma, ezzel is hozzájárul a reintegrációs őrizet a büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltságának csökkentéséhez. Legfőbb jelentősége azonban a társadalmi beilleszkedésben, a bűnismétlési kockázatok csökkenésében mutatható ki. A reintegrációs őrizetre vonatkozó jogszabályi módosítás a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők feladatellátására is hatást gyakorolt, akik központi szerepet töltenek be a velük szoros együttműködésben lévő reintegrációs szakterülettel.⁴

A reintegrációt is támogató tevékenység a fogvatartottak szabad vallásgyakorlása, mely maradéktalanul biztosított börtöneinkben. A vallásgyakorlás hozzájárul az egyén morális fejlődéséhez, a társadalmi kapcsolatok fejlesztéséhez és megerősítéséhez, melyben nagy feladat hárul a Börtönlelkészi Szolgálatra.

Férőhelybővítési programok

A Büntetés-végrehajtási Szervezet a büntetés-végrehajtási intézetek telítettségét azok végrehajtási profiljához igazodóan – a fogvatartotti állomány foglalkoztatására és reintegrációjára is tekintettel – az európai elvárások figyelembevételével egyenlíti ki, fokozatosan csökkentve a fogvatartotti zsúfoltságot. Az elmúlt években a fogvatartotti létszám belső átrendeződése, illetve erőteljesen csökkenő tendenciája volt megfigyelhető. A férőhelybővítés ütemezett végrehajtásának köszönhetően, a kormányzati támogatásnak és szándéknak megfelelően a fogvatartottak elhelyezése közelít az európai normához. Az elmúlt évek lendületét

megtartva új börtön átadására és újabb börtönök alapkövetételére került sor, továbbá olyan egészségügyi beruházások és korszerűsítések valósulnak meg, melyek hosszú évtizedekre oldhatják meg a fogvatartáshoz kapcsolódó akut problémát.

Korszerűsítés és energetika

A személyi állomány munka- és szálláskörülményeinek javítása és a korszerűsítések a büntetés-végrehajtás költségvetéséből, korszerűsítési pályázatokból, Európai Unió támogatások biztosította pénzügyi forrásokból valósulnak meg. A büntetés-végrehajtás gazdasági társaságai a költséghatékonysági és a környezetvédelmi szempontokat is figyelembe vevő technológiai és energetikai korszerűsítéseket hajtottak végre, melyek során gépészeti, tűzvédelmi, elektromos hálózatok újultak meg a lehető legnagyobb arányú fogvatartotti munkáltatással. A büntetés-végrehajtási intézetek pályázatokon elnyert forrásaik felhasználásával hajtottak végre fejlesztéseket. Az energetikai korszerűsítések utólagos hőszigetelésre, nyílászárók cseréjére, napelemek kiépítésére, világítástechnikai eszközök beszerzésére és telepítésére került sor.

Informatikai fejlesztések

A Büntetés-végrehajtási Szervezet – stratégiai célkitűzésének megfelelően – informatikai eszközrendszerének működtetése és fejlesztése során olyan értékálló beruházásokat hajtott végre, melyek a jogszabályokban meghatározott követelményeknek megfelelően, a vonatkozó szakmai elvárásoknak eleget téve biztosítják a szervezet elektronikus ügyiratkezelésével, elektronikus ügymenetével kapcsolatos tevékenységek teljes körét. A technológiai fejlesztéseknek, valamint a kormányzati elvárásoknak megfelelően az informatikai háttér bővítése folyamatos. Az elmúlt évek informatikai fejlesztéseinek eredményeként a Büntetés-végrehajtási Szervezet kialakította a távtárgyalási, távmeghallgatási rendszerét. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény az eddigi szabályozás kereteit kitágítva a kor követelménye-

inek megfelelő módon újraszabályozta az eljárási cselekmények telekommunikációs eszközök használatával történő lefolytatását. A távmeghallgatást a fogvatartottakkal kapcsolatos egyes bírósági, ügyészségi eljárások, valamint a nyomozati cselekmények büntetés-végrehajtási szervekben belüli végrehajtásának alapvető eszközeként határozta meg. A távmeghallgatás hozzájárul a fogvatartás biztonságának és rendjének fenntartásához, tekintettel arra, hogy segítségével a tárgyalásokra történő előállítások száma jelentős mértékben csökken. Hasonló csökkenés mutatható ki a kör- és célszállításban érintett fogvatartotti állomány esetében.

A fogvatartás biztonságát erősítő szabályozók

A biztonságos szakfeladat végrehajtása érdekében a büntetés-végrehajtás kiemelten kezelte a fogvatartotti szállító-gépjárműpark folyamatos fejlesztését, a járművek cseréjét. A büntetés-végrehajtás személyi állománya, valamint a társrendvédelmi szervek közötti összeköttetés és kommunikáció érdekében teljes körűen bevezetésre került az egységes digitális rádió távközlési rendszer.

A büntetés-végrehajtási szervekbe történő be- és kiléptetések szakszerű végrehajtása érdekében valamennyi büntetés-végrehajtási intézet rendelkezik a fogvatartottak kontrollálásához szükséges gépi berendezésekkel és eszközökkel. A Büntetés-végrehajtási Szervezet vezetése végrehajtotta a hagyományos csomagküldési rendszer reformját és informatikai támogatás mellett kifejlesztette internetes áruházaát. A Büntetés-végrehajtási Szervezet rendszerbe állította a fogvatartottak büntetés-végrehajtási intézeten belüli helymeghatározásához, valamint a legfontosabb információk biztosításához szükséges szolgálati alkalmazását, mely jelentős mértékben növeli a biztonságos fogvatartást.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet alapfeladata az irányítása alá tartozó szervek rendjének és biztonságának fenntartása. A Büntetés-végrehajtási Szervezet a statikus

és dinamikus biztonság által megkövetelt biztonságtechnikai és őrzésvédelmi technikai változások szükségességének megfelelően fejleszti észlelési képességét, nappali és éjjeli azonosítási képességét, mozgás- és alakfelismerését, valamint a mesterséges intelligencia által biztosított hozzáadott értéket is képviselő adaptálható tudást. A Büntetés-végrehajtási Szervezet a bevetés irányítási és a bevetés támogatási területen, a biztonsági rések lezárásánál, a szakmai protokollok felülvizsgálatánál megfelel a nemzetközi elvárásoknak.

Magyarország biztonsága – Közbiztonság

Az illegális migráció eltérő módon érinti az Európai Unió célországait, illetve a migráció szempontjából tranzitfolyosó szerepét betöltő országokat. A kibocsátó országokban jelenlévő politikai, gazdasági nehézségek és a faji, vallási okokra visszavezethető radikalizáció miatt számítani kell a nagy létszámú, tömeges illegális bevándorlás okozta feladatokra.

A migrációs nyomás a világ minden pontján a közbiztonságot veszélyeztető jogellenes tevékenység. Magyarországon az illegális migráció leküzdésében a társrendvédelmi szervekkel szorosan együttműködő szervezetek lehetnek eredményesek. Az ideiglenes biztonsági határzár határvédelmi és határőrizeti rendszerben való megtartásával hosszabb távon kell számolni Magyarországon. A Komplex Határvédelmi Rendszer (KHR) megerősíti a határszakaszokon eddig kiépített műszaki védelmi rendszer védelmi, jelzőrendszeri szolgáltatásait.

2015 nyarán a migránsok már közbiztonsági kockázatot jelentettek nem csak Magyarország déli határán és a környező településeken, de a fővárosban is.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet jelentős feladatot kapott a műszaki védelmi rendszer kiépítésében, a megépített határzár továbbfejlesztésében. A rendőrszakmai

feladatok hatékonyabb támogatása érdekében manőverutak, hidak, vasúti átjárók és egyéb műszaki műtárgyak megépítésében, valamint más, a határon létesített objektumok (magasfigyelők, esőbeállók) karbantartási és javítási feladataiban kaptak feladatot a Büntetés-végrehajtási Szervezet munkatársai és az erre felkészített fogvatartotti állomány.

Adatgazdálkodás, adatbiztonság

A Büntetés-végrehajtási Szervezet és a társszervek közötti adatszolgáltatások pontosak, valósak, ellenőrzöttek és a felhasználói igényeknek megfelelően strukturáltak. Az informatikai és adatvédelmi tevékenység során fokozott figyelmet fordít a Büntetés-végrehajtási Szervezet a védelmi egyenszilárdság elvének megtartására, szem előtt tartva, hogy az adathordozók és az informatikai rendszerek magas szintű védelmével és az információbiztonsági előírások megtartásával valósuljanak meg speciális tevékenységeink. Kiemelt jelentőséggel kezeljük az összekapcsolt hálózatok és az információs infrastruktúra, valamint a bennük található információk védelmét.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet stratégiai célként fogalmazta meg a kereshető műveleti adatbázisok létrehozását és működtetését, teljesítve az egységes nyilvántartási és a feltöltési kötelezettségét. A Büntetés-végrehajtási Szervezet a közhiteles fogvatartotti adatbázison alapuló közvetlen információ-megosztási tevékenységével költséghatékony módon biztosít támogatást a bűnmegelőző, bűnfelderítő szervezeteknek. Az informatikai megújulás jegyében online lekérdező modulokon keresztül kerül biztosításra az információ megosztása a társ rendvédelmi szervek között.

A törvényi kötelezettség teljesítése a központi és belső ellátás és a teljes körű foglalkoztatás területén

Bv. Holding Kft.

2010-ben a Büntetés-végrehajtási Szervezet, így a büntetés-végrehajtási gazdasági társaságok is a Belügyminisztérium szakmai irányítása alá kerültek. A teljes körű foglalkoztatási igény kifejezése mellett a Belügyminisztérium a munkáltatás elősegítésére – a szervezet javaslatait figyelembe véve – hatékony és korszerű eszközrendszert dolgozott ki, létrehozva a központi és a belső ellátás rendszerét, megteremtve ezzel a lehetőséget a büntetés-végrehajtási gazdasági társaságoknak, hogy jól működő, a piaci viszonyok között is helytálló cégekké váljanak. A központi ellátás keretében olyan termékeket állítanak elő, amelyeket a központi államigazgatási szervek és a rendvédelmi szervek számára tudnak értékesíteni. A belső ellátás keretében pedig a Büntetés-végrehajtási Szervezet intézetei és intézményei ellátása, önellátása a cél.

A Belügyminisztériumi feladatszabásnak megfelelően nem csupán gazdasági sikerekről kell szót ejteni, hanem egy olyan új szemléletű megközelítésről is, amely azt határozta meg célként, hogy a börtönökben elhelyezett fogvatartottak ellátását közelíteni kell az önfenntartó módhoz.

A munkáltatási tevékenység áttekintése, és a meghozott intézkedések eredménye a mai napig pozitív hatással van a gazdasági társaságok működésére.

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény szervezési és szervezeti többletcéljainak megfelelő rendszer alapját három rendelet adja meg^{5, 6, 7}. A büntetés-végrehajtással szembeni társadalmi és kormányzati elvárásként fogal-

mazódott meg az a cél, hogy a fogvatartott járuljon hozzá a tartási költségeihez, valósuljon meg a fogvatartottak teljes foglalkoztatása. A Bv. Holding Korlátolt Felelősségű Társaságot 2015. január 1-jével a Magyar Állam nevében, a Magyar Nemzeti Vagyonkezelő Zrt. 717/2014. (XII. 11.) számú IG határozata alapján, a belügyminiszter jóváhagyásával a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága alapította, egyszemélyes társaságként. A Bv. Holding Kft. fő tevékenységi körének megfelelően, üzletszerű gazdasági tevékenység céljából jött létre, mely egyben a fogvatartottak kötelező foglalkoztatására létrehozott gazdálkodó szervezet, valamint büntetés-végrehajtási és rendvédelmi szerv.

A társaságok összehangolt számviteli, pénzügyi, kontrolling, közös beszerzési, informatikai rendszer talaján működnek együtt, összehangolt humán erőforrás menedzsment, marketing tevékenység kialakításával, összehangolt vagyongazdálkodási, fejlesztési és beszerzési döntésekkel, összehangolt jogi tevékenység és jogi tanácsadó szolgálat működtetésével, melyek szabályai részletesen meghatározásra kerültek.

Belügyminiszteri elvárás szerint a 2017. év végére és 2018-ban is megvalósult a teljes körű foglalkoztatás a büntetés-végrehajtási gazdasági társaságok tekintetében.

Összegző gondolatok – Tisztelve elődöt, tanítva utódot

A szabadság jogszerű elvonásakor, az állami legitim erőszak alkalmazásával kialakult sajátos jogi helyzetben az alapvető emberi jogok védelme és biztosítása a központi cél. A magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet – a XXI. századi fejlődési pályája kapcsán létrejövő – új elemei és eredményei áttekintésekor megfigyelhető, hogy a törvényi, jogszabályi változások mindegyike progresszív módon szolgálta a büntetés-végrehajtás szaktevékenységének végrehajtását, közelítve a nemzetközi normákhoz, megtartva a nemzeti sajátosságok, szakpolitikák

elvárásait. 2010-ben a Büntetés-végrehajtási Szervezet a Belügyminisztérium szakmai irányítása alá került. Az egységes rendészeti irányítás, a társszervekkel való együttműködés, a feladatok megoldásához kapcsolódó egységes rendészeti kommunikáció megvalósulásával érvényesül a rendészeti szervek felső szintű irányításában és tevékenységében ható együttműködés (szinergia) elve. A Büntetés-végrehajtási Szervezet számára a törvényben meghatározott és az önként vállalt feladatok végrehajtásában nyomon követhető, hogy az együttműködés által a rendvédelmi erők és eszközök egyidejű, együttes hatása hozzáadott értéként mennyiségi vagy minőségi többletet eredményez, létrehozva így azt a kollektív szakmai rendészeti teljesítményt, amely erősítve a közbiztonságot hozzájárul Magyarország biztonságához.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet az elmúlt évek során a társadalom felé való nyitás keretében megújította arculatát, kommunikációját, erősítve ezáltal a közbizalmi indexet, a szakmai és társadalmi elismertséget. Tevékenységével megfelel a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiának, feladatellátása során második esélyt biztosít mindazoknak a fogvatartottaknak, akik változtatni kívánnak életükön, vagyis normatartó, munkát végző állampolgárként kívánnak visszatérni a társadalomba. A büntetés-végrehajtás szakterületén felelősen tevékenykedő, felkészült, a büntető-igazságszolgáltatás feladatait magas szinten ellátó személyi állomány teljesít szolgálatot, akik részesei és megteremtői a tudásalapú rendészeti kultúrának és hagyományoknak, tisztelve elődeink teljesítményét, tanítva az utódokat.

LÁBJEGYZETEK

- 1 Mezey Barna: Ezer év fordulópontjai a hazai büntönügy történetében, *Büntönügyi Szemle* 2019/1. szám, 80-93. o.
- 2 Vókó György: A büntetés-végrehajtási jog szerepe a jogállamban, *Büntönügyi Szemle* 33: (1) 1-7. o.
- 3 Várkonyi Zsolt Kristóf: A büntetés-végrehajtási szervezet belső kontrollrendszere, *Belügyi Szemle* 2017/11-67.12-92. o.
- 4 Schmehl János: Stabilitás és fejlődés. A büntetés-végrehajtási törvény által bevezetett speciális jogintézmények helyzete, *Belügyi Szemle* 2017/11-12. 18-39. o.
- 5 44/2011. (III. 23.) Korm. rendelet
- 6 9/2011. (III. 23.) BM rendelet
- 7 14/2016. (V. 10.) BM rendelet

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” Juhász Zsuzsanna - Lőrincz József: *Büntetés-végrehajtási jog. Iurisperitus*, Szeged, 2015.
- ” Mezey Barna: Ezer év fordulópontjai a hazai büntönügy történetében, *Büntönügyi Szemle* 2019/1. szám, 80-93. o.
- ” Schmehl János: Stabilitás és fejlődés. A büntetés-végrehajtási törvény által bevezetett speciális jogintézmények helyzete, *Belügyi Szemle* 2017/11-12. 18-39. o.
- ” Várkonyi Zsolt Kristóf: A büntetés-végrehajtási szervezet belső kontrollrendszere, *Belügyi Szemle* 2017/11-12. 67-92. o.
- ” Vókó György: A büntetés-végrehajtási jog szerepe a jogállamban, *Büntönügyi Szemle* 33: (1) 1-7. o.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- § 2018. évi CXV. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról
- § 2017. évi XC. törvény a Büntetőeljárásról (Be.)
- § 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról (Hszt.)
- § 2014. évi LXXVI. törvény a tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról
- § 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, az egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési eljárás végrehajtásáról (Bv. Kódex)
- § 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról
- § 268/2016. (VIII. 31.) Korm. rendelet a büntetés-végrehajtási intézetek férőhely-bővítési programjához kapcsolódó, az új büntönépítési beruházásokkal összefüggő közigazgatási hatósági ügyek nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű ügyé nyilvánításáról
- § 44/2011. (III. 23.) Korm. rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet részéről a központi államigazgatási szervek és a rendvédelmi szervek irányában fennálló egyes ellátási kötelezettségekről, a termékek és szolgáltatások átadás-átvételének és azok ellentételezésének rendjéről
- § 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet a büntönlelkési szolgálatról és a büntönmissziós tevékenységről
- § 14/2016. (V. 10.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó szervek egyenruha-ellátásra jogosult személyi állományának ruházati és öltözködési szabályzatáról, valamint a különleges foglalkoztatási állomány ruházati, fegyverzeti, kényszerítőeszköz- és világítástechnikai felszereléséről
- § 30/2015. (VI. 16.) BM rendelet a belügyminiszter irányítása alatt álló rendvédelmi feladatokat ellátó szerveknél a hivatásos szolgálati beosztásokról és a betöltésükhöz szükséges követelményekről
- § 9/2011. (III. 23.) BM rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet részéről a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter vezetése, irányítása vagy felügyelete alá tartozó szervek irányában fennálló ellátási kötelezettségről, a fogvatartottak kötelező foglalkoztatása keretében előállított termékekről és szolgáltatásokról, azok átadás-átvételéről és az ellentételezés rendjéről
- § 1125/2016. (III. 10.) Korm. határozat a büntetés-végrehajtási intézetek férőhely-bővítéséhez szükséges források biztosításáról

- § 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013-2023)
- § 1207/2011. (VI. 28.) Korm. határozat a közszolgálati életpályák összehangolásáról
- § 1040/2011. (III. 9.) Korm. határozat a büntetés-végrehajtási intézetek nemzetközi elvárásoknak való megfelelésével összefüggő átfogó vizsgálat megállapításaihoz kapcsolódó intézkedésekről
- § 1/2010. (VI. 16.) OGY politikai nyilatkozat a Nemzeti Együttműködésről

„A HAZA MINDEN ELŐTT!” – MAGYARORSZÁG SZOLGÁLATÁBAN

Szabó Hedvig

A büntetés-végrehajtás védőszentje, Szent Adorján napján minden évben tisztelettel adózunk a büntetés-végrehajtás munkatársainak elhivatott, példamutató és elismerést érdemlő munkája előtt. 2019-ben a Millenniumi Emlékév ehhez különleges keretet biztosít, és nemcsak a hagyományok méltó ápolását jelenti, hanem bemutathatja azt az elkötelezettséget, azt az igazságos, odaadó és emberséges magatartást, amely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy egy fizikai szabadságától megfosztott ember jog- és normakövető állampolgárrá váljon. A büntetés-végrehajtás dolgozói minden nap azon fáradoznak, hogy elősegítsék a megtévedtek társadalmi visszailleszkedését. Adorján – aki bebörtönzött keresztények felügyelőjéből szentté lett – azt példázza, hogy az állhatatosság, a kitartás nemesít.

Ez az emlékkönyv róluk szól, a múlt és a jelenkor „hőseinek” állít méltó emléket, és mond köszönetet a közös céljaink – a közbiztonság, az állami intézményekbe vetett bizalom erősítése – megvalósításáért tett erőfeszítésekért.

„Mert ők oltalmazzák az országot, a gyöngéket ők védelmezik meg...”¹

A büntetés-végrehajtás és a nemzetbiztonság feladatait, tevékenységi körét kicsit szabadabban, de történelmi léptékben vizsgálva a két intézményt összekötő kapcsok – szükségszerűen – már a távoli múltban is megjelennek. A több száz éves múltban eredő örökségből következően mindkét szervezet kiemelten fontos és felelősségteljes társadalmi funkciót tölt be.

Ha az utca emberét kérdezzük, hogy számára mi is a biztonság, valószínűsíthetően a bűncselekmény megakadályozását vagy felderítését említi. A rendvédelmi szervek felé fontos elvárás, hogy a bűncselekményt elkövetők – de csak azok – megkapják a tettükkel arányos büntetésüket. Az egyén szubjektív biztonságérzetének megteremtéséhez azonban olyan eszközök igénybevételére is szükség lehet, melyek adott esetben alapvető jogait sértik (titkos információgyűjtés), illetve az egyéni szabadságot korlátozzák (igazságszolgáltatás), ugyanakkor könnyen belátható, hogy alkalmazásuk elengedhetetlenül szükséges a közbiztonsági célok érvényre juttatásához.

Az információgyűjtés fontosságát már Szun Ce, ókori filozófus és hadvezér is hangsúlyozta: „a bölcs fejedelem... úgy arat győzelmet az ellenség felett, ... hogy mindent igyekszik előre tudni. Ezt az előre-tudást nem lehet a szellemektől megszerezni, nem lehet sem más dolgok mintájára levont következtetések, sem számítgatások útján megszerezni...”.

Bár rendszeresen találkozunk azzal a jelenséggel, hogy – szemben a büntetés-végrehajtás ismertségi szintjével – a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatról (a továbbiakban: NBSZ) még közvetlen partnerei sem rendelkeznek átfogó ismeretekkel, ugyanakkor az NBSZ az állam nemzetbiztonsági, valamint büntető, bűnfelderítési, büntető, ezen keresztül pedig az igazságszolgáltatási funkcióit egyaránt támogatja tevékenységével. Úgy is fogalmazhatunk: a büntető igazságszolgáltatás egyik megalapozója az NBSZ, végrehajtója pedig a büntetés-végrehajtás szervezetrendszer.

Ugyanakkor a Büntetés-végrehajtási Szervezet jogszabályi kötelezettsége túlmutat az elítéltek fogvatartási feltételeinek megteremtésén, azzal a megelőzési célok elérését, valamint az elítéltek társadalmi reintegrációs folyamatát is elő kell segítenie. Ennek hosszú évtizedek óta részese az NBSZ maga is, a fogvatartottak által elvégzett eszköz- és bútorgyártási, vagy éppen ruhaipari feladatok révén.

Hivatásunk az egyének és a nemzet biztonsága

A biztonság fogalma azonban a fentieknél is összetettebb. A folyamatosan változó környezetben a kihívások, a kockázati tényezők ma már több síkon – az egyének, a közösség, az államok, illetve a régiók szintjén – jelennek meg.

A Magyarország előtt álló főbb biztonsági kihívások, a modernizáció és a gyorsuló technológiai fejlődés egyre magasabb követelményeket támaszt az NBSZ szemben is, az elektronikus információbiztonság garantálása terén éppúgy, mint a műveleti ellenőrző képesség kialakítása, fenntartása, illetve a szakértői módszerek kidolgozása területén.

Az NBSZ rendeltetésének megértéséhez mindenekelőtt egy pillanatra el kell felejteni, amit a titkosszolgálatokról tudunk vagy gondolunk. Hiszen az NBSZ – nevetől eltérően – a legkevésbé sem mutat klasszikus titkosszolgálati ismérveket: nem tartozik hatáskörébe sem ellenérdekelte titkosszolgálati tevékenység felderítése, sem pedig hírszerzői tevékenység. Ezzel együtt már 1996. évi megalakulásának idején is feladatainak fajsúlyos részét képezték – a nemzetbiztonsági érdekek védelme mellett – a bűncselekmények megelőzése és feltárása, valamint az igazságszolgáltatás hatékonyságát elősegítő tevékenységek.

Az NBSZ a meglévő képességei bázisán, számos nehézséggel megküzdve próbál megfelelő válaszokat adni a technikai környezet fejlődéséből fakadó kihívásokra,

melynek eredményeként szinte valamennyi – bűnüldözési és nemzetbiztonsági szempontból stratégiai jelentőségű – kiemelt médiafigyelemmel kísért ügyben képes elősegíteni a szolgáltatásai megrendelésére jogosult szervezetek munkáját, illetve közreműködik kiemelt események biztosításában.

Főbb alapelveink

Az NBSZ nagy jelentőséget tulajdonít a rendvédelmi együttműködésnek, ezen belül is külön figyelemmel a bűnfelderítési és bűnüldözési (ideértve az igazságszolgáltatási), illetve nemzetbiztonsági együttműködésre, amely a közös alapértékeken, és az NBSZ által követett alapelveken alapul.

- **Jogszerűség:** az NBSZ titkos információszerző tevékenysége² csak a megfelelő jogi előfeltételek – megalapozottság, adott esetben az eljárástól független („külső”) szerv engedélye – esetén, illetve keretek között hajtható végre, amelyért alapvetően a szolgáltatást megrendelő szervezet felel.
- **Szakszerűség:** az NBSZ titkos információszerzésre irányuló szolgáltatásainak teljesítésével összefüggő feladatok csak arra alkalmas, felkészült humán erővel és olyan technikai eszközökkel hajthatók végre, amelyek biztosítják a hatékonyságot, eredményességet, titkosságot, a célszerűséget, valamint a szakmai és gazdasági arányosságot.
- **Objektivitás:** az NBSZ titkos információszerzésben érintett állománya köteles elfogulatlanul, tény- és tárgyszerűen rögzíteni minden olyan tényt, körülményt és következtetést, melyek a megrendelő további intézkedéseinek megalapozásául, vagy jogvédelmi eszközként (szükségszerűen bizonyítás vagy cáfolat) szolgálhatnak.
- **Szükségesség és arányosság:** az NBSZ titkos információszerző tevékenységének igénylésére csak akkor kerülhet sor, ha más úton a keresett információ nem szerezhető meg. Ezen jogszabályi korlátozás következetes alkalmazásá-

ra azért van szükség, mert az igényelhető eszközök mindegyike – kisebb vagy nagyobb mértékben – a magánéletet és a személyes adatok védelméhez fűződő jogokat sérti.

- **Egyéni felelősség:** a titkos információszerzés folyamatát és eljárási rendjét úgy kell megtervezni, megszervezni, illetve dokumentálni, hogy az egyéni döntési és cselekvési felelősség követhető és egyértelműen megállapítható legyen.
- **Dokumentáltság:** a titkos információszerzés alkalmazása során beszerzett valamennyi esetleges jogkövetkezménnyel járó, illetve lehetséges bizonyítékként szolgáló tényt, körülményt, eseményt, vagy információt a műveleti célhoz kötött megőrzést és felhasználást biztosító módon kell rögzíteni.

A közbiztonság és az állampolgárok biztonságérzetének a fenntartása az ország stabilitásának egyik alapköve, ebből adódik elkötelezettségünk nemzeti biztonsági érdekeink és céljaink mellett.

Az NBSZ célja, hogy a tevékenységét szabályozó törvények maradéktalan betartásával, a jogszerűség, a szakszerűség és az átláthatóság biztosításával védje a jogállami követelmények teljesülését és folyamatosan erősítse az NBSZ és a nemzetbiztonsági tevékenység iránti közbizalmat. *„Egyetlen parancs van, a többi csak tanács: igyekezz úgy érezni, gondolkozni, cselekedni, hogy mindennek javára legyen.”³*

Titkos információszerzés

A társadalom szemében a titkos információszerzés – történelmi okokra visszavezethetően – az NBSZ egyik legkritikusabban szemlélt tevékenysége, ideértve a kommunikáció számos típusának ellenőrzését, a helyiségek megfigyelését technikai eszközökkel, valamint az informatikai, illetve rádiótechnikai adatszerzést. Fontos azonban kiemelni, hogy ezen eszközöket minden esetben a hatályos jog-

szabályokban meghatározott módon, amennyiben a törvény úgy rendeli, külső (miniszteri, bírói, ügyészi) engedélyek megléte mellett lehet alkalmazni.

Az NBSZ a vele szemben támasztott igények minél magasabb színvonalú kiszolgálása érdekében kiemelt hangsúlyt fektet munkatársai folyamatos, szakirányú képzésére, eszközei és módszerei dinamikus fejlesztésére. Mindezen innovációk eredményeként kiemelkedően magas színvonalon képes szolgáltatásokat nyújtani az arra jogosult nemzetbiztonsági és bűnüldöző szervek számára:

- rendőri szervek (általános rendőri feladatokat ellátó szerv bűnügyi szervei, belső bűnmegelőzési feladatokat ellátó szerv, terrorizmust elhárító rendőri szerv);
- adó- és vámhivatal bűnügyi szervei;
- nyomozást végző ügyészi szervek;
- polgári hírszerző és polgári elhárítást végző szervek;
- katonai hírszerzést és elhárítást végző szerv.

A technikai fejlesztések irányát nem önös szervezeti érdekek, hanem a szolgáltatások igénybevételére jogosult szervezetek, az együttműködők lehetőségei, adottságai határozzák meg. Ugyanakkor a tömegkommunikációs eszközök fejlődése – akár közvetetten is – valamennyi információszerző metódusra kihatással van. Az átalakuló kommunikációs csatornák tekintetében a megfelelő ellenőrzési képességek kiépítése a hazánknál nagyságrendekkel nagyobb költségvetésű államok számára is nehéz feladat.

Az NBSZ tevékenysége nem helyettesíti a hagyományos nemzetbiztonsági, bűnügyi nyomozói munkát, annak eredményességét azonban jelentősen növeli, illetve növelheti. Segítséget nyújt a felderítés irányainak meghatározásához, a nyomozati taktika alakításában, a bűncselekmények bizonyításában.

Szakértői Intézet – A legszorosabb kapocs

A korábbi évekkel, évtizedekkel szemben a rendszerváltást követően már a nyilvános térben is megjelent a nemzetbiztonsági szolgálatok tevékenysége. Az NBSZ Szakértői Intézetének tevékenységportfóliója egyre nagyobb nyilvánosságot kap.

A Szakértői Intézet tevékenységével akkor is közvetlen kapcsolatba kerül a hétköznapi ember, ha nem is tud róla. A Szakértői Intézet ugyanis – a műveleti jellegű feladatok végrehajtásának szakértői támogatásán, illetve speciális nyomdai, okmánytechnikai és vegyi-technikai (kémiai) anyagok fejlesztésén, előállításán túlmenően – okmányvédelmi feladatokat lát el, az okmánytechnikai és a szakértői szakmai ismeretekre építve hatósági jogkört gyakorol a biztonsági okmányok előállításával, védelmével összefüggésben. E tevékenysége keretében dolgozta ki az Európai Unió-szerte alkalmazott vízumszabványt is.

A büntetés-végrehajtás munkatársai pedig mindennapi életük során találkoznak a Szakértői Intézet tevékenységének eredményével, hiszen a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BvOP) – legmagasabb okmányvédelmi kategóriába tartozó – hivatásos szolgálati és munkáltatói igazolványainak előállítását és megszemélyesítését is az Intézet végzi. Az okmány család grafikai, okmányvédelmi kialakítása több alkalommal is megújult: a megszemélyesítés módszere (lézergravírozás) ugyan nem változott, az eltelt időszakban azonban a technikai fejlesztések következtében az igazolványok nemcsak biztonságosak, de megjelenésük is egyre tetszetősebb.

A Szakértői Intézet a fentiek mellett 7 különböző szakértői ágban folytat szakértői, illetve igazságügyi szakértői tevékenységet az alábbiak szerint:

- okmányszakértés (az okmány eredeti-e, illetőleg annak eredeti tartalmán történt-e változtatás);

- vegyész-szakértés (a vizsgálati anyagok kémiai elemzése);
- írásszakértés (személyazonosítás mintával való összevetés alapján, több írásminta összehasonlító vizsgálata);
- nyelvész-szakértés (tartalom és nyelvi sajátosságok vizsgálata, ezek alapján profilalkotás, illetve a nyelvész-szakértéshez hasonlóan személyazonosítás és összehasonlító elemzés);
- hangszakértés (felvételek hangminőségének javítása, eredetiségének vizsgálata, beszélőazonosítás);
- fotó-videótechnikai szakértés (személyek biometrikus azonosítása, tárgyak méretjellemzőinek meghatározása, geometriai és háttérinformációk kinyerése, képjavítás, képmanipuláció feltárása);
- informatikai szakértés (hiteles adatmentés, és a lementett adatok értékelhető formában történő megjelenítése).

A kettős-felhasználású termékek forgalmazásával összefüggésben pedig eseti szakértői vizsgálatokat végez, amelyeknek célja annak hitelt érdemlő megállapítása, hogy a termék valamely funkciója alapján a vonatkozó jogi norma hatálya alá tartozik-e, azaz forgalmazása engedélyhez kötött-e.

Nemzeti Kibervédelmi Intézet – mint csatlakozási pont

Az elektronikus információs rendszerek, és az ezeket összekötő hálózatok alkotta kibertér mára már teljes mértékben átszövi mind a társadalom, mind a gazdaság és az állam életét, szervezetét, működését. Ugyanakkor az egyre szélesebb körben elterjedő információs rendszerek komoly biztonsági kihívásokat és fenyegetéseket is rejtenek magukban. A kiberbiztonság, illetve a kiberfenyegetettség már napjainkban is, de a következő évtizedben még inkább az egyik legfőbb biztonsági kihívást jelenti, hiszen az informatikai rendszerek sérülékenységeit előszeregettel használják fel nem csak a terror, hanem egyéb politikai, gazdasági, tár-

sadalmi célú támadásokhoz. Ezek a támadások egyre összetettebbé válnak, így a kibervédelmi képességek kiemelt jelentőségűek lesznek a jövőben.

Magyarország kormánya 2013-ban kormányhatározatot fogadott el Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiájáról, amely meghatározza a nemzeti kibervédelem kereteit.

A kialakult rendkívül bonyolult struktúra és a nehezen követhető felelősségi viszonyok azonban jelentősen hátráltatták a meghatározott információbiztonsági célok elérését. A feladatra fordítható emberi és anyagi erőforrások, a hatásköri átfedések akadályozták az állami és önkormányzati szervek kellő mélységű kibervédelmi támogatását, miközben ezen szervezetek jelentős része önálló kibervédelmi képességgel nem, vagy alig rendelkezett.

Az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról szóló törvény 2015. évi felülvizsgálata során lehetőség nyílt a rendkívüli módon széttagolt intézményrendszer integrációjára, melynek hatására 2015. október 1-jén létrejött a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Nemzeti Kibervédelmi Intézet (a továbbiakban: NKI), amely a hazai kibervédelem egyik letéteményesévé vált.

Az NKI már megalakulásakor a zászlajára tűzte, hogy a felhasználók napi munkája és mindennapi élete során alkalmazott informatikai eszközök biztonság tudatos használatához szükséges ismereteket közérthető formában, életszerű példákkal illusztrálva közreadja, illetve az IT biztonság szempontjából releváns nemzetközi híreket bárki számára elérhető módon rendszeresen összefoglalja.

Az NKI – feladatköréből adódóan – évek óta folyamatosan felügyeli az állami és önkormányzati szervek informatikai rendszereinek biztonságát, vizsgálja az ezen szférát érintő támadásokkal kapcsolatos bejelentéseket, eseményeket, továbbá a nemzetközi kapcsolatrendszerén keresztül, illetve az eseménykezelő központok

együttműködése keretében figyelemmel kíséri a kibertérben megjelenő kockázatok, a Magyarországot is érintő fenyegetéseket, veszélyeket.

Az NKI elsősorban hatósági ellenőrzési feladatkörében kerül kapcsolatba a BvOP-val, aminek az elektronikus információs rendszerét érintő sérülékenység vizsgálat utóellenőrzését is elvégezte, melynek során egy interaktív párbeszéd, eredményes kooperáció alakult ki a két szervezet között.

A kibertámadásokkal szembeni kitettség csökkentését, a kiber-védekező képesség növelését célozzák az e témakörben már végrehajtott, illetve folyamatban lévő fejlesztéseink (korai előrejelző rendszer – EWS⁴, csapdarendszer – honeypot⁵). Mindemellett a megelőző, illetve reaktív jellegű tevékenységeken túlmenően hangsúlyt kell fektetni az aktív képességek kialakítására is. A kormányzati célkitűzések között ezért a kibervédelmi eszköztár szélesítése, valamint a feladat- és hatáskörök további koncentrációja szerepel, amely a hazai kibervédelmi struktúra és képességek szerves és természetszerű fejlődésébe illeszthető.

Nemzeti Biztonsági Felügyelet – A legfrissebb kapocs

Az információgyűjtéssel összefüggésben az NBSZ elmélyült tudással és tapasztalattal rendelkezik az erre alkalmas módszerek és eszközök terén. Ez a tudás természetesen az információ-védelem területén is kamatoztatható.

Minősített adatot kezelő szervként, a Büntetés-végrehajtási Szervezet állandó kapcsolatban áll a hatósági jogkörben 20 éve eljáró Nemzeti Biztonsági Felügyelettel (a továbbiakban: NBF), amely 2019. január 1. óta az NBSZ szervezeti keretei között látja el a minősített adatok védelmével és kezelésével, a minősített adatot kezelő elektronikus rendszerekkel és a rejtjeltevékenységgel összefüggő engedélyezési és ellenőrzési, valamint a minősített adatot kezelő gazdálkodó szervezetek

tekintetében a telephelyi iparbiztonsági hatósági tevékenységet. Mindemellett alapvető feladatként végzi az állami szervek tekintetében a minősített adatokkal kapcsolatos hatósági engedélyezési, felügyeleti és ellenőrzési feladatokat. Kivizsgálja a bejelentett titoksértéseket, gondoskodik az NBF felügyelete alá tartozó, jogutód nélkül megszűnt szervek minősített iratainak felülvizsgálatáról, az állami szerveknél a jogszabályi feltételek meglétének ellenőrzését követően aláírásra előkészíti az adatkezelési engedélyt, a külföldi minősített adatokat felhasználók számára történő kiadáshoz kiadmányozásra előkészíti a személyi biztonsági tanúsítványt. Az NBF végzi továbbá a nemzeti „Titkos!” és „Szigorúan Titkos!”, valamint a külföldi „Bizalmas!”, vagy annál magasabb minősítési szintű adatokat elektronikusan kezelő rendszerek és azok elemeinek elhelyezésére szolgáló helyiségek kompromittáló kisugárzás elleni védelmének mérését (TEMPEST)⁶.

Nemzetközi kapcsolatok

Az NBSZ törvényben (Nbtv.)⁷ előírt feladatai végrehajtása érdekében, folyamatos kapcsolatot ápol külföldi partnerszolgálatokkal, illetve szervezetekkel: a NATO és az Európai Unió tagállamai, a társult országok, valamint a tagjelölt országok különböző nemzetbiztonsági szolgálataival. Természetesen az NBSZ egyes szervei (NKI, Szakértői Intézet, NBF) képviselik hazánkat az EU és a NATO tevékenységi körüket érintő szakmai bizottságaiban, szervezeteiben. Kiragadott példaként említve, a Szakértői Intézet társult tagként aktívan részt vesz az Igazságügyi Szakértői Intézetek Európai Hálózata: Robbanóanyag Analitikai Munkacsoport, Írásszakértői Munkabizottság és az Okmányszakértői Munkabizottságának tevékenységében.

Összegző gondolatok – Mindennapi hősök

Elismeréssel adózunk a büntetés-végrehajtás munkatársainak teljesítménye előtt, hiszen sokszor erejükön felül teljesítik kötelességeiket. Minőségi munkájukkal az aktuális feladat-végrehajtásra összpontosítanak, de szoros együttműködés keretében, szakismeretük és tapasztalatuk alapján tett javaslatokkal is segítik a törvények tiszteletben tartását, a közbiztonság elősegítését.

Büszkék vagyunk valamennyi partnerünk, így a Büntetés-végrehajtási Szervezet hagyományaira, sikereire, hiszen ehhez az NBSZ is hozzájárul. Mindig az együttműködést tekintettük elsődlegesnek, szem előtt tartva Szent István király Imre herceghez szóló, ma is érvényes értékeknek tekinthető – alapelveinkben is tettenérhető – intelmeit is:

„Légy majd mértékletes, hogy mértéken túl senkit se büntess vagy kárhoytass. Légy szelíd, hogy sohase harcolj az igazság ellen. Légy becsületes, hogy szándékosan soha senkit gyalázzal ne illess.”⁸

A rendvédelem munkatársai arra tettek esküt, hogy – ahogy a múltban, úgy a jövőben is – mindent megtesznek annak érdekében, hogy maradéktalanul ellássák a törvényben meghatározott feladataikat, ezzel járulnak hozzá Magyarország polgárainak biztonságosabb, nyugodtabb életéhez. Az NBSZ munkatársai ezzel a hivatástudattal azonosulva, az egy életre szóló esküjükhöz híven, büntetés-végrehajtási kollégáikhoz hasonlóan szolgálják Magyarországot.

LÁBJEGYZETEK

- 1** Szent István király intelmei Imre herceghez
- 2** Titkos információszerzés alatt összefoglalóan értendő a jogszabályokban meghatározott titkos információgyűjtő tevékenység, valamint leplezett eszközalkalmazás
- 3** Weöres Sándor: A teljesség felé - részlet
- 4** Korai előrejelző rendszer (Early Warning System – EWS): az internetes hálózatok kritikus pontjainak forgalmát feldolgozva és elemezve képes az egyes informatikai támadások felismerésére és automatikus riasztások kibocsátására.
- 5** Csapdarendszer (honeypot): az informatikai rendszerbe szándékosan beépített gyöngye pontként vonzza a kibertámadást, és az így észlelt hacker tevékenység során lehetővé teszi a támadó szoftverek bizonyítékainak gyűjtését, elemzését, esetlegesen a támadó azonosítását.
- 6** Tempest-mérés: egy NATO-szabvány szerinti, az elektronikus eszközök által kibocsátott elektromágneses kisugárzó eljárásokat vizsgáló eljárás, amely segítségével meghatározhatók az ilyen jellegű adatszivárgás megelőzéséhez, a minősített adat védelme érdekében szükséges biztonsági intézkedések.
- 7** 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
- 8** Szent István király intelmei Imre herceghez

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” Csóka Ferenc (főszerk.) Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából (1785-2011), Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2012
- ” Finszter Géza: Közrend – közbiztonság – jogbiztonság (2000-2015) in: Finszter Géza – Sabjanics István (szerk.) Biztonsági kihívások a 21. században, Dialóg Campus Kiadó, 2017
- ” Szent István király intelmei Imre herceghez (<http://mek.oszk.hu/00200/00249/00249.htm>)
- ” Zubeck Gabriella: A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat helye a rendészeti igazgatásban in: Belügyi Szemle 2019/1. szám

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § 2013. évi CCXL. tv. a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- § 1995. évi CXXV. tv. a nemzetbiztonsági szolgálatokról
- § 1139/2013. (III.21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Kiberbiztonsági Stratégiájáról
- § 1035/2012. (II.21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

KÜLFÖLDIEK RENDÉSZETE ÉS A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS

Végh Zsuzsanna

A külföldiekkel kapcsolatos, nem ritkán a személyi szabadság korlátozásával vagy elvonásával összefüggő büntetőjogi vagy rendészeti intézkedések alkalmazása olyan közös kapcsolódási pont, amely természeténél fogva összeköti az idegenrendészeti hatóság és a Büntetés-végrehajtási Szervezet szakmai tevékenységét. Nemcsak ennek köszönhető azonban, hogy az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság és jogelőd szervei (Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal, illetve 2019. július 1-jéig Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal) és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága között az elmúlt közel két évtizedben a szakmai munka újabb és újabb területeire kiterjedő kiváló kapcsolat alakult ki.

Az együttműködés további szegmensét jelenti az a körülmény is, hogy az egyes idegenrendészeti és menekültügyi feladatok ellátásához szükséges tárgyi feltételeket a Büntetés-végrehajtási Szervezet gazdasági társaságai biztosítják. Mindezek alapján már előjáróban leszögezhető: bár az idegenrendészeti és a menekültügyi hatósági feladatok egy hivatal keretében történő megvalósítása nem tekint vissza olyan hosszú, történelmi korszakokat átívelő múltra, mint a büntetés-végrehajtásé, mégis olyan hatósági és gazdasági kooperáció jellemezheti e két szervezetet, amely méltán állítható példaként a rendvédelmi szervek hazai együttműködési rendszerében. Ennek pár tételét kívánja felvillantani e rövid tanulmány is.

Külföldiek és a büntetés-végrehajtás

Az emberi vándorlás, nem utolsó sorban az államhatárokat átívelő bűnözés természetszerű következménye, hogy növekszik egyfelől a külföldiek börtönépességen belüli aránya, másfelől – kiemelten a tömeges méretekben megnőtt migrációs hajlandóság esetén – jelentős számban kell dönteni az idegenek személyi szabadságának korlátozásával járó kényszerintézkedések alkalmazásáról és végrehajtásáról. Amíg utóbbi esetben olyan intézményrendszerrel beszélünk, amely hatósági profiljánál fogva nap mint nap foglalkozik idegen állampolgárságú személyek és kultúrák kezelésével, előbbi esetében a külföldiek az általános – túlnyomórészt honos személyekkel foglalkozó – büntetés-végrehajtási intézetek felügyeletébe kerülnek. Az idegenrendészeti és a menekültügyi, illetve a büntetés-végrehajtási intézmények tevékenysége ezen a téren komoly hasonlóságot mutat. Mindkét szervezet esetében az intézményben elhelyezettek teljes körű ellátását kell biztosítani, az elhelyezési feltételektől kezdve egészen a mindennapi ellátásig. A rendészeti természetű őrizet ugyanakkor teljesen más jellegű szabadságkorlátozást jelent. A büntetés-végrehajtás végső célja a társadalom védelme, a bíróság ítéletében meghatározott joghátrány érvényesítése,¹ illetve annak letöltését követően az elítélt reintegrációja.² Az idegenrendészeti őrizet alapvetően a kiutasítás végrehajtásának biztosítása érdekében rendelik el, a menekültügyi őrizetre pedig annak érdekében lehet szükség, hogy a menedékjog kérelmezője az eljárás során rendelkezésre álljon, valamint kellő visszatartó intézményként szolgáljon, hogy a kérelmező nyilvánvalóan megalapozatlan kérelmén keresztül irreguláris tartózkodását kihasználva kivonja magát önkényesen az általa kezdeményezett eljárás alól.³ E fogvatartás törvényi jellemzőinek elkülönülése fennállt akkor is, amikor a 2015. évi rendkívüli migrációs helyzet következtében nagyobb számban – a szabadságvesztés büntetésüket töltő személyektől szigorúan elkülönítve – helyeztek el harmadik országbeli állampolgárokat büntetés-végrehajtási intézetekben (főképp a Váci Fegyház és Börtönben és a Szegedi Fegyház és Börtön III. Objektumában – Nagyfán).

Magyarországon sem a múltban sem manapság korántsem tekinthető extrém vagy ritka esetnek, ha a szabadságvesztést vagy büntetőeljárás kényszerintézkedésként a letartóztatást külföldi személlyel szemben kell végrehajtani. Magyarországon a külföldiek börtönépességen belüli aránya 2018-ban megközelítőleg 4,9% volt (865 fő a 16478 fős fogvatartotti létszámhoz képest). Állampolgársági megoszlás tekintetében a legtöbb elítélt (a külföldiek közel 60%-a) az Európai Unión belüli országból (Románia, Szlovákia, Bulgária) származik, míg azon kívüli területekről főként Szerbiából, Ukrajnából, Vietnámból, Kínából és Törökországból érkeztek hazánkba a jogerős szabadságvesztésüket töltő külföldiek. E fogvatartotti körből az idegenrendészeti hatóság számára azok a külföldiek érdekesek, akik esetében a bíróság a jogerős ítéletben kiutasítást is elrendelt. Ebben az esetben ugyanis mind az idegenrendészeti hatóság bíróság székhelye szerint illetékes regionális igazgatóságnak, mind a fogvatartást végrehajtó büntetés-végrehajtási intézetnek vannak feladatai. Ez elsősorban az érintett idegenrendészeti hatóság legalább hat hónappal korábbi értesítését jelenti a várható szabadulás idejéről. Különösen érdekes körülményt jelent e közös feladatvégrehajtás során, ha kiutasítást kizáró ok áll fenn. Ekkor az ügyész a kizáró ok fennállásának megállapítása iránt indítványt tesz a büntetés-végrehajtási bírónak, vagy ha az eljárás az elítéltnél közvetlenül a bíróságnál tett kérelmére indult, akkor a büntetés-végrehajtási bíró beszerzi az ügyész indítványát. Az eljárást annak az idegenrendészeti hatóságnak a területén folytatják le, amelyen az elítélt tartózkodik. Ha a büntetés-végrehajtási bíró döntése nem állapít meg visszaküldési tilalmat, úgy a kiutasítás végrehajtásának nincs akadálya, arról a továbbiakban az idegenrendészeti hatóság gondoskodik.⁴

Az idegenrendészet, a menekültügy és a büntetés-végrehajtás szakmai együttműködésének rendszere

Jogszabályi kötelezettségek és feladatok

Az idegenrendészeti hatóság és a büntetés-végrehajtás együttműködési kötelezettsége vonatkozásában mind a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi II. törvény, mind pedig a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról szóló 2007. évi I. törvényben rögzített fentebb említett értesítési kötelezettség mellett számos további kapcsolódási pont is megfogalmazható. Az elmúlt évek során a büntetés-végrehajtási intézetekkel kialakításra került egy, a személyazonosság megállapításához kapcsolódó eljárási rend, amely során az idegenrendészeti hatóság munkatársai annak érdekében léphetnek be az intézetek területére, hogy a külföldieket meghallgathassák, ujjnyomataikat és arcfényképüket rögzíthessék, valamint döntéseiket (elsősorban az úti okmány visszatartása útján elrendelt külföldre utazásról szóló korlátozás tárgyában kelt döntést) közölhessék. Utóbbi döntés meghozatalának feltétele, hogy a személyi szabadságában korlátozott, büntetőeljárás hatálya alatt álló külföldi úti okmánya visszatartása érdekében a bíróság, illetve az ügyészség az idegenrendészeti hatóságot a külföldre utazásról szóló törvény alapján értesítette. Az intézetek mindig rugalmasan intézkedtek az idegenrendészeti hatóság munkatársainak beléptetésére, és a letéti tárgyak ismertetésében is közreműködtek. Az idegenrendészeti munkatársak belépése az egyes intézetekbe azonban csökkenthető, köszönhetően az új technikai fejlesztéseknek, melyek lehetővé teszik a különböző földrajzi helyen lévők jó minőségű kommunikációját és a gördülékeny kapcsolattartást. Ezt a fejlesztést az elmúlt években több uniós finanszírozású projekt sikeres megvalósítása is támogatta. Még a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal vezetése kezdeményezett egyeztetést a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával annak érdekében, hogy a büntetés-végrehajtási intézetből szabadult külföldiek esetében – akiket a

bírósági kiutasítás végrehajtásáig, illetve a kitoloncolásuk feltételeinek megteremtéséig a rendőrség által fenntartott, őrzött szállásokon helyeznek el – az idegenrendészeti hatóság megismerhesse az őrzött szállásra történő befogadásakor a külföldiek egészségügyi állapotának előzményeit, a fertőző és krónikus betegségeket, illetve a rendszeres gyógykezelés esetleges szükségességét. Az egészségügyi dokumentáció felhasználása természetesen az ügyfél hozzájárulásához lenne kötött, ugyanakkor az idegenrendészeti őrizetben való elhelyezési eljárást meggyorsítaná, illetve szükség esetén a megfelelő eljárás mihamarabbi biztosítását tenné lehetővé.

A menekültügyi hatósági munka során, a menekültügyi eljárás hatékony lefolytatása érdekében esetenként szintén szükség van az illetékes hatóság, valamint a büntetés-végrehajtás szervei közötti együttműködésre. Erre elsősorban akkor kerül sor, ha a szabadságvesztésüket töltő vagy a kiadatási letartóztatásba helyezett külföldiek kívánnak menekültstátuszért folyamodni.⁵ A menekültügyi eljárás hatékony lefolytatása érdekében ugyanis a fogvatartottak előállítására kérhető a menekültügyi hatóság hivatalos helyiségébe is. A menekültügyi hatóság megkeresésére továbbá a büntetés-végrehajtás nyilvántartása tájékoztatást ad a menekültügyi eljárás alatt álló külföldi büntetése végrehajtásának helyéről. Amennyiben egy külföldi elismerés iránti kérelem benyújtására irányuló szándékát szabálysértési vagy büntetőeljárás során nyilvánítja ki, nyilatkozatát az eljáró hatóság jegyzőkönyvbe foglalja, és a jegyzőkönyv egyidejű megküldésével haladéktalanul értesíti a menekültügyi hatóságot. A külföldi fogvatartásáért felelős büntetés-végrehajtási szerv továbbítja a menekültügyi hatóság részére a menekültügyi eljárás alatt álló külföldi beadványait (kereseti kérelem, bizonyítékok előterjesztése stb.). A büntetés-végrehajtási szerv a külföldi intézményébe való befogadásáról, illetve szabadításáról az idegenrendészeti hatóságot értesíti, majd ez utóbbi tájékoztatja a menekültügyi hatóságot a fenti eseményről.

Az együttműködés gyakorlati szinterei és történeti előzményei

Az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság és jogelőd szervezetei, illetve a Büntetés-végrehajtási Szervezet közötti szakmai kapcsolat azonban túlmutat a jogszabályok által előírt fentebb említett együttműködési kötelezettségen. Elsősorban az elmúlt években alakult ki olyan szoros, egymást segítő munka, mely mindkét szervezetnek számos előnyt jelentett, illetve a büntetés-végrehajtás által biztosított kedvező árú és jó minőségű szolgáltatások révén jelentős költségmegtakarítással járt. Az idegenrendészeti hatóság által működtetett befogadó állomások és az őrzött szállások is évek óta jó kapcsolatot ápolnak a büntetés-végrehajtás szerveivel. A kapcsolatfelvétel még a kétezres évek elején történt, mikor a Balassagyarmati Fegyház és Börtön a fogvatartottak által készített cipőket, bakancsokat ajánlotta fel a befogadó állomásokon elhelyezett külföldiek részére. A kapcsolat ezután egyre szorosabbá vált, a büntetés-végrehajtás által előállított, azonban valamilyen okból értékesíteni nem tudott árut (elsősorban ruhaneműt és cipőt) a befogadó állomásokon elhelyezett külföldiek kapták meg adományként. A szorosabb gazdasági kapcsolódást a Büntetés-végrehajtási Szervezet részéről a központi államigazgatási szervek és a rendvédelmi szervek irányában fennálló egyes ellátási kötelezettségekről, a termékek és szolgáltatások átadás-átvételének és azok ellentételezésének rendjéről szóló 44/2011. (III. 23.) Kormányrendelet alapozta meg. A rendelet a fogvatartottak kötelező foglalkoztatása keretében előállított termékeket és szolgáltatásokat, illetve azok átadásának és átvételének rendjét részletezi, mely mindkét félnek kedvező. Ennek keretében az idegenrendészeti hatóság a működéséhez szükséges, illetve a külföldiek ellátásához kellő anyagokat és szolgáltatásokat (pl. bútor, papíráru, ruha, élelmiszer, mosatás stb.) a büntetés-végrehajtás szerveitől tudja megrendelni.

A Magyarországra érkező és menedéket kérő külföldiek elhelyezésében és ellátásában való együttműködés a nagyfai ideiglenes menekülteket befogadó állomás 2013. júniusi megnyitásával kezdődött. A közzélekedéstől kissé eltérően hazánkban már

2013 elejétől jelentősen megemelkedett az országba illegálisan érkező, majd a hatóság előtt menedékkérelmet benyújtó külföldiek száma. Ezeknek a migránsoknak a túlnyomó többsége az embercsempész útvonalak által meghatározott földrajzi okok miatt elsősorban Szerbia irányából, a Dél-alföldi Regionális Igazgatóság illetékességi területén lépte át az országhatárt. A 2012. évhez képest megsokszorozódó migrációs nyomás következtében – az országban működő befogadó állomások mellett – szükségessé vált jelentős mennyiségű újabb férőhelyek biztosítása a menekültkérelmezők elszállásolásának biztosítása érdekében. Ebből az okból kifolyólag került sor a Szegedi Fegyház és Börtön III. sz. Objektumának szomszédságában, Algyő-Nagyfa közigazgatási területén ideiglenes befogadó állomás felállítására. A tábor működésének célja a dél-alföldi határszakaszon elfogott menedékkérők regisztrálása (menedékkérellem rögzítése, ujjnyomatvétel, arcfénykép készítése), ideiglenes elhelyezése és ellátása volt. Az ideiglenes befogadó állomás maximális kapacitása 300 fő volt, és csak egyedülálló felnőtt férfiakat helyeztek el. A kérelmezők átlagosan 4-6 napot tartózkodtak a táborban. A menedékkérők elhelyezésére 50 db, egyenként 6 fős katonai sátrat biztosított a Katasztrófavédelmi Főigazgatóság. Az ideiglenes befogadó állomás területén alig több mint három hónapos működése alatt több mint 3000 külföldi fordult meg úgy, hogy ottlétük alatt semmilyen további hatósági beavatkozásra okot adó körülmény nem merült fel. Az állomás feladatát zökkenőmentesen és hatékonyan látta el, és ezzel komoly szerepet vállalt abban, hogy a nehezedő mértékű migrációs nyomás ellenére minden menedékkérő a vonatkozó jogszabályok által előírt ellátásban részesüljön, valamint a menedékjogi eljárás érdekében regisztrálásra kerüljön. A sátrak bontása után, a 2014. év folyamán konténereket telepítettek úgy, hogy a helyszínt és az ellátást is a Büntetés-végrehajtási Szervezet biztosította. Az immár folyamatos tartózkodást lehetővé tévő álló tábor 2015 januárjában nyitott meg ismét. Az étkeztetést a büntetés-végrehajtás biztosította a dolgozók és az ott elhelyezett külföldiek részére, továbbá megteremtette az infrastruktúra fenntartásának feltételeit, a közművek működését, a tereprendezést és a mosatást a lakók részére. 2015 nyarán, a tömeges mértékű migrációs nyomás idején a konténertábor 600

férőhelyre történő bővítését szintén a Büntetés-végrehajtási Szervezet végezte el. Az állomás ebben a formában 2016. április 30-ig működött. Ezután a megmaradt ellátottak Körmendre kerültek átszállításra, ahol a Rendészeti Szakgimnázium területén 2016. május 1-jétől 2017. március 31-ig működő ideiglenes, sátrakból álló szálláson az étkezést szintén a büntetés-végrehajtás biztosította.

Az idegenrendészeti hatóság és a büntetés-végrehajtás közötti együttműködés a máig működő tranzitzőnák kialakításával és üzemeltetésével lépett újabb szintre. 2015. szeptember 15-től két, 50 fő elhelyezésére alkalmas zóna kezdte meg üzemelését Tompán és Röszkén. A tömeges bevándorlás okozta migrációs válsághelyzet⁶ bevezetése óta a menedékjogi kérelmeket már csak ezen a két helyen lehet benyújtani az ügyfeleknek (a törvényben meghatározott kivételektől eltekintve). Ennek megfelelően a két tranzitzőna befogadó kapacitását is növelni kellett.⁷ A Büntetés-végrehajtási Szervezet a 2016. és a 2017. évben az objektumok bővítésekor az elvárásoknak megfelelő, magasabb használati értékű létesítményeket hozott létre. A bővítéskor Röszkén és Tompán 4-4 újabb szektor került kialakításra 200-200 fős kapacitással (161-161 konténer). Ennek építése, beüzemelése során szintén folyamatos napi kapcsolatban álltak a két szervezet munkatársai, amely lehetővé tette a rendkívül szoros határidő betartását. 2017. április 1-jétől május 12-ig Röszkén újabb 4 szektort adtak át, ezzel a röszkei kapacitás 450 főre emelkedett. A tranzitzőnák berendezése szintén a büntetés-végrehajtási intézetek által készített bútorokkal történt, valamint az étkeztetést és a mosatást is ők biztosítják. Jelenleg a két tranzitzőna, a Nyírbátori Őrzött Szállás, a Balassagyarmati Közösségi Szállás és a Vámosszabadi Telephely működtetésében vesznek részt büntetés-végrehajtási intézmények. A Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság által fenntartott Kiskunhalasi Őrzött Szállás több, az idegenrendészeti hatóság által használt objektuma is felújításra került a 2016. év folyamán, majd az irreguláris migránsok számának csökkenése, és ennek következtében az intézmény alacsony kihasználtsága okán az őrzött szállás objektumait a 2019. február hónapban megnyitott Kiskunhalasi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet hasznosítja.

Összegző gondolatok

Összegzésül megállapítható, hogy az idegenrendészeti hatóság, valamint a büntetés-végrehajtás különböző szervezetei közötti kapcsolat folyamatos, sőt, egyre szorosabb. A külföldiek személyi szabadságának korlátozásával járó szankciók és intézkedések alkalmazása mellett jelentős mértékűnek tekinthető a gazdasági ellátási és fenntartási feladatok terén meglévő együttműködés is. Az elmúlt évek során létrejött stabil gazdasági partnerkapcsolat mindkét félnek jelentős előnyöket nyújt. Reményeink szerint ez a kapcsolat a jövőben még inkább bővül és kiteljesedik, ezáltal javítva munkánk eredményességét és hatékonyságát, nem mellesleg jelentős közpénz megtakarítást is eredményez.

LÁBJEGYZETEK

- 1** Pallo József: *A magyar börtönügy kodifikációs csomópontjai.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. 141. o.
- 2** Ruzsonyi Péter: *A caritastól a fogvatartotti reintegrációig. A javítás eszméjének evolúciója.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. 111. o.
- 3** Klenner Zoltán: *A menekültügyi őrizet és bevezetésének szükségessége.* Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Pécs, 2013. 298. o.
- 4** *A külföldiekkel összefüggő büntetés-végrehajtási szabályokról lásd még, Hautzinger Zoltán: A migráció és a külföldiek büntetőjogi megjelenése. AndAnn, Pécs, 2018. 161-176. o. Hautzinger Zoltán: A külföldiekre vonatkozó normatív szabályozás a magyar büntetés-végrehajtási jogban. Börtönügyi Szemle 2015/1, 51-63. o.*
- 5** Klenner Zoltán (szerk.): *Menekültügyi ismeretek.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019. 96. o.
- 6** *Mind a szakmai, mind a tudományos közösség egyet ért abban, hogy a 2015. évi migrációs válsághelyzet méretében, összetettségében és kiváltó okainak tekintetében is egyedülálló volt.* Vö. Szuhai Ilona – Tálás Péter: *A 2015-ös európai migrációs és menekültválság okairól és hátteréről.* In: Tálás Péter (szerk.): *Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017. 9. o.

- 7 A bevándorlási hullám következtében jelentősen megnöttek az érintett hatóságok kiadásai. Vö. Vajkai Edina: A migrációs válság biztonságpolitikai aspektusai. In: Tólas Péter (szerk.): Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017. 45. o.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” Hautzinger Zoltán: A migráció és a külföldiek büntetőjogi megjelenése. AndAnn, Pécs, 2018
- ” Hautzinger Zoltán: A külföldiekre vonatkozó normatív szabályozás a magyar büntetés-végrehajtási jogban. Börtönügyi Szemle 2015/1
- ” Klenner Zoltán: A menekültügyi őrizet és bevezetésének szükségessége. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV. Pécs, 2013
- ” Pallo József: A magyar börtönügy kodifikációs csomópontjai. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019
- ” Ruzsonyi Péter: A caritastól a fogvatartotti reintegrációig. A javítás eszméjének evolúciója. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018
- ” Szuhai Ilona – Tólas Péter: A 2015-ös európai migrációs és menekültválság okairól és hátteréről. In: Tólas Péter (szerk.): Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017
- ” Vajkai Edina: A migrációs válság biztonságpolitikai aspektusai. In: Tólas Péter (szerk.): Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2017

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról
- § 2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról
- § 44/2011. (III. 23.) Korm. rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet részéről a központi államigazgatási szervek és a rendvédelmi szervek irányában fennálló egyes ellátási kötelezettségekről, a termékek és szolgáltatások átadás-átvételének és azok ellentételezésének rendjéről

ALKOTMÁNYOS ÉRTÉKEINK ÉS A NEMZETI ÉRDEKEINK VÉDELME A XXI. SZÁZADBAN

**Az Alkotmányvédelmi Hivatal tevékenységének stratégiai irányai
és együttműködése a magyar büntetés-végrehajtás intézményeivel**

Kiss Zoltán – Urbán Attila

A Szent Adorján Millenniumi Emlékév alkalmából megjelenő kötet a polgári nemzetbiztonsági szféra számára is alkalmat teremt arra, hogy tisztelegjen a Büntetés-végrehajtási Szervezet (a továbbiakban: Bv. Szervezet) évszázados történeti hagyományai előtt, egyúttal elismerését fejezze ki az elmúlt években a közbiztonság és a társadalmi stabilitás erősítése, kiemelten a fogvatartottak részéről bekövetkező bűnismétlés kockázatának mérséklése terén elért eredmények kapcsán.

Az Alkotmányvédelmi Hivatal (a továbbiakban: AH) és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BvOP) működésében napjainkban az egyik legmeghatározóbb közös vonás a XXI. század új kihívásaira reagáló modernizáció kibontakozása. A 2010-től megvalósult egységes miniszteri irányítás, illetve – a több belügyi szerv bevonásával megvalósuló – összehangolt működés eredményeként a két szervezet által az elmúlt években végrehajtott fejlesztések számos ponton kapcsolódtak össze. Ezek közül kiemelt jelentőséggel bír a közintézmények törvényes működését veszélyeztető törekvések megelőzését és elhárítását célzó nemzetbiztonsági ellenőrzés

és az állami szerveknél megvalósuló fejlesztési beruházások jogszerű lebonyolítását szolgáló cégellenőrzés korszerűsítése, valamint a büntetés-végrehajtás (a továbbiakban: bv.) termelési kapacitásaira épülő központi beszerzési eljárások rendszerének hatékony működtetése.

Az elmúlt években a Bv. Szervezet és a polgári elhárítás között folyamatosan bővülő együttműködés jelentős támogatást nyújt mindkét hivatásrend számára az alaptevékenység eredményes ellátásához, tovább erősítve a magyar államszervezetnek a nemzeti érdekek érvényesítéséhez szükséges versenyképességét.

Az AH helye és súlyponti feladatai a magyar nemzetbiztonsági és rendvédelmi igazgatás rendszerében

Magyarországon a rendszerváltás folyamatának kibontakozásával és a demokratikus alkotmányos rendszer kialakulásával nyílt meg a lehetőség a jogállami alapelvek tiszteletben tartása mellett működő nemzetbiztonsági szolgálatok megszervezésére. A különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvény, valamint a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról szóló 26/1990. (II. 14.) MT rendelet hatályba lépését követően – a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok egyikeként – alakult meg az AH jogelőd szervezete, a Nemzetbiztonsági Hivatal. A nemzetbiztonsági tevékenység normatív alapjait a hosszú jogalkotási folyamat eredményeként elfogadott 1995. évi CXXV törvény (Nbtv.)¹ teremtette meg, amely nemzetközi összevetésben is kiemelkedő részletességgel szabályozta a szolgálatok feladatrendszerét, jogállását, a titkos információgyűjtés szabályait, valamint a nemzetbiztonsági tevékenység alapelveit és parlamenti ellenőrzésének rendjét. Az Nbtv. eredményesen teremtett egyensúlyt a szolgálatok hatékony működése, valamint a jogállami és demokratikus alapértékek védelme között.²

A 2010 tavaszán megalakult Országgyűlés által támogatott Nbtv. módosítás eredményeként a polgári elhárítás – a korábbi tárca nélküli miniszteri felügyeletet követően – a Belügyminiszter irányítása alá került, ezzel kormányzati szinten megvalósult a rendvédelmi és a hazai irányultságú polgári nemzetbiztonsági tevékenység integrációja. Az AH feladatkörét több területen érintette 2010 után, hogy a kormány módosította a polgári elhárítás és egyes rendvédelmi szervek hatáskörét: a rendőrség és az AH korábbi terrorelhárító szakterületeinek részlegeiből 2010 végén alakult a Terrorelhárítási Központ (TEK), a Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálatára jogutódjaként pedig létrejött a Nemzeti Védelmi Szolgálat (a továbbiakban: NVSZ). Ez utóbbi szervezet átvette a polgári elhárítás rendvédelmi szervek tekintetében korábban meglévő büntetőfelderítési feladatkörét.

Az AH alaptevékenységét az Nbtv. 5. §-ban és a Nemzeti Biztonsági Stratégiában³ kijelölt fő irányokban, valamint a kormány által aktuálisan meghatározott időszere feladatok mentén végzi. A polgári elhárítás feladatrendszerében kiemelt szerepet játszik a külföldi titkosszolgálatoknak hazánk szuverenitását, politikai, gazdasági vagy más fontos nemzeti érdekét érintő információszerző és befolyásoló tevékenységének felderítése és akadályozása. Az AH a fenti területen kiemelt figyelmet fordít a minősített adatok megszerzésére irányuló, az ország biztonságát, társadalmi stabilitását veszélyeztető leplezett törekvésekre. Magyarországnak a NATO és az Európai Unió tagjaként már nem csak a környező térség biztonsági kihívásaira kell reagálnia. Ebben a vonatkozásban az AH számára is meghatározó jelentőségűek az euro-atlanti szövetségi rendszeren belül működő hírszerzési koordinációs fórumok, valamint a nemzeti érdekek figyelembevétele mellett kialakított kétoldalú partnerszolgálati együttműködés szerepe.

Az Nbtv. 2016. július 12-i módosítását követően az AH megkezdte az illegális migrációhoz kapcsolódó műveleti felderítő tevékenységének kiterjesztését.⁴ Ennek során a rendelkezésére álló humán és technikai képességek hatékony alkalmazásával végzi az illegális migrációhoz kapcsolódó biztonsági kihívások feltárását,

különös tekintettel a balkáni útvonalon és a határtérségben jelen lévő kockázatokra. A migrációs folyamatokhoz köthető veszélytényezők kiszűrésének egyik kiemelt területe a Magyarországon státuszkérelmet benyújtó személyek ellenőrzése, szoros együttműködésben az idegenrendészeti hatóságokkal.

A számítástechnika terén lezajlott robbanásszerű változásokra, valamint a közsférában napjainkra már széles körben alkalmazott informatikai megoldásokra tekintettel az AH az elmúlt években folyamatosan bővítette kibervédelmi képességeit. Ezen a területen kiemelt szerepet játszik a nemzetbiztonsági védelem alatt álló intézmények számítógépes hálózataival, illetve a kommunikációs és hírközlési rendszerek sebezhetőségével, túlterhelésével, az identitás- és információlopással kapcsolatos humán kockázatok feltárása.

Az AH műveleti tevékenységének stratégiai elemét jelenti Magyarország gazdasági stabilitása, pénzügyi biztonsága, különös tekintettel a fejlesztési források és a közpénzek felhasználásával kapcsolatos visszaélések, korrupciós törekvések megelőzésére. A polgári elhárítás gazdaságbiztonsági feladatkörében fontos elem a hazai energiaellátás stabilitását, a magyar energiaipar működését érintő nemzetközi és hazai folyamatokat befolyásoló törekvések figyelemmel kísérése, valamint az állami érdekeltségű kutatás-fejlesztési szektor védelme.

Az AH alapfeladatainak és fejlesztési folyamatainak kiemelt kapcsolódási pontjai a bv. intézményekhez

Az alkotmányos rendszert és a társadalmi stabilitást veszélyeztető szélsőséges törekvések elleni fellépés

A polgári elhárítás feladatrendszerében a rendszerváltás óta meghatározó feladatot jelent Magyarország alkotmányos rendjének törvénytelen eszközökkel

történő megváltoztatására, a közhatalmi intézmények jogszerű működésének megzavarására irányuló leplezett törekvések felderítése és elhárítása. A társadalmi stabilitást veszélyeztető, sokszor jelentős közbiztonsági kockázatokat is magában foglaló radikalizáció elleni fellépés területén a célzott, ügyszerű műveleti együttműködés a nemzetbiztonsági és a Bv. Szervezet között több évtizedes hagyományokra tekint vissza.

A nemzetbiztonsági ellenőrzés folyamatának korszerűsítése

Az Nbtv. 67-72. §-a alapján az AH alaptevékenységként folytatja a nemzetbiztonsági ellenőrzéshez kötött jogviszonyt betöltő, vagy arra jelölt személyek ellenőrzését, az esetleges kockázati tényezők feltárásával hozzájárulva az államélet és a nemzetgazdaság jogszerű működéséhez. A 2015 nyarán megindult – a kezdeményezőbb szemléletű műveleti tevékenységet előtérbe helyező – belső intézményi korszerűsítési folyamat első fázisában az AH megkezdte egy új módszertani és informatikai alapra helyezett, megerősített humán állománnyal végzett nemzetbiztonsági ellenőrzési rendszer kialakítását. A nemzetbiztonsági kérdőívek online kitöltését lehetővé tevő rendszer bevezetésére 2017 elején került sor, összhangban a kormányzat bürokráciacsökkentést és a korrupciós esetek nagyobb arányú felderítését célzó politikájával. Az elvégzett fejlesztés jelentős mértékben hozzájárul az érintett magyar közintézmények jogellenes befolyástól mentes, hatékony működéséhez.

A fenti feladatkörében eljárva az AH rendszeresen végzi a BvOP valamennyi alárendelt szervénél, valamint a Bv. Szervezethez kötődő gazdasági társaságoknál jogszabályban előírt nemzetbiztonsági ellenőrzéshez kötött munkaköröket betöltő személyek nemzetbiztonsági ellenőrzését. Ennek során 2018-ban közel 200, míg 2019 első felében több mint 150 munkatárs nemzetbiztonsági ellenőrzésére került sor.

Preventív biztonság tudatossági program: Awareness

Az AH az Nbtv. 5. § e) pontja alapján végzi – a nemzetbiztonsági védelem alá eső szervek és létesítmények köréről szóló 2009/2015. (XII. 29.) Korm. határozatban kijelölt – az államhatalmi tevékenység szempontjából fontos intézmények biztonsági védelmével kapcsolatos feladatait. Az ezen a területen folyó műveleti munka elsősorban a megelőzésre, a védett intézményekkel folytatott együttműködésre helyezi a hangsúlyt. Az AH az említett kormányhatározatban kijelölt intézményi körön kívüli hazai közintézmények, ezen belül a rendvédelmi szervek vonatkozásában is közreműködik a jogellenes befolyástól mentes működés biztosításában, a rendelkezésére álló információk átadásával támogatva az illetékes társszerveket, köztük az NVSZ munkáját.

Az AH prevenciót előtérbe helyező tevékenységének egyik meghatározó elemét jelenti a külföldi partnerszolgálati tapasztalatok⁵ felhasználásával kialakított Awareness-program. Ennek keretein belül az AH az elmúlt három évben közel 500 előadást tartott közintézmények – köztük a bv. terület munkatársai – számára, elsősorban a közösségi média használata, az általános információbiztonság és a korrupció megelőzése érdekében kidolgozott tematikával. A nemzetbiztonsági és a Bv. Szervezet együttműködésének fontos mérföldkövét jelentette, hogy a 2019-es évben az AH Awareness előadása helyet kapott a BvOP parancsnoki értekezlet programjában. A prezentációban a leplezett befolyásolási törekvések felismerése és elhárítása mellett kiemelt helyet kapott a bv. állományt a munkahelyen kívül érintő kockázati tényezők áttekintése.

Cégellenőrzések és iparbiztonság

A Nemzeti Biztonsági Felügyelet megkeresésére az AH feladata a hatáskörébe tartozó esetekben az állami források felhasználásával megvalósuló, kiemelten a nemzetbiztonsági védelem alatt álló – köztük a bv. – intézményeket érintő beru-

házásokba bevonni tervezett gazdálkodó szervezetek ellenőrzése. A vonatkozó kormányrendeletek⁶ előírásai szerint lefolytatott ellenőrzések elsődleges célja annak feltárása, hogy az érintett vállalkozások bevonása sértheti-e Magyarország nemzetbiztonsági/gazdaságbiztonsági, továbbá nemzetközi vonatkozású projekt estén az Európai Unió és a NATO biztonsági érdekeit. Az ellenőrzésen átesett, a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény alapján kiállított Telephely Biztonság Tanúsítvánnyal rendelkező cégek (ennek visszavonásáig) szerepelhetnek az AH által – a védelmi és biztonsági célú beszerzésekről szóló 2016. évi XXX. törvény előírásai szerint – vezetett „irányadó jegyzéken”.

Az AH az elmúlt években – az elérhető közösségi (köztük uniós) források bevonásával – mind informatikai, mind módszertani oldalról folyamatosan korszerűsítette a cégellenőrzési területen végzett tevékenységét. A fejlesztések jelentős mértékben hozzájárulnak a nemzetgazdasági és az európai források jogszerű és hatékony felhasználásához a közintézményeket érintő modernizációs programokban.

A BvOP és az AH ügyeleti szolgálatainak együttműködése

2019 májusában az AH immár harmadik alkalommal szervezte meg a belügyi szervek ügyeleti szolgálatainak konferenciáját. A rendezvény alkalmat kínált a résztvevők számára, hogy – a társszerveknél alkalmazott eljárásrendek és folyamatban lévő fejlesztések megismerése mellett – tájékoztatást kapjanak a belügyi szervek különleges jogrendi időszakra történő felkészülésének feladatairól és az együttműködés elmélyítésének lehetséges irányairól.

Az AH tevékenységének és intézményi hátterének korszerűsítése a bv. gazdasági társaságok termelési kapacitásainak felhasználásával

Az AH modernizációja során az elmúlt években kiemelt hangsúlyt kapott a műveleti alaptevékenységet érintő adminisztratív terhek csökkentése. A szakmai

tevékenység hosszabb távú fejlesztésének humán feltételrendszerét az Alkotmányvédelmi Hivatal 2017 és 2020 között megvalósuló 180 fős létszámfejlesztéséről szóló 1340/2017. (VI. 9.) Korm. határozat elfogadása alapozta meg.

A polgári elhárítás legújabb kori működése szempontjából történelmi mérföldkövet jelentett az AH, a TIBEK⁷, valamint a kormányzati adatközpont egységes elhelyezéséhez szükséges költségvetési többletforrások biztosításáról szóló 1224/2016. (V. 2.) Korm. határozat megszületése. A központi szervezeti egységek korábbi széttagolt elhelyezése által generált logisztikai kihívásokat megszüntető Fehérvári úti új épület – a kormány által 2017-ben biztosított⁸ kiegészítő forrásokkal együtt több mint 26,3 milliárd forintos beruházási keret eredményeként – az AH számára megteremtette a XXI. századi technikai elvárásoknak is megfelelő, jelenleg elérhető legkorszerűbb informatikai megoldásokat felsorakoztató logisztikai hátteret.

Mind az új központi objektum kialakítása, mind a megyei irodáinak elmúlt években végrehajtott korszerűsítése során az AH ellátási megállapodások megkötésével támaszkodott a bv. gazdasági társaságok termelési kapacitásaira, összhangban a vonatkozó kormány- és BM rendeletek előírásaival.⁹ A feladatainak ellátásához az AH az elmúlt 8 évben több beszerzést hajtott végre, valamint számos alkalommal vett igénybe szolgáltatásokat a bv. ágazathoz kapcsolódó gazdasági társaságok bevonása és a Központi Ellátó Szerv koordinációja mellett.

A Bv. Szervezet által a központi államigazgatási és rendvédelmi szervek, köztük az AH számára végzett központi ellátási tevékenység nem csak a közpénzek ellenőrzött felhasználása, a termékek garantált minősége és szolgáltatások megbízható ellátása miatt kiemelt jelentőségű, de fontos szerepet játszik a fogvatartottak visszaesési kockázatának csökkentésében, társadalmi integrációjuk elősegítésében is. A BvOP által a bűnisméltés veszélyének mérséklése érdekében kidolgozott – az elítéltek szakképzésére és a szabadulásukat követő munkaerőpiaci reintegrációjukra is hangsúlyt helyező – stratégia célul tűzte ki a fogvatartottak teljes foglalkoztatását.¹⁰

Összegző gondolatok

A polgári nemzetbiztonsági szolgálatok és a bv. szervek közötti érintkezési felületek szinte minden területén visszatükröződik a kihívások innovatív szemlélettel megvalósuló kezelése, valamint a veszélytényezők megelőzésére kiemelt hangsúlyt fektető szemléletmód érvényesítése. A kitűzött fejlesztési célok eléréséhez szükséges képzett munkatársak megőrzése, illetve a megfelelő képességekkel rendelkező utánpótlás biztosítása szempontjából mindkét szakterület számára meghatározó jelentőséggel bírt 2015-ben a rendészeti életpálya bevezetése, illetve az állománymegtartó – köztük a munkavégzés körülményeinek korszerűsítését célzó – intézkedések körének elmúlt években megvalósított folyamatos bővítése.

A két hivatásrend működésének, illetve a tevékenységüket érintő modernizációs folyamatoknak a közös vonása, hogy azok eredményei a magyar társadalom számára – más államigazgatási szektorokhoz képest – talán kevésbé látványosak. Azonban az esetleges működési zavarok azonnal érzékelhetővé válnak és nehezen helyre hozható károkat okozhatnak. A Bv. Szervezet és az AH munkatársai a nyilvánosság előtt jórészt elzárt körülmények között végzett munkájukkal végső soron azonos célért, Magyarország Alaptörvényébe foglalt alkotmányos értékeinek és nemzeti érdekeinek védelme érdekében látják el szolgálati feladataikat.

LÁBJEGYZETEK

- ¹ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvényt az Országgyűlés – jellemzően a magyar nemzetbiztonsági struktúra és az igazgatási rendszer változásával összhangban – az elmúlt két és fél évtizedben több alkalommal módosította, azonban a normaszövegnek a nemzetbiztonsági tevékenység jogállami alapelveire, a titkos információgyűjtés szabályozására és a szolgálatok parlamenti ellenőrzésére vonatkozó, nemzetközi összehasonlításban is átfogó jellegű rendelkezései a mai napig időtállóan bizonyultak.

- 2** Az Nbtv. elfogadását meghatározó jogalkotói célokat, valamint a nemzetbiztonsági tevékenység máig érvényes alapelveire vonatkozó szabályozást átfogóan elemzi: Dezső Lajos – Hajas Gábor: A nemzetbiztonsági tevékenységre vonatkozó jogszabályok. HVG-ORAC, Bp., 1998.
- 3** A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.
- 4** A jogalkotó az Nbtv. 5. § p) pontjában határozta meg a hazánkban benyújtott státuszkérelmekhez kapcsolódó, illetve Magyarországra jogellenesen belépő, itt tartózkodó, illetve ezt segítő és ily módon az ország nemzetbiztonságát veszélyeztető személyek és csoportok leplezett tevékenységével kapcsolatos felderítési és elhárítási feladatokat.
- 5** A hazai Awareness tevékenység kialakítása során az AH elsősorban a német Szövetségi Alkotmányvédelmi Hivatal (Bundesamt für Verfassungsschutz) gyakorlati tapasztalatait hasznosította. A partnerszolgálat által alkalmazott biztonságtudatossági program elméleti alapjairól bővebb tájékoztatást nyújt: Fred Marco: Von netten und anderen Menschen. FM-nospy, Berlin, 2012.
- 6** Az iparbiztonsági ellenőrzés és a telephely biztonsági tanúsítvány kiadásának részletes szabályairól szóló 92/2010. (III. 31.) Korm. rendelet, továbbá a Nemzeti Biztonsági Felügyelet működésének, valamint a minősített adat kezelésének rendjéről szóló 90/2010. (III. 26.) Korm. rendelet határozza meg az AH cégellenőrzési feladatainak végrehajtását.
- 7** Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ
- 8** 1417/2017. (VI. 28.) Korm. határozat a Budapest, XI. kerület Fehérvári út 70. szám alatti ingatlan 2017 és 2019 között megvalósuló felújításához kötődő többletforrás biztosításáról.
- 9** 44/2011. (III. 23.) Korm. rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet részéről a központi államigazgatási szervek és a rendvédelmi szervek irányába fennálló egyes ellátási kötelezettségeket a termékek és szolgáltatások átadás-átvételének és azok ellentételezésének rendjéről, valamint a 9/2011. (III. 23.) BM rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet részéről a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter vezetése, irányítása alá tartozó szervek irányában fennálló ellátási kötelezettségről, a fogvatartottak kötelező foglalkoztatása keretében előállított termékekről és szolgáltatásokról, azok átadás-átvételéről és az ellentételezés rendjéről.
- 10** Schmehl János: A Büntetés-végrehajtási Szervezet megújulásának áttekintése a hatályos Bv. törvény szellemében. Börtönügyi Szemle, 2019/1. szám. 100-102. o.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” Dezső Lajos – Hajas Gábor: A nemzetbiztonsági tevékenységre vonatkozó jogszabályok. HVG-ORAC, Bp., 1998.
- ” Fred Marco: Von netten und anderen Menschen. FM-nospy, Berlin, 2012.
- ” Schmehl János: A Büntetés-végrehajtási Szervezet megújulásának áttekintése a hatályos Bv. törvény szellemében. Börtönügyi Szemle, 2019/1. szám

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § 2016. évi XXX. törvény a védelmi és biztonsági célú beszerzésekről
- § 2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről
- § 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
- § 1990. évi X. törvény a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról
- § 44/2011. (III. 23.) Korm. rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet részéről a központi államigazgatási szervek és a rendvédelmi szervek irányába fennálló egyes ellátási kötelezettségeket a termékek és szolgáltatások átadás-átvételének és azok ellentételezésének rendjéről
- § 92/2010. (III. 31.) Korm. rendelet az iparbiztonsági ellenőrzés és a telephely biztonsági tanúsítvány kiadásának részletes szabályairól
- § 90/2010. (III. 26.) Korm. rendelet a Nemzeti Biztonsági Felügyelet működésének, valamint a minősített adat kezelésének rendjéről
- § 1417/2017. (VI. 28.) Korm. határozat a Budapest, XI. kerület Fehérvári út 70. szám alatti ingatlan 2017 és 2019 között megvalósuló felújításához kötődő többletforrás biztosításáról
- § 1340/2017. (VI. 9.) Korm. határozat az Alkotmányvédelmi Hivatal 2017. és 2020. év között megvalósuló létszámfejlesztéséről
- § 1224/2016. (V. 2.) Korm. határozat az Alkotmányvédelmi Hivatal, a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ, valamint a kormányzati adatközpont egységes elhelyezéséhez szükséges költségvetési többletforrások biztosításáról
- § 2009/2015. (XII. 29.) Korm. határozat a nemzetbiztonsági védelem alá eső szervek és létesítmények köréről

- § A Kormány 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- § 9/2011. (III. 23.) BM rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet részéről a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter vezetése, irányítása alá tartozó szervek irányában fennálló ellátási kötelezettségről, a fogvatartottak kötelező foglalkoztatása keretében előállított termékekről és szolgáltatásokról, azok átadás-átvételéről és az ellentételezés rendjéről
- § 26/1990. (II. 14.) MT rendelet a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról

A fent hivatkozott tanulmányok és jogszabályok mellett az alábbi források további tájékoztatást nyújthatnak a polgári nemzetbiztonsági tevékenység főbb területeiről, nemzetközi összefüggéseiről, valamint elméleti és intézményi háttéréről:

- ” Béres János: Külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok. Zrínyi, Bp., 2018.
- ” Boda József: „Szigorúan titkos!” Nemzetbiztonsági almanach. Zrínyi, Bp., 2016.
- ” Kovács Zoltán András – Dobák Imre: Korszakváltások a magyar nemzetbiztonsági intézményrendszerben. In: Finszter G. – Sabjanics I. (szerk.): Biztonsági kihívások a 21. században. Dialóg Kampus, Bp., 2017.
- ” Mark M. Lowenthal: Hírszerzés. A titoktól a politikai döntésekig. Antall József Tudásközpont, Bp., 2017.
- ” A Nemzetbiztonsági Szemle 2013-tól megjelenő, a Nemzeti Közszerzői Egyetem honlapján elérhető számai

KÖZÖS FELADAT ÉS KÖZÖS CÉL

Bolcsik Zoltán – Vágó Zoltán

„Egynek minden nehéz;
soknak semmi sem lehetetlen.”
Széchenyi István

A büntetés-végrehajtás küldetése talán sosem volt még annyira összetett, mint napjainkban.

Már Szent István óta szerepel a magyar jogrendszerben az elzárás, a szabadságvesztés mint büntetési nem, azonban a szabadságelvonással járó büntetőjogi szankciók mechanikusnak tűnő végrehajtása klasszikus, de alapvető funkciójának való egyszerű megfelelés már a múlté.

A modern magyar büntetés-végrehajtás a fogvatartottak nem pusztán kényszerű, hanem a reintegráció eszközrendszerével is ösztönzött önkéntes közreműködésével megvalósított olyan széles spektrumú tevékenység, mely a szankció végrehajtásán túl, a fogvatartottak nevelése, társadalomba való visszavezetése mellett, Magyarország és államigazgatása, továbbá az egész társadalom számára produktív tevékenységet végez. Ipari vagy mezőgazdasági terméket állít elő, forma- vagy egyenruhával, felszereléssel látja el a közszolgálat szervezeteit, jóvátételi munkát végez, vagy épp természeti vagy társadalmi katasztrófahelyzet elhárításában vesz aktívan részt.

Az említett feladatok ugyan a börtöntörténetben szórványosan már előbukkantak, azonban azok ilyen komplex, egymásra épülő, célirányos megvalósítása az elmúlt évtizedek terméke.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet gondolkodásmódja, szakmaisága, eltökéltsége, tagjai hivatástudata méltán állítható példaként külföldi vagy belföldi társ rendvédelmi szervek elé.

Bevezető

A Büntetés-végrehajtási Szervezet (a továbbiakban: bv.) és a Nemzeti Védelmi Szolgálat (a továbbiakban: NVSZ) kapcsolata különlegesnek mondható. Egyszerre hordja magán az ellenőrző-ellenőrzött okszerűen távolságtartó viszonyának jellemzőit, és a közös cél elérése érdekében kötött legszorosabb szövetségi kapcsolat jegyeit.

A két szervezet a tágabb értelemben vett igazságszolgáltatás ellentétes végpontjain helyezkedik el: az NVSZ, mint a rendőrség belső bűnmegelőzési és büntetőeljárásügyi szerve a Rendőrségről szóló törvényben meghatározottan, a korrupciós jelenségek, kriminalitások kapcsán folytatott célirányos információgyűjtő tevékenységével tárja fel, és reparálja a rendszerében, működésében fellelhető kisebb-nagyobb hibákat, s végső esetben akár büntetőeljárások inicializálójaként is felléphet.

Ezzel szemben a büntetés-végrehajtás az igazságszolgáltatás utolsó stációja: a szervezetéhez feladatul rendelt kényszerintézkedések, illetve szabadságvesztés büntetések precíz és nélkülözhetetlen végrehajtója, amelynek szakszerű és pártatlan működése nélkül az egész törvénykezés értelme kérdőjeleződne meg. Amennyiben a szervezet következetlenül, nem egységes szemléletmóddal, disz-

kriminatív módon járna el, úgy az állam büntetőhatalma által elérni kívánt speciális és generális prevenciós célkitűzés sem teljedhetne be, s ennek híján a jövőbeni kriminalitások számára sem gyakorolhatna csökkentő hatást.

A két szervezet kapcsolata azonban az előbbieknél jóval összetettebb. Az igazságszolgáltatás folyamatából adódó akár többéves távolság (a büntetőeljárás kezdeményezése és a jogerős ítélet szegélyezte időtartam) nyomában mikronnyira csökken, ha az NVSZ bv. kapcsán végzett bűnmegelőzési és egyéb szakmai tevékenységeit vesszük górcső alá.

Ezen sokrétű feladatok eredője az a személyes jó kapcsolat és feltétlen bizalom, mely a két szervezet és vezetői egymás iránti tiszteletében és egymás munkájának támogatásában gyökerezik.

Évezredek átívelő erő – Közös múltunk

Az említett szövetségi, bajtársi viszony eredete évezredekre nyúlik vissza, hiszen már a szervezetek védőszentjei is rokonlelkek voltak, sorsközösséget vállaltak: azonos célért küzdve, önként vállalt mártírhalálban estek el.

A IV. században élt Nikomédiai Szent Adorján Galerius Maximianus római császár személyes, elit egységének, a Herculian őrségnek volt megbecsült tagja. Azonban, amikor a császár parancsba adta, hogy mindenki áldozzon a római isteneknek, ő a börtönbe vetett és megkínzott keresztények oldalára állt, így osztozva velük tragikus sorsukban.

A legenda szerint egy 23 tagú keresztény csoport megkínzásakor, a hitüket a végső pillanatban sem elhagyók bátorságát látva ő is nyilvánosan hitet vallott, ezzel vállalva velük hit- és sorsközösséget, melynek következtében 306-ban kivégezték.

A térségben élő Szent György szintén azonos század szülötte. Az előkelő családból származó ifjú Diocletianus császár uralkodása idején lépett hadiszolgálatba és hamar magas pozíciókba jutott. Ám, amikor a császár a keresztényeket üldözni kezdte, hivataláról lemondott és ellene fordult. Bebörtönzését követően még a legkegyetlenebb kínzások ellenére sem mondott le hitéről, így 303-ban ő is vértanú halált halt.

Arról, hogy e két nagyformátumú személy ismerte-e egymást, hallott-e a másik önfeláldozó cselekedetéről, nem szól a történetírás, de az elveikért, a hitért vállalt sorsközösségük mindenképpen összeköti alakjukat.

A két profil megrajzolását követően mindenképp érdemes egy pillantást vetni Justitia alakjára is, aki mint az igazságot megszemélyesítő római istennő, egy-szersmind összekötő kapocs: Szent Adorján és Szent György hitének megtestestítője, másrészt a modern világunkban az igazságszolgáltatás szimbóluma, s így hidat teremt a két szent által védett szervezet között.

A közös évek katalógusa

Az NVSZ 2011. évben történt megalakulását követően szinte azonnal közös munkába kezdett a büntetés-végrehajtással. Ugyan a „belső elhárítás” elődszervezetei is aktív részt vállaltak a börtönök biztonságosabbá tételében, azonban a feladat fontosságát hangsúlyozandó, az NVSZ egy önálló szervezeti egységet, csak a konkrét területre fókuszáló főosztályt hívott életre a szorosabb munkakapcsolat érdekében.

Az elődök munkájának köszönhetően több évtizedes rálátással rendelkezünk a bv. működésére, elért eredményeire és fejlesztendő területeire.

Az említett időszakból kiragadva egy rövidebb periódust kívánok a vizsgáldás tárgyává tenni. Megítélésem szerint az elmúlt közel tíz év olyan alapvető változásokat hozott, melyek főbb csomópontjainak áttekintése mindenképp szükséges ahhoz, hogy az elvégzett munka mértékét megítélhessük, és a mai modern magyar büntetés-végrehajtás folyamatairól pontos képet kapjunk.

Álláspontom szerint a rendszerváltás óta talán ez az évtized volt a legmeghatározóbb, legpezsgőbb a bv. életében, melyet vívmányainak alábbi, példálózó felsorolásával illusztrálok.

Természetesen az említésre kerülő rendszerszintű, de gyakran teljes szemléletmódváltást is igénylő reformok az NVSZ-től folyamatos alkalmazkodást, együttműködést és saját feladatainak, szerepének átgondolását igényelték, melyre azért is tudott rugalmasabban reagálni, mert a bv. mindenkori vezetése jó partnerként, már az átalakítások tervezési stádiumában az asztalához hívott minket egyeztetni.

A rendvédelmi szervek nagy családjába való betagozódást és a fejlődés nagyobb léptékű megindítását a bv. Belügyminisztérium irányítása alá kerülése is jelezte 2010-ben.

2010 és 2019 között a bv. három országos parancsnoka, és az egymásra épülő, egymást kiegészítő szakmai irányvonaluk határozta meg a büntetés-végrehajtás menetét, fejlődésének irányát, mely lineárisan haladt a büntetés-végrehajtás modernizálása felé.

Dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy úr az Elektronikai Közigazgatás Operatív Program „Felelősen, felkészülten a büntetés-végrehajtásban” című projektje keretében a bv. ma is használt informatikai rendszerének alapjait rakta le: eszközbeszerzések, valamint az újonnan kifejlesztett személyügyi és a fogvatartottak nyilvántartása informatikai szoftverének kialakítása révén.

Csóti András bv. altábornagy úr a – későbbiekben említésre kerülő – büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. Kódex) szülőatyjaként nyitott új korszakot a büntetés-végrehajtás életében.

Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy úr a bevezetett szervezeti reformok útján tette egységesebbé, „üzembiztosabbá” a 30 bv. intézetből, 12 gazdasági társaságból, illetve 4 intézményből álló rendszer működését.

Az első, és talán mind közül a legjelentősebb vívmány a 2015. január 1-jén hatályba lépett Bv. Kódex. A jogalkotó több évtizedes adósságát rendezte akkor, amikor ismét törvényi szinten szabályozta a büntetés-végrehajtás eljárásrendszerét. Az előd, az 1979. évi 11. törvényerejű rendelet idejétmúlt szabályrendszerét egy modern, koncepcionálisan új irányt mutató és számos új jogintézményt felvonultató jogszabály váltotta fel, mely differenciált és súlyozott végrehajtási rendszert, és a fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedését hatékonyan elősegítő reintegrációs tevékenységet vezetett be.

Az új normában nagy szerepet kapott az egyéniesítés, valamint kiemelkedő célként került meghatározásra a társadalomba való visszailleszkedés elősegítése, az elítéltek hatékonyabb munkáltatása és oktatása, a szabadulás utáni jogkövető életmód kialakításához szükséges feltételek biztosítása, valamint az önálló büntetés-végrehajtás kialakítása. A fogvatartottak jogai és kötelezettségei egyértelműen és a büntetés-végrehajtás biztonságának szem előtt tartásával kerültek rögzítésre.¹

A felhívási tevékenység, a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer, a progresszív rezsimszabályok alkalmazása, a szabadulásra felkészítés és a reintegrációs őrizet, a kényszergyógykezelés és az ideiglenes kényszergyógykezelés megújult szabályrendszere adják a jogszabály főbb novumait.

A törvény szövege kötelezővé tette az elítéltek számára a munkavégzést, melyre költségvetési munkáltatásban, a szervezet saját vállalkozásainál, vagy szerződés alapján külső gazdasági társaságoknál van mód. A fogvatartotti munkaerő alkalmazása jelentős megtakarítást tett lehetővé az intézeteknek, továbbá a központi államigazgatási és rendvédelmi szerveknek.

2011-ben a Kormány rendeletében² a Központi Ellátó Szerv feladatainak ellátására a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságát jelölte ki, aki az egyes intézetek és a bv. gazdasági társaságainak bevonásával teljesítette a feladatot. A vonatkozó belügyminiszteri rendelet³ által meghatározott részletszabályokra tekintettel a szervezet jelentős és folyamatos beruházásokkal mind minőségi, mind mennyiségi fejlődést ért el, s a belső, illetve a központi ellátás rendszere a fogvatartás költségeinek csökkentése mellett, a fogvatartottak reintegrációja tekintetében is hasznos eszköznek bizonyult.

A Bv. Holding Kft. 2015. évben történt megalapításának célja a vállalatcsoport tagjainak, a korábban már önállóan funkcionáló cégek összehangolt működésének biztosítása volt. Az immáron a holding irányítása alatt koordináltan működő 11 gazdasági társaság a bv. előbbiekben már említett, javarészt a központi ellátásból fakadó közfeladatainak hatékonyabb ellátását tette lehetővé.

Szintén a 2015-ös évben, a migrációs helyzet kezelésében, a nemzetbiztonság szempontjából is jelentős, új, rendkívüli feladatot kapott a szervezet. A tranzit-zónák és a táborhelyek kialakításában, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (a jelenlegi BMH) objektumaiban elhelyezett személyek élelmezésében, az Ideiglenes Biztonsági Határzár elkészítésében és idegenrendészeti őrizet végrehajtásában vállalt szerepet.⁴ Ezek mellett a bv. a határzár elemeinek beszerzésében, gyártásában, a NATO-drót gyártásában és telepítésében vett részt több száz személyi állományi tag és fogvatartott foglalkoztatásával. Ezen feladatokat is határidőre, kiválóan oldotta meg a szervezet.

A 2016-os országos parancsokváltást követően komolyabb szemléletmódváltást is jelző szervezeti átalakítások történtek a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságát illetően: Hivatal és Ellenőrzési Szolgálat került felállításra, valamint nagy hangsúlyt fektettek a végrehajtás egységesítésére.

A közel 10 év alatt a fogvatartotti létszám 2017-ig tartó lassú emelkedése, majd 2018-ban történt csökkenése figyelhető meg. Az intézeti telítettségre (amely 2018. december 31-én 113% volt)⁵ figyelemmel, a férőhelybővítési program keretében az egyes intézetek zárka összenyitásokkal, új körletek kialakításával reagáltak, illetve 2019 februárjában egy új objektum, a Kiskunhalasi Országos Bv. Intézet átadása, valamint további új objektumok építési terveinek elkészítése, és a kivitelezések előkészületei történtek meg.

A bv. a férőhelybővítési törekvésein felül jelentős gépjárműpark-fejlesztést, valamint az objektumok biztonságtechnikai és modernizációs fejlesztését, és felújítását végezte el.

Az előbbieken részletezett alapvető változtatásokon túl számos, a rendszer biztonságosabb működését elősegítő reformot vezetett be a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága. Példaként említendő a Fogvatartotti Mobilrendszer 2015. évi bevezetése, vagy a csomagküldés feltételeinek jogszabályi módosítása, és erre a célra webshop kialakítása.

A fenti változások markánsan alakították, és határozottan terelték a büntetés-végrehajtást a fejlődés irányába. Természetesen – a teljesség igénye nélkül – csak az NVSZ szakmai munkáját is közvetlenül érintő, legpregnansabb lépéseket említettem. Az elmúlt 9 év sokszínűségét csak egy jóval hosszabb értekezésben lehetne kifejtetni.

S ha az elmúlt 9 év reformjai említésre kerültek, akkor nem mehetünk el azon kihívások mellett sem, melyek megoldása folyamatos terhet jelent a szervezet számára.

Elsősorban említhető a többi rendvédelmi szerv esetében is kimutatható létszámhiány, melyre reagálva a bv. több megoldási módozatot is kimunkált: kezdetben közalkalmazottak felvételével pótolta a hivatásos személyi állomány hiányát, majd pedig rendészeti igazgatási alkalmazottakkal.

A tiltott tárgyak előtalálása – melyek közé a mobiltelefonok és a különféle bódító hatású anyagok is tartoznak – kiemelt feladatot jelent a büntetés-végrehajtási intézetek személyi állománya számára. A tiltott tárgyak bejutásának csökkentését az is eredményezte, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben biztosítottá vált webshopen keresztül történő árrendelési és beszerzési lehetőség, ezzel is csökkentve a fogvatartottak számára történő csomagok küldését.

A felvázolt mérföldkövek jelentette jogi, szakmai és szervezeti változások folyamatos együttgondolkodásra és együttműködésre kötelezték a két rendvédelmi szervet, hisz az új kihívásokra csak így lehetett megfelelő gyakorlatot, és részünkről adekvát védelmi munkát kialakítani. Az eltérő szemléletmódunk, tapasztalataink mint kirakó darabok illeszkednek egymásba és segítik a bv. és az NVSZ feladatai magas szintű megvalósítását. Ez a fajta szimbiózis az, mely a kapcsolatunkat különlegessé teszi.

A közös munka

A 2010. évet követően az új kormány egyik fő közpolitikai célkitűzése a rend megteremtése volt Magyarországon. Ezen célt fogalmazta meg a Nemzeti Együttműködési Program 2. pontja: „Itt az idő, hogy újra rend legyen az országban!”. E szándék része az állammal és annak intézményeivel szembeni közbizalom helyreállításának szükségessége, a közszolgálati korrupció, ezen belül is a rendészeti-közigazgatási korrupció visszaszorítása, mert az itt dolgozók sem mentesek a bűncselekmények elkövetésétől, bár arányaiban kisebb mértékben érintettek,

mint más csoportok. Az általuk elkövetettek azonban jelentősebb súllyal húzzák az erkölcsi mérleg egyik oldalát, mert a serpenyőben az az állami szerv is helyet kap, ahol dolgoznak. Mindezt azért lényeges hangsúlyozni, mert az abban dolgozók magatartásán keresztül a közigazgatás működését is megítélik az emberek.

E káros jelenségek elleni fellépés fontossága egyidős a modern kormányzás létrejöttével, ezért a Nemzeti Védelmi Szolgálat 2011. január 1-jei megalakulása sem előzmény nélküli. A jogelőd a BM Rendvédelmi Szervek Védelmi Szolgálat volt, e szerv hatásköre azonban csak a Rendőrségre, a Büntetés-végrehajtási Szervezetre, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóságra, a tűzoltóságokra és korlátozott mértékben a Vám- és Pénzügyőrségre terjedt ki.

Az NVSZ létrejöttét a korrupció elleni küzdelem hatékonyságának növelési szándéka indokolta, mely a bünfelderítő munkában úttörőnek számító eszközökkel (pl. poligráfós vizsgálat, réteges hanganalízis alkalmazása) és egy unortodox gondolkodásmóddal párosult.

Az alaptézis a felderítő munkában bevezetett fordított megközelítés volt, melyben a hivatásos állomány bünelkövetését segítőkötől jutunk el a büncselekményt elkövető hivatásos személyig. Másik újítás a támadóbb jellegű felderítő tevékenység végzése.

E hatáskörünk fő irányát a korrupcióval, a szervezett bűnözéssel kapcsolatos büncselekmények határozzák meg. A támadóbb jellegű felderítő tevékenység keretében feltérképezésre kerültek a szervezett elkövetői csoportok és a hozzájuk kötődő rendvédelmi szálak. Nagy hangsúlyt fektetünk a közterületi korrupció elleni fellépésre a titkos információgyűjtések, illetőleg a megbízhatósági vizsgálatok végrehajtása keretében, törekedve, hogy azok tervszerűen épüljenek egymásra, kiegészítve mindezt a humánhírszerzési lehetőségeink célirányos alkalmazásával.

A megalakuláskor az óvatosság és a távolságtartás jellemezte a védett szervek, a védett állomány magatartását irányunkba, és ezzel párhuzamosan várakozással is tekintettek felénk. A korrupciós jelenségek elleni határozott fellépést igénylő elvárás a társadalom irányából is jelentkezett.

Az NVSZ létrejöttét követően közelebbi kapcsolatot alakított ki a védett szervekkel. A megközelíthetetlen, „rejtélyes titkosszolgálat” látszata helyett közvetlen, bizalmat sugárzó partneri viszony kialakítására törekedett. Már az első években nagyfokú nyitottság jellemezte szervezetünket.

Ennek megfelelően a kezdeti időszak egyik legfontosabb feladata szervezetünk megismertetése volt mind a védett állomány, mind az állampolgárok irányában. Ennek során mindig hangsúlyoztuk, hogy nem a rendvédelmi állomány ellen, hanem érdekükben végezzük a tevékenységünket, és akkor leszünk igazán hatékonyak, ha ebben a segítségünkre lesznek.

Ez a törekvésünk a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi szervek családjába újonnan belépő testvér, a Büntetés-végrehajtási Szervezet esetében is pozitív fogadtatásra talált; rövid idő alatt felismertük azon közös pontokat, érdekeket, melyek az együttműködést problémamentessé és őszintévé tették.

Az elmúlt évtizedben az NVSZ 293/2010. (XII. 22.) Korm. rendeletben delegált, alább felsorolt feladatai szinte mindegyike hadrendbe állíthatónak bizonyult a bv. biztonságosabb működése érdekében.

- Együttműködés
- Bünfelderítés és bűnmegelőzés
- Kifogástalan életvitel ellenőrzés
- Megbízhatósági vizsgálat

- Közreműködés a korrupcióellenes tevékenységgel összefüggő kormányzati feladatokban
- A vezetői beosztásba kinevezést, és a rendfokozatban történő soron kívüli előléptetést megelőző előzetes véleményalkotás

Álláspontom szerint az NVSZ iránti bizalmat erősítette, hogy az említett jogintézményeket nem öncélúan, hanem – a szükséges mértékig – nyíltan, a védett szervek vezetőivel együttműködésben, az adott szervek érdekeit szem előtt tartva, velük közösen gondolkodva igyekeztünk, és igyekszünk alkalmazni.

Ez az a partnerség, mely az erőinket megsokszorozza és hitelességünket növeli.

A büntetés-végrehajtás szervezete még a védett szerveink közül is az egyik legkülönlegesebb és talán nem túlzás kijelenteni, hogy – a tágabb értelemben vett korrupciós kitettsége miatt – az egyik legveszélyeztetettebb. Az általam már korábban említettek szerint a bv. „kisiklása” az egész igazságszolgáltatás sikerét, értelmét kérdőjelezhetné meg.

A bv. állománya szolgálatát folyamatosan kényszerintézkedés hatálya alatt álló vagy büntetését töltő bűnözők, bűnelkövetők gyűrűjében látja el. Feladatait folyamatosan figyelő szemek követik és a normáktól, szakmai szabályoktól történő legkisebb eltérés súlyos eredménnyel végződő folyamatok elindítója lehet. Egy apró normaszegő szívességet elkövető, érzelmileg befolyásolható, vagy a túlzott rutin okozta vakságban szenvedő kolléga könnyen eshet zsarolás áldozatául, vagy következhet be egy rendkívüli esemény (pl. tiltott tárgy sikeres bejuttatása az intézetbe, szökés). A bv. állományának szakma szabályaival, normáival való szembehelyezkedése pedig az egész rendszer biztonságát áthatná alá.

Erre tekintettel nagy hangsúlyt fektetünk bűnmegelőzési tevékenységünkre; törekszünk az állomány valamennyi tagját megszólítani, figyelmét a korrupci-

ós veszélyekre felhívni. A frissen felszerelő állománnyal először a kifogástalan életvitel ellenőrzések során lépünk kapcsolatba, majd pedig az alapképzés rendszerén belül tartunk bűnmegelőzési előadásokat. Ezek mellett az időszakos állománygyűlések vendégeiként előadásainkban, hozzászólásainkban igyekszünk friss ismereteket átadni, aktualitásokat ismertetni.

A bűnfelderítés hasonlóan többrétű feladat, de az eredője azonos. A kriminalitásra utaló jelek esetén a rendőrségi, valamint a büntetőeljárás törvény, továbbá az alsóbb szintű normáinkban szabályozott leplezett eszközök komplex alkalmazásával törekszünk a bűncselekmény gyanújának megállapítására, vagy kizárására. Ezen tevékenységünkbe rendszeresen vonunk be segítőként büntetés-végrehajtási vezetőket vagy az állományt, így is növelve ellenőrzésünk pontosságát, hatékonyságát, illetve kiegészítve vonatkozó szakmai ismereteinket, tapasztalatainkat.

A hatályos jogszabályi környezet jelenleg már a bűnfelderítő munka büntetőeljárás törvény keretében történő végzését, előkészítő eljárások folytatását, bűncselekmény gyanúja esetén elrendelt nyomozás keretében felkérés alapján leplezett eszközök alkalmazását és akár eljárási cselekményekben történő részvételt is lehetővé tesz az NVSZ számára, mely a bűnüldözési érdek hatékonyabb érvényesítését biztosítja.

A felderítő munkánk melléktermékeiként keletkező, a bv. működését befolyásoló, javító információkat rendszeres vezetői konzultációkon szóban vagy parancsnoki tájékoztatások keretében írásban adjuk át. Ez a fajta információszolgáltatás baráti kapcsolatunk fontos pillére.

A jelentősebb rendkívüli események kivizsgálásában már a kezdeti stádiumban részt veszünk. Ez a törekvésünk mára már igényként is megfogalmazódik a bv. vezetői részéről, mivel a végrehajtási szakmai tapasztalat és a bűnügyi munka nagyszerűen egészíti ki egymást. Az eltérő szemléletmód és rutin teljesebbé teszi a problémák feltárását.

A már említett kifogástalan életvitel ellenőrzések végzése alapfeltétele a hivatásos és a rendészeti igazgatási jogviszony létrejöttének. Az elmúlt években szoros, akár napi együttműködésben, koordináltan oldottuk meg a férőhelybővítéssel párhuzamos létszámfejlesztések okozta „felvételi hullámok” dömping ellenőrzéseit.

A megbízhatósági vizsgálat talán az NVSZ repertoárjának legkülönlegesebb eleme, hiszen a proaktivitásának köszönhetően a valóságos élethelyzethez leginkább hasonlatos, mesterségesen teremtett szituációban teszteljük az érintett integritás tudatát: konkrétan, hogy előny felajánlása ellenére intézkedési kötelezettségének szabad akaratából eleget tesz vagy sem.

Az elmúlt évek elvégzett vizsgálatai mára már beérni látszanak. A bv. állománya könnyebben és határozottabban mond nemet a kísértésre.⁶

A már említett Kormányrendelet⁷ által bevezetett véleményezési eljárás az előző jogintézmények alkalmazásából előtűnő szolgálatói szemléletet tükrözi, mivel a vezetői beosztásba kinevezést, illetve a rendfokozatban történő soron kívüli előléptetést megelőzően végez az NVSZ egyfajta kockázatelemzési tevékenységet a rendvédelmi szerv tekintélyének, a működésébe vetett közbizalom megőrzésének érdekében.

Az NVSZ tevékenységi köreinek előbbi áttekintéséből is látszik, hogy a szervezet nevében szereplő „szolgálatot” komolyan vesszük és igyekszünk a rendelkezésre álló jogi repertoárral támogatni a Büntetés-végrehajtási Szervezet feladatainak teljesítését.

Összegző gondolatok

A büntetés-végrehajtás küldetésének teljesítése Magyarország biztonsága szempontjából kiemelt fontossággal bír. Feladatainak megvalósítása a társadalom folyamataihoz, elvárásaihoz történő állandó alkalmazkodást igényel. Az elmúlt évtizedben ezen követelménynek a bv. megfelelt. Bebizonyította, hogy a rendvédelmi szervek nagy családján belül nemcsak a büntető szankciók mechanikus végrehajtója, hanem fontos építő ereje, szolgáltatója is a köznek, s így vált XXI. századi modern szervezetté.

A Nemzeti Védelmi Szolgálat ezen küldetésében eszközrendszerével és hozzáállásával igyekszik a büntetés-végrehajtás szervezetét a továbbiakban is támogatni.

LÁBJEGYZETEK

- 1** Schmechl János: Új utakon a büntetés-végrehajtás, *Belügyi Szemle* 2015/11.
- 2** 44/2011. (III. 23.) Korm. rendelet
- 3** 9/2011. (III. 23.) BM rendelet
- 4** Büntetés-végrehajtási Szervezet – Évkönyv, 2015, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
- 5** Büntetés-végrehajtási Szervezet – Évkönyv, 2015, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
- 6** Tóth Tamás: A büntetés-végrehajtás helyzete és aktuális feladata napjainkban, *Belügyi Szemle* 2017/11-12. 10. o.
- 7** 293/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet

FELHASZNÁLT IRODALOM

- » A Nemzeti Együttműködés Programja
- » Büntetés-végrehajtási Szervezet – Évkönyv, 2015, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
- » Schmehl János: Új utakon a büntetés-végrehajtás, Belügyi Szemle 2015/11.
- » „Szent Natalia, vértanú”, Antiochian Orthodox Christian Archdiocese (<http://ww1.antiochian.org/node/19333>)
- » Tóth Tamás: A büntetés-végrehajtás helyzete és aktuális feladata napjainkban, Belügyi Szemle 2017/11-12. 7-17. o.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § 2017. évi XC. törvény a büntetőeljárásról
- § 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- § 44/2011. (III. 23.) Korm. rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet részéről a központi államigazgatási szervek és a rendvédelmi szervek irányában fennálló egyes ellátási kötelezettségekről, a termékek és szolgáltatások átadás-átvételének és azok ellentételezésének rendjéről
- § 293/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet a rendőrség belső bűnmegelőzési és bünfelderítési feladatokat ellátó szerve kijelöléséről, valamint feladatai ellátásának, a kifogástalan életvitel ellenőrzés és a megbízhatósági vizsgálat részletes szabályainak megállapításáról
- § 9/2011. (III. 23.) BM rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet részéről a büntetés-végrehajtásért felelős miniszter vezetése, irányítása vagy felügyelete alá tartozó szervek irányában fennálló ellátási kötelezettségről, a fogvatartottak kötelező foglalkoztatása keretében előállított termékekről és szolgáltatásokról, azok átadás-átvételéről és az ellentételezés rendjéről

INTERNETES FORRÁSOK

- » <https://bv.gov.hu>
- » Wikipédia - Nikomédiai Szent Adorján és Szent Natália szócikk

ÜNNEPI HÉTKÖZNAPOK – A FOGLYUL EJTETT VALÓSÁG

Takács Tibor – Cielepszky Péter

A Millenniumi Emlékkönyvvel a büntetés-végrehajtás vezetése kíván – a közösség egészét képviselve – fejet hajtani a börtönörök védőszentje, Nikomédiai Szent Adorján előtt. A rendvédelmi szervek köréből a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ pedig e vértanú előtti tiszteletadással és az Emlékkönyv jelen fejezetének megírásával erősíti meg a patronált szervezet iránti megbecsülését.

A főhajtás Nikomédiai Szent Adorjánt illeti, de elismerésünk e mellett az emlékezőnek is szól. A valóságból formálódó legendát ápolva e szervezet mind több értéket közvetítve gyarapodik és teljesíti be társadalmi, közösségi feladatait. Elkötelezettségének mélységét jelzi, hogy törekvéseinek eszmei forrását a közös emberi tudat rejtélyes rétegeiből, a mítoszok világából eredezteti.

Nem kétséges számunkra, hogy a rendvédelmi szervek köréből a szükségesség, hasznosság és elfogadottság tekintetében a legnagyobb ellentmondások a büntetés-végrehajtás területén érhetők tetten, és éppen ebből adódóan elismerésünk irányukba különleges – még a kisebb, de nagy nehézségek árán kiharcolt sikereik láttán is.

Különösen akkor, amikor eredményeik oly látványosak, mint az elmúlt időszakban. A szervezet a Millenniumra joggal öltöztetheti ünneplőbe lelkét. Megújult virtuális megjelenését a Magyar Marketing Szövetség az Év Honlapja Minőség Díjjal ismerte el.

Ez a változás ugyanakkor üzenetet is közvetít, nevezetesen annak kifejezését, hogy a büntetés-végrehajtás szervezete és vezetése elkötelezetten vizsgálja társadalmi beágyazottságának mértékét, feladatai megvalósításának korszerű lehetőségeit és kész mindazon nehézségekkel szembenézni, amelyeket a társadalmi közös tudat vagy tudatlanság kifejeződéseként tekinthetünk.

Bevezető

Az egykori praetoriánus passiója személyes tragédia, amely egy olyan korhoz láncolja megtört életét, amelyben a hit nem lehetett szabad meggyőződés, csakis hatalom kérdése, és amelyben ez a felsőbbség a megkövetelt, elvárt rend kötelemként az egy igaz út hamis képét festette vérrel a zárkák falaira.

A vértanú hittételét megelőző belső vívódásainak visszhangja ma is hallható. A büntetés-végrehajtási intézetekben mindenki – tudva vagy tudatlanul – újraéli e mítosz keletkezését, a belső vívódással telített ember ébredésének lehetőségével. E vajúdás hangjait a börtönök faláról veri vissza a hosszú nyúlt történelmi emlékezés az egymásba fonódó emberi sorsokból és tragédiákból építkezve, újraélve és újrateremtve az emberiség megoldatlan morális dilemmáit. Ahogy egy utazó tévelyeg járatlan utakon, úgy éljük újra modernebb világunkban a gonoszság és a jóság küzdelmének mítoszáat az emberi, nagyon is emberi cselekedetekben – vajon ki tudja, milyen kifürkészhetetlen isteni akarattól vezérelve.

Ez az a szellemi közeg, amelyből az igazságszolgáltatás rideg feladatai kinőnek. Száraz valóságuk szinte nem is emlékeztet arra a múltra, amelyet a történelmi környezet sokfélesége által meghatározott feladványok és megoldások szegélyeznek.

Az emlékezés a mítosza tehát egyúttal felismeréssé formálódhat, olyan felismeréssé, amely a büntetés-végrehajtás valódi küldetésének beteljesítéséhez hi-

vatott utat mutatni a jelenben. E küldetés nagyon nehéz teher, embert próbáló kihívásokkal és történelmi tévutakkal telt.

A büntetés-végrehajtás valóságában hosszú évszázadokon keresztül a *homme moyen*¹ alighanem csak azt a társadalmi terhet látta, amelyről Quetelet mondta juthat eszünkbe:

„...van egy költségvetés, amelyet az emberek félelmetes szabályossággal tartanak be, ez a börtönök, gályarabság és a verpadok költségvetése...”²

Van valami kényszerűen és kényelmetlenül lemondó ebben a gondolatban. Valami olyan felismerés, amelynek árnyéka évszázadokon át, már Quetelet szerinti megfogalmazását megelőzően is eleve kudarcra ítélte azokat a próbálkozásokat, amelyek fókuszában az emberi természet változó jellegét érintő vizsgálódás állt.

Collingwood filozófiájában ez úgy fogalmazódik meg, hogy „Az emberi természet állandóságának feltételezése lehetlenné tette, hogy elgondolják magának az emberi természetnek a történetét, hiszen ez az elgondolás az emberi természetet nem állandónak, hanem változónak tekintené. A 18. század egyetemes történetírásra, az ember történelmére vágyott, de az ember valódi történetének arról kellene szólnia, hogyan vált az ember azzá, ami. És ez annyit jelentene, hogy az emberi természetet, a 18. századi Európában ténylegesen létező emberi természetet egy történelmi folyamat termékeként fogják fel, nem pedig – mint tették – minden ilyen folyamat változatlan előfeltételként.”³

A XIX. század második felét megelőzően, a klasszikus büntetőjogi iskola indeterminista felfogásában a felelősség kérdésében egyértelműen a tett-felelősség elve dominált, amelyből adódóan szinte teljes érzéketlenség, érdektelenség mutatkozott a bűnözés okainak megismerése – így az emberi motívumok – tekintetében. A bünt erkölcsi felelősségként értelmezték, a bűncselekményt nem társadalmi jelenségként, hanem jogi fogalomként kezelték.

Természetesen ez eleve meghatározta a büntetés-végrehajtás korabeli céljait és feladatát. Nem túlzás talán az az állítás, hogy a történelmi múlt – e ponton – érzékletlenebb volt az emberi történet alakulása tekintetében, és könnyedebben ítélték javíthatatlannak mondott emberi sorsokon és mutatták a végzethez vezető utat – megoldásként.

Abban a korban azonban, amikor a társadalmi jelenségek vizsgálatának megközelítésére a pozitívista tudomány a természettudományos módszertan készletrendszerét kívánta igénybe venni, nem lehet meglepő ez a szemlélet.

A XIX. század második felében megjelenő újabb büntetőjogi iskolák közös jellemzője volt ugyanis, hogy felfogásukban a bűnözés okainak vizsgálata került előtérbe. A kriminál-antropológiai iskola képviselőjeként Cesare Lombroso (1835-1909) – az elítélt személyek körében végzett kutatásai eredményeként – arra az álláspontra jutott, hogy a kriminalitás öröklött tulajdonság, és ennek antropológiai ismérvei alapján meghatározható a „született bűnöző”. A kriminál-szociológiai irányzat ennek éppen ellenkezőjét vallotta, számukra a bűnözés okai a társadalmakban vannak, az egyént a környezet formálja bűnözővé. A francia szociológiai (milieu) iskola egyébiránt éppen Guerry és Quetelet munkásságát kívánta továbbfejleszteni.

Enrico Ferri meglátásaiban már a két „reformiskola” nézetei együttesen jelennek meg, amikor a bűnözéshez vezető okok csoportosításakor megkülönböztet fizikai tényezőket (klíma, évszak stb.), antropológiai tényezőket (anatómiai, fiziológiai, lélektani) és társadalmi tényezőket (vagyon, munkaviszony stb.).⁴

Alexander von Oettingen (1827-1905) Ferrihez hasonlóan három csoportba sorolta a bűnözés okait, természeti tényezőket, társadalmi tényezőket és az egyéni tényezőket elkülönítve. Nála az egyéni tényezők a Ferri által jelzett antropológiai tényezőknél bővebbek, felölelik az egyén korát, nemét, születési származását, egészségét, betegségét, képzettségét, hivatását is.

A XIX. század végén a Franz von Liszt (1851-1919) és Van Hamel nevéhez köthető irányzat, az ún. közvetítő vagy bioszociológiai iskola szemlélete az elkövetői oldalról megkülönbözteti az első ízben bűncselekményt elkövetőket és a visszaesőket. A hatalmi beavatkozás tekintetében az előbbinél a klasszikus iskola tett-felelőség elvének érvényesítését, míg az utóbbinál már az elkövető személyiségének vizsgálatára alapozott intézkedések kidolgozását szorgalmazza, egyúttal ez az iskola már felveti a fiatalok bűnözésével összefüggő külön szabályozás kérdését is (speciálprevenció). A második világháborút követően kialakuló ún. neoklasszikus iskola pedig már egyértelműen a bűncselekmények elkövetésének megelőzése (speciálprevenció) és az elkövetők társadalmi környezetbe történő visszavezetésének szüksége (rehabilitációja) mellett foglal állást.

A büntetőjogi iskolák felfogásában közel másfél évszázad alatt tapasztalható változás legfontosabb eredményének az tekinthető, hogy az a priori erkölcsi világtrend meglétét feltételező tett-felelőség elvétől – amelyben az egyénnek és a társadalmi környezet hatásának nem jutott szerep – eljutott a bűnözés tényleges okainak feltárására irányuló kutatásokig.

Túl azon tehát, hogy esetenként meglehetősen szélsőséges nézetek kialakulásához vezettek ezek az útkeresések (példának okáért Lombrosznak a született bűnözőről alkotott elképzelése), végezetül az emberi természet jobb megismerését is célozták, és e körben a társadalmi jelenségek adekvátabb felismeréséhez vezettek.

Ez az eszmélés teremtette meg a modernnek nevezett, emberarcú társadalom kialakulásának talapzatát.

A büntetés-végrehajtás szempontjából a fenti okfejtés nem hiábavaló, mert a korabeli kutatások, amelyek előkészítették e szellemtörténeti formálódást, a börtönökben végzett kutatásokra támaszkodnak, a börtönügyi statisztikák adatainak értelmezéséből is fakadtak.

A XVIII-XIX. század elején több európai országban (például Poroszország, Anglia, Osztrák-Magyar Monarchia) található kriminálstatisztikai adatok, azonban összefoglalóan azt lehet megállapítani, hogy a korabeli igazságügyi statisztika adatgyűjtése rendszertelen volt, és elsősorban a bírósági és büntetőügyi adatokat tartalmazta, egyre bővülő adatkörrel.

Franciaországban – mint a merkantilista gazdaságpolitikával párosuló abszolútista berendezkedés legtisztább formáját mutató államban⁵ – a rendszeres és meghatározott adatok folyamatos gyűjtésén alapuló statisztikai tevékenység eredménye volt, hogy 1827-től a francia igazságügy miniszter éves jelentést adott közre a bíróságok tevékenységéről, amelyben az elítéltek vonatkozásában számos adat csoportosítása vált lehetővé (személyi, demográfiai viszonyok, az elkövetett bűntett stb. alapján).

E hosszabbra nyúlt történelmi kitekintést a Tisztelt Olvasó tekintse nietzschei értelemben vett szükségszerűségnek:

„Bizonyos, hogy szükségünk van a történelemre, de másként van rá szükségünk, mint a tudás kertjében tébláboló, elkényeztetett naplopónak, nézzen le bármily előkelően is a mi otromba és bájtalan szükségleteinkre és nyomorúságunkra. Vagyis az élethez és a tethhez van rá szükségünk, nem pedig az élettől és a tettől való kényelmes elforduláshoz, még kevésbé az önző élet és a gyáva és gonosz tett megszüpítéséhez. Amennyire az életnek szolgál a történelem, csak annyira akarunk neki szolgálni mi...”⁶

Nem haszontalan tehát ilyen távlatokból tekinteni a büntetés-végrehajtás mindennapjait és jelenét. Talán korszerű kihívásai éppen ezekből a fent kifejtett szellemi formálódásból bontakoztak ki. Hiszen azok a célok, amelyek a szervezet mindennapjait meghatározzák a jelenben, egyrészt az emberi természet alapsabb ismeretére támaszkodnak, másrészt pedig a priori feltételezik az emberi természet jóságára való hajlandóságát, a bűnök bocsánatát, és mindazon hitbéli-

nek tekintett tételeket, amelyek végső soron a zsidó-keresztény értékrend szerinti felfogásból vezethetők le, és mindennapjaink valóságába ágyazottak.

Ennek a változásnak köszönhető az, hogy a büntetés-végrehajtás társadalmi elfogadottságát megteremteni nem oly könnyű feladat, és a kormányzati akaraton túl rendkívüli és folyamatos erőfeszítéseket kíván a szervezettől, és hatékony kommunikációt követel a közgondolkodást feszítő állandó és kritikus toposzok, dilemmák miatt.

Szervezetek közötti relációban ilyen jellegű – az elfogadás kérdését érintő – kitettség nincs. Törvényi szabályozásunk egyértelműen és világosan meghatározza azokat a területeket, ahol az együttműködés lehetősége kötelezettséggé válik. Tematikusan e területek a súlyos és szervezett bűnözés elleni fellépés, a radikalizáció minden megnyilvánulása, a terrorizmus és extrémizmus, valamint a nemzetbiztonsági kockázat lehetőségét rejtő jelenségekkel összefüggő adatok, információk megosztása. Ez utóbbi információ-megosztás okán ugyanakkor a büntetés-végrehajtással való kapcsolat egyúttal az érintett további együttműködéssel való kapcsolattartás terepévé is válik, hiszen e tekintetben a büntetés-végrehajtás – feladataiból adódóan – egy sajátos lenyomatával „dolgozik”, és eszenciája mindezen jelenségek manifesztálódásának. Ebből adódik, hogy az együttműködés folyamatos fejlesztése és színvonalának megtartása Magyarország biztonsága szavatolásának egyik igen fontos feltétele.

Természetesen a partneri viszony a folyamatosan változó körülmények között új kihívásokat is teremt, amelyekre szervezeteinknek időszerűen kell reagálni. A büntetés-végrehajtás szervezeti, szemléleti korszerűsítése és megreformálása mellett az elmúlt évtizedben jelentős változás állt be a tágabb értelemben értett, rendészeti feladatot ellátó szervek közötti információáramlás szervezeti támogatása területén, melynek egyes fontosabb állomásairól érdemes e körben említést tenni.

A Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ

A Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ – a terrorizmus elleni fellépéssel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2016. évi LXIX. törvényvel módosított – a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény (a továbbiakban: Nbtv.) alapján új nemzetbiztonsági szolgálatként 2016. július 17-én kezdte meg működését.

A megalakulása óta eltelt szűk három év tapasztalatai több okból meghatározónak tekinthetők. Egyrésztől megfelelő alapot teremtenek ahhoz, hogy óvatos értékeléssel tekinthessünk e fiatal szervezet mindennapi tevékenységére. Ennek egyik aspektusaként „Az összadatforrású elemzések szervezeti keretei” címmel megjelent⁷ publikációban azokra a nehézségekre igyekeztünk rávilágítani, amelyek a fúziós központtal történő együttműködést nehezítik.

E bemutatás célja ugyanakkor az, hogy a szervezet történetének áttekintésével áttetszőbben rajzolódhassanak ki azok a kölcsönös együttműködés lehetőségét rejtő kapcsolódási felületek, amelyek kibontása a két szervezet jövőbeli eredményes együttműködésének biztosítékaként szolgálhatnak.

A fúziós központ intézményi hátterének evolúciója tekintetében annyit érdemes megjegyezni, hogy a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ (a továbbiakban: SZBKK) létrehozásáról – és 2001. január 1-jei működésének megindításáról – a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központtról szóló 2000. évi CXXVI. törvény rendelkezett. A módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt Alapító Okirata szerint feladata „a szervezett bűnözés megelőzésének, megszakításának, felderítésének elősegítése céljából a szervezett bűnözés elleni fellépés céljából feldolgozott adatok gyűjtésének, felhasználásának és ellenőrzésének koordinációja”.⁸

Az SZBKK közel egy évtizedes működésének tapasztalatai – valamint a megváltozott biztonsági és rendészeti kihívások – szükségessé tették a fúziós központi működés feltételeinek és feladatrendszerének jelentősebb kibővítését.

Egyes feladatok végrehajtásának biztosítására 2014. december 15-én a Belügyminisztériumon belül létrejött a Rendészeti Információs Iroda. Ezt követte 2015. április 1-jén az utasadat-információs egység (HU-PIU), majd 2015. november 16-án az azt támogató nyíltforrású információszerző egység (OSINT) létrehozása az SZBKK keretein belül.

A Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ (a továbbiakban: TIBEK) 2016. július 17-én a jogelőd SZBKK talaján, a HU-PIU, az OSINT és a REINFO integrációjával valósult meg.

Az együttműködés szerepe

A TIBEK feladatainak törvényes, szakszerű, időszerű és eredményes ellátása lényegében az információfúziós tevékenysége színvonalának minőségétől függ. E tekintetben a törvényben felsorolt együttműködő szervekhez – így a büntetés-végrehajtás szervezetéhez is – szoros szálak kötik. Az együttműködés fontosságát nem lehet elégszer és eléggé intenzíven hangsúlyozni.

Az elmúlt közel két évtizedben az amerikai és európai közgondolkodás a biztonság megítélésében átformálódott, súlypontjai megváltoztak. A Világkereskedelmi Központ, és más amerikai, majd európai célpontok ellen 2001-től végrehajtott terrortámadások fokozatosan áttörték az érintett kontinensek sebezhetetlenségéről alkotott sztereotip elképzeléseket. A tágabb értelemben értett rendészeti közösség számára a hannibáli vízió, miszerint Rómát Itáliában kell legyőzni, minden eddiginél valóságosabbá és rémisztőbbé vált.

„Eddig az ellenségeink a Közel-Keleten vagy Afrikában csaptak le ránk, ám most már az országhatárainkon belül is megjelentek. Ha van tanulsága e szörnyűségnek, az annyi, hogy kormányzati szinten többé nem lehet mondvacsinált indokokra hivatkozva nem komolyan venni az olyan eseteket, amilyen a Khobar-tornyok elleni merénylet, az afrikai követségeink vagy az USS Cole cirkáló elleni támadás volt.”⁹

A terrorizmus az amerikai és európai kontinensen is belpolitikai kérdéssé formálódott. Az új biztonsági kihívásra sokféle válasz született, szervezetenként az egyik legfontosabb a fúziós központok és mechanizmusok létrejötte, illetőleg az információfúziós feladatok és státuszok jelentős bővítése – vagy az ilyen irányú változtatások szükségességének felismerése – lett. Az együttműködés kapcsán – 9/11 utólagos értékelésével kapcsolatban – Kozma Tibor megjegyzi, hogy:

„Általános volt a felismerés, hogy a „civil biztonsági szektorba” sorolható szervezetek közötti együttműködés, információcsere, információáramlás és a centralizált irányítás hiányaira, illetve súlyos visszasságaira kormányzati szinten kell megoldást találni. Az a döntés született, hogy egységesített, központi irányítás alá kell vonni az érintett biztonsági szektorba tartozó önálló szervezeti egységeket. A felismerés újdonsága az, hogy a taktikai, műveleti és stratégiai szinten tapasztalt hiányosságokra komplex stratégiai elgondolás mentén született válasz.”¹⁰

A megállapítás igazságához nem fér kétség. Leegyszerűsítve: az együttműködés hiányában a túlon túl szétagolt rendészeti szektor végül egyéni érdekviszonyai mentén áldozhatja fel éppen azt a célt, amelynek garantálására létrehozták, a biztonságot. És ezt a magyarországi rendészeti közösség sem engedi meg magának. Ahogy a Jó Állam jelentés is kifejezi:

„A biztonságérzet az emberek és az üzleti, civil szektor szereplőinek legalapvetőbb igénye. A biztonság – és vele együtt a biztonságérzet – megteremtése a jó állam egyik legfontosabb feladata, a kormányzat fele megnyilvánuló bizalom feltétele.¹¹...a köz-

jó absztrakt normarendszerének érvényesítése érdekében az államnak kell értéktelítő és értékvédő szerepet vállalnia a politikai, gazdasági és társadalmi változások folyamatában. Ezt a paradigmaváltást fejezi ki a Jó Állam fogalma, amely a közjó és a közszolgálati etika normáira támaszkodva szorosán összekapcsolódik a jó kormányzás és a jó közigazgatás fogalmával.”¹²

Az ideálisnak tekinthető rendvédelemben a szervezeti keretek biztosítása és biztonsága, a működési modell célszerűsége és rugalmassága, és az elhivatottságon alapuló felelősségérzet az együttműködő munkatársakban egyaránt jelen van. Ehhez pedig támogató környezet szükséges, és egy paradigmaváltás a rendészetben, olyan példák szerint, amelyeket a büntetés-végrehajtás is ad.

Szervezeti szintre lebontva tehát – egy fúziós központ tevékenységére és együttműködésére fókuszálva – azt lehet mondani, hogy ott, ahol a kölcsönös bizalom alapuló összadatforrású szemlélet nem teljedhet ki, a központ szerepe kiüresedik, ahol pedig feltételei biztosítottak, katalizálja valamennyi érintett szervezet működését.

Az együttműködés területeit érintő szemléletváltás pedig egy paradigmaváltás lehetőségét hordozza, amely a rendészeti tevékenység hatékonyságát jelentős mértékben növelheti.

Szervezeteink számára az ilyen irányú együttműködés területei adóttak, és szolgálatainkat kötelezik az Alaptörvényben megfogalmazottak. Ahogy országunk rendjét a nemzet együttműködésére kell alapoznunk, úgy a biztonság megteremtésében a szervezeteink közötti magas szintű együttműködés fenntartására kell fókuszálnunk.

Összegző gondolatok

Ahogy korábban megfogalmaztuk, a büntetés-végrehajtás szervezete és vezetése elkötelezetten vizsgálja társadalmi beágyazottságának mértékét, feladatai megvalósításának korszerű lehetőségeit és kész mindazon nehézségekkel szembenézni, amelyeket a társadalmi közös tudat vagy tudatlanság kifejeződéseként tekinthetünk.

A teljesség igénye nélkül szembeötlő az a hosszú távú stratégiai koncepció megvalósításának irányába mutató eredmény, amelyet a szervezet példának okáért toborzási tevékenységével, a teljes körű foglalkoztatás fenntartásával, a férőhelybővítés terén végzett tevékenységével, a fogvatartás biztonságát támogató innovatív megoldások alkalmazásával, gazdasági társaságain keresztül a munkáltatói súlyának erősödésével, a fogvatartottak és személyi állományának képzésével, a szabadulást követő munkaerőpiaci reintegráció elősegítésével, valamint a visszaesési arányszámok csökkentése irányába mutató törekvéseivel elért a közelmúltban.

Elismerést érdemel mindazon odaadás is, amellyel a történelmi emlékezet formavilágába helyezte a valóság külső szemlélője számára csak a magas falak, dróthálók és őrtornyok által határolt – sokszor elutasítással és elfordulással érintett – világgént megjelenő párhuzamos életteret biztosító Büntetés-végrehajtási Szervezetet, stílust teremtve társadalmi szerepvállalása kifejeződésének.

Meggyőződésünk egyúttal, hogy az erőfeszítések nagymértékben hozzájárulnak a Jó Állam Jelentés Biztonság és bizalom a kormányzatban, a Közösségi jólét és a Hatékony közigazgatás hatásterületek egyes dimenzióit érintő skálán jelzett erősödéshez és az optimista várakozásokhoz.

LÁBJEGYZETEK

- 1 Az „átlagember”
- 2 A. Quetelet: *Phisique social ou Essai sur le développement des facultés de l’homme*, Párizs 1869, I. kötet, 96-97. o.
- 3 Robin G. Collingwood: *A történelem eszméje*, Gondolat 1987, 137. o.
- 4 Balázs József: *A bünyügyi statisztika elméletének első felmerülése és kialakulása a statisztikai tudományban*, Szeged 1968, *Acta Juridica et Politica*, 17-18. o.
- 5 Szaniszló Krisztián: *A modern állam kialakulása*, in: *Polgári Szemle*, 2010. augusztus, 6. évfolyam 4. szám
- 6 Friedrich Nietzsche: *A történelem hasznáról és káráról*, *Atlantisz* 2004., 95-96. o.
- 7 Cielezky Péter: *Az összedatforrású elemzések szervezeti keretei*. In: *Szakmai Szemle (2003-) – XVI. évfolyam 4. szám* 2018. december, 112-118. o. http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2018_4_szam.pdf (Letöltve: 2019. 03. 13. 15. 08)
- 8 *A Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ Alapító Okirata 4. pont* http://accessibility.government.hu/download/0/78/20000/SZBKK_alap%C3%ADt%C3%B3okirat.pdf; (Letöltve: 2019. 04. 28. 20. 55)
- 9 Louis J. Freeh: *Az FBI főnöke voltam*, *Jokerex* 2005, 274. o.
- 10 Kozma Tibor: *Az amerikai Belbiztonsági Minisztérium, Védelempolitika*, 2010. október, 48. o.
- 11 *Jó Állam Jelentés 2018*, 11. o. (Letöltve: https://joallamjelentes.uni-nke.hu/2018_pages/pdf-serve/non-compress/web_PDF_JAJ_2018.pdf; 2019.06.25. 13. 08)
- 12 *Jó Állam Jelentés 2018*, 6. o.; https://joallamjelentes.uni-nke.hu/2018_pages/pdf-serve/non-compress/web_PDF_JAJ_2018.pdf; (Letöltve: 2019.06.25. 13. 08)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” Balázs József: *A bünyügyi statisztika elméletének első felmerülése és kialakulása a statisztikai tudományban*, Szeged 1968, *Acta Juridica et Politica*
- ” Cielezky Péter: *A bűnözés mérésének tényleges lehetőségei és korlátai*, *Belügyminisztérium* 2013.

- ” Collingwood, Robin George: *A történelem eszméje*, Gondolat 1987.
- ” Déri Pál – Budai Attila: *Korszerű bűnüldözés*, Budapest 1991.
- ” Eliade, Mircea: *Az örök visszatérés mítosza*, Európa 1993.
- ” Finszter Géza: *A rendészet elmélete*, Bookline 2003.
- ” Finszter Géza – Sabjanics István: *Biztonsági kihívások a 21. században*, Dialog Campus 2017.
- ” Földes Béla: *A társadalmi jelenségek vizsgálatának nehézségei, különös tekintettel a statisztikai módszerre*, Statisztikai Szemle
- ” Frazer, James George: *Az aranyág*, Gondolat 1965.
- ” Freeh, Louis Joseph: *Az FBI főnöke voltam*, Jokerex 2005.
- ” Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós: *Kriminológia-Szakkriminológia*, Complex 2006.
- ” Jó Állam Jelentés 2018.
- ” Kozma Tibor: *Az amerikai Belbiztonsági Minisztérium, Védelempolitika* 2010. október
- ” Krémer Ferenc – Molnár Katalin – Szakács Gábor – Valcsicsák Imre: *A rendészeti foglalkozási kultúra átalakítása – stratégiai koncepció*, Rendészeti Szemle Különszám 2010. március
- ” Lőrincz József – Nagy Ferenc: *Börtönügy Magyarországon, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága* 1997.
- ” Molnár Katalin: *A kommunikáció szerepe a rendészeti munkában*, Határrendészeti tanulmányok 2016/1.
- ” Nietzsche, Friedrich: *A történelem hasznáról és káráról*, Atlantisz 2004.
- ” *Quêtelet, Lambert Adolphe Jacques: Phisique social ou Essai sur le développement des facultés de l'homme*, Párizs 1869.
- ” Szakmai Szemle (2003-). – XVI. évfolyam 4. szám, 2018. december
- ” Szaniszló Krisztián: *A modern állam kialakulása*, in: Polgári Szemle, 2010. augusztus, 6. évfolyam 4. szám
- ” Tiba István: *A hivatalos magyar bűnügyi statisztika történetének áttekintése a reformkortól*, V. Statisztikatörténeti vándorülés Gödöllő, 1967.
- ” *de Voragine, Jacobus: Legenda Aurea*, Neumann Kht. 2004.

VÉDŐSZENTEK OLTALMÁBAN

Hatala József

A magyar büntetés-végrehajtás abban a szerencsés helyzetben van, hogy történelmi múltja, jelesül egy teljes évezredre tekinthet vissza. Olyan távlat ez, amellyel kevés államigazgatási-közigazgatási szervezet rendelkezik és persze muníció, hiszen a felhalmozott tapasztalatok racionális elméleti-gyakorlati alkalmazása tette lehetővé, hogy mára a szervezet tekintélyt és elismerést szerzett. Némi patetizmussal azt is mondhatnánk, hogy a büntetés-végrehajtás társadalmi missziója célba ért.

Bevezető

A mint a bűn, úgy a bűnüldözés, sőt a bűnmegelőzés is egyidős az emberiséggel, hiszen a prevenció már megjelenik a sumér kultúrákban is. Később, az állammá szerveződött társadalmak intézményes formában is felléptek a normaszegőkkel szemben, miáltal előtérbe kerül a büntetés-végrehajtás szükségessége. Ismert, az ókori Rómában létezett hagyományos értelemben vett börtön (*ergastulum*), ahová eleinte csak az elítélt rabszolgákat zárták. Állandó törvényszékek, *quaestitók* is létesültek egy *praetor*¹ elnöklete alatt, s ítéletük ellen nem lehetett fellebbezni, igaz, ők csak pénzbüntetést vagy számkivetést mondhattak ki. A halálbüntetés jogát a népgyűlés (*comitia*) fenntartotta magának, viszont az ítéletet azonnal végrehajtották. Mindazonáltal Seneca, e kor egyik legnagyobb filozófusa törölmetszett bűnmegelőzési gondolatot fogalmaz meg akkor, amikor

kifejti, hogy az elkövetett bűncselekmények szankcionálása mellett arra is törekedni kell, hogy hasonló deliktumok a jövőben ne fordulhassanak elő.

Megfigyelhető, hogy a prehisztorikus időszakot követően folyamatosan változik a büntető igazságszolgáltatás, az elkövetőkkel szemben alkalmazott büntetések célja a retorzió, az elrettentés, némelykor az állam büntetőjogi igényének demonstratív érvényesítése. Mindeközben persze – legfőképpen az újkori ítélkezési és végrehajtási gyakorlatban – megjelent a helyreállító igazságszolgáltatás, a reszocializáció, mostanság pedig a reintegráció. Lényegében az egyetemes jogfejlődést követi a magyar is, mi több, Szent István törvényeiben szerepel, hogy aki törvényt szeg, kerüljön elzárásra, ami utalás a szabadságelvonásra, mint szankcióra. Szent László királyunknál már megtaláljuk a tömlöc, illetve a börtön (*in carcerem*) konkrét megfogalmazását is, mint alkalmazandó büntetési nemet. Az Árpád-házi uralkodók szisztematikus államszervezését és igazságszolgáltatási rendszerét Könyves Kálmán országlása tette teljessé azzal, hogy nem tűrte meg a magánkézben lévő autonóm igazságszolgáltatást.

Érdemes egy tételmondatot előrebecsátani; a jogi normák megjelenése, fejlődése, illetve folyamatos változása jól tükrözi a szankciórendszerek alakulását is, miközben már a kezdetekben megjelenik a természetjog és a pozitív jog. Platón ideális államában természetes igazságosságról beszél, Arisztotelész pedig olyan jogalkotásról, amelyben a törvények a nép igényeit fejezik ki. A középkorban pedig éles küzdelem alakul ki a magánjogi és a közjogi intézmények között, a törekvések az utóbbit preferálják, épp a királyi hatalom megerősítése érdekében. A feudális államokat egyébként is az erős központi hatalom jellemzi, sokszor még az ítélkezést is hatáskörükbe vonták az uralkodók, következésképpen – bár sokszor csak átmenetileg – a bíróságokat is megszüntették. Nagyszerű királyunk, Hunyadi Mátyás trónra lépését követő első intézkedései között pontosan a bíróságok újbóli létrehozása és az igazságszolgáltatás helyreállítása szerepelt.

Előtérbe kerül a bűnmegelőzés

A modern állam – ennek előfutáraként sokan az abszolutizmust tartják – fejlett közigazgatással, szuverenitással, tagolt igazságszolgáltatással és jól működő végrehajtással rendelkezik, de a felvilágosodás kora áttörést hozott a megelőzésben is. 1764-ben jelenik meg Cesare Beccaria „A bűnökről és büntetésekről” (*Die delitti e delle pene*) című munkája, amelyet bizonyos értelemben a büntetőjog alapművének is tekintenek. Kétségtelen, hogy új felfogásban viszonyul a büntetésekhez, először veti fel a halálbüntetés megszüntetését, de elítéli a kegyetlen, megtorló és megalázó büntetéseket is. Érzékletesen mutatja be korának börtönviszonyait, miközben az egyik legfontosabb büntetőjogi alapelvet is megfogalmazza: törvényekben állapítsák meg, hogy mi tekinthető bűncselekménynek, illetve az elkövetett cselekménnyel arányos legyen a büntetés, mert így igazságos. Lényegében ebből vezeti le a büntetés célját is, amelynek azt kell szolgálnia, hogy a bűnelkövetőt visszatartsa az újabb jogsértésektől. Beccaria szerint generálprevenációs hatása is van a büntetésnek, visszatartja a társadalom többi tagját a bűnözéstől. Összegezve, úgy véli, hogy jobb a bűncselekményeket megelőzni, mint büntetni. Idekívánkozik a hazai büntetőjogunk fejlődésében áttörésnek is nevezhető 1875. évi 5. törvénycikk, azaz a Csemegi-kódex, amely híven tükrözi Beccaria úttörő tanainak hatását, minthogy a kódex legelső szakasza deklarálja: *Nullum crimen sine lege*. Azaz: „Büntettet vagy vétséget csak azon cselekmény képez, melyet a törvény annak nyilvánít. Büntett vagy vétség miatt senki sem büntethető más büntetéssel, mint amelyet arra elkövetése előtt a törvény megállapított.”²

A XX. században az volt megfigyelhető, hogy a bíróságok ítélkezési gyakorlatában döntően a szabadságvesztés kiszabása a jellemző (miközben lázasan keresték az alternatív szankciókat), következésképpen a börtönökre változatlanul nagy nyomás nehezedett. Noha a bíróságok – a hatályos törvények alapján – igyekeztek a végrehajtásban differenciálni, de a szabadságelvonás tényén sokat nem változtat a fogház-börtön-fegyház fokozat. A tárgyalt időszakban a bűnmegelőzés sem

kerül előtérbe, mondhatni Beccaria örökbecsű gondolataiból alig valósul meg valami, helyesebben inkább csak irodalmi szinten tárgyalják a kérdést. A posztmodern társadalmak a XXI. század elején szembesülnek azzal, hogy a hagyományos büntetőjogi eszközök már önmagukban nem elégségesek a bűnözés, illetve a megnövekedett kriminális kockázat kezelésére, tehát új utakat kell keresni. Mondhatni ezen felismerést jelentősen befolyásolta a 2000-es évek legelején bekövetkezett digitális ősrobbanás és a mesterséges intelligenciák szédületes fejlesztése, illetve rendszerbe állítása. Ugyanerre az időre tehető az ún. helyreállító (resztoratív) igazságszolgáltatás intézményének alkalmazása, amit divatos kifejezéssel megoldásfókuszúnak is nevezhetnénk. Mindamellet, hogy az áldozat sérelmeinek – fogalmilag lehetséges – reparációjára törekszik, az elkövető tevékeny megbánása, illetve a jóvátételben való közreműködése jelentős prevenciók célokat is szolgál. Enyhébb esetekben a szabadságelvontást pedig kiválthatja az elektronikus nyomkövető, a már jelzett technológiai fejlődésnek is köszönhetően.

Érdekes fogalmi triászhoz értünk; a büntetés kiszabása – a büntetés végrehajtása – és a bűn(cselekmény) megelőzése, utóbbi alatt a másodlagos prevenciót is ideértve, azaz a bűnisméltés megakadályozását. Könnyű azonban azt is belátni, hogy amennyiben sikerült a bűncselekményt megelőzni, akkor nem kell az áldozati sérelmek reparációjával sem foglalkozni, hiszen nincs sértett, továbbá az elkövető kézre kerítésének energiái is felszabadulnak, miközben a végrehajtással sem terheljük a társadalmat. Leszögezhetjük; modernkori létszervezésünkben tehát rendkívüli módon felértékelődik a prevenció, a XXI. század globális kihívásaival szemben alig van alternatívája.

Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia

Mondhatni ennek a felismerésnek is köszönhetően fogadta el a kormány 2013-ban a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiát, amely középtávon, 2023-ig meghatá-

rozta azokat a főbb társadalmi beavatkozási területeket, amelyeket a prevenció érdekében végre kell hajtani. Kardinális tételekről van szó, úgymint a települések biztonsága, gyermek- és ifjúságvédelem, reintegráció, illetve olyan horizontális intézkedésekről, amelyek a sportpedagógiától a kiberbiztonsáig terjednek. Figyelmet érdemel az alapdokumentum definíciós megközelítése; *„Bűnmegelőzés alatt minden olyan intézkedést és beavatkozást értünk, amelynek célja vagy eredménye a bűnözés mennyiségi csökkenése és az állampolgárok biztonságérzetének javítása, történjék az a bűnalkalmak csökkentésével, a bűnözést gerjesztő okok mérséklésével vagy az áldozattá válás megelőzésével. A jó bűnmegelőzési politika nem egyetlen dimenzióban – hagyományosan az elkövetővé válás megelőzésének dimenziójában – értelmezi a prevenció feladatokat, hanem célba veszi a bűnelkövetés minden lehetséges aspektusát; az elkövetőt, az áldozatot és a bűncselekményi szituációt is. A bűnmegelőzés alapelve a társadalom hagyományos közösségeiben meglévő szolidaritás támogatása, az alulról induló összefogáson alapuló kezdeményezések felkarolása. A bűnmegelőzés szakmai törekvései közé tartozik a társadalmi befogadás és a tolerancia erősítése, az előítéletek elleni fellépés, a diszkrimináció minden formája elleni következetes küzdelem, és a bűncselekmény következtében elszenvedett károk reparálását célzó helyreállító igazságszolgáltatási eszközök minél szélesebb körű alkalmazása.”*³

A rendszerszintű, koordinált és hatékony bűnmegelőzés érdekében a stratégia tekintettel van azokra a szakpolitikákra is, amelyekkel a bűnmegelőzésnek közös kapcsolódási pontjai vannak, úgymint az egészségpolitika, a családpolitika, az ifjúságpolitika, a gyermekvédelem, a sport- és oktatáspolitikai, a kulturális politika, a drog és alkohol elleni fellépés, a szociális politika, a természetvédelmi politika, az építésügyi politika, a szegregációt kezelő programok, a kiberbiztonság, a korrupció és a családon belüli erőszak elleni fellépés. A stratégia végrehajtásával a kormány a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanácsot bízta meg.

Témánk szempontjából ki kell emelni a reintegrációt, amely az előbb említett dokumentumban is fontos helyen szerepel, azonban a 2015-ben hatályba lé-

pett büntetés-végrehajtási kódex konkrétan is szabályozza. A modern prevenciós jogfelfogásban nemcsak az elsődleges megelőzésnek, hanem a bűnismétlés megakadályozásának is esszenciális szerepe van. A kontinentális végrehajtási tételes jogban tradicionálisan jelen van a bíróság által kiszabott joghátrány érvényesítésének konzekvens végrehajtása, miközben ezzel egyetemben felmerül a reszocializáció-reintegráció igénye is. Az említett jogforrás megjelenése óta az figyelhető meg, hogy nagyságrendekkel csökkent a visszaesők száma, ami elsősorban annak köszönhető, hogy már a befogadáskor, személyre szabottan foglalkoznak az elítéltekkel, akik a büntetés letöltése után mindinkább jog- és normakövetővé válnak.

A Nemzeti Büntetés-végrehajtási Tanács kezdeményezésére 2014-ben, először Tökölön – azóta számos börtönben – indult el a jobb agyféltekés vizuális képességfejlesztési program, amelyben nevelőtisztek és fogvatartottak egyaránt részt vettek. A módszer igen sok képességterületet fejleszt, úgymint az emlékezetet, a vizuális észlelést, a lényegkiemelést, a problémamegoldó képességet, a koncentrációt, és – ami talán a legfontosabb – a szociális képességeket, tehát az empátiát és a toleranciát. Utóbbi kettő a szubkulturális környezetben rendkívül fontos, mert nemcsak a személyiséget fejleszti, hanem mentálhigiénés célokat is szolgál. Hasonló indíttatásból vezérelten támogatjuk azokat a művészetterápiás programokat is, amelyekre a büntetés-végrehajtási intézetek önállóan pályázhatnak, illetve folyamatosan pályáznak. Ebbe a sorba illeszkednek a börtönszínház találkozók is, amelyeket a kezdetektől fogva támogat a Nemzeti Büntetés-végrehajtási Tanács. Sajátos művészeti forma ez, amely kimeríthetetlen pedagógiai lehetőségeket biztosít, miközben az elítéltek aktív és kreatív részvételével zajlik és szorosan kapcsolódik az intézetekben működő irodalmi és színjátszó szakkörök munkájához. Mindez természetesen reintegrációs célokat is szolgál, drámapedagógusok véleménye szerint azok az elítéltek, akik ilyen programokban vesznek részt, egyfelől újragondolják helytelen döntéseiknek következményeit, másfelől a katartikus élmények hatására könnyebben tudnak visszailleszkedni a társadalomba.

Örvendetes, hogy a hazai városfejlesztők mind markánsabban veszik figyelembe az építészeti bűnmegelőzés ajánlásait a biztonságos élettér kialakításának érdekében. Az épített környezet ésszerű tervezésével és leleményes kialakításával, a gazdaságos és fenntartható eszközök használatával jelentősen csökkenthetőek a bűnalkalmak. Az építészeti bűnmegelőzés nemcsak a prevenciós kultúrát szolgálja, hanem javítja az állampolgárok szubjektív biztonságérzetét, ugyanakkor funkcionalitásában és esztétikumában is megállja a helyét. A Legyen Tered! bűnmegelőzési projektünknek is ez a lényege, amelyet Budapesten, a Kőbányai Önkormányzattal közösen indítottunk 2019-ben. A projekt keretében megújul a X. kerület Ónodi – Kolozsvári utca kereszteződésében található zöldterület, amelyhez szorosan kapcsolódik a távolsági és helyi közlekedési infrastruktúra, jelentős a gyalogos személyforgalom is, illetve a közelben található gimnázium diákjai is igénybe veszik a parkot. Logikusan következett mindebből, hogy a terület átalakítása előtt lakossági fórumokon kértük ki a környező lakók véleményét, illetve a Szent László Gimnázium hallgatói is beleszólhattak a tervezésbe. Immár a kivitelezés fázisában vagyunk, amelyben döntő szerepe van a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetnek, ami egy újabb szép példája gyümölcsöző együttműködésünknek. Egyébiránt az építészeti bűnmegelőzésnek ígéretes távlatait jelzik azok a zöld- és barnamezős beruházások, amelyek az új büntetés-végrehajtási intézetek tervezésében és kivitelezésében is alapvető fontosságú szempontok.

2019-ben először került sor a Büntetés-végrehajtás Napjának országos megünneplésére. A központi rendezvénynek Törökbálint Önkormányzata adott otthont, ugyancsak egy építészeti bűnmegelőzési projekt keretében. A program során különböző megelőzési szervek és szolgálati ágak mutatkoztak be, közöttük a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának munkatársai is. A látogatók körében nagy sikert arató standjukon számos általuk alkalmazott eszköz bemutatásával igyekeztek a kíváncsiakkal megismertetni munkájukat, a büntetés-végrehajtás intézményének hétköznapijait. Hasonlóan nagy érdeklődésre tartott számot a IX. Országos

Rendő- és Tűzoltónap alkalmával felállított prezentációjuk, ahol a Büntetés-végrehajtási Fesztivál keretében több ezer ember tett látogatást a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának standjánál.

A már említett Nemzeti Büntetés-végrehajtási Stratégia egyik legfontosabb ajánlása, hogy a prevenció hatékonysága érdekében folyamatosan figyelemmel kell kísérni a tudományos kutatásokat és a legújabb eredményeket, valamint ezeket a büntetés-végrehajtás érdekében minél szélesebb körben felhasználni, illetve alkalmazni szükséges. Egyik ilyen izgalmas terület a börtönökben alkalmazható kriminálpedagógiai módszerek fejlődése, az oktatás és nevelés kérdése, amely ugyancsak korrelációban áll a reintegrációval, épp ezért támogatunk minden ezzel kapcsolatos büntetés-végrehajtási projektet. Egyébiránt a büntetés-végrehajtási intézetek általában önállóan pályáznak és az elmúlt négy évben összesen 53 millió forint támogatást kaptak tőlünk.

Jövőkép

Jövőbeni terveink között elsődlegesen a már vázolt prevenció programok megszervezése szerepel, miközben igyekszünk nyomon követni az információs technológia viharesebb változásainak releváns mozzanatait. Figyelmeztető, hogy erőforrásválsággal terhelt világunkban számos kihívással szembesülünk, hiszen további nehézségekkel számolhatunk, úgymint gazdasági, társadalmi, politikai válságok, háborús konfliktusok, éhezés-éhínség, természeti, ipari, illetve klímakatasztrófák, terrorizmus, migráció és még lehetne sorolni. Ugyanakkor az is tény, hogy a globális fenyegetettség ellenére az egyes társadalmak (nemzetállamok) esetében más-más kockázati tényezőkkel érdemes számolni, mert nyilvánvalóan eltérőek azok a körülmények, amelyek befolyásolják a kedvezőtlen végkifejletet. Döntően ez attól függ, mekkora az adott társadalom megbirkózási képessége (rezilienciája) a globális próbatételekkel szemben, másképp fogalmazva, milyen a preven-

ciós erőter. A minőségi társadalomszervezésben tehát felértékelődik a prevenció, amelynek elvitathatatlan a közösségteremtő és közösségmegtartó ereje. Sőt, az érzelmi azonosuláson túl, az állampolgárok együttműködését is motiválja, amely az egyének szolidaritásában és kooperációjában a leglátványosabb. Feltételezhetjük, hogy a modern társadalmakban az áthagyományozott kulturális tudás egyik legfontosabb eleme a prevenció, a jó és követhető megelőzési modellek gyakorlati alkalmazásának képessége.

Összegző gondolatok

A rendszerváltoztatás után ugyan új lendületet vett a büntetés-végrehajtás, azonban koncepcionálisan egységes szerkezetbe a Nemzeti Büntetés-végrehajtási Stratégia foglalta, amely világosan megrajzolta a főbb társadalmi beavatkozási területek kontúrjait. Mindazonáltal napjainkban a büntetés-végrehajtás társadalmi szerepvállalása is felértékelődött, következésképpen a nemzeti prevenció program végrehajtásában stratégiai szövetségesnek tekintem, hiszen mindketten hittel szolgáljuk a közjót.

LÁBJEGYZETEK

- 1 A Római Köztársaság választott magistratusa
- 2 1875. évi törvénycikk a magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről 1. §.
- 3 1744/2013.(X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Büntetés-végrehajtási Stratégiáról 2.2. A büntetés-végrehajtás elvi háttere

FELHASZNÁLT IRODALOM

» Cesare Beccaria: *A bűnökről és büntetésekről* (Die delitti e delle pene) 1764.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

§ 1875. évi törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekről és vétségekről (Csemegi-kódex)

§ 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról

ÖRÖMHÍR A RÁCSOK MÖGÖTT

A keresztény üzenet gyógyító és felszabadító ereje
a fogvatartottak számára

Székely János

A kereszténység, követve a Biblia parancsát (Mt 25,36: „Börtönben voltam és meglátogattatok”; vö. Zsid 13,3) kétezer éve jelen van a börtönökben, a rácsok mögé is elviszi az evangéliumot, az örömhírt. A keresztények már az első három évszázadban, a nagy keresztényüldözések idején, igyekeztek – sokszor az életük kockáztatásával – elvinni az eucharisziát és a hit megerősítő erejét a börtönben levő társaiknak (pl. Szent Tarziciusz). Sok esetben a börtönbe került keresztények megtérítették rabtársaikat. A későbbi évszázadok során igen sok pap és szerzetes látogatta a börtönöket, vitte el a hit és a szentségek kegyelmi ajándékát a börtönben lévőknek (pl. Szent Leonárd, Páli Szent Vince, Bosco Szent János stb.).

Bevezető

AXVI. század vége felé kialakult a börtönpasztoráció szervezett hálózata (elsőként Amszterdamban).¹ Magyarországon az államalapítás óta voltak jelen papok és szerzetesek a börtönökben, ám a törvényileg is sza-

bályozott börtönlelkészi szolgálat csak 1887-ben jött létre. A kommunista diktatúra 1950-ben megszüntette a börtönpasztoráció lehetőségét, sok helyen (pl. Aszód) a börtönben épült templomokat, kápolnákat lerombolták. Ugyanakkor a sok fogvatartott pap és szerzetes személyén keresztül az evangélium örömhíre a diktatúra éveiben is jelen volt a magyar börtönökben.

A rendszerváltozás után már a 8/1990 sz. IM rendelet lehetővé tette a fogvatartottak szabad vallásgyakorlását, majd a 13/2000 sz. IM rendelet létrehozta a börtönlelkészi hálózatot.²

De mi is az az örömhír, amit az egyházak elvisznek a fogvatartottak számára? Mi a keresztény üzenet lényege a fogvatartottaknak?

Isten szeretete

Ez a világ szeretetből lett. Atya, Fiú és Szentlélek örök szeretetéből. Isten örök önátadás, örök szülés és születés. Ebből a titokból sarjadt ki a világegyetem, a csillagok, a felhők, a nyíló virágok, a nevető gyermekarcok, a férfi és a nő szerelme. A mi életünk is ebből a titokból sarjadt. Akkor szép egy ember élete, ha engedi, hogy ez a végtelen szeretet átsugározzon rajta, ha sikerül odaadnia, ajándékká tennie az életét.

A fogvatartottak számára átadott első és legfontosabb üzenet a szeretet üzenete. Isten szeretetéből van az életünk. Ő a bűnöst sem elítélni, hanem felemelni, megtisztítani, újjáteremteni akarja. A bűnt elítéli, a rossz cselekedetet gyűlöli, de a bűnöst menteni akarja. Mindannyiunkért meghalt a kereszten. Hazavár kitért karokkal, mint az atya a tékozló fiút (Lk 15,11-32).

Amikor egy bűntől, sokféle szenvedéstől megsebzett ember felfedezi azt, hogy az ő élete a Teremtő Isten számára végtelenül értékes, hogy ő egy szeretett sze-

mély, akkor ennek az embernek az élete gyökeresen át tud alakulni. Megtapasztalja Isten kegyelmét, és ez a szeretet begyógyítja a múltja sebeit, képessé teszi őt arra, hogy kegyelemben, szeretetben éljen.

A Teremtő Isten törvénye objektív

A fogvatartott azután azt is felismeri, hogy Isten törvénye, az erkölcsi törvény objektív és jó, boldogító az ember számára. A régi zsidó bibliamagyarázók felfigyeltek arra, hogy a világ teremtésének elbeszélése során a Biblia tízszer használja ezt a kifejezést: „és Isten szólt”. Ezt a rabbik így fogalmazták meg: „Isten tíz igével alkotta a világot”.³ Utalni akartak ezzel a megfogalmazással a tíz parancsra, amelyet a zsidó hagyomány így nevez: Tíz Ige, Tíz Kijelentés. Vagyis a rabbik meglátták a mély és bensőséges kapcsolatot a világ teremtése és a Tízparancsolat között.

Miben áll ez a kapcsolat? A zsidó bibliamagyarázat azt akarta kifejezni, hogy a teremtő ige (görögül logosz) és az erkölcs (a tíz parancs) igéje ugyanaz. Vagyis az erkölcs – lényegét tekintve – nem valamifajta szubjektív, történelmileg és kulturálisan meghatározott, ember által létrehozott viselkedési szabályrendszer, hanem objektív. A teremtés igéje és az erkölcs igéje (logosza, logikája) ugyanaz. A Teremtő Isten beleteremtett a világba egy gyönyörű rendet, harmóniát. Beleteremtette ezt az objektív rendet az atomokba, a sejtjeinkbe, a szellemünkbe. Az ember a történelem folyamán csak felismeri ezt a meglévő, objektív erkölcsi rendet.

Minden ember meg van győződve arról, hogy fair módon kell viselkednie, nem szabad azt tennie mással, amit nem szeretne, hogy mások övele tegyenek. Lehet, hogy voltak eltérések a történelem folyamán az erkölcs konkrét részleteit illetően. Nem volt egyforma a megítélés arról, hogy egy férfinak egy vagy több felesége lehet-e, azonban az teljesen egyértelmű volt mindig is, hogy nem lehet akármelyik nő az övé, hogy nem veheti el más feleségét. Lehet, hogy volt meg-

ítélési különbség annak kapcsán, hogy csak a saját családot, törzset, népet kell-e önzetlenül segíteni, vagy minden embert. Ám az emberiség soha sem eszményítette az önzést. Az ember kitörölhetetlenül meg van győződve arról, hogy fair módon kell viselkednie.⁴

A lelkiismeret hangját az ember nem tudja elnémítani. Tompítani lehet, de teljesen elnémítani nem. Azért van ez így, mert ez a hang nem a mi részünk, nincs fölötte teljesen hatalmunk. Az ember a lelke mélyén érzi, tapasztalja a világba beültetett gyönyörű isteni rendet, és ehhez méri önmagát. Van egy objektív mérce. A lelkiismeret hangjában a Teremtő Isten tisztaságát, harmóniáját, rendjét érzékeljük.

Isten törvénye jó

Az egyik magyarországi büntetés-végrehajtási intézetben tartottunk cursillos lelkigyakorlatot körülbelül 25 fogvatartott számára. Az egyik fiatal és nagyon erős fogvatartott egy nagy verekedés miatt került börtönbe, amelyben ő – nyilván teljesen rossz és torz módon – a megvádolt élettársa becsületét akarta megvédeni. Néhány hónappal az ő börtönbe kerülése után az élettársa összeköltözött azzal a férfival, akivel szemben a börtönbe került ember meg akarta védeni a becsületét, akinek a vádjai miatt az egész verekedés kirobbant. A börtönbe került fiatalember forrt a méregtől és a bosszúvágytól. Éveken át arról töprengett, azt tervezgette, hogy hogyan fog bosszút állni a volt élettársán, ezen a férfin, akivel a volt élettársa összejött és másokon. A lelkigyakorlat napjai alatt megértette, hogy ez a gyűlölet nem helyes, őt is pusztítja, azonban mégsem tudott igazán úrrá lenni rajta. A cursillo után körülbelül fél évvel, egy ünnepség során újra ott jártam abban a börtönben. Az ünnepség előtt az illető fogvatartott odajött hozzám, hogy elmondjon valamit. Elmesélte, hogy néhány napja felhívta telefonon a volt élettársát, és azt mondta neki: „Nyugodtan élj együtt azzal, akivel akarsz. Legyél vele

boldog. Éntőlem soha többé az életben senkinek nem kell félnie. Soha többé senkinek sem fogok ártani.” Letette a telefont, és hirtelen hatalmas békességet érzett a szívében. A következő éjszakát olyan boldogan aludta végig, mint már évek óta soha.

Az evangélium megtanít arra, hogy Isten törvénye, a szeretet törvénye jó. Nem embert nyomorító. Az isteni törvény a boldog, a hiteles, az emberhez méltó élet útját jelzi, jelöli ki a számunkra. Az ember csakis a szeretet útján találhatja meg a boldogságot, a kiteljesedést.

Vannak testvéreim

Az evangéliumot mindig egy élő keresztény közösség hordozza és hirdeti. A fogvatartott átéli azt (pl. levelek, a börtönbe időről időre belátogató keresztények vagy a cursillo által), hogy vannak testvérei. Olyan emberek, akik nem ítélik el, akik megfogják a kezét, akik igyekeznek Isten szemével nézni őt. Vannak testvérei, akik szintén esendő emberek, és ezt el is ismerik. Nem nagyképpően néznek rá, hanem őszinte jóindulattal.

Vannak testvéreim a szabadulás után is

Köztudott, hogy a visszaesés, a börtönbe való visszakerülés aránya igen magas mind Magyarországon, mind a világ legtöbb országában. Sok szabaduló fogvatartottnak gyakorlatilag semmilyen megmaradt családi hálójára, kapcsolataira nincs. A semmibe lép ki, amikor elhagyja a börtönt.

A keresztény jelenlét a börtönökben azért is fontos, mert az egyházak nagy társadalmi hálójával rendelkeznek, és igyekeznek megfogni a kezét azoknak a fogvatartottnak, akik ezt elfogadják.

Összegző gondolatok

Nagyon nagy lehetőség az, hogy sok fogvatartott meghallja az evangélium üzenetét a börtönfalak között. A börtön lefékezi az addig rossz irányba tartó életét. Falba ütközik. Találkozhat Isten szeretetével, felfedezheti, hogy ő is szeretetre született, a szeretet által lehet boldog. Elkezdheti felépíteni az élete összeomlott épületét. Nagy lehetőség volna, ha a szabadulás után meg tudnánk fogni a gyakran a semmibe kilépő embertársaink kezét, az új élet lehetőségét valósággá tennénk a számukra.

Egy nagy büntetéssel elítélt rab vett részt az egyik börtöncursillon. Az első két napon kissé gúnyos arckifejezéssel, távolságtartással volt jelen a programokon. Többek között elmondta, hogy az elfogása előtt az élettársának lelkére kötötte, hogy vetesse el a szíve alatt hordott gyermeket. A záró misén ott volt a férfi élettársa is, egymás mellett ülhettek. A férfi fogta, ölelte az azóta megszületett kisgyermeket, folytak a könnyei. A mise végén odajött hozzám a családjával. Azt mondta, hogy a sátán szólt belőle, amikor a gyermek elvetetését akarta, és végtelenül hálás, hogy a kisgyermek megszületett. Kérte az áldást, melyet megrendülten fogadott a családjával.

Ilyesfajta csodákat tesz az evangélium a börtönökben. Köszönjük a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának és a büntetés-végrehajtási intézetek munkatársainak, hogy segítik a börtönlelkészi szolgálatot, lehetővé teszik a keresztyén jelenlétet a börtönök világában.. Bízom abban, hogy ez az együttműködés egyre több gyümölcsöt hoz a fogvatartottak, a szabadulók és családjaik életében.

LÁBJEGYZETEK

- 1 Vö. Windisch, Hubert, „Gefängnisseelsorge” in *Lexikon für Theologie und Kirche* 4 (Herder, 2009 Freiburg) 343. o.
- 2 Vö. A magyar börtönlelkészség története 2000-ig, visszaállításának előkészítése, működésének tapasztalatai. Dr. Bökönyi István országos parancsnok előadása 2001. okt. 19-én a Magyar Börtönlelkészek Konferenciáján; http://epa.oszk.hu/02700/02705/00048/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2001_4_073-080.pdf
- 3 Vö. Pirqa Abot 5,1.
- 4 Vö. Lewis, C. S., *Keresztény vagyok* (Harmat, 2017 Budapest) 19-55. o.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” A magyar börtönlelkészség története 2000-ig, visszaállításának előkészítése, működésének tapasztalatai. Dr. Bökönyi István országos parancsnok előadása 2001. okt. 19-én a Magyar Börtönlelkészek Konferenciáján; http://epa.oszk.hu/02700/02705/00048/pdf/EPA02705_bortonugyi_szemle_2001_4_073-080.pdf
- ” Lewis, C. S.: *Keresztény vagyok* (Harmat, 2017 Budapest) 19-55. o.
- ” Pirqa Abot 5,1.
- ” Windisch, Hubert: „Gefängnisseelsorge” in *Lexikon für Theologie und Kirche* 4 (Herder, 2009 Freiburg) 343. o.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § 13/2000. (VII. 14.) IM rendelet a Börtönlelkészi Szolgálatról
- § 8/1990. (IV. 27.) IM rendelet a fogvatartottak vallásgyakorlásáról

KRISZTUS NYOMÁBAN AZ ELÍTÉLTEK KÖZÖTT

Kiss-Rigó László

„Adorján (Adrianus) Maximianus császár uralkodása idején szenvedett vértanúságot.

Midőn a mondott Maximianus Nikomédia városában a bálványoknak áldozott, parancsára mindenki keresztények után kutatott. Ki a büntetéstől való félelemből, ki a pénzjutalom utáni vágyból: szomszéd a szomszédot, rokon a rokont hurcolta bíróság elé. Közülük harminchármat üldözőik elfogtak, és a király elé vezettek. Így szólt hozzájuk a király: „Nem hallottátok, hogy milyen büntetést rendeltem el a keresztények ellen?” Így válaszoltak: „Hallottuk és kinevettük esztelen parancsodat.” Erre a király haragra gyúlva, nyers szíjakkal korbácsoltatta meg őket, és parancsot adott arra, hogy szájukat kövekkel zúzzák szét, és elrendelte, hogy miután valamennyiük vallomását feljegyezték, vasra verve zárják őket börtönbe.

Állhatatosságukat látva, Adorján, a katonai szolgálattelvők kapitánya, így szólt hozzájuk: „Az Istenre kérlek benneteket, mondjátok meg, mi viszonzást vártok ezekért a kínokért?” Erre ezt mondták a szentek: „Szem nem látott, fül nem hallott, emberi szívbe föl nem hatolt, amiket Isten készített azoknak, akik őt szeretik”.¹ Erre Adorján nyíltan kiállt, és azt mondta: „Jegyezzetek be engem is ezekkel együvé, mert én is keresztény vagyok!” Mikor ezt a császár meghallotta, vasra verve börtönbe vetette, amiért Adorján nem akart áldozatot bemutatni.”²

Bevezető

Az Újszövetség tanítása szerint a bűn lényege az Istentől való elfordulás, a vele való kapcsolat lazulása, tanításának semmibevétele. Az állam ugyanakkor törvényei be nem tartását szankcionálja, a bűn fogalma ezért eltér a kereszténység tanításától, noha a két halmaz bizonyos elemei megegyeznek. Jézus a bűnösöket eltérően ítélte meg, mint a farizeusok. Mikor felelősségre vonták, miért eszik bűnösökkel, így válaszolt: „Irgalmasságot akarok és nem áldozatot. Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket.”³ Szt. Pál a gnosztikusokkal folytatott küzdelemtől nem függetlenül a test cselekedeteiként említi a bűnök egy részét: „kicsapongás, tisztátalanság, fajtalanság, bálványimádás, babonáság, ellenségeskedés, viszálykodás, vetélkedés, harag, veszekedés, szakadás, pártoskodás, irigykedés, gyilkosság, részegeskedés, tobzódás”.⁴ Szt. Adorján a hitért szenvedett vértanúságot, mert el akarta kerülni a legsúlyosabb bünt: az Istennel való szakítást. Szt. Ágoston szerint pedig a bűn lényegében Istentől való elfordulás, a jó hiánya.

Történeti áttekintés

A börtönök lelkigondozása sokáig nem jelentett problémát. A hadseregekben, az állami életben jelenlévő papok nagy száma nem tette szükségessé külön börtönlelkészeti kialakítást. Így a magyar börtönökben az államalapítás óta szolgáltak papok és szerzetesek, akik részt vettek a hittérítőkkel a pogány bebörtönzött magyarok hittérítésében, később a fogvatartottak vallásgyakorlási igényeinek kielégítésében, egészségügyi ápolásában, személyiségük pozitív irányú változtatásában gyóntatóként, és ha eljött az idő, az utolsó kenet feladásában. A szabadságvesztés önálló büntetési formaként viszonylag későn jelent meg törvényeink között. Az 1723. évi XI. törvénycikk szerint „a javíthatatlanokat és kihágókat és más vétkeikért halálos büntetésre kevésbé érdemeseket, vagy attól kegyelemből

felmentetteket” ítélték börtönbüntetésre. Ezt követően került sor a börtönhálózat kiépítésére. A szegedi várat például II. József utasítására alakították át 250 férőhelyes börtönné.

A szegedi várbörtön lelki gondozását egy katolikus pap látta el, akinek fizetése 60 pengőforint volt. A református lelkész Hódmezővásárhelyről járt át a rabokhoz minden vasárnap, melyért napidíjban részesült. Később csökkent az istentiszteletek száma, először csak havonta, majd negyedévente tartottak. I. Ferenc utasítására 1831-ben a szegedi várat átalakították az Olasz Deportáltak Intézetévé. Az uralkodó elrendelte, hogy „Olaszország polgári nyugalmanak és rendjének fönntartása végett valamennyi rossz magaviseletű egyénei Olaszország lombardiai valamint velencei tartományainak is valamennyi úgynevezett rossz magaviseletű egyénei hazájukból Magyarországra a szegedi erősségbe szállíttassanak.”

A rabok lelki gondozását ekkor a bécsi székhelyű Apostoli Tábori Helynökség (tábori püspökség) vette át. 1834. november 14-én nevezték ki a zárai egyházmegyéből érkezett 35 éves Šimon Sfořinich-et a deportáltak intézetének lelkészévé. Őt 1843. június 9-én a görz-i egyházmegyéből átvett Joseph Trojer követte, aki olaszul és németül kiválóan, franciául pedig közepesen beszélt. Utóbbi egészen az intézet 1848/49-ben bekövetkezett feloszlásáig szolgálta a rabokat.

Az 1848-49-es magyar forradalom és szabadságharcot megelőző reformkor egyik fontos kérdése volt a börtönügy javítása, a feudális büntetési formák (pl. botbüntetés) eltörlése. A szabadelvű ellenzék programjában a börtönpasztoráció fontossága is szerepet kapott. Báró Eötvös József „Vélemény a fogházjavítás ügyében” című, 1838-ban Pesten kiadott művében így írt: „csak egy jobbíthat igazán, s örökre: a hit... csak ha a büntető társaság mellett egy másik áll... csak ha a rendes tömlöci kormányt egyes polgárok segítik, részint a lelkipásztort felváltva, vigasztalással közelítve a rabokhoz.” A XIX. század második feléig az egyházi személyek börtönökben folytatott tevékenysége törvényileg nem volt szabályozott.

A polgári magyar börtönügy létrejöttének feltételeit az 1867-es kiegyezés tette lehetővé. Szintén ebbe az irányba hatott a már korábban is tapasztalható gazdasági fellendülés is. 1860-ban az osztrák kormány mindössze 23 ezer forintot szánt erre a célra, a kiegyezés utáni magyar kormányok viszont ezt az összeget 700 ezer forintra emelték. Elsőként a börtönök, fogházak életét szabályozó, 1874-ben kiadott 696. számú igazságügyminiszteri rendelet 207. §-a határozta meg, hogy a lelkészeket a királyi főügyész bízta meg a börtön (fogház) lelkészi teendőikkel, és lássa el utasítással.

1878-ban megszületett az első modern, magyarországi törvénykönyv, az úgynevezett Csemegi-kódex. Ez tartalmazta a szabadságvesztés-büntetésre és annak végrehajtására vonatkozó legfontosabb rendeleteket is. A részletek kidolgozását az igazságügyminiszter feladatává tette. 1887-ben az 1759. számú, május 17-én kelt igazságügyminiszteri rendelettel hozták létre a „fegyintézeti lelkészséget”. A rendelet meghatározta, hogy a fegyintézeti lelkészek „rendes állami tisztviselő”-nek tekintendők. 1892. október 14-én a 13.637. számú igazságügyminiszteri rendelet külön utasításban szabályozta a javítóintézeteknél alkalmazott lelkészek és hitoktatók feladatait.

A dualista Magyarországon a katonai fegyintézetekben is működtek lelkészek. Feladatuk a szentmise bemutatásán és a szentségek kiszolgáltatásán túlmenően kiterjedt a valláserkölcsei és iskolai tanításra, a fegyelem ápolására és a fegyintézetből kilépő fegyencek erkölcsi befolyásolására. Vallástanításnál a fegyencek értelmi színvonalára kellett tekintettel lenni, az iskolai tanítás pedig csak az elemi ismeretekre szorítkozott: olvasás, írás, számolás. Amennyiben a fegyencek előképzettsége megengedte, nyelvtant, természetrajzot, földrajzot és történeti alapismereteket is oktattak nekik. A lelkészeknek a fegyencek viselkedését is ki kellett ismerni, de a fegyencek rokonaival és ismerőseivel nem léphettek kapcsolatba. Ugyanakkor erősíteni kellett az elítéltekben a jog és a jogtalanság fogalmának tudatát is.

A két világháború közötti Magyarországon hat országos büntetőintézet folytatta tevékenységét. A munkáltatás mellett figyelemre méltó a kötelező oktatás, amelynek célja – a szakmák elsajátításán túl – a szabadulás utáni reszocializáció segítése volt. E folyamatokban a börtönlelkészek is fontos szerepet játszottak. A fegyintézeti lelkészség (börtönlelkészség) Magyarországon 1887-től egészen 1949-ig folyamatosan működött, amikor a Rákosi Mátyás nevéhez kötődő, kommunista diktatúra megtiltotta a börtönökben a lelkészek, a szerzetes- és apácarendek tevékenységét.

Az 1950-es évek elejének büntetőjogi kodifikációja a büntetőpolitikát az egypárti, kommunista diktatúra eszközévé züllesztette. A „Ne csak őrizd, gyűlöld is!” jelmondat szellemében jelentősen nőtt az elítéltek, köztük az ártatlanul elítéltek száma is. Az egyházak tevékenységét ezen a téren megtiltó rendelkezést 1950-ben szintén az igazságügyminiszter jegyezte. A rendelet szerint a miniszter „az összes letartóztatóintézetekben az istentiszteletek és vallási szertartások tartását” megszüntette. „Ez a rendelkezés valamennyi hitfelekezetre vonatkozik. A folyó évi április hó 15. napjától kezdve az egyes hitfelekezetek lelkészei az előbbi bekezdésben említett célból a letartóztatóintézetbe be nem léphetnek és a részükre kiadott állandó belépési engedélyt tőlük vissza kell vonni... A letartóztatóintézeti állományba tartozó lelkészek új beosztása tárgyában külön rendeletben fogok intézkedni. Az egyházzsertartásokhoz szükséges olyan felszerelési tárgyakat, amelyek az intézetek (a kincstár) tulajdonát képezik, a letartóztatóintézetek Vezetői kötelesek a folyó évi április hó 25. napjáig az Igazságügy Minisztérium III.12. (büntetésvégrehajtási) ügyosztálya Vezetőjének kezéhez személyesen átadni. Az egyházi tulajdont képező felszerelési tárgyakat az egyes hitfelekezetek lelkészeinek elismervény mellett át kell adni és az elismervényeket jelentés kíséretében hozzám fel kell terjeszteni. Budapest, 1950. évi április hó 13. napján.”⁵

Ezután a börtöntemplomokat és kápolnákat más célokra használták. Például az állampusztai börtöntemplomból gabonaraktárt alakítottak ki, a váci börtöntemplomból bútorraktár lett. 1956-ban Virág Miklós nyugalmazott ezredes – aki a forradalom és szabadságharc idején a Büntetés-végrehajtás Forradalmi Tanács

elnöke volt – engedélyezte, hogy egyházi személyek az intézetekbe beléphessenek, egyházi szertartásokat végezhesenek.

A forradalom és szabadságharc leverése után az 1989/90-es magyarországi politikai rendszerváltásig nem volt lehetőség a fogvatartottak nyílt vallásgyakorlására. A vallásgyakorlás ugyanakkor – bár illegálisan – tovább folyt a büntetés-végrehajtási intézetekben, amelyekben sok egyházi személy is raboskodott. Sok korábbi börtönlelkész, apáca, pap, egyházi személy került azokban az időkben a börtönökbe, politikai fogvatartottként. A bebörtönzött egyházi személyek vallásos rabtársaik lelki segítőjévé váltak, segítették őket az embernek maradásban.

Változó jogszabályok a nyílt vallásgyakorlás érdekében

A fogvatartottak vallásgyakorlásáról szóló 8/1990. (IV. 27.) IM rendelet teremtette meg a lehetőséget a büntetés-végrehajtási intézeteken belüli nyílt hitélethez. Ez a rendelet lehetőséget biztosított az egyházi házasságkötésre, keresztelésre, temetésre és az intézetekben az istentiszteletek, vallási szertartások megtartására. A jogszabály engedélyezte, hogy a fogvatartottak a vallás gyakorlásához könyveket, kegytárgyakat tarthassanak maguknál. A lelkészek az egyházi előjáró megbízólevelével léphettek be a büntetés-végrehajtási intézetekbe, és a fogvatartottak a lelkészekkel ellenőrzés nélkül tarthattak kapcsolatot. A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény és a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet módosítása előírta, hogy a büntetés-végrehajtási intézetekben minden elítélt számára lehetővé kell tenni, hogy az egyház lelkészének, illetőleg más képviselőjének gondozásában részesülhessen, és az istentiszteletre önként jelentkezők részvétele nem korlátozható.

Ezután több intézetben kialakítottak olyan ökumenikus helyiségeket, melyek alkalmasak a vallási rendezvények megtartására. A helyiségek kialakításához több egyház

ajándékozott kegytárgyakat, festményeket stb. a büntetés-végrehajtási intézeteknek. Az intézetek könyvtáraiban többféle vallás könyvei, audiovizuális kiadványai kerültek elhelyezésre. A fogvatartottak hitéletében jelentős szerepet vállaltak a különböző társaságok, missziók is (pl. Magyar Testvéri Börtöntársaság, Mécses Szeretetszolgálat Magyar Börtönpasztorációs Társaság, Magyar Evangéliumi Börtönmisszió).

A börtönlelkészség visszaállítása

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának 1999 májusában kinevezett új vezetése megvizsgálta a börtönlelkészség visszaállításának vallási, személyi, tárgyi, büntetés-végrehajtási szakmai feltételeit. A vizsgálat során a vezetés tanulmányozta a börtönökön belüli hitélet, a börtönlelkészség történetét. A vizsgálat kiterjedt arra is, hogy az akkor mintegy 15 ezer fős fogvatartotti populációból mely vallások gyakorlása iránti igény merül fel legnagyobb mértékben. Ezek a katolikus, református, evangélikus felekezetek voltak, de mutatkozott igény a zsidó vallásgyakorlás iránt is. 1999-ben a magyar büntetés-végrehajtásban már dolgozott egy református lelkész – Könyves Pál – a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézetben, igaz nem lelkészként, hanem nevelőként. Ő később a magyar börtönlelkészségben szolgált és „Rablelkek gondozása” címmel egy tanulmányban foglalta össze tudományos kutatásának tapasztalatait. Felvázolta a börtönlelkészség létesítésének alternatíváit és a börtönlelkészek tevékenységének főbb javasolt formáit is.

A tudományos kutatómunka eredményei, az országos parancsnokság elemző-értékelő munkája, az egyházak képviselőivel folytatott konzultációk alapján kialakult a magyar börtönlelkészség 51 év utáni visszaállításának alapvető elgondolása, melynek lényeges elemei a következők voltak:

1. A börtönlelkészség tagjait a fogvatartotti vallási igények figyelembe vételével a katolikus, református, evangélikus, zsidó vallás lelkészeiből kell kijelölni.

2. A börtönlelkészek a végrehajtó házakban és a fővárosi előzetes házban főállású, a megyei előzetes házakban részfoglalkozású (tehát a börtönlelkészi tevékenység mellett gyülekezettel rendelkező) személyek legyenek.
3. A börtönlelkészek felekezetek szerinti létszámát a négy történelmi egyház legmagasabb szintű tisztségviselői közösen döntsék el, és erről ők tájékoztassák az Igazságügyi Minisztérium vezetését.
4. A börtönlelkészek személyét az egyházak legmagasabb szintű tisztségviselői jelöljék ki és delegálják börtönlelkésznek.
5. A főállású börtönlelkészek a Büntetés-végrehajtási Szervezet állományába tartozzanak, az egyes intézetek osztályvezetői beosztású közalkalmazottaként, tehát egyenruhájuk, rendfokozatuk ne legyen. A börtönlelkészek az intézetparancsnokok közvetlen alárendeltségébe tartozzanak.
6. A részfoglalkozású börtönlelkészek is közalkalmazottak legyenek.
7. A börtönlelkészek fő tevékenységét az egyházi szertartások megtartása, más felekezetek, börtönmissziók tevékenységének időpontok, helyszínek szerinti egyeztetése, a fogvatartottak egyéni és közösségi lelkigondozása, életismereti, valláserkölcsei oktatás, rendszeres fogadóórák tartása alkossák.
8. A börtönlelkészek napi tevékenységét a büntetés-végrehajtási intézetek működésének részeként az intézetparancsnokok irányítsák. Vallási tekintetben ugyanakkor a börtönlelkészek az intézet szerint illetékes katolikus, református, evangélikus egyházmegyéhez – a püspökhöz tartoznak. A zsidó vallás tekintetében a vallási ügyekben való függőség nem bír jelentőséggel, mivel a rabbik egymásnak nincsenek alárendelve.
9. A börtönlelkészség létrehozásának, működésének pénzügyi, tárgyi feltételeit a Büntetés-végrehajtási Szervezet biztosítsa.
10. A börtönlelkészség visszaállításának, működésének szabályozása érdekében egy igazságügyi miniszteri rendeletet és egy országos parancsnoki intézkedést kell kiadni. Az elgondolás alapján a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka írásos előterjesztést tett az igazságügyi miniszternek, aki az előterjesztést jóváhagyta. Ezután az igazságügyi miniszter átiratokban kereste meg a

magyar történelmi egyházak legmagasabb szintű tisztségviselőit, azok az elgondolásnak megfelelően egyeztettek, írásban kijelölték a börtönlelkészeket.

2000. július 14-én kiadásra került a 13/2000. (VII. 14.) IM rendelet a börtönlelkészi szolgálat működéséről, továbbá a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának 1-1/50/2000. (IK. Bv. Mell. 9.) intézkedése a börtönlelkészi szolgálatban foglalkoztatott közalkalmazott lelkészek munkaköri leírása készítésének szabályáról. E jogszabály és belső rendelkezés alapján a magyar büntetés-végrehajtási intézetekben 8 főállású és 10 részfoglalkozású (összesen 18) katolikus, 5 főállású és 5 részfoglalkozású (összesen 10) református, 1 főállású és 2 részfoglalkozású (összesen 3) evangélikus, 1 főállású zsidó – mindösszesen 15 főállású és 17 részfoglalkozású –, összegezve 32 börtönlelkész teljesítette küldetését.

Tapasztalatok a börtönlelkészség működésével kapcsolatban

A megkezdett munka alapján a következő tapasztalatokkal számolhattunk 2001-ben:

1. A börtönlelkészeket szolgálatuk megkezdésekor egy konferencián készítették fel, amelyen részt vettek az egyházak és az Igazságügyi Minisztérium képviselői is. E konferenciát évente újra megszervezik.
2. A börtönlelkészeket a büntetés-végrehajtási intézetekben tisztelettel és szeretettel fogadták, ők pedig jól beilleszkedtek az intézetek rendszerébe.
3. A börtönlelkészség működése jelentősen hozzájárult a fogvatartottak személyiségének pozitív irányú változásához. Az, hogy 2001-ben 2000-hez viszonyítva jelentősen csökkent a fogvatartottak által okozott rendkívüli események száma, a börtönlelkészek áldozatos munkájának is köszönhető.
4. A börtönlelkészek tevékenysége révén sokkal nagyobb számban jelentek meg a büntetés-végrehajtási intézetekben a történelmi egyházakon túl más, az állam által elismert egyházak képviselői is.

5. A börtönlelkészek szerepe kiemelkedő volt abban, hogy a börtönökbe nem jutottak be azok a személyek, akik szekták vagy az állam által el nem ismert vallási közösségek képviselőiként kívántak szertartásokat tartani.

6. A börtönlelkészség egyeztetéseinek eredményeként felélénkült a magyar börtönmissziós tevékenység is. A Mécses Magyar Börtönpasztorációs Társaság, a Magyar Testvéri Börtöntársaság, a Magyar Evangéliumi Börtönmisszió, a Magyar Börtönpasztorációs Társaság tagjai értékes tevékenységet folytatnak a börtönökben. Tevékenységük révén többek között jelentős számban nőtt a vallási tárgyú kulturális rendezvények száma a büntetés-végrehajtási intézetekben.

7. Jelentős fejlődés indult meg a büntetés-végrehajtási intézetekben a vallás-gyakorlásra alkalmas helyiségek kialakítása terén. Volt, ahol helyreállításra került a régi templom, kápolna, vagy új börtönkápolna került kialakításra. Volt olyan büntetés-végrehajtási intézet, ahol harangláb épült, melyhez harangot a református egyház ajándékozott. A helyiségek kialakításához, berendezéséhez nagy segítséget nyújtottak a magyar történelmi egyházak, amelyek oltárképeket, kereszteket, feszületeket, Bibliákat, vallási témájú könyveket, festményeket, szobrokat, kegytárgyakat ajándékoztak erre a célra.

8. A magyar börtönlelkészség működése túlnőtt az intézetek falain, közigazgatási határain. Napjainkban már gyakorlat, hogy a börtönlelkész kapcsolatot tart a fogvatartott családjával, hozzátartozóival és tesz azért, hogy a családi kapcsolat ne szakadjon szét a szabadságvesztés alatt. Gyakorlat az is, hogy a szabaduló, a börtönben hitéletet élő fogvatartott szabadulás utáni lakhelyén élő papot, lelkészt, rabbit felhívja a börtönlelkész, figyelmébe ajánlva a hívőt.

9. A börtönlelkészség visszaállítása – bár a börtönlelkészség rendeltetése a fogvatartottak hitéletének segítése – jelentősen hatott a büntetés-végrehajtás személyi állományára is. Bár a személyi állomány tagjai hitéletüket lakóhelyükön, az általuk választott vallásnak megfelelően szabadon gyakorolják, a lakott területtől távol eső, szolgálati lakóteleppel rendelkező intézeteknél

az állomány tagjai gyakran fordulnak saját problémáikkal is a börtönlelkészekhez, részt vesznek a börtönlelkész által szervezett vallási rendezvényen.

10. A magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet napján, szeptember 8-án, Szent Adorján napján hagyománnyá vált az ökumenikus hálaadás megtartása, melyen ez ideig nagy számban vettek részt a büntetés-végrehajtás személyi állományának tagjai, vezetői. Hagyománnyá vált a fogvatartottak részére egy karácsonyi országos ökumenikus hálaadás is, melyen a történelmi egyházak, sőt a Vatikán képviselői is jelen vannak.

11. A börtönpasztorációs munka nemzetközi tapasztalatainak megosztására több szervezet is létrejött, köztük az egyik legjelentősebb, a 2014 óta már a Vatikán által is elismert katolikus börtönlelkészek nemzetközi szervezete, az International Commission of Catholic Prison Pastoral Care (ICPPC).

Ökumenizmus és együttműködés

A négy történelmi egyház együttműködése az ökumenizmus mentén valósul meg. Ez a garancia és a vezérelv, mely a börtönlelkészi szolgálatot működteti. A 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet a börtönlelkészi szolgálatról és a börtönmissziós tevékenységről értelmező rendelkezéseiben leírja, hogy ki a börtönlelkész, a börtönmissziós munkatárs, a kisegítő börtönlelkész. A jogszabály pontosította a börtönlelkészi szolgálat feladatát és működését, elkülönítve a börtönmissziós tevékenységtől.

Példák a Szegedi Fegyház és Börtönből

A fogvatartottak életében bekövetkezett változásokat néhány érzékletes példával szeretném megvilágítani. A Szegedi Fegyház és Börtönben 2007-ben kilenc egyház, illetve felekezet képviseltette magát. A történelmi egyházakon kívül a Jehova Tanúi, a baptisták, az adventisták és a Hit Gyülekezete. Az elítélteknek joguk van arra, hogy vallásukat szabadon gyakorolhassák. Ha kell, még az étkezésben is kö-

vetni tudják az előírásokat: a börtönben akár kóser vagy mohamedán étrendet is igényelhetnek. 2007 adventjén a meghívásomra Mayer Mihály, pécsi püspök misét celebrált mintegy negyven – katolikus felekezeti – fogvatartottnak. Mayer Mihály beszédében hangsúlyozta, hogy a püspöki kar igazságossági és béke bizottsága már kétszer is foglalkozott a börtönökkel és az elítéltek kérdésével. „*Számunkra ugyanis itt emberekről, és nem ködbe eltűnő személyekről van szó*” – mondta a püspök.

2007. szeptember 17-én a Szegedi Fegyház és Börtönben a Katolikus Kulturális Kör előadásában az „In hoc signo vinces!” (E jelben győzni fogsz!) című színdarabot adta elő a fogvatartottak ökumenikus csoportja. A rendezvényen, amelyen 30 fő fogvatartott vett részt, jelen voltak az egyházi és világi meghívottak mellett a helyi média képviselői is.

A papság évének lezárása alkalmából 2010. június 7-én, a Szegedi Fegyház és Börtön Katolikus Kultúrkörének színjátszó csoportja bemutatta a Vianney Szent János életéről készült darabot. Az új színdarab próbáját tavasszal kezdték, a rendező Juhász Tibor börtönlelkész, a szerző pedig egy elítélt, akinek ez a hetedik bemutatott darabja a börtönben. A történetnek Brenner János rábakethelyi káplán sorsa ad keretet. Az ötvenes években az ÁVH kihallgatásra idézi be őt, és elrendelték huszonnégy órás őrizetbe vételét is. A fogdában találkozik egykori barátjával, akivel Szombathelyen, iskoláskorukban együtt ministrált. A gyerekkori barát ÁVH-s tiszthelyettes lett, és az éjszakákat Brenner János cellájában tölti. Brenner elutasítja a karhatalommal való együttműködést, és elmeséli a férfinak Vianney Szent János történetét. A színdarabban ekkor tűnik fel maga Vianney Szent János, aki egyes szám első személyben szövi tovább a cselekményt. A színpadon megjelenik az ösellenség, a sátán, akit Vianney Szent János grappinnak (fickónak) nevez. A gonosz végigkíséri János életét, mindent elkövet, hogy megakadályozza őt terve megvalósításában, de vereséget szenved. A darab Brenner János meggyilkolásával ér véget – a gonosz nála sem ér célt. Brenner János sem hajlandó a megalkuvásra, inkább meghal, minthogy méltatlanná váljon hivatására.

Összegző gondolatok

A keresztények börtönökben folytatott szolgálata Jézus Krisztus tanításának következménye. Urunk mindig megkülönböztette az embert és a bűnt. Tanításával arra ösztönözte híveit, hogy bűneiket megbánva térjenek jó útra. Ezért a börtönökben folytatott lelkipásztori munka tanúságtevésünk fontos része. Mikor a farizeusok egy házasságtörő asszonyt hoztak Jézus elé, emlékeztetve őt, hogy Mózes törvénye szerint az ilyen bűnöst meg kell kövezni, Megváltónk azt mondta nekik: „*aki bűn nélkül van közületek, az vesse rá az első követ*”. Erre a farizeusok eltávoztak, miközben Jézus ujjával írt valamit a földre. „*Asszony, szólj hozzá, hol vannak a vádlóid? Senki sem ítélte el téged?*” „*Senki Uram!*” – felelte az. Mire Jézus így szólt: „*Én sem ítéllek el. Menj, de többé ne vétkezzél!*”⁶

LÁBJEGYZETEK

- 1** 1 Kor 2,9
- 2** *Jacobus de Voragine: Legenda Aurea – részlet*
- 3** Mt 9,13
- 4** Gal 5,19-21
- 5** 25.735. IM. III/2. sz. körrendelet
- 6** Jn 8, 1-11

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” *A Csillagbörtön 130 éve a köz szolgálatában. Szerk: Nagy István, Szeged, 2015. Délmagyarország*
- ” *Haus-, Hof-, und Staatsarchiv. Kriegsarchiv. Archiv des Apostolischen Feldvikariats. Personalien. (Wien)*
- ” *A magyar rendvédelem története. Szerk: Öry Károly. Budapest, 1995.*

- ” Boros József: A hosszú tartamú szabadságvesztés hatása a fogvatartottak személyiségére. Börtönügyi Szemle 24 évf. (2005) 2. sz. 19-24. o.
- ” Bökönyi István: A magyar börtönlelkészség története 2000-ig, visszaállításának előkészítése, működésének tapasztalatai. Börtönügyi Szemle 20. évf. (2001) 4. sz. 73-80. o.
- ” Eötvös József: Vélemény a fogházjavítás ügyében
- ” Jacobus de Voragine: Legenda Aurea – részlet
- ” Ora et labora. Hitélet és az egyházak tevékenysége a „Csillagbörtönben” a XIX. században és a XX. század végén. Tanulmányok, dokumentumok visszaemlékezések. Szerk: Oláh Miklós. Szeged, 2000.
- ” Török Kálmán: Emlékek és események a börtönéletből. Munkács, 1900.
- ” Újszövetségi Szentírás. Ford: Békés Gellért – Dalos Patrik. Róma, 1978.
- ” Voragine, Jacobus de: Legenda aurea. Válogatta, az utószót, a jegyzeteket és a mutatókat készítette Madas Edit. Fordította Bárczi Ildikó et al. Budapest, 2004.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § 1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
- § 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről
- § 1723. évi XI. törvénycikk még néhány, előbb hűtlenségi esetet halálbüntetéssel sújtani rendelnek
- § 1979. évi 11. törvényerejű rendelet a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról
- § 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet a börtönlelkészi szolgálatról és a börtönmissziós tevékenységről
- § 13/2000. (VII. 14.) IM rendelet a Börtönlelkészi Szolgálatról
- § 8/1990. (IV. 27.) IM rendelet a fogvatartottak vallásgyakorlásáról
- § 1892. október 14-én 13.637. sz. a. kelt IM. rendelet a kir. javítóintézeteknél alkalmazott lelkészek és hitoktatók részére szóló utasítás közlése iránt
- § 1887. május 17-én 1759. sz. a. kelt IM. rendelet mely szerint a fegyintézeti lelkészek rendes állami tisztviselőknek tekintendők
- § A Magy. Kir. Igazságügyminiszternek 1874-ik évi februárhó 18-án 696 szám alatt kelt szabályrendelete a Kir. első folyamodásu bíróságok fogházainak és börtöneinek kezelése és az azokban le-tartóztatottak irányában követendő bánásmód tárgyában
- § 25.735. IM. III/2. sz. körrendelet

MIKOR ÉR VÉGET AZ ÉLETFOGYTIG TARTÓ SZABADSÁGVESZTÉS?

Kónya István

A bíróságok jogérvényesítő és jogvédelmi feladataiknak közhatalmi aktusok – bírósági határozatok – kibocsátásával tesznek eleget. A társadalmi együttélés rendjének és a polgárok jogainak védelmében a jog elvont szabályait konkrét életviszonyokra vonatkoztatják, s e viszonyok résztvevőire jogokat, kötelezettségeket, tilalmakat határoznak meg, amelyeknek – ha az önkéntes teljesítés elmarad – az állam erre hivatott szervei fizikai kényszerrel is érvényt szerezhetnek. Ebből következik, hogy a bíróságok feladataikat más szervekkel és személyekkel együttműködve teljesítik, és ebben az együttműködésben a végső döntés joga és kötelessége a bírónak. Az egyik legszorosabb kapcsolatot az állam büntetőigényét megjelenítő bűnüldöző szervekkel, az ügyészi szervezettel és a büntetés-végrehajtás szervezetével fennálló munkamegosztás jelenti.

Bevezető

A bírósági szervezet csúcsán a Kúria áll, amely amellet, hogy egyedi jogvitákat végső fokon, azaz további bírói jogorvoslat lehetősége nélkül bírál el, köteles biztosítani a bírósági jogalkalmazás egységességét. E kötelezettség vonatkozik azokra az ügytípusokra is, amelyekben a végső jogorvoslat az eljárásjogi rendelkezések alapján alsóbb fokú bíróság feladata, így a konkrét jogvita nem kerülhet a Kúria elé. A büntetés-végrehajtás szervezete és a Kúria között a legszorosabb kapcsolatot a jogrendszer zárókövének, a büntetőjognak

az alkalmazása jelenti, ezért a Kúria a 2017-es évben joggyakorlat-elemzés keretében vizsgálta a büntetés-végrehajtási bírák jogalkalmazási gyakorlatát, különös tekintettel a reintegrációs őrizetre.

Bűn és büntetés

A bűnt a társadalom elvárása és a törvény rendje szerint a büntetés követi, amelynek érvényesítéséről az igazságszolgáltatás tartozik gondoskodni. Ez az állam felelőssége, mert az állam rendelkezik kizárólagos büntetőhatalommal. Rendelése van, amelyet a Büntető Törvénykönyv (a továbbiakban: Btk.) 79. §-a ekként határoz meg:

„A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el.”

A büntetéskiszabás elveit a 80. § a következőképpen határozza meg:

„80. § (1) A büntetést az e törvényben meghatározott keretek között, céljának szem előtt tartásával úgy kell kiszabni, hogy az igazodjon a bűncselekmény tárgyi súlyához, a bűnösség fokához, az elkövető társadalomra veszélyességéhez, valamint az egyéb enyhítő és súlyosító körülményekhez.

(2) Határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középértéke irányadó. A középérték a büntetési tétel alsó és felső határa összegének fele.

(3) Ha e törvény a büntetés kiszabása esetén a Különös Részben meghatározott büntetési tételek emelését írja elő, a (2) bekezdésben meghatározott számítást a felemelt büntetési tételekre tekintettel kell elvégezni.

(4) Ha a bíróság szabadságvesztést szab ki, a büntetés mértékét a végrehajtás felfüggesztése, illetve a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének a figyelmen kívül hagyásával állapítja meg.”

Az életfogytig tartó szabadságvesztés

A büntetések hierarchiájában legszigorúbb a szabadságvesztés, amely határozott ideig vagy életfogytig tart (Btk. 34. §). Az életfogytig tartó szabadságvesztés (Btk. 41. §) csak azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekmény elkövetésekor a 20. életévét betöltötte. Az Alaptörvény IV. cikkének (2) bekezdés 2. mondata deklarálja, hogy:

„Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés csak szándékos, erőszakos bűncselekmény elkövetése miatt szabható ki.” A büntetés fent idézett célja tehát törvényben meghatározott, s az a társadalom védelme.

A büntető igazságszolgáltatás során, mely a bíróságok büntető jogalkalmazása által valósul meg, minden megállapított bűnfelelősség miatt alkalmazott joghátránynak ezt a célt kell szolgálnia tetterányosan és súlyához igazodóan a megrovasztól a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásáig. A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés valójában nem más, mint a törvény által taxatív felsorolt bűncselekmények és feltételek (Btk. 44. §-45. §-ig) esetén bíróság által az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárásával (Btk. 42. §).

Az állam büntetőhatalma érvényesül a jogalkotásban (amikor meghatározza, hogy mely magatartások veszélyesek a társadalomra, s ezért büntetendők), a jogalkalmazásban (a bűncselekmény felderítésétől az állam büntetőigényének érvényesítéséig, egészen az ítélezésig), majd a büntetés-végrehajtásban, amikor a joghátrányt valóra váltják. E három stáció (jogalkotás, igazságszolgáltatás, büntetés-végrehajtás) egyöntetűen és mindvégig ugyanazt a célt szolgálja: a társadalom védelmét.

A Btk. 79. §-ával harmonizál a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény

1. § (1) bekezdésében adott feladatmeghatározás a büntetés-végrehajtás számára. E szerint:

„A büntetés-végrehajtás feladata a büntetési célok érvényesítése a büntetés, illetve az intézkedés végrehajtásán keresztül, azzal a célkitűzéssel, hogy a végrehajtás során az egyéniesítés szempontjait biztosítani kell annak érdekében, hogy az megfelelően szolgálja az egyéni megelőzési célok elérését.”

Eszerint a büntetés-végrehajtás feladata „a büntetési célok érvényesítése”, amely a Btk. 79. §-ában kitűzött célok elérését követeli meg. A Bv. tv.¹ 83. §-a a szabadságvesztés végrehajtásának céljául az „*ügydöntő határozatban meghatározott joghátrány érvényesítését*”, valamint a végrehajtás alatti reintegrációs tevékenység eredményeként annak elősegítését tűzi ki, hogy az elítélt szabadulása után a társadalomba sikeresen visszailleszkedjen, és a társadalom jogkövető tagjává váljon.

A valamint kötőszó utáni mondatrész az elítélt szocializációjáról szól, amely a Btk. 79. §-ában meghatározott egyéni megelőzés szolgálatában áll, hiszen a reintegrációnak azt kell elősegítenie, hogy az elítélt a társadalom jogkövető tagjává váljon.

A Bv. tv. 83. § (2) bekezdése külön szól a TÉSZ „*a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárásával kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés*” végrehajtásának céljáról, amely:

„A feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének kizárásával kiszabott életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtásának célja a társadalom védelme érdekében az ügydöntő határozatban meghatározott joghátrány érvényesítése.”

Ez a törvényszöveg józan tömörséggel rendelkezik a társadalom védelméről, mint az életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtásának konkrét esetben kizárólagos céljáról. Kimondva kimondatlan, hogy a feltételes szabadságra nem bocsát-

ható (a társadalomba vissza nem engedhető) elítélt büntetésének végrehajtása a közösség érdekét, s nem pedig a legsúlyosabb büntettek valamelyikét elkövető jogkövetővé nevelését, s a szabad élet körülményei közé mindenáron történő visszaillesztését kell szolgálja. Az eddig idézett törvényi célok felidézését és összehasonlítását azért tartottam szükségesnek, hogy levonható és kimondható legyen az a következtetés, mely szerint nincs és nem is lehet olyan, a büntetés-végrehajtási intézmény működése által torzított cél, amely az állam kizárólagos büntetőhatalmának érvényesítését kiteljesítő büntetés-végrehajtás során eltérne attól a rendeltetéstől, amely a bűncselekmény felderítésétől az igazságszolgáltatáson át a jogerősen kiszabott büntetés bekövetkezéséig tart, mely a társadalom védelme, a közösséget alkotó egyén biztonsága.

Az életfogytig tartó szabadságvesztés nyelvtanilag a véglegességet jelenti, tehát azt helyezi kilátásba, hogy a büntetés addig tart vagy tarthat, ameddig az elítélt élete. Ezt azonban ma már egyre kevesebben gondolják így, mert a törvényhozás eredeti szándékától eltérően egyre többen értelmezik úgy, hogy ha a bíróság az elítéltet nem zárta ki a feltételes szabadságra bocsátásból, akkor bizonyos, hogy a terhelt – a hatályos törvény szerinti elítélés esetén – legalább 25, de legfeljebb 40 év kitöltése után, ha pedig az 1978. évi IV. törvény rendelkezései szerint sújtották életfogytig tartó szabadságvesztéssel, már 20 év letöltése után mindenképpen visszanyeri szabadságát. Sőt már a TÉSZ kapcsán a 2014. évi LXXII. törvény 109. §-ával bevezetett kötelező kegyelmi eljárás kapcsán is találkozni lehet azzal a felfogással, mely szerint ez a módosítás valójában felszámolja a TÉSZ-t, mert 40 évig tartó szabadságvesztésre ítéletet jelent.

Nem kívánom most az életfogytig tartó szabadságvesztéssel mint büntetési nemmel, illetve kimondottan a TÉSZ létjogosultságával, s általában a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének egyes jogászkollegáim által – nem is mindenkor szakmai érvek vagy motivációk alapján – egyre rövidebb időtartam kitöltéséhez kötött elképzeléseit vitatni, mert a hatályos jogrendet magamra, s

minden más bírótársamra is kötelezőnek tartom. Emlékeztetni kívánok azonban arra a – szükségesnél talán ritkábban emlegetett – tényre, hogy a Kúria alaptörvényi kötelezettségét (25. cikk (2) bekezdés 2. mondat) teljesítve a 3/2015. számú Büntető jogegységi határozatával megvédte a TÉSZ jogintézményét, amikor egy felülvizsgálati határozat tévedését helyreigazítva kimondotta, hogy:

„Az életfogytig tartó feltételes szabadságra bocsátás kizárásának lehetősége az alkotmányos jogrend része, amelynek – törvényi előfeltétele megvalósulás esetén történő – bírósági alkalmazását nemzetközi szerződés nem tiltja.”

E nagy jelentőségű jogépséget biztosító jogegységi határozat, a 2014. évi LXXII. törvény által bevezetett kötelező kegyelmi eljárás rendelkezései és az Alkotmánybíróság 3013/2015. (I. 27.) AB végzése a hatályos jogrend szilárdsága iránt kétséget nem hagytak, és aggálymentes útját biztosították a büntető igazságszolgáltatás számára, hogy a legsúlyosabb élet elleni bűncselekmények elkövetőivel szemben a törvény szigorát alkalmazhassák.

Hogy állunk most, mi a helyzet az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítétekkel, és mi az, ami hangsúlyt érdemel a téves nézetekkel szemben?

Az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos adatok azon esetekben, amikor a feltételes szabadság lehetőségéből az elítélt kizárásra került

1999. március 1-je és 2019. június 4-e között összesen 68 fogvatartott kezdte meg ténylegesen életfogytig tartó szabadságvesztés büntetésének letöltését, évenkénti bontásban a következők szerint:

Első befogadás dátuma	Fő
1999	3
2000	3
2002	2
2004	3
2005	3
2006	2
2007	2
2008	4
2009	8
2010	5
2011	11
2012	7
2013	3
2014	4
2015	5
2016	3
Mindösszesen	68

1. táblázat: Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltő fogvatartottak száma évenként

2019. június 4-én a ténylegesen életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltő fogvatartottak száma 59 fő volt. Valamennyi esetben az elkövetett bűncselekmény emberölés büntette volt.

Az 59 fő elhelyezését az alábbi bv. intézetek biztosítják:

Intézet	Fő
Budapesti Fegyház és Börtön	14
Baranya Megyei Bv. Intézet	1
Kalocsai Fegyház és Börtön	1
Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön	9
Szegedi Fegyház és Börtön	25
Tiszalöki Országos Bv. Intézet	7
Büntetés-végrehajtás Központi Kórháza	2
Mindösszesen	59

2. táblázat: Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltő fogvatartottak száma intézetenként

A nemek és életkor szerinti megoszlás esetükben a következőképpen alakul:

Életkor	Férfi (fő)	Nő (fő)
60 évesnél idősebb	5	0
50-59 éves	11	0
40-49 éves	25	1
30-39 éves	17	0
Mindösszesen	58	1

3. táblázat: Tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltő fogvatartottak száma nem és életkor szerint

2019. június 4-ig összesen 8 fő kezdte meg tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetését úgy, hogy az illetékes bíróság a visszaesés fokát erőszakos többszörös visszaesőben állapította meg.

1999. március 1-je és 2019. június 4-e között összesen 9 fő halálozott el, aki tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést töltött. A tényleges életfogytig tartó

szabadságvesztésre ítélték közül 7 fő fogvatartott követett el öngyilkosságot a megjelölt időszakban.

Az életfogytig tartó szabadságvesztéssel kapcsolatos adatok azon esetekben, amikor a feltételes szabadság lehetőségéből az elítélt nem került kizárásra

Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték száma (a ténylegesen életfogytig-lani szabadságvesztésre ítéltéken kívül) a felülvizsgálat ideje szerint:

A felülvizsgálat ideje	Fő
10 évnél kevesebb (feltételes szabadság megszüntetés okán)	8
10 és 15 év között (feltételes szabadság megszüntetés okán)	2
15 és 20 év között	23
20 és 25 év között	68
25 és 30 év között	131
30 évnél több	84
Mindösszesen	316

4. táblázat: Életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltő fogvatartottak száma a felülvizsgálat ideje szerint

Az egyes büntetés-végrehajtási intézetekben történő elhelyezésük szerint:

Intézet	Fő
Balassagyarmati Fegyház és Börtön	4
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bv. Intézet (Miskolc)	1
Budapesti Fegyház és Börtön	44
Büntetés-végrehajtás Központi Kórház (Tököl)	9
Fővárosi Bv. Intézet (Budapest)	3
Kalocsai Fegyház és Börtön	9
Márianosztrai Fegyház és Börtön	11

Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön	8
Sopronkőhidai Fegyház és Börtön	25
Szegedi Fegyház és Börtön	146
Szombathelyi Országos Bv. Intézet	13
Tiszalöki Országos Bv. Intézet	30
Tököli Országos Bv. Intézet	1
Váci Fegyház és Börtön	12
Mindösszesen	316

5. táblázat: Életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltő fogvatartottak száma intézetenként

Elmondható, hogy valamennyi esetben erőszakos bűncselekmények elkövetőit sújtotta a bíróság életfogytig tartó szabadságvesztéssel, 5 esetet leszámítva valamennyi ügyben emberölés volt az elkövetett bűncselekmény.

Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt fogvatartottak megoszlása nemenként:

Nem	Fő
Férfi	303
Nő	13
Mindösszesen	316

6. táblázat: Életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltő fogvatartottak száma nem szerint

Megoszlás életkoruk szerint:

Életkor	Fő
19-24 éves	4
25-29 éves	11
30-39 éves	85
40-49 éves	128
50-59 éves	58
60 éves vagy több	30
Mindösszesen	316

7. táblázat: Életfogytig tartó szabadságvesztés büntetést töltő fogvatartottak száma életkor szerint

A legrégebben fogvatartásban lévő személy befogadására 1981. 06. 20-án került sor. Szabadulása feltételelessel (melyet a bv. bíró még nem zárt le jogerős végzéssel, a bv. intézet nem támogatta a feltételes szabadságra bocsátást) 2019. 06. 11-én volt esedékes.

Az előzőekben ismertetett elítelti létszám több évtized ítélkezésének eredményeképpen alakult ki. Ahol a bíróság az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélelkor a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét nem zárta ki, ott különbség van aszerint, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélésre a hatályos Btk., avagy az 1978. évi IV. törvény rendelkezései szerint került sor. A hatályos törvény szerinti feltételes szabadságra bocsátás lehetősége – mint arról már volt szó – a Btk. 43. § (1) bekezdése alapján legalább 25, de legfeljebb 40 év.

Az 1978. évi IV. törvény alkalmazásával kiszabott szabadságvesztésre ítélt azonban a 2013. június 30. napján hatályban volt 1978. évi IV. törvény rendelkezései szerint bocsátható feltételes szabadságra a Bv. tv. 436. § (2) bekezdése szerint. Ez az oka annak, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége több, jelen-

leg életfogytig tartó szabadságvesztését töltő elítélt tekintetében a hatályostól eltérő időtartam (rendszerint 20 év) kitöltése után nyílik meg.

A büntetés-végrehajtási bírák és a döntéseiket felülbíráló törvényszékek másodfokú tanácsainak végzéseit tekintve az állapítható meg, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték igen kevés kivételtől eltekintve részesülnek a feltételes szabadságban, mert a bíróság őket az életfogytig tartó fegyházbüntetésből feltételes szabadságra bocsátja. Példaként a Fővárosi Törvényszék Büntetés-végrehajtási Csoportjának gyakorlatát említem meg, ahol az elmúlt 10 esztendőben 11 fő életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátását engedélyezték, és feltételes szabadságra bocsátást mellőző végleges döntés nem született. Az ügyek árnyalt megközelítéséhez tartozik azonban, hogy némely esetekben a feltételes szabadságra bocsátás elrendelése ismételt előterjesztések és bv. bírói meghallgatások után történt, ahol a feltételes szabadságra bocsátás mellőzése és az újabb felülvizsgálat között legalább egy esztendő telt el. Az elítéltre kedvező végső döntés meghozatalát környezettanulmány, esetleg pártfogó felügyelői vélemény beszerzése, és az elítélt magatartásában igazolható változások alapozták meg.

A feltételes szabadságra bocsátás az elítélt számára rendszerint várva-várt, nagy jelentőségű esemény, míg a büntetés-végrehajtási bírónak súlyos felelősség, mert el kell döntenie, hogy a büntetés elérte-e a célját, illetőleg, hogy a büntetési célok további szabadságelvonás nélkül is elérhetők-e. A Bv. tv. 188. § (1) bekezdése szerint a szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátható, ha

- „a) a határozott ideig tartó szabadságvesztésnek a bíróság által meghatározott részét, vagy az életfogytig tartó szabadságvesztésnek a bíróság által meghatározott tartamát letöltötte, és
- b) alaposan feltehető, hogy a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető.”

Ennek eldöntéséhez a bv. bírónak a törvény szerint vizsgálnia kell:

- „a) az elítélt által elkövetett bűncselekményt, a kiszabott büntetés tartamát és a büntetésből még végrehajtásra váró részt,
 - b) az elítélt büntetés-végrehajtása alatt tanúsított magatartását,
 - c) az elítéltnak a bűncselekménnyel okozott hátrány jóvátételét eredményező, vagy azt célzó magatartását,
 - d) az elítélt törvénytisztelő életmód folytatására vonatkozó készségét.”
- (Bv. tv. 188. § (1) bek.)

A feltételes szabadság tartamáról és lényegéről fontosnak tartom kiemelni a következőket.

- „– A feltételes szabadság nem joga az elítéltnak, hanem csupán lehetőség, amelyet a bíróság a törvényi előfeltételek alapján vizsgál meg.
- A feltételes szabadság a bíróság által kiszabott szabadságvesztés végrehajtásának sajátos szakasza; az elítélt még a büntetés végrehajtása alatt áll akkor is, ha pártfogó felügyeletét nem rendelték el.
- A feltételes szabadságra bocsátott elítélt gyakorlatilag elhagyja a bv. intézetet, a szabad élet körülményei közé kerül. Ezért már a végrehajtás ideje alatt jelét kell adnia annak, hogy – vagy pártfogó felügyelet mellett, vagy anélkül, de – képes törvénytisztelő életmódot folytatni.
- A feltételes szabadság jogi tartalmában még a büntetés célja realizálásának az időszaka.”²

Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték – ha nem zárták ki őket a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségétől – tehát okkal számíthatnak arra, hogy az ügydöntő határozatban meghatározott időtartam kiállása után szabadulnak, és visszatérnek a szabad élet körülményei közé. Erre a büntetés-végrehajtás során tanúsított magatartásukkal és azzal a készségükkel kell rászolgálniuk, amelynek

alapján a feltételes szabadságot engedélyező bíróban kialakul az a meggyőződés, hogy a terhelt nem jelent veszélyt a társadalomra, és nem kell bűnisméltástól tartani. Ennek eldöntése nagy felelősség, mert a törvény által kötelezően előírt szempontoknak megfelelés, a meghallgatás kedvező benyomásai sem alapozhatnak meg bírói bizonyosságot, legfeljebb megvizsgált körülményeken nyugvó valószínűséget.

Annak illusztrálására azonban, hogy a feltételes szabadságra bocsátás mellőzhető is, álljon itt két példa.

Első példa

B. L.-t a megyei bíróság az 1995. január 26-án kihirdetett, majd a Legfelsőbb Bíróság az 1996. január 25-én kihirdetett másodfokú határozatával jogerőre emelt ítéletével több emberen – részben előre kitervelten, részben nyereségvágyból, részben aljas indokból, részben társtettesként, részben bűnsegédként – elkövetett emberölés büntette és más bűncselekmények miatt életfogytig tartó fegyházbüntetésre, 10 évi közügyektől eltiltásra és 3 évi közúti járművezetéstől eltiltásra ítélte. Megállapította, hogy az elítélt legkorábban 20 évi szabadságvesztés kitöltése után bocsátható feltételes szabadságra.

B. L. 1989 és 1994 között kiemelkedő tárgyi súlyú, többszörösen súlyosabban minősülő emberölések tettese, illetve részese, és számos vagyon elleni bűncselekmény elkövetője volt. Az életfogytig tartó szabadságvesztést helybenhagyó legfelsőbb bírósági ítélet megállapítása szerint az élet elleni cselekmények rendkívüli tárgyi súlyúak, többszörösen motiváltak, céltudatosan kiterveltek voltak, melyeket rideg elvetemültség, hidegvérű végrehajtás és a legelemibb emberi érzések hiánya, az emberi élet teljes semmibe vétele jellemezte. E megállapításokat ugyan az I. rendű terhelt személyével kapcsolatban rögzítette, de

kimondotta, hogy B. L. cselekményeinek tárgyi súlya és a bűntársával társtettesként, illetőleg részesként együttműködő B. L. személyében lévő társadalomra veszélyesség oly mértékben igazodik az I. rendű terheltéhez, hogy a különbséget kifejezésre juttató arányosításra a büntetés kiszabás jelenlegi rendszerében nincs lehetőség.

A terhelt cselekményei és személye egyaránt hírhedtté váltak, a történetek a közvéleményt sokkolták, mind a mai napig élénken foglalkoztatják.

B. L. feltételes szabadságra bocsátása 20 év kitöltése után, 2014. május 4. napján vált esedékessé. A büntetés-végrehajtási intézet több alkalommal tett előterjesztést a feltételes szabadságra bocsátás iránt, s jóllehet, volt kedvező bv. bírói döntés is, végleges feltételes szabadságra bocsátó határozat mind a mai napig nem született. A Szegedi Törvényszék bv. bírója a 2018. május 8-án tartott tárgyaláson feltételes szabadságra bocsátó határozatot hozott azzal, hogy a feltételes szabadság próbaideje 15 év, és elrendelte az elítélt pártfogó felügyeletét. A végzés indokolása – a korábbi bv. bírói eljárások kronológiai ismertetése után – arra a következtetésre jutott, hogy az elítélt jóvátételi szándékot tanúsít az egyik sértett hozzátartozói irányában, a bv. intézet rendjét megtartotta, több éven át kifogástalan, sőt példamutató magatartást tanúsított, melynek bizonyítéka, hogy „zárkamegbízottként segíti is a bv. intézet rendjét”. 28 alkalommal részesült jutalmazásban. A feltételes szabadságra bocsátást engedélyező végzés indokolása szerint „mindezekén túl rámutat a bíróság arra is, hogy nagyobb igazságszolgáltatási – társadalmi érdek fűződik ahhoz, hogy a bár rendkívül súlyos bűncselekményeket elkövető elítélt esetében, ha változásra képes és a törvénytisztelő életmód kialakítása részéről valószínűsíthető is, a feltételes szabadság lehetővé tételével ezen magatartásra ösztönözze, mint ahhoz, hogy mindvégig – akár az elítélt haláláig – a törvény szigorával járjon el. Ez a gyakorlat ösztönzi ugyanis a hasonló bűncselekményeket elkövető, illetve hasonló személyi körülményekkel rendelkező elítélteket a pozitív irányú törvénytisztelő életmód választására.”

A törvényszék a 2018. május 22-én meghozott végzésével a büntetés-végrehajtási bíró végzését megváltoztatta, és az elítélt feltételes szabadságra bocsátását mellőzte. Az ügyészi fellebbezésnek helyt adó törvényszék megváltoztató döntését indokolva a következőkre mutatott rá.

„A beszerzett pártfogói vélemény alapján... komoly kockázati tényezőt jelent az elítélt által elkövetett bűncselekmények közvélemény előtti ismertsége, különösen a lakhatása megszervezése kapcsán, emellett jelenleg, az elítélt feltételes szabadságra bocsátása esetén szociális életfeltételei, azaz lakhatása és megélhetése – saját előadása szerint – nincs biztosítva.

A fentiekén túl a jelen ügyben beszerzett igazságügyi elmeorvosszakértői vélemény alapján megállapítható volt, hogy az elítélt a korábbi életútjának viszonylagosan rendezett időszakában sem volt képes a bűnöző életmód csábításának ellentmondani, jelen esetben viszont egyértelműen megállapítható, hogy ilyen rendezett körülmények nem is állnak fenn az elítélt esetében szabadulásakor, melyre figyelemmel a bűnisméltés veszélye személyénél fokozott, különös tekintettel arra, hogy esetében ennek rizikója az átlagnépességhez viszonyítottan lényegesen magasabb, ugyanis az egyéni rizikó tényezői összességében jelentősen meghaladják a jövőben lehetséges bűnelkövetés bizonytalan protektív tényezőit. Az elítélt kevert személyiségzavarban szenved, amely szociopáthiát eredményezett nála, ami a társadalomba való beilleszkedés súlyos zavarát okozza, és megállapítható az is, hogy a korábbi szakértői vizsgálat megállapításai alapján személyiség szerkezete az eltelt időben nem változott.

...Mindezen orvosszakértői, pszichológusszakértői, valamint pártfogói felügyelői vélemények megállapításai alapján a másodfokú bíróság arra a következtetésre jutott, hogy nem zárható ki, hogy az elítélt szabadulását követően ismételten nem fog agresszív – esetlegesen bűncselekményi szintet is elérő – magatartást tanúsítani, különös tekintettel arra, hogy a konfliktushelyzeteket a megállapított adatok szerint kezelni nem képes.

...Mindebből adódóan a pártfogói véleményben, az igazságügyi orvosszakértői véleményben leírtak, s az elítélt azon nyilatkozata, hogy lakhatása, megélhetése nem biztosított, kizárta annak feltételezését, hogy az elítélt szabadlábba kerülése esetén a társadalmi együttélés szabályait maradéktalanul betartó, az elvárásoknak megfelelő életet fog élni. Mindezek alapján a feltételes szabadságra bocsátás azon feltétele, mely szerint az elítélt szabadlábba kerülése esetén törvénytisztelő életmódot fog folytatni, azaz a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető, esetében nem állapítható meg.”

Jelenleg a feltételes szabadságra bocsátás tárgyában indított büntetés-végrehajtási bírói eljárás ismét folyamatban van.

Második példa

„A külföldi állampolgár M. M.-et több emberen, előre kitervelten, nyereségvágyból és különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés büntette, löfegyverrel és lőszerrel visszaélés büntette és más bűncselekmények miatt ítélte a törvényszék, illetve a Legfelsőbb Bíróság életfogytig tartó fegyházra. A terheltet egy szomszéd országban is életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték az ott elkövetett sorozatgyilkosságai miatt. Számára a feltételes szabadságra bocsátás lehetősége 25 év kitöltése után nyílt meg. A törvényszék büntetés-végrehajtási bírója az elítélt feltételes szabadságra bocsátását a 2019. február 19-én kelt végzésével mellőzte, és egyidejűleg felhívta a büntetés-végrehajtási intézetet, hogy a feltételes szabadságra bocsátás tárgyában 2 év múlva tgyen ismételt előterjesztést.

Az elítéltet magatartása okán a bv. bíró érdemben meghallgatni nem tudta, ezért a rendelkezésre álló iratok alapján azt állapította meg, hogy az elítélt a bíróság által meghatározott időtartamot, azaz a 25 évet kitöltötte, több büntetés-végrehajtási intézetben is megfordult, 1994. január 28. napja óta magatartása, viselkedése kezdetben nem volt minden esetben szabálykövető, több esetben is fegyelmileg felelősség-

re kellett vonni. 1997. július 4. napja és 2012. április 5. napja között mindösszesen 10 alkalommal került sor a fenyítésére, 2004. január 7. napján jelentős tárgyi súlyú fegyelmi vétség miatt – jelesül személyzet tagja elleni erőszak miatt – 15 nap magánelzárással sújtották.

Ezzel szemben 2000. december 8. napja és 2016. augusztus 30. napja között 14 alkalommal került sor jutalmazására, utóbbi 4 jutalmát az utolsó fenyítését követően szerezte. Megállapítható továbbá, hogy az elítéltet kiemelkedő tárgyi súlyú, hidegvérrel elkövetett bűncselekmények miatt ítélte el a bíróság, a bűncselekmények elkövetése alapján arra lehet következtetni, hogy az elítélt bűnözői életmódra rendezkedett be, az emberöléseket kivégzésszerűen követte el, nem törődve azon körülménnyel sem, hogy az adott elkövetési helyeken kiskorú gyermekek is tartózkodtak, akik a cselekménye következményeit észlelték.

A meghallgatáson tanúsított magatartása alapján az is megállapítható, hogy az elítélt ezen cselekmények kapcsán semmilyen megbánást nem tanúsít. A bv. intézet reintegrációs tisztje által csatolt pszichológusi véleményből az tűnik ki, hogy a vele való együttműködést folyamatosan elutasította, az intézeti pszichológusokkal nem áll szóba, a beadványai érthetetlenek, amik zavaros gondolkodásra engednek következtetni, viselkedésében az infantilis viselkedési jegyek dominálnak, nyers indulat, kontrollvesztésre való hajlam jellemzi. A racionalitást kirekeszti, viselkedésbeli megnyilvánulásai alapján szenzitív, paranoid viselkedésre lehet következtetni. A több mint 2 évtizedes izolációban eltöltött idő mentális állapotát, megromlott szociális képességét kedvezőtlenül befolyásolja. Kétségtelen, hogy a külvilággal kapcsolatot tart, az intézeti előterjesztés szerint barátnője is van, tehát szabadlábba kerülése esetén társas kapcsolatba kerülne.

A fenti körülmények alapján a bv. bíró azt állapította meg – vizsgálva a bv. törvény 188. § (1) bekezdés a.), b.) valamint 1a.) – d.) pontjaiban foglalt feltételeket, hogy az elítélt esetében nem lehet alaposan azt feltételezni, hogy a büntetés célja további sza-

badságelvonás nélkül is elérhető, hiszen jelentős tárgyi súlyú bűncselekményeket követett el, melyek esetében magatartásából arra lehet következtetni, hogy azok kapcsán megbánást nem tanúsít, a büntetés végrehajtása alatt tanúsított magatartása sem volt kifogástalan, sőt elfogadható sem, hiszen személyzet tagja elleni erőszak miatt is felelősségre kellett vonni, illetve sem pszichológussal, sem védőjével, sem a bírósággal nem működött együtt, a meghallgatáson sem volt hajlandó részt venni, így nem lehet megalapozottan arra következtetni, hogy törvénytisztelő életmódot folytatna, sőt arra sem lehet következtetni, hogy egyáltalán a társadalomba való együttélési szabályokat hajlandó lenne betartani.”

A végzés ellen az elítélt védője jelentett be fellebbezést a feltételes szabadságra bocsátás mellőzését sérelmezve, s annak engedélyezése érdekében.

A törvényszék a 2019. március 19-én meghozott végzésével a feltételes szabadságra bocsátást mellőző elsőfokú végzést helybenhagyta.

A feltételes szabadságra bocsátást mellőző döntést alaposnak találva a törvényszék a következőkre mutatott rá:

„Osztotta a másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság azon álláspontját, hogy az elítélt által elkövetett bűncselekményeket az elítélttel szemben kiszabott büntetés tartamát, az abból még végrehajtásra váró részt, az elítélt büntetés végrehajtása alatt tanúsított magatartását, a törvénytisztelő életmód folytatására vonatkozó készségét tekintve nem vonható le alappal az a következtetés, hogy a büntetési célok eléréséhez további szabadságelvonás már nem szükséges” és ezért az elítélt feltételes szabadságra bocsátását mellőzte.

„... Az elsőfokú bíróság helytállóan jutott arra a következtetésre, hogy az elítélt vonatkozásában a 2013. évi CCXL. törvény 188. § (1) bekezdés b) pontjában foglaltak nem alkalmazhatóak tekintettel arra is, hogy az elítélt a büntetés végrehajtása alatt nem

tanúsított olyan kifogástalan magatartást, amely alapján feltehető, hogy a büntetés célja a szabadságvesztés hátralévő részének végrehajtása nélkül is elérhető. Az elítélt a büntetés végrehajtása alatt ezidáig tíz alkalommal volt fenyítve, és bár tizennégy alkalommal került sor jutalmazására, a büntetés-végrehajtási intézettel való együttműködést folyamatosan elutasítja, megbánást nem tanúsít, melyből levonható az a következtetés, hogy bizonytalan a készsége arra, hogy a jövőben törvénytisztelő életmódot fog folytatni.”

Amennyiben a bv. bíró az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátását mellőzte, a bv. intézet a feltételes szabadságra bocsátásról legkésőbb 2 év múlva, azt követően évente készít előterjesztést a bv. bíró részére. Eszerint tehát a két példaként felhozott eset sem tekinthető lezártnak, mert a szabadítás lehetőségét a bíróság a törvény rendje szerint vizsgálja majd. A hivatkozott döntések indokolásai alapos bizonyításról és a társadalom védelmének érdekét szem előtt tartó bírói bölcsességről tanúskodnak. A feltételes szabadságra bocsátás engedélyezésére csak akkor kerül tehát sor, ha mindkét esetben arra a tényeken nyugvó érvekkel alátámasztható meggyőződésre jut a bíróság, hogy az elítélt a társadalomba visszaengedhető, mert oda beilleszkedni képes, aminek minimális követelménye az, hogy nem tör újra embertársai életére. Ha ez a következtetés levonható, akkor a törvény rendelkezése érvényesül, s az elítélt akkor is szabadul, ha a közvélemény vagy annak egy része érzelmileg ezzel nem képes azonosulni.

A feltételes szabadságra bocsátás tárgyában történő meghallgatások általában – érthető módon – az elítéltek olyan nyilatkozatait tartalmazzák (kevés kivételtől eltekintve), amelyek arról igyekeznek meggyőzni a döntéshozót, hogy megváltoztak, és személyük a társadalomra immár veszélytelen. Ezeket a terhelti kijelentéseket azonban érdemes beható kritika tárgyává tenni, és azok tartalmát a törvény által megkívánt vizsgálandó szempontokat igazoló vagy cáfoló tényekkel ütköztetni. Az erőszakos bűncselekmények elkövetőinek személyisége sok eset-

ben zavart, még akkor is, ha ez a körülmény büntetőjogi beszámítási képességüket nem érinti. Sőt, ez a zavartság sok esetben képes kifejezetten jó intellektussal társulni (pl. M. M.). Ez pedig azért lehet veszélyes, mert az ilyen készségekkel rendelkező elítélt meggyőzően tud megtévesztő látszatot kelteni.

Álljon itt ennek igazolásául egy egyesült államokbeli tapasztalatokat tudományos igénnyel feldolgozó tanulmány egy megállapítása:

„A pszichopaták a börtönben gyakran... megtanulják, hogyan használják ki a büntetés-végrehajtási rendszert, hogy a segítségével jó képet alakítsanak ki a feltételes szabadságra bocsátásukat elbíráló bizottság előtt. Iskolai és egyetemi tanulmányokat végeznek, alkohol- és drogrehabilitációs programokban vesznek részt, vallási és kvázi-vallási csoportokhoz csatlakoznak, és minden divatos önfejlesztő módszert átvesznek – nem azért, hogy „jó útra térjenek”, hanem a látszat kedvéért. Például nem ritka, hogy egy különösen ügyes manipulátor „újra megtért”, kereszténynek nyilvánítja magát, s nemcsak azért, hogy meggyőzze a bíráló bizottságot őszinte elhatározásáról, hogy megjavul, hanem hogy kihasználja a jószándékú keresztény közösség támogatását, nem beszélve annak anyagi forrásairól. Az „erőszakciklus” – elméletek széles körben elfogadottá válása révén pedig sok pszichopata buzgón tulajdonítja hibáit és problémáit a gyerekkori traumáknak. Annak ellenére, hogy állításaik nehezen ellenőrizhetők, sosincs hiány jószándékú emberekből, akik készek azokat szó szerint venni.”³

Összegző gondolatok

A büntetés célja vitathatatlanul a társadalom védelme. Ez az az érdek, amelyet a jogalkotó az igazságszolgáltatás során minden ennek működését szabályozó törvényben védeni kíván. Ez a köz érdeke, mellyel szemben a közösség ellen súlyosan vétkező egyén érdekének meg kell hátrálnia. Akár úgy is, hogy büntetését valójában életének elfogyásáig tölti. Erre példa a következő híradás:

„New York állam illetékes hatósága tizedszer is elutasította John Lennon gyilkosának, Mark David Chapmannek a kérelmét, hogy feltételesen szabadlábra helyezték, így a 63 éves férfi rácsok mögött marad.

A férfi 1980. december 8-án manhattani lakása előtt lőtte agyon a Beatles egykori sztárját, aki akkor 40 éves volt. Chapman 1981-ben életfogytiglani börtönbüntetést kapott, és legkorábban 20 év után kérhette a feltételes szabadlábra helyezést. A férfi jelenleg a New York állam nyugati részében lévő Wende fegyházban raboskodik.

A bizottság mostani döntése szerint Chapman szabadlábra helyezése „összeegyezethetetlen lenne a társadalom érdekeivel és biztonságával”, valamint „kisebbitené a bűncselekmény súlyosságát, ezzel aláásva a törvény iránti tiszteletet.”⁴

LÁBJEGYZETEK

- 1 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- 2 Vókó György: Büntetés-végrehajtási jog és szabálysértési tételek – Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2015., 171. o.
- 3 Robert D. Hare: Kímélet nélkül – A köztünk élő pszichopaták sokkoló világa, Háttér Kiadó, Budapest, 2011., 73. o.
- 4 Magyar Hírlap (2018. augusztus 25.) 14. o.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” Magyar Hírlap (2018. augusztus 25.)
- ” Robert D. Hare: Kímélet nélkül – A köztünk élő pszichopaták sokkoló világa, Háttér Kiadó, Budapest, 2011.
- ” Vókó György: Büntetés-végrehajtási jog és szabálysértési tételek – Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2015.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- § 2014. évi LXXII. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény és ehhez kapcsolódóan más törvények módosításáról
- § 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- § 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- § 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- § 3/2015. számú BJE határozat
- § Az Alkotmánybíróság 3013/2015. (I. 27.) AB végzése

ELMÉLKEDÉS A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI JOG JELENTŐSÉGÉRŐL

Vókó György

A büntetés-végrehajtás szervezetének védőszentjéhez, Szent Adorjánhoz köthető magyarországi esemény, a zalavári Szent Adorján Bazilika 1019-ben történt felszentelésének ezredik évfordulójára a millenniumi év kapcsán e kis tanulmány köszönti a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet minden vezetőjét és tagját, valamennyiüknek sikereket kívánva.

Bevezető

A tudomány exponenciálisan fejlődik – így a büntetés-végrehajtási jogtudomány is gyorsan produkál újabb és újabb felfedezéseket, izgalmas kérdéseket, új és újabb elemek jelennek meg. A fejlődés útja jól mutatja, miként változtak a büntetési célokra vonatkozó felfogások, a büntetőpolitikai szemlélet, maga a büntetőjog és intézményei, ennek megfelelően a büntetés-végrehajtás jogi szabályozása, az elítéltek jogi helyzete.

A tudományfejlődés-elmélet tisztázta minden emberi tudás paradigmátikus előfeltételezettségét és kizárólag ebből kiindulva valós értelmezhetőségét.

A bűnözés mint társadalmi jelenség; a bűnelkövetés mint személyiségbeli probléma; a bűnözővé válás okai, háttere mint az egyén és környezet közötti kapcsolat konfliktusa, ősidők óta foglalkoztatja az embereket.

A büntetés minden korban szorosan összefüggött a társadalomfelfogással, valamint a mindennapi élet körülményeivel, egyidős a társadalommal, alkalmazkodni kell annak tagjaihoz, ami a tudatban élő szabályként rögzült. Régi felismerése az emberiségnek, hogy a bűn által okozott sérelmet helyre kell hozni, az általa megbomlasztott jogi egyensúlyt, igazságot pedig a büntetés hivatott helyreállítani.

A büntetés-végrehajtási jog jelentősége

Mindegyik bűnügyi jogág, s a vele foglalkozó tudomány koncepciója és szerkezete középpontjában – mint tettesnek és sértettnek egyaránt – az ember védelmének és tiszteletének kell állnia, melyből levezethető szabadságának korlátja, amelyet csak annyiban gyakorolhat, s amelynek tiszteletben tartását csak annyiban igényelheti másoktól, amennyiben embertársainak ugyanolyan és éppúgy tiszteletben tartandó szabadságába és jogaiba nem ütközik.

Jóllehet a büntetőjogi és a büntetés-végrehajtási jogi elmélet filozófiai alaptételei összecsengenek, a konkrét szankció és annak végrehajtása elemzésénél a különbségek válnak egyre hangsúlyosabbakká. A végrehajtás realizál valamilyen büntetési elméletet, a végrehajtás elméleti kérdéseit ugyanakkor nem lehet azonosítani a büntetés elméletével.

A büntetés-végrehajtási jog a büntetőjog és a büntetőeljárás jog nélkül „vak”, viszont azok nélküle „parttalanná”, önmagukért valóvá válnak. Lassan kétszáz éve

lesz, hogy hangsúlyozta Amerikában Livingstone: a börtönök szervezetétől és igazgatásától függ az egész büntetőrendszer sikere. A bíróság „csak” megállapítja a büntetés nemét és mértékét, de hogy a célját elérje a büntetés, az az elítélt egyéniségén felül a végrehajtás módján is múlik. Vagyis egy forma, aminek tartalmát a végrehajtás ad.

„Hiába az anyagi jog tudományos művelése, a büntetésről vallott teóriák kidolgozása és hirdetése, a kiszabás elveinek kidolgozása, ha minden elképzelések megbuknak a diszfunkcionális végrehajtáson” – fogalmazta meg az 1800-as évek első felében a haza bölcse, Deák Ferenc, tisztii ügyészi tapasztalatait rögzítve.¹

A XIX. század végén Balogh Jenő akadémikus, elnök nem győzte eléggé hangsúlyozni, hogy *„A börtönök rendezetlen állapotában a közbiztonságra, magára a társadalomra és az államra óriási veszélyek leselkednek, mert a szabadságvesztés büntetés, ha nem kellően hajttatik végre, alig más, mint gonosztevők iskolája.”*²

A büntető-végrehajtás tárgya 1882-ben Rómában az egyetemen önálló tanszéket kapott, amivel a tudományági önállóságának hangoztatása megkezdődött.³ Ma már az általános jogi műveltséghez tartozik, hogy a büntetés-végrehajtási életviszonyokat szabályozó jogot a büntető anyagi és eljárási jog mellett önálló, harmadik jogterületnek tekintik. Az Európában is egyértelműen uralkodó felfogás szerint a büntetés harmadik pilléréként említik a büntetés-végrehajtási jogot, a büntetés-végrehajtási hatóságot. Határozottan kifejezésre jutott ez Günther Kaiser német jogtudós írásaiból, vagy például a francia és a német törvényekből is.⁴

Hazánkban Angyal Pál, Finkey Ferenc és Irk Albert már a XX. század elején rámutatott arra, hogy a büntetés-végrehajtással kapcsolatos kérdések önálló szabályozást igényelnek. Irk Albert már akkor magától értetődő természetességgel osztotta fel a büntetőjogot a ma is követett három főrésze: anyagi, eljárási és végrehajtási jogra.⁵ A rendszerváltozással „alkotmányos rangra” emelkedett, jogi

szakvizsgatárgy, majd az egyetemeken kötelező tantárgy lett, a jogállamiság követelményeinek teljesítésével.

Az új évezredben, évszázadban a világ legnagyobb részén felértékelődött a büntetés-végrehajtási jog. Ennek gyakorlati érvényesülése, végrehajtása külön e tárgyban született kódexek, törvények szerint történik, ezek a rendelkezések realizálódnak a gyakorlatban, alkotmányosan megfelelő szintű normák útján. A haladó világban ez már a múlt században megtörtént, így Magyarországon is, először a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet útján, majd a jogállami követelményekkel harmonizáló 1993. évi XXXII. törvény általi módosításával és kiegészítésével. A 2013. évi CCXL. törvény pedig már megfelelő magasságra emelte a korszerűvé vált büntetés-végrehajtási jogot.

Kiemelhető, hogy a büntetés-végrehajtási jog szabályozása Magyarországon és Európa-szerte megújult, vagy változik, szinte reneszánszát éli; a társadalmi akarat, a tudomány, a megnövekedett nemzetközi elvárások talaján mindez folyamatosan teljesebbé válik. A jelen és a jövő emberközpontú büntető igazságszolgáltatása szempontjából a büntető anyagi és eljárási jogi szankcionálás feltételei és formái mellett fontos a büntetés-végrehajtási jog is. A penitenciális jog hazánkban is megkapta a rangját. A büntetőjogi felelősségre vonás a társadalomra legveszélyesebb normasértésekért történik, a szankciók tartalma pedig a jogkorlátozás, ezért a hatékonyság és a törvényesség kérdései e területen jelentkezők a legélesebben.

Engedményeket nehezen tűrő társadalmi, alaptörvényi, jogállami igény, hogy a bűnelkövetőktől meg kell védeni a többi embert – embertársainak ugyanolyan és éppúgy tiszteletben tartandó szabadságába és jogaiba nem ütközhet senkinek a magatartása –, ugyanakkor a bűnelkövetés szankcionálását jelentő jogkorlátozásnak meg kell felelnie az emberi jogok védelmével kapcsolatos garanciális elvárásoknak, a törvényesség követelményének, azaz a jogállamiság szempontjainak.⁶

A bűnözés elleni küzdelem mindig időszerű, amely a maga komplexitásában igyekszik vizsgálni világszerte a bűnokokat a kiküszöbölésük érdekében. A büntetési célokat is az emberre mint társadalmi lényre tekintettel kell megfogalmazni. A „bűnözők szabadsága” és a mások szabadsága közötti harc a világon mindenhol aggasztja a társadalmat. Napjainkban is fontos kérdés, hogy milyen bűnmegelőzési intézkedésekre van szükség; milyen elméleti alapokra építsünk; mely intézkedések a leghatékonyabbak; hogyan tudjuk biztosítani ezekhez a megfelelő feltételeket. A büntetés hatályosulása ugyanakkor szorosan összefügg az elkövető személyiségével, de nem hagyható figyelmen kívül a társadalmi beilleszkedés objektív feltétele sem. A bűnelkövetéstől, azaz a jogrend megsértésétől a helyreállításáig tartó hosszú utat egységes egészként kell vizsgálnunk mint folyamatot, amelyben különböző szervek tevékenysége kapcsolódik egymáshoz. A folyamatvizsgálat más, több, bonyolultabb, mint a rendszerszintű vizsgálat, jobban figyelembe vehető, hogy a kriminalitás alakulásában milyen sok tényező milyen bonyolult összefüggésben játszik szerepet.

Hasznossággal bírna a jövőben a bűnügyi nyilvántartó hatóság kutatást támogató odafigyelése – természetesen az adatvédelemre vonatkozó rendelkezések megtartásával – az ismétlődő, tehát több mint a Btk. szerint visszaesőnek tekintendő bűnelkövetés tekintetében.

Magyarországon összességében a bűnelkövetők számának csökkenését lehet látni (az 1995. évi 121 ezerhez képest 2017-ben már alig több, mint 90 ezer bűnelkövetőt regisztráltak a hatóságok), és a legfrissebb ENYÜBS⁷ adatok szerint a büntetett előéletűek aránya is csökkent az évek során (az 1995. évi közel 37 százalékról 25 százalék alá). Az Országos Bírósági Hivatal 2017-es adatai⁸ szerint a szabadságvesztéssel és közérdekű munkával sújtottak között majdnem 20%-kal több a visszaeső, mint az összes többi büntetési nem tekintetében. A '90-es évek második felében még a visszaeső bűnelkövetők közel fele többszörös visszaeső volt, ám ez az arány napjainkra 38 százalékra csökkent az ENYÜBS adatai szerint.

A büntetés kiszabásánál velük szemben már van szigorítás, ugyanakkor a végrehajtási szabályok az elítéltek legnagyobb részére nézve enyhültek a reintegráció jegyében.

Legyen szó akár a visszaesés elleni hatékony küzdelemről, illetve a bűnismétlés veszélyének mérsékléséről, vagy az elítéltek társadalomba való visszailleszkedésének biztosításáról; a megfelelő odafigyelés, környezeti és támogatási rendszer nélkül ez a két célkitűzés nehezen, sőt szinte egyáltalán nem érhető el. Számolni szükséges az elítélés kollaterális (oldalsó, oldalági) hatásaival, amelyek alapja mind az egyéni alkalmazkodási képesség, mind pedig a személyes sebezhetőség. Az okok kiküszöbölése érdekében végzett kutatások, feltárások, vizsgálatok során széleskörű figyelmet kell fordítanunk a bűn jogrendet sértő mivoltára, a megsértett jogrend helyreállításának folyamatára, az elkövető társadalomba visszavezetésére, a tágabb értelemben vett büntetőjogi felelősségre vonás folyamatában betöltött szerepekre. Minden büntetés vagy büntetőjogi intézkedés hatékonysága nagymértékben függ az alkalmazásától, annak milyenségétől, és az erre hivatott szervek tevékenységének színvonalától is.

A büntetésnek létezik egy utóélete, ami az emberek egészénél nemcsak átmeneti, hanem tartósnak bizonyul. Ezt igazolja a fentebb már részletezett, a Btk. szerint ugyan visszaesőnek nem tekinthető, de idővel mégis ismételten bűnelkövetővé válók magas aránya minden büntetés esetében.

A szankciórendszer sikere a büntetőjogi felelősségre vonás minden szakaszán – így egyrészt a végrehajtási szakaszon, másrészt a büntetés, a szankció utóéletén is – múlhat. Az újabb bűnelkövetésnek lehetnek olyan biológiai, szociálpszichológiai vagy környezeti okai, amelyek közömbösítik, lerontják a büntetés esetleg pozitív hatását.

A cél tehát a bűncselekmény folytán megbomlott jogi egyensúly helyreállítása, amely a büntetőjogi felelősségre vonás hatálya alatt álló személy részére cselekményéért hátránnyal járó következményt jelent, de a reszocializálása vagy re-

integrálása is hozzájárul az egyensúly helyreállítása mint fő követelmény érvényesüléséhez. A francia büntetés-végrehajtási törvény 1. cikkében leszögezte: „A szabadságvesztés büntetés-végrehajtási rezsimje összefűti a társadalom védelmét, az elítélt megbüntetését és a sértett érdekeit a fogvatartott társadalmi beilleszkedésének vagy a reintegrálásának szükségességével annak érdekében, hogy az érintett felelősségteljes életet élhessen és megelőzhető legyen újabb bűncselekmény elkövetése”. A magyar büntetés-végrehajtási törvényből is kiolvasható ez a módosítások után megállapított, nagyon részletesen kifejtett szövegű 83. §-ból, valamint 13. §-ból is. A cél tehát röviden és általánosan fogalmazva nem lehet más, mint a szankciók hatékonyságának növelése, és az elítélt visszailleszkedésének segítése.

A meghozott és az „elviselt” ítélet által tartalmazott szankciók közötti különbség létező a világon, az egyes államok beépítik az elítélt esetleges magatartás-változásának hatásait is a tartamok és a szigor befolyásoló tényezők közé. Mind nagyobb teret nyernek a szabadságvesztés alternatívái, pl. a nyomon követhetőség, az elektronikus felügyelet, a feltételes szabadság, a bezártság rövidítése. Felmerülhetnek olyan kérdések, hogy megfelelők-e ezek végrehajtási szabályai az adott környezeti tényezőkre is figyelemmel, mennyire távolodhat el az elviselt ítélet a meghozott ítélettől, milyen hatása lehet majd ennek a büntetés-kiszabásra, mivel a bűnelkövetők felelősségre vonásának garantálnia kell az emberek és a javak biztonságát is.

A gyakorlati kérdések felismerése a tudomány művelőit, a jogalkotókat, jogalkalmazókat és a jogkövetőket a szakmai kérdések legjobb megoldására ösztönzi. „A gyakorlat és az elmélet egymásra utalt [...] a gyakorlat problémái generálják az elmélet kutatási irányait, az elmélet pedig – lássuk be – korlátozott hatékonysággal képes fejleszteni a gyakorlatot.”⁹

A tudomány és a gyakorlat összehangolása, együttműködése, együttgondolkodása nélkül nehezen képzelhető el további előrelépés. Az elmélet és a gyakorlat leg-

szorosabb összetartozását lenne jó kimunkálnunk, az alapelveket konkrét esetekhez, példákhoz kötni. Közös érdekünk, hogy egy széles hidat találjunk napjaink elmélete és gyakorlata között, amelyre a jövő büntetés-végrehajtási joga épülhet.

Az európai jog befolyását érzékelhetjük minden bűnügyi területen, így a büntetés-végrehajtási jog terén is. Ezt az Európai Ügyészek Konzultatív Tanácsa is különösen figyelembe vette az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának az Európai Börtön szabályokról szóló, tagállamokhoz intézett Rec(2006) 2. ajánlásának alkalmazását elősegítő külön iránymutatásában.¹⁰

A büntetőjogi felelősségre vonás harmadik, azaz végrehajtási szakaszában valószínűleg meg a jogerős ítéletben vagy más hatóság határozatában megjelölt büntetőjogi szankció, büntetőeljárás jogi kényszerintézkedés vagy más hatósági, így igazgatási szankciók tényleges tartalmát képező jogfosztás, jogkorlátozás, mégpedig a törvényben meghatározott mértékben és határig. Alapvető jogok korlátozásáról van szó, ezért messzemenő védelmet kell nyújtani az esetleges visszaélésekkel szemben, amit a széles körű garanciarendszer hivatott biztosítani. Az elítéltet csak az ítéletben és a törvényben meghatározott joghátrányok érhetik, az általános állampolgári jogi helyzetben bekövetkező változásnak a mértéke a büntetés-végrehajtási jogi helyzet tartalma. Ebben nem az elítélés, hanem a végrehajtás ténye váltja ki a komoly változást.

A személyiség és általában az emberi jogok megnövekedett jelentősége szükség-szerűen vetette fel azt az igényt, hogy újraértékeljük a bűnelkövetők megítélését, jogi helyzetét (jogaikat és kötelezettségeiket), ezek érvényesítésének módját, az ezt szabályozó büntetés-végrehajtási jog szerepét.

A büntetésre adott válasznak tiszteletben kell tartania a büntetőjog és büntetés-végrehajtási jog társadalmi funkcióját; igazodnia kell ezek hagyományos értékeihez és a jogállamiság megkívánta feltételekhez.

Az elítéltek jogi helyzete kifejezi az egész büntetési rendszer lényegét és szintjelzője a jogállamiságnak. A minden állampolgárt megillető jogok és kötelezettségek annyiban érvényesülhetnek, amennyiben nem ellentétesek a büntetés céljával, aminek konkrét tartalmát a büntetés-végrehajtás jogszabályai adnak. Valamennyi felelősségre vonás hatálya alatt álló jogi helyzetének ez a legérzékenyebb pontja, itt kell megtalálni az optimális határt: a jogokat kizárólag olyan mértékben korlátozni, amilyen mértékben a törvények megengedik. Nemcsak a jogok deklarálásáról van szó, hanem azok gyakorolhatóságáról is. Az állampolgári jogok egy része szünetel a végrehajtás alatt, más része korlátozottan, újabb része korlátlanul érvényesül. A kifejezetten büntetés-végrehajtási jogok és kötelezettségek sajátossága, hogy csak a végrehajtási idő alatt hatályosulnak, annak lejártával aktualitásukat veszítik. A büntető és igazgatási felelősségre vonás hatálya alá került személyek jogainak biztosítása a jogi egyensúly helyreállítása mellett a jogszabályokat tisztelő társadalomba visszavezetés céljának elérését segíti elő a hatékonysághoz szükséges mértékű differenciált köteleességek teljesítésének következetes megkövetelésével, mert csak így lehet tökéletes összhang a jogi helyzetre vonatkozó rendelkezések, valamint a felelősségre vonási célok között. Mint cseppben a tenger, az elítélt személyek jogállásában is megmutatkozik az adott ország jogállamiságának foka. A büntetés-végrehajtás rezsímje összebékíti a társadalom védelmét, az elítélt megbüntetését és a sértett érdekeit az elítélt társadalmi beilleszkedésének vagy reintegrálásának szükségességével annak érdekében, hogy az érintett felelősségteljes életet élhessen és megelőzhető legyen újabb bűncselekmény elkövetése.

A büntetőjogi felelősségre vonás e szakaszában már a tettesre esik nagyobb figyelem a tett mellett.

A humanitás minden büntetőpolitikát megelőző tétele azt kívánja meg, hogy a bűncselekmény elkövetője és a közösség között létrejött kapcsolatok a bünt elkövető emberekért való társadalmi felelősség alapján, valamint az elítélt újbóli

integrációjára vonatkozó gondoskodás, az emberiséghez tartozás alapján kerüljenek szabályozásra.

A büntetőfelelősségre vonás hatálya alá kerülő személy a büntetés-végrehajtási feladatot ellátó szervekkel büntetés-végrehajtási jogviszonyba kerül, mert a büntetés végrehajtására, az intézkedés foganatosítására hivatott szerv és a kötelezett közötti viszonyt a jog szabályozza, amely egyben a jog révén létezik. E rendszer működését meghatározó szabályok összességét a büntetés-végrehajtási jog öleli fel, amely valamennyi büntetésre, intézkedésre nézve meghatározza a végrehajtás célját, elveit, módszereit, a végrehajtásban szereplő személyek és szervek jogi helyzetét, a jogok és köteleességek érvényesítésének módját. Más jogágtól eltérő életviszonyokat szabályoz.

Összegző gondolatok

A magyar büntetés-végrehajtási jog tudományos fogalma egy mondatban a következőképpen fogalmazható meg: a büntetés-végrehajtási jog az az önálló jogág, amely a büntetések, a büntetőjogi intézkedések, a büntetőeljárás törvényben felsorolt súlyosabb jogkorlátozással járó kényszerintézkedések, a szabadságkorlátozást is tartalmazó igazgatási szankciók végrehajtását; annak előkészítését, megkezdését és rendjét; a kapcsolódó járulékos feladatokat, a közreműködő szervek és személyek feladatait, a végrehajtás hatálya alatt álló személy jogi helyzetét (jogait és köteleseit), a társadalomba való visszavezetésének, illetve beilleszkedésének módszereit, a jogok és köteleességek érvényesítésének módját (büntetés-végrehajtási eljárás); a felelősségre vont személy társadalomba való visszavezetését, reintegrációját szabályozza a jogállami biztosítérendszerrel (ügyész törvényességi felügyelet, széles körű büntetés-végrehajtási bírói eljárás, nemzetközi ellenőrzés, társadalom részvétele) teljes összhangban.

Minden elemzéskor mindig egy adott időpontban fennálló helyzetről kaphatunk képet, a következő nap esetleg már új gyakorlati kérdést, tudományos eredményt vagy jogalkotási szempontokat hozhat felszínre, amelyre ugyanúgy, mint az egész összefüggésrendszerre, a kialakult emberi értékek alapján nyomban oda kell figyelni. Nem lezárt kérdésről van szó, hanem folyamatos feladatról. A törvényesség és humanitás követelménye, valamint a hatékonyság igénye jelentős mértékben fejlesztette a büntetés-végrehajtási jogot az egész világon. Magyarországon is a rendszerváltozás óta nagyot fejlődött, vele szemben a társadalmi gyakorlat újabb és újabb követelményeket támaszt, s ez a fejlődés a büntetés-végrehajtási jog tudományági elismerése mellett annak önálló jogágiságát eredményezte. Mint egy sajátos életviszonynak, mint egy kutatási területnek is kijár ez; társadalmi szükségletté vált az egyre szélesebb körű és önálló jogi rendezése.

LÁBJEGYZETEK

- 1 Deák Ferenc az 1840. évi Országgyűlés után megyéje (Zala vármegye) gyűlésén többek között ezt is előadta; ezt 1841-ben Pesti Hírlap is megörökítette. Lásd erről: Vókó György: Büntetés-végrehajtási jog. [Egyetemi jegyzet] Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 1996, 5. o.; illetve Vókó György: A magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 1999, 13. o.
- 2 Balogh Jenő: Börtönügyi viszonyaink reformjához. Magyar Jogászegyleti Értekezések, 39. kötet. Franklin Nyomda, Budapest, 1888.
- 3 Hacker Ervin: A börtönügy. Dunántúl (Wessely és Horváth) R. T., Pécs, 1918, 37. o.
- 4 Vö. Vókó György: Magyar büntetés-végrehajtási jog. Dóm Kiadó – Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2013, 86. o.
- 5 Vö. Finkey Ferenc: A börtönügy jelen állapota és reformkérdései. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1904, 8. o.; Irk Albert: A magyar anyagi büntetőjog. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt., Pécs, 1933.

- 6 Vö. Belovics Ervin: A büntetés-végrehajtás ügyészi törvényességi felügyeletének szerepéről. Börtönügyi Szemle, 27. évfolyam, 2008/1. szám, 1-2. o.
- 7 Egységes Nyomozó hatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai rendszer.
- 8 Országos Bírósági Hivatal: Jogerősen befejezett büntetőeljárások vádlottjainak statisztikai adatai
- 9 Korinek László: Kriminológia I–II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010, 288. o.
- 10 Vö. Polt Péter – Vókó György: Az ügyészek és büntetés-végrehajtási hatóságok közötti kapcsolatok Európában. Börtönügyi Szemle, 32. évfolyam, 2012/1. szám, 9. o.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” Balogh Jenő: Börtönügyi viszonyaink reformjához. Magyar Jogászegyleti Értekezések, 39. kötet. Franklin Nyomda, Budapest, 1888.
- ” Belovics Ervin: A büntetés-végrehajtás ügyészi törvényességi felügyeletének szerepéről. Börtönügyi Szemle, 27. évfolyam, 2008/1. szám, 1-14. o.
- ” Finkey Ferenc: A börtönügy jelen állapota és reformkérdései. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1904.
- ” Hacker Ervin: A börtönügy. Dunántúl (Wessely és Horváth) R. T., Pécs, 1918.
- ” Irk Albert: A magyar anyagi büntetőjog. Dunántúl Pécsi Egyetemi Könyvkiadó és Nyomda Rt., Pécs, 1933.
- ” Korinek László: Kriminológia I–II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.
- ” Polt Péter – Vókó György: Az ügyészek és büntetés-végrehajtási hatóságok közötti kapcsolatok Európában. Börtönügyi Szemle, 32. évfolyam, 2012/1. szám, 1-14. o.
- ” Vókó György: Büntetés-végrehajtási jog. [Egyetemi jegyzet] Janus Pannonius Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 1996.
- ” Vókó György: A magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 1999.
- ” Vókó György: Magyar büntetés-végrehajtási jog. Dóm Kiadó – Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2013.

A BITÓFÁK UTÁN

Korinek László

A közkeletű anekdota szerint valamikor a 40-es évek végén a függetlenné vált Izrael állam miniszterelnöke így nyitotta meg Izrael első fegyintézetét: „Normális állam lettünk, van börtönünk!” Ez mint gesztus jól jellemzi, hogy egy ország igazságszolgáltatásának zárköve a büntetés-végrehajtás. Szent Adorján ünnepén tisztelettel köszöntjük a bv. minden munkatársát, megköszönve nekik áldozatos munkájukat.

Bevezető

A mikor a büntetés-végrehajtás égi patrónusa Szent Adorján – régi kifejezéssel – „oltárra emelésének” ezer esztendő évfordulóját ünnepeljük, talán nem hiábavaló a büntetések legszélsőségesebbének, a halálbüntetés alkotmányellenessé nyilvánításának (közel) harmincéves évfordulójáról is szólni. Teszi ezt a szerző azon okból is, hogy az Alkotmánybíróság által 1990-ben felkért három szakértőjének egyike volt és talán a mögöttünk hagyott 29 esztendő mára már igazolta a legfőbb bírói testület akkori döntésének helyességét.

A halálbüntetés

A halálbüntetés az a szankció, amely esetében alig van olyan kriminológiai elmélet, amely valamilyen módon ne jutna el a bűncselekményekre való közhatalmi

reagálás, így a legsúlyosabb szankció kiszabásának és alkalmazásának problémáihoz. Itt a témára vonatkozó valamennyi kutatás, nézet kifejtésére nem vállalkozhatunk, ezúttal is csupán a fontosabb gondolatok, főleg az újabb megközelítések ismertetésére szorítkozunk.

A halálbüntetés mellett és ellen szóló érveket – amelyekből igen sok van mindkét oldalon – számos szempont szerint lehet és szokás csoportosítani. Megjegyzendő, hogy az értékeken alapuló felfogások keretében léteznek az emberi élet elvételének lehetőségét nem elutasító teóriák, a helyreállító igazságszolgáltatás szemléletébe azonban az legfeljebb úgy fér bele, hogyha megengedjük: az elv alól kivételek tehetők (mint a magyar szabályozás esetében a közvetítés csak bizonyos fajta, kevésbé súlyos cselekmények miatti eljárás). A viták zöme a haszonelvű megközelítések körében zajlik, hiszen a pozitív és negatív hatások kifejtésének, mérlegelésének itt van a legnagyobb szerepe.

Az értékeken alapuló elutasítás általában egyszerű megokolással történik. Ha létezik egy vagy több olyan érték, illetve értéken alapuló norma, amely tiltja az emberi élet szándékos kioltását legalább a közhatalom számára, akkor az ilyen felfogásban kevés tér marad a további vitáknak. A halálbüntetés kiiktatását tipikusan vallási, erkölcsi vagy jogi indokok alapján szokták követelni, az okok természetesen átfedhetik egymást, hiszen az erkölcs tükrözheti a hittételeket, a jog pedig magában foglalhatja mindkét másik normarendszer értékeit. Lényegében ilyen megfontolásokból semmisítette meg a legsúlyosabb jogkövetkezményre vonatkozó büntetőjogi szabályokat a magyar Alkotmánybíróság. A 23/1990. (X. 31.) AB határozat kimondta: *„Az emberi élet és az emberi méltóság elválaszthatatlan egységet alkot és minden mást megelőző legnagyobb érték. Az emberi élethez és méltósághoz való jog ugyancsak egységet alkotó olyan oszthatatlan és korlátozhatatlan alapjog, amely számos egyéb alapjognak forrása és feltétele. Az emberi élethez és méltósághoz, mint abszolút értékhez való jog korlátot jelent az állam büntető hatalmával szemben.”*

Ezzel összefüggésben az Alkotmánybíróság e határozatában azt is kimondta, hogy az alapjogok lényegi tartalmának korlátozását tiltó alaptörvényi rendelkezés is sérült, hiszen a kivégzések az életnek és az attól elszakíthatatlan emberi méltóságnak a teljes és helyrehozhatatlan megsemmisítését engedik meg.

Megjegyzendő, hogy az ilyen típusú érvelésnek praktikus szempontból vannak előnyei és hátrányai. A világos, ellentmondást nem tűrő követelmény kimondása lényegesen egyszerűsítheti az értelmezést és a rendelkezések alkalmazását. Hogyha viszont akár egyetlen kivételt teszünk a kategorikus tilalom alól, akkor ténylegesen érvényét veszti az abszolútnak tekintett szabály. A 46/1994. (X. 21.) AB határozat már megengedi egyebek mellett, hogy a katona kioltsa az ellenség életét, a 8/2004. (III. 25.) pedig az alapjog – értelemszerűen az élethez való jogról van szó – korlátozásáról, annak alkotmányosságáról szól, ami a kifejtettek értelmében elfogadhatatlan, ellentmond az élethez való jog korlátozhatatlansága tételének [vö. 64/1991. (XII. 17.) AB határozat]. Megjegyzendő, hogy az Alkotmánybíróság a halálbüntetést eltörlő határozatában figyelmet érdemlőnek nyilvánította a kriminológia és a kriminálstatisztika számos ország tapasztalatain alapuló megállapítását is, miszerint a halálbüntetés alkalmazása vagy eltörlése sem az összбүнözésre, sem a korábban halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények elkövetésének gyakoriságára nincs bizonyíthatóan törvényszerű hatással.¹

Ez az érvelés elvezet a tulajdonképpeni utilitarista mérlegelés problémáihoz. Itt nyilvánvalóan szerepet játszik az a nem lényegtelen körülmény, hogy a halálbüntetés egyáltalán nem illeszkedik a legtöbb büntetési vagy büntetés-végrehajtási célhoz. Valójában a társadalom védelme az élet kioltásának szükségessége mellett legfontosabb indok, azzal összefüggésben az egyéni megelőzés (a kivégzett személy több bűncselekményt nem követ el), továbbá az általános prevenció, amelyet alapvetően a legsúlyosabb büntetés létezésének és adott esetben végrehajtásának elrettentő hatása fejt ki.

Van azonban még egy nem lebecsülendő érv a halálbüntetés ellen. Ez pedig a tévedés kockázata. Nem szorul bővebb magyarázatra, hogy a legsúlyosabb szankció alkalmazása a támogatók szerint is csak akkor megengedett, ha valóban a társadalom alapértékeit és alapnormáit támadó személyt fosztják meg az életétől. Ellenkező esetben még mindig lehet valamiféle elrettentő hatást feltételezni a bűncselekményre ilyen keményen reagáló közhatalom működésétől, hiszen a szimbolikus igazságszolgáltatásnak is van valamiféle társadalmi fogadtatása. Csakhogy a téves kivégzéseknek nem csupán egy ártatlan élet elvesztése a következménye, hanem logikusan az is, hogy az igazi gonosztevő büntetlenül marad, sőt: a lehetséges áldozatok valószínűsíthetően továbbra is ki vannak szolgáltatva neki. A kétes értékű generálpreventív hatás mellett tehát éppen az egyik legfontosabb indok: a veszélyes egyén kiiktatása esik ki. Ha pedig kiderül a tévedés (ami számos esetben megtörtént), akkor természetesen az általános elrettentő hatás is elenyészik.

Ebből a szempontból mindenképpen figyelmet érdemelnek az Egyesült Államokban végzett „ártatlansági” vizsgálatok, még akkor is, ha azok értelemszerűen nem annyira elméleti, mint inkább empirikus érveket szolgáltatnak a halálbüntetés létjogosultsága körüli vitákhoz. Megdöbbenő adatokat közölt például James S. Liebman, Jeffrey Fagan és Valerie West. Megállapították, hogy a halálbüntetés kimondó döntések 68 százaléka bizonyult hibásnak az amerikai igazságszolgáltatásban 1973 és 1995 között. Ráadásul a kutatók módszere is nehezen bírálható, hiszen ők a felsőbb bíróságok által hozott fellebbezési vagy rendkívüli jogorvoslati eljárások tényei alapján vonták le ezt a következtetést. Ez a szám természetesen nem azt jelenti, hogy a zömmel nem jogerősen halálra ítélték mind teljesen ártatlanok voltak, az viszont aligha vitatható, hogy az egyáltalán nem technikai hibák ilyen magas százalékban történő jelenléte súlyos aggályt kelt az anyagi igazság érvényesülése terén is.²

Arra vonatkozóan nincsenek adatok, hogy hány embert végeztek ki ártatlanul, a hivatalos szervek tagadják az ilyen tragikus tévedések bekövetkezését. A téma

kutatói ezzel szemben reálisnak tartanak egy körülbelül ötszázalékos tévedési rátát, vagyis feltételezhetően minden száz elítéltből ötöt igazságtalanul végeznek ki. Ha ehhez hozzávesszük, hogy az Egyesült Államokban több mint háromezren (2005 áprilisában 3452 halálraítél volt) várják az ítélet végrehajtását, akkor ez a szám ijesztőnek mondható.³

Megjegyzendő, hogy a közhatalom tagadása, illetőleg hallgatása nem tudja eltakarni az emberi életek elvesztésével járó hibákat. Michael L. Radelet és Hugo Adam Bedau leírja például annak az embernek az esetét, akit 1990 májusában ültettek villamosszékre Floridában. A berendezés nem működött megfelelően, ezért az illető feje gyakorlatilag kigyulladt, szörnyű kínok között halt meg. A vele együtt, ugyanazon bizonyítékok alapján szintén halálra ítélt társát azonban elengedték, mert kiderült, hogy az ügyészség nem tárta fel a mentő körülményeket, amellet az ítéletre a valódi gyilkos hamis tanúvallomása miatt került sor.⁴

Magyarországon a halálbüntetést elfogadók azzal érvelnek, hogy a tévedés kockázata nem a halálbüntetés specifikus problémája. Senkit nem lehet szabadságvesztésre vagy akár pénzbüntetésre ítélni kétséget kizáró bizonyítottság hiányában. Pálincás György úgy vélekedett, hogy hazánkban a bizonyítási szabályok kizárják a tévedés lehetőségét köztörvényes ügyekben, nem is volt arra példa, hogy kivégzettet kellett rehabilitálni.⁵ Ezzel szemben meg kell jegyezni, hogy igen súlyos ügyekben születtek nálunk is különböző jogorvoslati fórumokon olyan döntések, amelyek egyebek között emberölés elkövetésének vádjában jutottak homlokegyenest ellentétes következtetésre. Mivel pedig a bizonyítási szabályok az emberölések esetében ugyanazok, mint az egyéb bűntettek esetében, nincs logikus magyarázat arra, hogy a halálbüntetés fennállása esetén pontosan azokban az ügyekben lennének tévedhetetlenek a bírák.

A hasznossági viták részletes ismertetése meghaladná ennek a munkának a kereteit, annyit azonban megjegyzünk, hogy az Egyesült Államok 38 tagállama al-

kalmazza a halálbüntetést, 12 pedig nem. Meg kell jegyezni, hogy a jogalkotói döntésen túlmenően nincs olyan – demográfiai vagy kulturális – ismérv, amely az egyes csoportokba tartozó államokat egymás között összekötné, a másik csoporttól pedig megkülönböztetné. Ezért érdemel külön figyelmet, hogy a halálbüntetés tipikus okaként megjelölhető szándékos emberölések száma kivétel nélkül alacsonyabb a halálbüntetést nem ismerő rendszerekben. Ráadásul azt is megállapították, hogy a halálbüntetés gyakoribb alkalmazása óta a két csoport közötti különbség jelentősen nőtt. 1990-ben a százezer lakosra jutó gyilkosságok száma a halálbüntetést ismerő államokban 9,5 volt, míg a többiekben 9,16. Százalékosan kifejezve az eltérés 3,4 százalék. 2000-től ugyanez a különbség már minden évben 35 százalék fölött volt, de többször meghaladta a negyven százalékot is. A múlt század kilencvenes éveitől az amerikai bűnözés mutatói csökkenő tendenciát jeleznek, ezen belül az emberölések száma jobban csökkent a halálbüntetést nem alkalmazó államokban.

Kétségtelen tény, hogy Magyarországon a legsúlyosabb büntetési nem Alkotmánybíróság általi eltörlése után, tehát 1991-ben a megelőző évhez képest 320-ról 448-ra növekedett a szándékos emberölések száma. Ebből az elrettentő hatásra, illetve annak megszűnésére is lehet következtetni. Egy ilyen következtetés azonban elhamarkodott lenne, hiszen 1986-ban például 456 szándékos emberölés vált ismertté, de a korábbiakban is voltak 500, sőt 600 feletti számok.⁶ Ezzel szemben 2005-ben 326 szándékos emberölésről szereztek tudomást a hatóságok⁷, ami gyakorlatilag megfelel a halálbüntetés eltörlése előtti év szintjének. Azt is meg kell jegyezni, hogy Magyarországon az utolsó kivégzést 1988 júliusában hajtották végre, következésképpen az alkotmánybírósági döntést megelőzően már köztudott volt, hogy az abolíció elkerülhetetlen. Tóth J. Zoltán felveti azt a lehetőséget is, hogy nem egyszerűen a számok, hanem a kísérletek és a befejezett cselekmények összessége, illetőleg ezen belül a két halmaz egymáshoz való viszonya adhat – esetleg – alapot valamiféle következtetések levonására. Kifejti, hogy 1975-ben még 306 ilyen kísérletet jegyeztek fel, 1991 és 2001 között pe-

dig évente 116-167 volt ugyanez a szám. Innen adódhat, hogy talán a gyilkosok váltak elszántabbá a halálbüntetés eltörlésének hatására.⁸ Mivel azonban a kísérletek és a befejezett cselekmények együttes száma az 1975-ös 512-ről⁹ 2005-ig 326-ra¹⁰ csökkent, az ilyen érvelés – amelyet egyébként Tóth J. Zoltán sem tart megalapozottnak az egyéb tényezők számbavétele nélkül – aligha meggyőző. Az emberölési szándék kialakulása ugyanis nyilvánvalóan mind a befejezett, mind pedig a megkísérelt gyilkosságok mögött ott van. Erőltetett volna egy olyan következtetés, hogy a halálbüntetés, mint a racionális döntés egyik eleme éppen a kísérlet megkezdése után lép be, és kihatással van a cselekmény befejezésére. Mindez persze semmit nem von le Tóth J. Zoltán tanulmányának értékéből, amelyben valóban felvonultat az elrettentő hatás létezése melletti adatokat is.

Horváth Tibor a halálbüntetés magyarországi eltörlése utáni időszak értékelésekor arra a következtetésre jut, hogy az abolíciót közvetlenül követő időszak változásától eltekintve negatív hatások nem érzékelhetők, holott a legsúlyosabb büntetés tartós hiánya elvileg az élet elleni cselekmények számának további növekedését tételeznél fel, legalábbis az elrettentő hatás jelentőségét hangsúlyozó álláspont szerint. Ilyen bizonyíték azonban nincs. Szerinte a hazai adatok nem cáfolják, a világtendencia pedig az alkotmányos érvekkel együtt erősíti a halálbüntetés eltörlésének helyességét, következésképpen visszaállításának indokolatlanságát.¹¹

Összefoglalóan azt lehet mondani, hogy természetesen mind a halálbüntetés ellen, mind pedig mellette lehet felhozni érveket. Nyilvánvalóan nem lehet kategorikusan kimondani, hogy az élet fenyegetettségének nincs elrettentő hatása. Az viszont tény, hogy a halálbüntetés által fenyegetett bűncselekmények ilyen szankció kilátásba helyezése nélkül is visszaszoríthatók, nem állítható tehát, hogy a halálbüntetés nélkülözhetetlen. Igaza van tehát Tóth J. Zoltánnak abban, hogy a halálbüntetés hívei által felhozott érveknek a konkrét adatok által nem mindig alátámasztott cáfolata elfogadhatatlan. Abban is egyetérthetünk vele, hogy a kérdés nem közvetlenül pönológiai szinten dől el, hanem a politikában.

Az viszont már vitatható, hogy a halálbüntetés-párti, illetve az abolicionista álláspontot egyenértékűnek kell tekinteni, legalábbis erkölcsi szempontból. Ez csak akkor igaz, ha feltételezzük, hogy különböző értékrendek léteznek egymás mellett anélkül, hogy a nekik megfelelő magatartások sem ítélnék meg egyértelműen. Filozófiai szinten egy ilyen vélekedésnek lehet és van is létjogosultsága, látni kell azonban, hogy a jogrendszerek igenis – legalábbis elvileg – egy alapvető értékrendre épülnek úgy, hogy – szintén elvileg – nem lehetnek a szisztémán belül feloldhatatlan ellentmondások a szabályozásban és a jogalkalmazási gyakorlatban. Alkotmányos értékrendünkben legmagasabb szinten az élet és attól elválaszthatatlanul az emberi méltóság áll. Fontos tétel, hogy az emberi életek egyenrangúak. A gyilkosnak az élethez való joga tehát ebben a rendszerben nem értékelődik le azáltal, hogy mást megölt, hiszen az emberi életet – beleértve a gyilkosét is – nem lehet értékesnek vagy kevésbé értékesnek minősíteni. Ennek az ellenkezője beláthatatlan következményekre vezetne. Mindezek alapján azt kell tehát mondani, hogy a magyar alkotmány által kifejezett értékek hierarchiájából az Alkotmánybíróság alappal vezette le a halálbüntetés tilalmát. Hasonló okokból ma már Európában alig akad olyan ország, ahol lehetőség van az emberi élet kioltására a büntetőítélet alapján.

A szakvélemény

Talán nem minden tanulság nélküli felidézni az 1990-ben írt szakvélemény IV. fejezetét, hogy akkor hogyan látta a tudomány az akkori erőszakos bűnözők tipizálását.

Feltételezve, hogy a halálbüntetéssel fenyegetettség mindenekelőtt az emberölésnél áll fenn, ezért a kérdést e körben és két megközelítésben kell vizsgálni, és pedig a büntetéstől féltő bűnöző és a büntettől/bűnözőtől féltő társadalom szempontjából.

Nézzük először a bűnöző számításba jöhető típusait és lehetséges mérlegelési szempontjait, más szóval a remélt elrettentés hatékonyságát.

Az első az az ösztönbűnöző, akit ellenállhatatlan „drive” hajt tettének végrehajtására. Ilyen például a kéjgyilkos.

Ennél a típusnál a halálbüntetés meghozatalával remélt elrettentő hatás az esetek jelentős részében bizonyosan elmarad, mert a tettes tudatában az ösztönvilágnak olyan régiójában gyűlik össze a tett végrehajtásához vezető motivációtömeg, ahova a halálbüntetéssel fenyegetettség, mint tudati hatás jószerivel el sem jut.

A második típus a konfliktusbűnöző, amely a gyilkosságok legjelentősebb részéért felelős. Esetükben vagy a széteső családi viszonyok, a féltékenység, vagy más, olyan tartós és számukra elviselhetetlen lelki krízis vezet a gyilkossághoz (például apagyilkosság), hogy egyszerűen nem látnak más kiutat, vagy pedig éppenséggel fordítva, egy teljesen esetleges konfliktus, például kocsmai szóváltás. Mindkettőben közös, hogy valamilyen explozív hatás adja meg a döntő lökést, és az elkövető ennél már nem nagyon mérlegeli tettének a halálbüntetéssel való fenyegetettségét.

Alig különbözik a harmadik csoport a fanatikus, a meggyőződésből gyilkoló típusa. Abban a kérdésben van csak eltérés, hogy itt már ugyan van számítás, de a tett elkövetésére vezető hajtóerő a tudati szférában olyan domináns, hogy azt aligha változtatja meg egy büntetőjogi fenyegetettség. (E kapcsolatrendszer felismerése vezetett oda Angliában, hogy a múlt században az ifjú Viktória királynő ellen megkísérelt merényleteket „leminősítették” vétségévé és állítólag ezzel sikerült a merényletek csökkenését elérni.)

Az előzővel szoros rokon vonást mutat az a típusú bűnöző, amely kifejezetten vágyik a halálos ítéletre – mint egyfajta „idegen kézzel végrehajtott” indirekt ön-

gyilkosságra – akár úgy, hogy ezzel, mint némely politikai, vallási fanatikus dicsőséget szerezzen magának vagy egy eszmének, akár úgy, hogy átérzi a cselekedete súlyát, sőt el is ítéli azt, s ezzel együtt önmagát is, és pedig halálra. Ilyen személyiségű bűnözőknek a kilátásba helyezett halálbüntetés kifejezetten megváltás, mert hozzásegíti őket egy vágott célhoz.

Marad tehát az a típus, aki hidegen mérlegel, vagy annyira elvetemült, hogy minden mindegy alapon nem is mérlegel, és mindkét esetben nagy felháborodást kiváltva gyilkol. Logikailag nem lehet kizárni, hogy akadnak közöttünk olyan személyek, akik csak azért nem követnek el valamely súlyos bűncselekményt, mert félnek a halálbüntetéstől. Ezt azonban statisztikailag mérni képtelenség.

A szakértőnek itt kötelessége rámutatni arra a várható és talán nem is éppen háttalan „zsurnaliszta” érvre, ami egy esetleges halálbüntetés eltörlése után rendszeresen elő szokott fordulni, miszerint az előbbi negyedik típus elképzelhető és ártatlan áldozatait végül az ítéli „halálra”, aki eltörli a halálbüntetést.

A teljesség kedvéért ugyancsak kötelességem beszámolni azokról az esetekről, amikor a halálbüntetés visszatartó hatása viszont elvitathatatlan. Ezeknek az eseteknek azonban a közös jellegzetességük, hogy nem hagyományos értelemben vett és szokásosan halálbüntetéssel fenyegetett bűncselekményektől (pl. emberölés, rablógyilkosság stb.) tartják vissza a potenciális elkövetőket, hanem más egyéb deliktumoktól.

A szakirodalom tanúsága szerint az Osztrák-Magyar Monarchiában a századforduló táján (Prágában 1897-ben és Triesztben 1903-ban) a súlyos politikai nyugtalanságokra az addig kilátásba helyezett börtön hatástalannak bizonyult. A kihirdetett rendkívüli állapot, valamint az azonnali akasztás lehetősége azonban gyorsan pacifikálta a közhangulatot.

Hasonlóan gyors és kedvező fordulatról számolnak be a kortársak a II. világháború alatti Németország hátszagi területeiről, ahol a bombázások alatti fosztogatásoknak néhány gyorsan végrehajtott és feltűnően nyilvánosságra hozott halálos ítélet vetett véget. Vagy ugyanebből a korból a keleti hadjárat megindulásakor egy Franciaországban állomásozó csapattestnél a keleti frontra való átdobástól félő első dezertőrt nyilvánosan kivégezték, ezután ennél az egységnél nagyon sokáig nem volt szökés.

Mindezek azt a feltételezést erősítik meg, hogy a halálbüntetés feltételezett elrettentő hatása nem a „hagyományos” és legsúlyosabb büntettekénél érvényesül, továbbá inkább a „nem bűnöző” átlagnépességnél mutatható ki mérhető hatás, míg a másik – bűnöző – populációra alkalmasint ennek a fordítottja igaz.¹²

Összegző gondolatok

Alig hiszem, hogy a mai magyar büntetés-végrehajtás munkatársai között akadna olyan, aki még részt vett halálos ítélet végrehajtásában. Ugyanakkor a büntetés-végrehajtási intézetek padlásán talán még ott porosodik a bitófa, így aztán alkalmasint nem árt visszaemlékezni arra a korra, amikor ez a büntetési nem alkotmányellenessé lett nyilvánítva. Kivált mostanában, amikor – halálbüntetés nélkül – minden évben örvendetesen csökken az ismertté vált bűncselekmények száma.

LÁBJEGYZETEK

- 1 Korinek, 2007
- 2 Liebman – Fagan – West, 2000, 4-5. o.
- 3 Radelet – Bedau, 1998, 117. o.
- 4 Uo. 115. o.; lásd még Korinek, 2017
- 5 Tóth, 2005, 94-95. o.
- 6 Bakóczy – Sárkány, 2001, 102. o.
- 7 http://www.orfk.hu/data/41697/bcs_k_1996_2005.pdf
- 8 Tóth, 2003, 159. o.
- 9 Bakóczy – Sárkány, 2001, 102. o.
- 10 Uo.
- 11 Horváth, 2004
- 12 Korinek, 1991

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” Bakóczy Antal – Sárkány István (2001): *Erőszak a bűnözésben*. BM Kiadó, Budapest
- ” Horváth Tibor (2004): *Tizenhárom év halálbüntetés nélkül*. *Belügyi Szemle*, 2-3. szám
- ” Korinek László (1991): *Szaktelemény (a halálbüntetés statisztikai és néhány kriminológiai vonatkozásáról)*. In: Horváth Tibor (szerk.): *A halálbüntetés megszüntetése Magyarországon*. Halálbüntetést Ellenzők Ligája, Miskolc, 76-89. o.
- ” Korinek László (2007): *A tudományos teljesítmények értékelése, különös tekintettel a kis országok nemzeti sajátosságaival összefüggő kutatásokra*. In: Farkas Ákos és mtsai. (szerk.): *Tanulmányok Dr. Dr. H. C. Horváth Tibor Professor Emeritus 80. születésnapja tiszteletére*. Bibo Kiadó, Miskolc, 2007, 445-459. o.
- ” Korinek László (2017): *Az ártatlanság félelme*. *Jogtudományi Közlöny*, 7-8. szám, 309-321. o.
- ” Liebman, James S. – Fagan, Jeffrey – West, Valerie (2000): *A Broken System: Error Rates in Capital Cases, 1973–1995*. *Columbia Law School, Public Law Research Paper*, no. 15., New York

- ” Radelet, Michael L. – Bedau, Adam H. (1998): *The Execution of the Innocent*. *Law & Contemporary Problems*, vol. 61., pp. 105-124.
- ” Tóth J. Zoltán (2003): *A halálbüntetésről az elrettentő hatás kérdése és a büntetési célok fényében*. *Belügyi Szemle*, 11-12. szám
- ” Tóth J. Zoltán (2005): *A halálbüntetés újabb aspektusokból*. *Belügyi Szemle*, 11. szám

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § 8/2004. (III. 25.) AB határozat
- § 46/1994. (X. 21.) AB határozat
- § 64/1991. (XII. 17.) AB határozat
- § 23/1990. (X. 31.) AB határozat a halálbüntetés alkotmányellenességéről

TUDOMÁNY ÉS SZAKMAISÁG

**A Magyar Börtönügyi Társaság
a büntetés-végrehajtás korszerűsítéséért**

Mezey Barna

Deák Ferenc érvelésével élve: a büntetés-végrehajtás a büntetőjog (s legalább annyira a büntető eljárásjog) céljait valóra váltani hivatott tevékenység és szervezet. Az anyagi jog és az eljárásjog sikerességének záloga a jól működő börtönrendszer. Lehet bármely kitűnő a büntetőjog kódexe, lehet kiváló a felderítés, gyors a felelősségre vonás (ahogyan Cesare Beccaria kívánja), ha a büntetés-végrehajtás nem alkalmas, vagy nem szolgálja megfelelőképpen a büntetés céljait, eredménytelen lesz a folyamat. Ha nem képes hatékonyan befolyásolni a fogvatartottak magatartását, világlátását, ha nem segíti elő a társadalomba visszatérők integrációját, ha nem tartja fenn az optimális arányt a társadalom védelme és a társadalom érdeke között, a kriminalitás elleni harc veszti értelmét. A reintegrációs folyamatok ezer szálon kötődnek a társadalomhoz. A sokszínű feladatrendszer befogadása alapjaiban változtatta meg a büntetés-végrehajtás hagyományos képét, az elrejtett, elszigetelt szervezet modellje erodálódott és helyébe egy, a társadalomra orientált organizáció lépett. Ez a folyamat történelmi mértékkel mérve rövid, tudományos szempontból már tanulmányozható távú, néhány évszázad alatt teljesedett ki.

A tudomány és a szakmaiság kapcsolja össze a Magyar Börtönügyi Társaságot is a Büntetés-végrehajtási Szervezet mind eredményesebb feladat-végrehajtásával. A Ma-

gyar Börtönügyi Társaság története által bepillantunk a modernizációs törekvések és a korszerűsítés történetébe is.

Rabsegélyegyletek, patronázs-szervezetek, börtönügyi társaságok

A büntetés-végrehajtás társadalmi kapcsolatrendszer az állami (belügyi, igazságszolgáltatási, katonai) kontaktusokon túl a szocializációt segítő számtalan egyéb szférában érdekelt, és ennek megfelelően sok hivatalos és magánszervezésű szervezettel áll fenn.

A kezdetben „rabsegélyezés” keretében szerveződő mozgalom a középkorban a rabellátás alapintézménye volt, az egyház alamizsnagyűjtési akcióinak részeként. Az állam lényegében a rabtartási költségek áthárításával könnyített a tömlöcügy anyagi nehézségein. A kegyes adakozásnak vajmi kevés köze volt a fogházjavító mozgalom rabsegélyezési teóriájához. John Howard reformprogramjának köszönhetően megmozdult a szakmai és társadalmi közvélemény. Európa minden részéről kapcsolatba léptek a reformerrel gondolkodók, tudósok, börtönügyi szakemberek. De, hogy a börtönök ügye foglalkoztatta a széles közvéleményt is, azt bizonyítja több börtönügyi, rabsegélyező, utógondozó társaság megalakulása. Az Angliában 1756-ban létrejött „emberbaráti társaság” szegénygondozással, fiatalok csavargók, koldusok ellátásával, munkához segítségével foglalkozott ugyan, de nevükhöz fűződött a St. Georgs-Fielden 1788-ban megnyitott javítóintézet alapítása is.¹ 1772-ben hívták életre a Society for the Discharge and Relief of Persons Imprisoned for Small Debts elnevezésű egyesületet, James Neild pedig 1812-ben hozta létre a Society for the Improvement of Prison Discipline and the Reformation of Juvenile Offenderst.² A XVIII. századi fogházjavítók híven kifejezték a társadalom általános megítélésének változását, s a büntetésnek és a büntetés-végrehajtásnak egy újfajta megközelítését is.

Az 1776-ban alapított Philadelphia Society for Assisting Distressed Prisoners lényegében még rabsegélyező egyletként működött,³ de már fölvetette a harcot a halálbüntetés helyett alkalmazott sokszor brutális körülmények között szervezett, megbélyegző nyilvános munka ellen.⁴ A társaság, melynek munkájában közvetve vagy közvetlenül Benjamin Franklin, Benjamin Rush, William Bredford és Caleb Lawndes is részt vett, több javaslatot is kidolgozott a börtönök javítására és a rabok nevelésének szisztémájára is.⁵ Többek között indítványozták olyan börtönök építését, amelyekben lehetőség nyílik az elítélteknek a magányosság feltételei között önvizsgálatra. 1777 szeptemberében, amikor a brit hadsereg elfoglalta Philadelphiát, a társaság feloszlott, de a börtönjavításért elkötelezett városi értelmiség The Philadelphia Society for Alleviating the Miseries of Public Prisons néven hamarosan újabb szervezetet alakított.⁶ Az 1787. május 8-án elfogadott Alapokmány szellemében a Society a magánelzárás és az annak feltételeit biztosító magánzárka-rendszerű büntetés-végrehajtási intézmények felállításáért szállt síkra.

A John Howard korára elvilágiasodott segélyezési program a XIX. századra a rab visszatérésére helyezte a hangsúlyt. A belső támogatásról le nem mondva, a figyelmet a külső felé fordította: a büntetését töltő elítéltnak a fenntartóját veszített családját igyekeztek a karitatív szervezetek segélyezni (ezzel a rab aggodalmait eloszlatni, a rá váró család egységét biztosítani), valamint a szabaduló fogoly életkezdéséhez szükséges támogatást megadni, ezzel garantálva visszatérésének sikerét. A rabsegélyezés körébe vonták a munkaalkalmak biztosítását is, mint a reszocializáció legfontosabb elemét. A rabsegélyezés történetében az egyik meghatározó tényező tehát a finanszírozás kérdése. A reszocializáció kardinális pontja a szabaduló visszatérési hajlandóságának, megjavulási szándékának anyagi alátámasztása. A Csemegi-kódex korszakalkotó jelentőségű passzusa volt e vonatkozásban a rabsegélyezés költségvetési háttérének törvényi megteremtése, amikor a pénzbüntetésekbe befolyó összegeket e célra rendelte felhasználni.⁷ A kódex az elbocsátott szegény elítéltek segélyezésére és a fiatalok elítéltek fogva tartására rendelte fordítani az össze-

get. „Nem fordíthatók a pénzbüntetések által nyert összegek üdvösebb célra, mint az elítéltek időleges segélyezésére” – szögezte le a képviselőház igazságügyi bizottsága.⁸

Európa-szerte sorra alakultak a rabsegélyező egyletek, amelyek ily módon a társadalmi forrásoknak is csatornát nyitottak. 1900-ban csak Magyarországon 21⁹, 1909-ben pedig a Patronage-Egyletek Országos Szövetségének nyilvántartása szerint már 33 rabsegélyező egylet tevékenykedett az országban.¹⁰

A rabsegély-egyletek köréből növekedtek ki a büntetés-végrehajtási szakemberek szakmai szerveződései. A kezdetben vegyes összetételű filantróp szervezetek részben börtönügyi szakemberek vezetésével, de legalábbis ösztönzésével, részben pedig aktív részvételével alakultak. Az ő szervezésükben vált általánossá a nemzetközi börtönügyi kongresszusok rendszere. Hazánkban 1888 januárjában az Akadémián a Jogász Egylet tagjai köréből alakult meg az Egylet Börtönügyi Bizottsága. E Bizottság akkor azzal az úttörő szándékkal jött létre, hogy résztvevőinek tekintélyével és szakértelmével tegyen bizonyosságot a börtönügy fontossága mellett. A Bizottság megalakulásának napján Balogh Jenő igazságügyi államtitkár a következő mondatokkal zárta köszöntő előadását: *„felette téves volna azt hinni, hogy a börtönügyi reform terén mindent a törvényhozás kezdeményezésétől kell várjunk. A börtönreform olyan építmény, amelynek létrehozásához mindenütt az illető tényezők összehangzó működése és különösen a szakférfiak buzgó munkássága szükséges. E nélkül a mű nálunk sem fog sikerülni.”*

A Magyar Börtönügyi Társaság

Huszonkilenc esztendővel ezelőtt, 1990. június 20-án alakult meg a Magyar Börtönügyi Társaság (a továbbiakban: Társaság). A Társaság száztíz alapító tagja azon a júniusi napon, a rendszerváltozás hangulatában, abban a reményben szövetkezett, hogy a politikai fordulat végre meghozza a várt börtönreformot. Felidézve

az egykori alapítók névsorát, többségük a büntetés-végrehajtás területén dolgozókból állt, kiegészülve az igazságszolgáltatás neves személyiségeivel, a szakterület kutatóival és olyan érdeklődőkkel, akik valamennyien a bűnözés akkori kedvezőtlen helyzete miatt aggódva, a büntetés-végrehajtás hatékonyságának javításában látták a megoldás egyik kulcsát. A Társaság tehát társas kapcsolódásra hívott fel minden, a börtönügy korszerűsítését támogató szakembert, hogy fórumot teremtsen a legújabb kutatások és gyakorlat eredményeinek rendszeres bemutatására és megvitatására, valamint, hogy lehetőséget biztosítson a nemzetek közötti termékeny információcserének, az évtizedekig csak keletre irányuló külföldi kapcsolatrendszer napnyugati szélesítésével.

A Társaság tagjai a megalakulás eufóriájában még nem láthatták előre, hogy a rendszerváltozás utáni évek a megoldásra váró társadalmi és gazdasági problémáknak olyan tömegét hozzák magukkal, amelyben a hazai börtönügy gondjai hátrább sorolódnak. Az átfogó börtönreform, amelynek lényege a börtönrendszer infrastruktúrájának modernizációja lett volna, elmaradt, ugyanakkor a rendszerváltozás számos olyan kaput nyitott, amelyen keresztül a Társaság szellemisége konstruktív segítséget nyújthatott.

Az átalakuló büntető tudományok támogatásával nagy lehetőséget kínált a börtönügyi tudományosság számára a büntetőjog és határterületeinek emberjogi aspektusú humanizálása. Ez a folyamat ugyanis elősegítette a büntetés-végrehajtási jog jogági önállósodását, ami úgy a jogalkotás (a régen várt kodifikáció), mint a tudományos kutatás szempontjából alapvető jelentőségű volt. A változás a Társaság büntetés-végrehajtási szakembereinek számára a korábbinál aktívabb bekapcsolódási lehetőségeket kínált a jogág tudományos művelésébe, közvetlenebb részvételt biztosított a büntetés-végrehajtási jogalkotásban. A társadalomtudományok – különösen a kriminológia, pedagógia, pszichológia, szociológia – kutatóinak megnyíltak a büntetés-végrehajtás intézményei, lehetővé vált a börtönviszonyok reáliáinak alaposabb tanulmányozása és elemzése.

Az alapító tagok az Alapszabályban vállalták a szakma tudományos támogatását, az évszázados, tradicionális elzárkózás feloldását, a társadalmi kapcsolatok szélesítését, őszinte tájékoztatást a szakma eredményeiről és gondjairól. Érdeemes felidézni a Társaság egykori Alapszabály preambulumát, amelyben mindezek megfogalmazódtak.

A Társaság célja, hogy előmozdítsa a börtönüggyel kapcsolatos ismeretek, tudományos kutatási eredmények terjesztését a börtönüggyel foglalkozók körében, támogassa, szervezze a börtönügyi tudományos kutatásokat, illetve az eredmények hasznosítását, elősegítse a hiteles tájékoztatást a börtönügy helyzetéről, problémáiról, ajánlásokkal és állásfoglalásokkal támogassa a büntetőpolitika és különösen a börtönügy korszerűsítésére irányuló törekvéseket, ellássa a börtönügy társadalmi képviselőit.

A preambulum szerint a Társaság céljai megvalósítása érdekében szakmai fórumot biztosít a Társaság tagjai részére, elősegíti a hazai és külföldi – börtönüggyel összefüggő – információk cseréjét, tudományos üléseket, konferenciákat szervez, kapcsolatot létesít a hazai és külföldi szakmai társaságokkal és tudományos egyesülésekkel, kezdeményezi a börtönüggyel kapcsolatos kiadványok és publikációk megjelenését, pályázatot hirdet, alapítványt létesít, illetve azokban részt vesz.¹¹

A Társaság a kilencvenes évek elején nagy lendülettel látott munkához, elsősorban az ekkor meginduló jogszabályalkotásban. A feladat a Büntetés-végrehajtási Szervezet jogállásának és az európai börtönügy alapelveinek, normáinak nyújtott segítség volt. A Társaság ennek keretében 1992 márciusában az ország négy jogi karán szervezett vitaüléseket a büntetés-végrehajtást érintő jogszabályok aktuális módosításáról. A szakmai-tudományos polémia nyomán kidolgozott javaslatát átadta az illetékes minisztériumoknak.

A büntetés-végrehajtás vezetésével egyetértve és együttműködve a Társaság súlyponti jelentőséget tulajdonított a hosszú évtizedek elzárkózása nyomán a társadalomban kialakult tudatlanság és ismerethiány korrigálásának. Egyik fő céljának tűzte ki, hogy a közvélemény körében a börtönt körülvevő misztikumot eloszlassa és a hiteles, őszinte tájékoztatást megvalósítsa. Tevékenységének köszönhetően mindarról, ami a börtönfalak között a társadalom védelme és az elítéltek visszavezetése érdekében történik, egyre tisztább képet alkothatott a társadalom. A feladatot a Társaság tagjai sajtótájékoztatón, sajtónyilatkozatokkal, publikációkkal, konferencia-részvételekkel, saját rendezvényekkel igyekeztek teljesíteni. Ebben a tevékenységben mindvégig segítő partner volt a Büntetés-végrehajtási Szervezet.

A Társaság 1992-től észlelte a büntetés-végrehajtási vállalatok és az elítélt-foglalkoztatás válságos helyzetét. A piacgazdaságra áttérés időszakában pályázatok kiírásával és konferenciák nyilvánosságával támogatta az útkeresést. A Büntetés-végrehajtási Szervezet szakmai vezetése minden támogatást megadott a Társaság által kezdeményezett plenáris ülések, tudományos konferenciák szervezéséhez. A szervezet nyitottsága, partnerfelfogása nagyban közrehatott a börtönügy szakmai, szellemi felpozíciójában, segítette a nagyobb nyilvánosság bevonását.

A Társaság 1993 áprilisában a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának támogatásával pályázatot hirdetett „A magyar büntetés-végrehajtás az európai normák tükrében” címmel. A pályázatra számos értékes munka érkezett. A nyertes dolgozatok a Börtönügyi Szemlében jelentek meg.

A Társaság 1994 márciusában a kormányfőnek írt petícióban fejezte ki aggodalmát a börtönök személyi állománya érdekében, a szociális helyzet romlása, a szakma megtartó erejének csökkenése miatt.

1995-ben a Közgyűlésen elhangzott, hogy a büntetés-végrehajtási munka reális megismertetése terén jól érzékelhető előrelépés történt. A médiában egyre

kevesebb lett a szenzációra vadászó, a tudatosan elferdített tények közlésétől sem visszariadó híradás.

A Társaság az ezredforduló évében már 275 tagot tartott nyilván. A megnövekedett érdeklődés miatt elérkezett annak az ideje, hogy a munkában részt vevők felkészültsége és érdeklődése szerint szekciók alakuljanak. Elsőként a Történeti Szekció alakult meg, amely részben a börtönügy-történeti kutatások koordinálását tűzte ki célul, részben a büntetés-végrehajtás iratanyagának és tárgyi emlékeinek (ruházat, fényképek, a múltat idéző eszközök) gyűjtését egy leendő börtönügyi múzeum létrehozása céljából. A szép számban gyarapodó tárgyi emlékek rendszerezés után a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási Központjának termeiben voltak megtekinthetők. A Pedagógiai Szekció (később Nevelési, majd Humán Szekció elnevezéssel) a nevelők megváltozott feladatairól, illetve a büntetés-végrehajtás etikai kódexének tartalmáról indított termékeny vitát. A szekció tagjai lehetőséget kaptak arra, hogy egymás intézeteit és néhány külföldi intézetet is meglátogassanak. E szekció munkájához kapcsolódott a Társaság EPEA (Európai Börtönnevelési Társaság) magyarországi szekciója is. A Jogi Szekció a büntetés-végrehajtási jog aktuális elméleti és jogalkalmazási, gyakorlati kérdéseinek tárgyában indított polémiát. A felélénkülő vitafórumok lehetőséget nyújtottak a megújuló büntetés-végrehajtási jog feletti tartalmas eszmecseréhez. A szekció tagjai élénk szakirodalmi tevékenységükkel, tudományos fokozat megszerzésével jeleskedtek. Az összejövetelek nagy érdeklődést váltottak ki a rendőri vezetők, a büntetés-végrehajtási bírák és a büntetés-végrehajtási ügyészek körében. A Biztonsági Szekció ülései jelentős segítséget nyújtottak a szakmai tapasztalatcserére, amelyeken az intézetbiztonság aktuális kérdésein belül megvitatták a szolgálatszervezés, a kényszerítő eszközök, különösen a lőfegyverhasználat kérdéseit. Tevékenyen részt vettek a büntetés-végrehajtás biztonsági koncepció-tervezet megvitatásában és megalkotásában.

2008-ban a Társaság módosította Alapszabályát, amelynek célja a feladatok korrekciója, azok némi kiszélesítése, részletesebb meghatározása, a tevékenység mód-

szereinek pontosítása volt. A módosítás szerint tevékenysége bővült a börtönüggyel és a pönológia tudományával összefüggő tudományos tevékenység, kutatás szervezésével. A közgyűlés határozata szerint a magyar büntetés-végrehajtás szervezetével, az ügyészségekkel, a bíróságokkal, a rendőrséggel és más rendvédelmi szervekkel együttműködve, saját tudományos tevékenységével a Társaság a jövőben elősegíti a Magyar Köztársaság közrendjének és közbiztonságának védelmét, a már kialakult rend megőrzését, az e területet szabályozó jogszabályok korszerűsítését. Ennek érdekében a Társaság törekedett arra, hogy a belépő jogi és magánszemélyek ismerjék meg a magyar börtönügy aktuális problémáit és a megoldásukat szolgáló főbb célkitűzéseket, a börtönügyben keletkezett tudományos kutatások eredményeit. Állandó kapcsolatot tartott fenn a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezettel, a rendőrséggel és más, a börtönüggyel kapcsolatban álló rendvédelmi és biztonsági szervezettel, a Magyarországon működő, jogi oktatást végző, felsőfokú tanintézetekkel, az ügyészségi és a bírósági szervezetekkel, a magyar börtönüggyel kapcsolatban eljáró miniszteriális és más központi szervekkel, tudományos társaságokkal, valamint azokkal a külföldi tudományos, illetve büntetés-végrehajtási szervezetekkel, melyek a börtönüggyel kapcsolatban nemzetközi tevékenységet fejtenek ki. Rendszeresen szervezett tudományos üléseket, illetve hazai és külföldi tanulmányutakat, tudományos pályázatokat hirdetett és bírált el, a börtönüggyel kapcsolatban publikációkat tett közzé, esetenként szakmai kiadványokat állított össze és terjesztett, illetőleg azok megalakításában részt vett. Felkérésre részt vett a büntetőjogi, a büntető eljárásjogi, a szabálysértésekkel, a börtönüggyel, a rendőrséggel, a rendvédelmi szervekkel kapcsolatos törvényi rendelkezések kidolgozásában, társadalmi vitájában.

Ez utóbbi terület az ezredfordulót követő években felértékelődött. A kormányzat akarata a büntetés-végrehajtási kódex megalkotására fókuszálta a Börtönügyi Társaság szakmai tevékenységét. A Társaság programjait a büntetés-végrehajtási szabályozás módosítására koncentrált. Az akkor hatályos büntetés-végrehajtási jogszabály modernizálására irányultak a 2004 novemberében, a 2005 márciusában

és a 2009 októberében megjelent kódex-tervezetek, amelyek a jogterület átfogó módosítását tematizálták. A tervezetek ugyan előremutató módon törekedtek az uniós normáknak és ajánlásoknak megfelelő elvek és intézmények felvételére, de nem voltak figyelemmel a honi börtönügyben kialakult, tartós deficitből származó elmaradásra. 2010-ben a Társaság és a Magyar Rendészettudományi Társaság közös elhatározással és felelősséggel ajánlotta fel segítségét. Együttes javaslatukban a büntetés-végrehajtás állapotának felülvizsgálatát, a személyi állomány szociális helyzetének és munkakörülményeinek javítását, a szabályozás korszerűsítését, a halaszthatatlan, szintre hozó intézkedések megtételét kezdeményezték. Állásfoglalásukat a belügyminiszterhez juttatták el.

A Társaság részben a tagság, részben a közvélemény tájékoztatása céljából, a kodifikáció állásáról, a büntetés-végrehajtás tevékenységét érintő, vagy aktualitást hordozó témákban önállóan, vagy társrendezőként rendszeresen szervezett konferenciákat.

Az utóbbi évtized rendezvényei sorából különösen kiemelendő a 2008 novemberében a Ferenczi Alapítvány, a Magyar Kriminológiai Társaság és a Társaság közös rendezésében az 1908. évi I. Büntetőnovella 100. évfordulója alkalmából tartott centenáriumi konferencia (A fiatalkorú bűnelkövetők zártintézeti nevelése), a 2009 novemberében „A büntetés-végrehajtási kódex legújabb tervezetéről” témájú, a 2011 májusában a „Gondolatok a fogvatartás szabályozásának fejlesztéséhez” című, valamint a 2011 novemberében a Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsával közös konferencia „Tudományos kutatások és eredmények a büntetés-végrehajtásban” címmel.

2012 áprilisában EPEA konferenciára került sor „A társadalomba visszavezetés gyakorlati kérdései” tárgykörében; a Társaság és a Miskolci Egyetem Jogi Kara közös szervezésében bonyolították le a büntetés-végrehajtás új gyakorlatai és kihívásai témakörben meghirdetett tanácskozást. A Társaság és a Szegedi Tudományegyetem Jogi Kara közös konferenciájára „Tudományos kutatások és gyakorlati

alkalmazásuk a büntetés-végrehajtásban” címmel 2012 novemberében került sor. Egy évre rá a Belügyminisztériumban tanácskozott a Társaság a büntetés-végrehajtás korszakváltásáról, a következő esztendő májusában pedig a „Nők a büntetés-végrehajtásban” címet választották a következő konferencia témájának.

A Társaság negyed évszázados fennállása adott alkalmat arra az ünnepi konferenciára, mely a Társaság börtönügy iránti elkötelezett tevékenységére utalt a „Huszonöt éve a magyar börtönügy szolgálatában” címmel.

A Társaság országos tanácskozási tevékenységei a szakma iránti elkötelezettségnek és a Büntetés-végrehajtási Szervezet működéséhez kötődő feladatoknak a dokumentálása is egyben. Példaként említhető meg: „A jogállami kontroll szerepe és jelentősége a büntetés-végrehajtásban” (2015. november); „A büntetőpolitika és büntetés-végrehajtás a koalíciós korszakban (1945-1950) és napjainkban” (2017. május). Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar alapításának 350. jubileumi évfordulója alkalmából zajló rendezvénysorozat keretében került megrendezésre az „Egyetemek szerepe a büntetés-végrehajtás tudományosságának fejlesztésében” című konferencia (2017. november). A Magyar Tudomány Ünnepe alkalmából „Emberközpontú tudomány” címmel tartott konferenciát a Társaság az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának Büntetés-végrehajtási Jogi Albizottsága, a Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Stratégiai, Elemzési és Tervezési Főosztálya közös szervezésében. A Társaság első ízben jelent meg a Magyar Tudományos Akadémián (2017. november). A Társaság Balla Károly, egykori vármegyei kapitány és börtönügyi szakíró emlékének tiszteletére, róla elnevezett díjat alapított, és ennek keretében került sor a „Balla Károly emlékülésre”. A magas színvonalú büntetés-végrehajtási szakmai-tudományos tevékenység elismeréseként első ízben történt meg ekkor a díj átadása.

A Szent Adorján Millenniumi Emlékév tudományos rendezvényeinek nyitó eseményeként a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága az Eötvös Loránd

Tudományegyetem és a Társaság közreműködésével szervezett konferenciát „Ezer év hazánk és szakmánk történetében” címmel (2019. február). Áprilisban a Szege-di Tudományegyetemen folytatódott a Büntetés-végrehajtási Szervezet Emlékév rendezvénysorozata („A humán tudományok a reintegráció sikeréért”), majd májusban a Pécsi Tudományegyetemen került megrendezésre a Társaság közreműködésével „A büntetés-végrehajtási szervezet visszaesés csökkentésére irányuló tevékenysége, új tendenciák” című konferencia.

A Társaság ez év májusában a büntetés-végrehajtási pártfogás tárgykörében tanácskozott.

A Társaság fórumainak, plenáris és szekció üléseinek jelentős inspiratív szerepe volt abban, hogy az új évezredben a Társaság tagságában az idősebb, alapító tagok mellett megjelenő fiatal szakmai és kutató generáció tagjai egyetemi oktatókból, az igazságszolgáltatás különböző szervezeteiből (Büntetés-végrehajtási Szervezet, ügyészség, bíróság) tevődnek össze. A tagok között számos tudományos fokozatot elérő fiatal kutató is van, akik kutatási témaválasztásukat a büntetés-végrehajtási tevékenység segítése, főként a zárt büntetőintézet jogi, pszichológiai, antropológiai, szociológiai, pedagógiai jellegű megoldásra váró problémái szerint alakítják. A rendszerváltozást követő évtizedekben tollukból cikkek, tanulmányok, valamint szintetizáló művek, tankönyvek jelentek meg a büntetés-végrehajtásról, elsősorban a Börtönügyi Szemlében, de más folyóiratban is.

A megalakulástól számított közel harminc évben a Társaság tagsága megkétszereződött, s eközben a büntetés-végrehajtást támogató célja, szándéka mit sem változott: segíteni az új törvény végrehajtását, az új, regionális intézetek beiktatását, a személyi állomány kvalifikációjának, hivatásszeretetének javítását, a büntetés-végrehajtási szakma tudományosságának, és a szakma nyilvánosságának, társadalmi kapcsolatainak szélesítését.

Összegző gondolatok

A Társaság sikerét számos olyan elkötelezett szakembernek köszönheti, akik vállalták azt, hogy a nehezebb periódusokban is kitartóan munkálkodnak fennmaradásán. Külön köszönet a Társaság elnökeinek, akik az egyetemi katedráról léptek a Társaság élére, személyük a tudomány világa és a büntetés-végrehajtás szakmai világa közötti kapcsolatot erősítette. Köszönet az anyagi büntetőjog tudósainak, akik a jogági korlátokon túltekintő szemléletük szerint befogadták és követték a felismerést, hogy az igazság szolgáltatása nem ér véget az ítélet-hirdetésnél, amely ugyan annak döntő pillanata, de a folyamat végére a pontot a végrehajtás teszi.

Köszönet a büntetés-végrehajtás országos vezetőinek, akik segítették Társaságunk működésének folytonosságát. Köszönet az országos parancsnok uraknak, akik nem csupán lehetővé tették, de ösztönzést is nyújtottak a Társaság tevékenységéhez. Köszönet a Társaság alelnökének, a Társaság alapító és máig elnökségi tagjainak, tisztségviselőinek és tagságának, akik kitartásukkal és tapasztalataikkal elősegítették a Társaság sikerét.

LÁBJEGYZETEK

- 1 Hacker Ervin: A börtönügy. Pécs 1918. Dunántúl (Wessely és Horváth) Rt, 25. o.
- 2 Julius, Nikolaus Heinrich: Vorlesungen über die Gefängniskunde. Berlin, 1828. In der Stuhrschen Buchhandlung 1828, 63, 69. o.
- 3 Kriegsmann N. Hermann: Einführung in die Gefängniskunde. Heidelberg, 1912 Carl Winter's Universitätsbuchhandlung 1912, 29. o.

- 4 Pulszky Ágost – Tauffer Emil: A börtönügy múltja, elmélete, jelen állása különös tekintettel Magyarországra. Pest, 1867. Emich Gusztáv kiadása, 45. o.
- 5 Hacker Ervin: A börtönrendszerek. A pozsonyi pártfogói értekezleteken tartott felolvasás. Pécs, 1917. Wessely és Horváth Könyvnyomdájából, 8. o.
- 6 A társaság 1887-ben változtatta nevét The Pennsylvania Prison Societyre, de alapvető céljain nem változtatott.
- 7 1878. évi 5. tc 27. §.
- 8 Löw Tóbiás (szerk.): A Magyar Büntetőtörvénykönyv a büntettekről és a vétségekről és teljes Anyaggyűjteménye I. Budapest, 1880. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 298. o.
- 9 Első Országos Rabsegélyező Kongresszus iratai és naplója. Pécs, 1907. Touizs József Könyvnyomda, 5. o.
- 10 A Budapesten 1909 szeptember hó 10 és 11-én tartott II. országos Patronage-Kongresszus iratai, Budapest, 1909. Benkő Gyula bizománya, 3. füzet. 275-280. o.
- 11 A Magyar Börtönügyi Társaságot a Fővárosi Bíróság, mint cégbíróság a 6. P. 63517/2 sz. végzésével 1992-ben vette nyilvántartásba.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” A Budapesten 1909 szeptember hó 10 és 11-én tartott II. országos Patronage-Kongresszus iratai, Budapest, 1909. Benkő Gyula bizománya, 3. füzet.
- ” Csere László: A büntetés-végrehajtás humán erőforrás helyzete. A Magyar Börtönügyi Társaság 2007. évi közgyűlésén és szakmai fórumán - 2007. május 17-én - elhangzott előadás bővített, szerkesztett változata. Börtönügyi Szemle 2007/3.
- ” Első Országos Rabsegélyező Kongresszus iratai és naplója. Pécs, 1907. Taizs József Könyvnyomda
- ” Hacker Ervin: A börtönrendszerek. A pozsonyi pártfogói értekezleteken tartott felolvasás. Pécs, 1917. Wessely
- ” Hacker Ervin: A börtönügy. Pécs 1918. Dunántúl (Wessely és Horváth) Rt.
- ” Julius, Nikolaus Heinrich: Vorlesungen über die Gefängniskunde. Berlin, 1828. In der Stuhrschen Buchhandlung

- ” Kriegsmann N. Hermann: Einführung in die Gefängniskunde. Heidelberg, 1912 Carl Winter's Universitätsbuchhandlung
- ” Lőrincz József: Ünnepi beszéd a Magyar Börtönügyi Társaság megalapításának 25. évfordulóján. Budapest, 2015. Kézirat
- ” Löw Tóbiás (szerk.): A Magyar Büntetőtörvénykönyv a büntettekről és a vétségekről és teljes Anyaggyűjteménye I. Budapest, 1880. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság
- ” Nagy Ferenc: Újjáalakult a Magyar Börtönügyi Társaság In: Börtönügyi Szemle 2002/1. sz.
- ” Pulszky Ágost – Tauffer Emil: A börtönügy múltja, elmélete, jelen állása különös tekintettel Magyarországra. Pest, 1867. Emich Gusztáv kiadása
- ” Ruzsonyi Péter: A Magyar Börtönügyi Társaság 2004. évi tudományos pályázata. Börtönügyi Szemle 2005/1
- ” Várkonyi Zsolt Kristóf: Beszámoló az „Egyetemek szerepe a büntetés-végrehajtás tudományosságának fejlesztésében” című konferenciáról, Börtönügyi Szemle 2017/4.

A PÁRTFOGÁS RÖVID FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE

Velez Edit

Az igazságügy rendszerében működő pártfogás számos szállal kapcsolódik a büntetés-végrehajtás rendszerében működő pártfogás területéhez, a bűnelkövetőkkel végzett munka céljaiban, módszereiben, eszközeiben hasonlóságot mutat mindkét terület vonatkozásában. Azonos célként jelölhetjük meg a bűnisméltés megelőzését, a bűnelkövetők társadalmi integrációjának elősegítését, ezáltal a közösség védelmét. Napjainkra a büntető igazságszolgáltatás horizontális elvévé vált a helyreállító igazságszolgáltatási szemlélet érvényesítésének követelménye, ezért mindkét területen egyre hangsúlyosabb az okozott sérelem tudatosítását és a jóvátételt előtérbe helyező programok alkalmazása. Minden hasonlóságnál jobban összekötik azonban az igazságügyi és a büntetés-végrehajtási pártfogást a közös történelmi gyökerek, az utógondozást is magában foglaló pártfogás kialakulása és fejlődése.

A pártfogás történetének kezdetei

A továbbiakban a pártfogás hazai fejlődésének történetét tekintjük át, rövid kitekintéssel a tevékenység kialakulását befolyásoló nemzetközi tényezőkre, a pártfogói hivatás múltjára, sokrétűségére.

Nemzetközi kitekintés

„...a büntetés kellékeinek meghatározásában a módosulás, a haladás még gyakoribbak s gyorsabbaknak mutatkoznak, mint általános elméletének fejlődésénél; mint-hogy itt két tényezőt kell számba venni: a büntetés alkalmazásának terét, a nép jellemét, nem kevésbé, mint forrását, a kor szellemét.” – írja Pulszky Ágost és Tauffer Emil 1866-ban.¹

A pártfogás fejlődése igazolja a fenti állítás igazságát, hiszen jellege, tartalma számos változáson ment át az idők folyamán. Története azonban jól tükrözi a pártfogói szakma „dilemmáját”, a támogatás és kontroll kettősségét, arányának érzékeny, a „kor szellemének” megfelelő változását. Ha nagyon mélyre akarunk ásni a pártfogás történetébe, akár kora keresztény gyökerekhez is lejuthatunk, ahogy Pulszkyék a fent idézett, a börtön történetét taglaló művükben: „A nicäai egyházi zsinat (325) megalapítja a „szegények pártfogói” (*procuratores pauperum*) című szép intézményt, melynek feladata vala a foglyokat meglátogatni s mindazon szolgálatoakat végezni, melyeket a körülmények meghívtak.”² Ilyen nagy ívű forráselemzésre azonban egyrészt e rövid tanulmány keretei nem adnak lehetőséget, másrészt a pártfogás elsősorban a modern korra jellemző büntetési formának tekinthető. A modernitás büntetési rendszerében a központi helyet a szabadságelvönás foglalja el, a modern, ipari társadalom fő büntetési formájává a börtönbüntetés vált. Ahogy a börtön kezdi elfoglalni a büntetések között a központi szerepét, megindulnak a megreformálására irányuló kísérletek. A XVIII. században már börtönreformer személyiségek lépnek fel a börtönben lévő rabok helyzetének javítása érdekében az állami szerepvállalást sürgetve. Ilyen volt John Howard, aki főszolgabíróként ismerte meg az angliai börtönök állapotát, majd ettől elborzadva a börtönök megváltoztatásának szentelte életét. Ebben az időben az elítéltek családtagjaikkal együtt teljes kiszolgáltatottságban éltek a börtönökben, valóságos börtöntársadalmat alkotva, ahol a börtönőrök gyakorolták a hatalmat. Howard kezdeményezte a rabok életkörülményeinek javítását, a börtönőrök fizetésének

állami finanszírozásának bevezetését, az őroket ugyanis a rabok tartották el. Javaslati nyomán elfogadtak egy börtönügy törvényt, amely tisztasági, egészségügyi követelményeket írt elő a börtönök számára.³ 1777-ben jelent meg Howard nagy hatású műve, „A börtönök állapota Angliában és Walesben”, amely haláláig (1790-ig) még három kiadást élt meg. A börtönreform mozgalom „anyja” Elisabeth Fry volt, aki a XIX. század elején azt tapasztalta, hogy Howard szelleme papíron maradt és a törvénybe foglalt előírásokat nem tartják be.

Európai és amerikai mozgalmak, az első pártfogók

Howard és Fry munkássága nyomán Európa-szerte elterjednek a különféle fogházmissziót teljesítő szervezetek, fegyencóvó egyesületek, patronázsszövetségek⁴, mint például a Howard Association Angliában. E szervezetek tevékenységében láthatjuk a pártfogás utógondozói feladatainak gyökerét. A társadalmi mozgalmak másik iránya a törvénnyel összeütközésbe kerülőknek a szabad élet körülményei között történő felügyelete és támogatása volt, méghozzá a börtönbüntetés alternatívájaként. Ennek jogi lehetőségét az adta, hogy az angolszász jogrendszerben kialakult a felfüggesztett szabadságvesztés és a próbára bocsátás jogintézménye. Az Egyesült Államokban a bírói gyakorlat már az 1830-as évektől alkalmazta a felfüggesztett szabadságvesztést, illetve a próbára bocsátást. Az első ismert, hivatásos pártfogó egy korábban „Vad Kapitány” (Captain Savage) néven elhíresült rendőr volt, akit 1878-ban Boston polgármestere bízott meg pártfogói feladatok ellátásával. Bár a Kapitány beceneve és feltételezett szakmai múltja nem erre enged következtetni, de a pártfogó feladata ekkor elsősorban a próbára bocsátott elkövetők támogatása volt. Az Egyesült Államokban a bírói gyakorlat már az 1830-as évektől alkalmazta a felfüggesztett szabadságvesztést, illetve a próbára bocsátást, amely a század második felére elterjedté vált. Törvényi megerősítést azonban csak a XX. század elején kapott, amikor is szabályozásra került, hogy a bíróságoknak joguk van az ítéletek végrehajtását felfüggeszteni és az elkövetőt

pártfogó felügyelet alá helyezni. Az első ismert laikus pártfogó egy bostoni cipész, John Augustus volt, aki 1841-ben vállalta, hogy egy iszákos bűnelkövetőt rövid időn belül „rehabilitálva” kísér vissza a bíróságra. Kísérlete sikerrel járhatott, hiszen 1841 és 1859 között több elkövetőt is a gondjaira bízta. Beszámolója szerint segített az elkövetőknek munkát találni, támogatta családjukat. Gondosan kiválasztotta ugyanakkor, hogy kivel foglalkozik: *„Olyanokra korlátoztam főleg erőfeszítéseimet, akiket először vádoltak bűncselekménnyel, és akiknek lelke nem volt teljesen züllött, hanem jobb dolgok ígértét hordozta.”*⁵

Segítség, tanács és támogatás

Az angol bírósági hagyomány ugyancsak ismerte a szabadságvesztés kiszabása, illetve a végrehajtása mellőzésének gyakorlatát bizonyos feltételek teljesülése esetén. A XIX. század második felében a Howard Association már szorgalmazta a massachusettsi módszer átvételét és a pártfogás meghonosítását. Ők ekkor még az amerikai példa nyomán elsősorban rendőrökre bízta volna a pártfogói feladatokat. Előbb azonban az 1870-es években, Angliában a pártfogás laikus válfaja terjedt el. Ekkor kezdenek a bíróságokon tevékenykedni az anglikán egyház misszionáriusai. Az Anglikán Egyház Mértékletesség Társasága elsősorban az iszákos elkövetőket kívánta megmenti a lecsúszástól, amikor két misszionáriust küldött egy londoni bírósághoz. Londonban válik gyakorlattá, hogy a bíróság azzal a feltétellel tekint el az elítélt bebörtönzésétől, ha együttműködik a misszionáriusokkal és követi azok iránymutatásait. 1887-ben már törvény ösztönzi ennek a gyakorlatnak az alkalmazását az első büntényes elkövetők esetében. Angliában 1907-ben született meg a hivatásos pártfogás a bűnelkövetők pártfogó felügyeletéről szóló törvény alapján (Probation of Offenders Act). A törvény kimondta, hogy a bíróság a büntetés végrehajtását felfüggesztheti egytől három évig terjedő időtartamra. A felfüggesztés időtartamára az elkövetőt a „határozatlanban megnevezett személy” felügyelete alá helyezheti és kötelezettségeket írhat

elő számára. Figyelembe kell vennie az elkövető életkorát, előéletét, jellemét, egészségügyi és mentális állapotát.⁶ A törvény kiterjedt a felnőtt korú elkövetőkre is, nem volt korlátozás sem a bűncselekmények (kivéve az emberölést), sem a büntetett előélet tekintetében. A törvény szerint a pártfogás célja a pártfogoltak segítése, tanáccsal való ellátása és támogatása (advice, assist and befriend) volt.

A vallásos alapokon nyugvó misszionárius rendszer tovább élt és tagjai immáron misszionárius pártfogó felügyelőként (Missionary Probation Officers) látták el feladatukat. Fizetésüket továbbra is az egyháztól kapták, amely részben a kormánytól kapott támogatást, részben adományokból fedezte a költségeket. Hamarosan a misszionárius pártfogókkal párhuzamosan megjelennek az állami alkalmazottak is a pártfogás területén. 1908-ban felállítják a gyermekkorúak bíróságait, ahol a 16 év alatti gyermekek ügyeit tárgyalják. A londoni Gyermekek Bíróságához a belügyminisztérium két pártfogó felügyelőt nevez ki. Miss Ivimy és Miss Croker King tanult, középosztálybeli hölgyek voltak, akik korábban egy jótékonyági szervezetnél dolgoztak. A következő években több pártfogóval bővül a gyermekkorúak bíróságán dolgozó pártfogók száma. A gyermekek pártfogó felügyelőinek feladata volt a gyermek felügyelete, jellemének formálása, a család látogatása, támogatása, a gyermeknek a helyzetét javító intézményekhez, szolgáltatásokhoz való juttatása.⁷

Magyarországi folyamatok

Rabsegélyezés

A büntető igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó önkéntes mozgalom jótékony tevékenységéből állami, a büntető igazságszolgáltatás részét képező feladat válik, a pártfogói tevékenység professzionalizálódni kezd. Magyarországon is megfigyelhető ez a folyamat, azzal a különbséggel, hogy kevésbé jelentős a kispolgárság

részvétele az erkölcsi nevelésben és a rossz útra tévedtek patronálása és felügyelete a filantrópia köntösében inkább az állam és az arisztokrácia úri gesztusaként nyilvánul meg: „Ez időben mindazonáltal egyes hatóságok át kezdek látni a javítás szükségét. Így Arad megyében Almássy Pál főispán javaslatára s br. Forray Andrásné, gr. Brunswick Julianna különös buzgósága és segedelmezései által 1821. január 1-én nyílt meg a rabok dolgozóháza, melyben mintegy 40 rab foglalatostokodék gyapjú szövés és posztókészítéssel. Ezen jótékony intézet részint a megyei pénztár, részint a birtokosok adakozásából oly lábra állott, hogy a posztó eladásából maga magát fönrtartotta.”⁸ A Magyarországon létrejövő rabsegélyező egyletek és patronázs mozgalmak számára külföldön a XIX. század elejére már elterjedt filantróp társadalmi szerveződések jelentették a mintát. A XIX. század második felében virágkorát élő rabsegélyezési eszme és gyakorlat már nemcsak a rabok helyzetének javítását, de a börtönből szabadulók támogatását is magában foglalta. 1874-ben Budapesten alakult meg az első rabsegélyezési egylet. A budapesti egylet például a mai félutasházakhoz hasonló intézményt, menedékházat működtetett Kőbányán, ahol gondoskodtak a szabadulók szállásáról, ellátásáról és munkáltatásáról is.⁹ A Csemegi-kódex állami feladattá tette a rabsegélyezést, amikor úgy rendelkezett, hogy a pénzbüntetésekbe befolyó összegeket a rabsegélyezés céljára kell fordítani (1878. évi 5. tc 27. §). Kezdetben Budapesten, Brassóban és Nagyváradon működött rabsegélyező egylet, majd 1886-ban az Igazságügy Minisztérium körrendelettel kötelezte a királyi törvényszékeket, hogy lehetőségeikhez képest kezdeményezzék a rabsegélyező egyletek megalakulását. A rendelet meghatározta a rabsegélyezés tartalmát is: a büntetés alatt álló elítéltek erkölcsi és anyagi segélyezése, börtönkönyvtárak, iskolák, továbbképző tanfolyamok szervezése, az elítéltek családtagjai sorsának figyelemmel kísérése. A börtönből szabadulók számára gondoskodni kellett munkahelyről, szállásról, anyagi segélyezésről, jogi tanácsadásról.¹⁰ A rabsegélyezési mozgalom sikerének kulcsa az volt, hogy az egyletek alapító és pártoló tagjai a társadalmi elit köréből – a megye területén élő magas rangú államigazgatási, egyházi vezetők, arisztokraták – kerültek ki. Az egyleteknek nagy szüksége volt az elit pártolására, hiszen vagyonuk az

állam juttatásán kívül tagdíjakból, adományokból gyűlt össze. A rabsegélyezés ügyének állami támogatása azonban a költségvetési nehézségek jelentkezésével egyidejűleg hanyatlani kezdett.

A magyar patronázs mozgalom

A társadalom jótékonykodási kedve is más irányt vett és a XIX. század végén felénkülő patronázs-mozgalom felé fordult. A patronázs egyesületek elsősorban a veszélyeztetett gyermekek és fiatalok megmentését tekintették missziójuknak, céljuk a „tunyaság és a munkakerülés, az erkölcstelenség és a züllés, a bűn és a kriminalitás feletti győzelem” volt.¹¹ A XX. század elejére rohamosan elterjedtek és magukba olvasztották a rabsegélyező egyleteket is, a fogházmissziós tevékenység perifériakussá vált.¹² A Patronage Egyesületek Országos Szövetségének 1911-ben 66 szervezet volt a tagja. A patronázs egyesületek eszközei között már nem szerepelt az anyagi segélyezés, annál hangsúlyosabb viszont a munkára készítés feladata. A pártfogás módszereit ekként fogalmazták meg: „Ennek a munkának a főismérvei: atyai, pártfogó gondoskodás, könyörületes, felebaráti oltalom, önzetlen, jótékony szeretet, de egyúttal a pártfogásba vetteknek állandó, becsületes munkára szorítása. (...) Külső látszatra e pártfogó tevékenység azok érdekében van, akik züllésnek vagy a bűncselekmény veszélyének vannak kitéve. Valójában mindez egyúttal a társadalom biztonságának oltalma, tehát nemcsak az irgalomnak és mentésnek, hanem a nemzet erősítésének, művelődésének és gazdasági ereje növelésének munkája.”¹³ A korabeli büntetőpolitikában előtérbe kerül a fiatalkorúakkal való más elbánás elve, ami találkozott a patronázs egyesületek céljaival. Az 1908-as Büntető Novella a fiatalkorúakra vonatkozóan bevezeti a próbára bocsátás, a feltételes szabadságra bocsátás és a javítóintézetből való kísérleti kihelyezés intézményeit. Az alternatív szankciók jogi elismerésével egyidejűleg a pártfogók is megjelennek a büntető igazságszolgáltatás rendszerében. „A fiatalkorú terheltek egyéniségére és életviszonyaira vonatkozó adatok megszerzésében, a fiatalkorú terheltek felügyeletében, elhelyezésében és gondozásában a bíróságnak pártfogók

segédkeznek” (27.100/1909. I. M. sz. rendelet 6. §). A bíróság jegyzéket vezetett a pártfogókról, akik elsősorban a bíróság területén működő patronázs egyesületek kijelölt tagjai voltak, de a jegyzékbe egyesülettől függetlenül jelentkező önkénteseket is fel lehetett venni. Ha ilyen személyek nem álltak rendelkezésre, akkor a bíróság esetenként keresett meg különféle szervezeteket, például a területi patronázs egyesületeket, a fiatalkorúak felügyeleti hatóságát, állami menhelyeket pártfogó kijelölése céljából, de a fiatalkorú hozzátartozói közül is kijelölhető volt a pártfogó. A pártfogó kijelölésére irányadó rendelkezés volt, hogy a fiatalkorú terhelthez közel lakó személyt kell kijelölni, aki feltehetőleg ismeri a terhelte életviszonyait. Azokhoz a bíróságokhoz, amelyeknél a fiatalkorú terheltek nagy száma vagy egyéb ok indokolta, az igazságügyi miniszter pártfogó tisztviselőt nevezett ki. Hivatásos pártfogónak olyan személyeket lehetett kinevezni, akik a pártfogói tevékenységben jártasak voltak. A pártfogó tisztviselők annak a bíróságnak voltak közvetlenül alárendelve, ahol feladataikat ellátták. A bíróság vezetője előtt esküt vagy fogadalmat tettek, igazolvánnyal rendelkeztek. A jogszabály a hivatásos pártfogók feladatait is szabályozta. Feladatuk volt például a környezettanulmány elkészítése, amelynek funkciója és tartalma hasonló volt a napjainkban a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban alkalmazott környezettanulmányhoz. Ezen kívül jelen kellett lenniük a fiatalkorúak tárgyalásain, teljesíteniük kellett a bírónak a fiatalkorú védelmét célzó instrukcióit. A bíróság rendelkezése alapján ellátták továbbá a házi felügyelet alá helyezett, próbára bocsátott fiatalkorúak, valamint a fiatalkorúak felügyeleti hatóságtól kapott megbízás alapján a javítóintézetből kísérletileg kihelyezett és a feltételes szabadságra bocsátott fiatalkorúak felügyeletét. Ellenőrzést gyakoroltak a bíróság székhelyén működő „társadalmi” pártfogók tevékenysége felett, szükség esetén támogatták tevékenységüket. A pártfogók felügyeleti tevékenysége is sok hasonlóságot mutat a mai elvárásokkal, ellenőrző és támogató elemeket egyaránt találunk benne: „A pártfogó a próbára bocsátott fiatalkorúval jóakarattal és szeretettel bánjék; igyekezzék a fiatalkorú bizalmát megnyerni; őt tanácscsal és tettel segítse a fiatalkorú erkölcsi fejlődését s azt, hogy a fiatalkorú a társadalom hasznos és munkás tagjává váljék,

minden módon előmozdítani törekedjék;” (27.100/1909. I. M. sz. rendelet, 48. §). A pártfogóknak tehát fontos szerep jutott az újonnan létrehozott fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatása elveinek érvényre juttatásában. Amint látjuk, megjelent a hivatásos pártfogói munka a rendszerben, azaz megindult a pártfogói munka professzionalizálódása.

Tudomány, képzettség, felkészültség

A korszakban a hagyományos patronázs tevékenységben is változások következtek be, a megfelelő felkészültség, képzettség kezdett a pártfogói munka követelményévé válni. Így például az első magyar alapítású női szerzeteskongregáció, a Szociális Missziótársulat által meghirdetett pártfogói tanfolyamon 1912-ben már olyan tárgyakat oktattak, mint a neveléstan, az erkölcsstan, a gyermeklélektan, a patológia, a betegápolási ismeretek, a jogismeret, a gazdaságtan.¹⁴ A tanfolyam vizsgával zárult. A Szociális Missziótársulat tevékenysége jól példázza a patronázs területén végbemenő fejlődést, a vallásos elemek mellett a tudományosság igényének megjelenését. A Szociális Missziótársulat részben a katolikus nőmozgalomként is működő Katolikus Női Patronázs Egyesületből nőtt ki, felismerve a katolikus szellemiség megőrzése mellett a hagyományos jótékonyági tevékenység megújításának szükségletét. Ez magában foglalta a szociális jellegű tevékenységek rendszerszintű megszervezését, a pártfogást végző nővérek esetében a megfelelő képzettség megkövetelését. 1912-ben jelent meg a Szociális Missziótársulat egyik alapítójának, Farkas Edithnek „A hivatalos pártfogó (probation officer)” című műve, amely a pártfogó hivatás szellemiségét kívánta az érdeklődőknek bemutatni. A korszakban a pártfogást érintő további fontos változás volt a professzionalizálódás mellett a pártfogás állami feladatként való elismerése. Míg az 1909-ben rendezett második Országos Patronage Kongresszus egyik vitapontja volt a patronázs tevékenység társadalmi, felekezeti vagy állami feladatként való értelmezése, addig az 1911-es harmadik kongresszus már egyértelműen a tevékenység állami feladatként való ellátása mellett foglalt állást.¹⁵ 1913-ban felállí-

tották a fiatalok bíróságait, amelyek mellé az igazságügy-miniszter pártfogó tisztviselőket nevezhetett ki, akiknek a bíró utasítása szerint kellett eljárnia. A pártfogó tisztviselők mellett tovább folytathatták tevékenységüket az önkéntes pártfogók is. „A pártfogó tisztviselőt és a pártfogót megbízatása körében hatósági közegeknek kell tekinteni.” (1913. évi VII. tc 7. §). A pártfogó tisztviselők szolgálati viszonyát és feladatait külön rendelet szabályozta. A negyedik országos patronázs kongresszus témái a pártfogói tisztviselő létszám növelése és a pártfogók képzése lett volna, a kongresszus megrendezésére azonban a világháború kitörése miatt nem került sor.¹⁶ Az I. világháború a patronázs mozgalom fellendülésének végét vetett, mivel az általa okozott gyötrelmek a társadalom széles rétegét sújtották és a hadifoglyok, hadiárva gondozása, ellátása teljes egészében igénybe vette a karitatív szervezetek energiáit. A háborút követően e szervezetek nem tudtak régi formájukban feléledni, és noha formálisan működtek, szerepük háttérbe szorult, jelentőségük elhalványult.

A pártállam hatása a hazai pártfogásra

A második világháborút követően ugyancsak eltért hazánkban a pártfogás fejlődése a nemzetközi tendenciáktól a szocialista társadalmi berendezkedés következtében. A pártállam még a jóléti, szociális államnál is optimistábban állt a bűnözés jelenségéhez, hiszen a kommunista ideológia a bűnözésnek szükségszerű, a kapitalista társadalmi viszonyok felszámolásával egyidejű elhalását hirdette. Ez a felfogás természetesen elfedte a valóságot és megakadályozta a bűnözés tudományos vizsgálatát. A politikai rendszer diktatórikus jellegéből adódóan jelentős mértékű volt a kriminalizáció, miközben a bűnözés kezelésének korábbi módszereit nem lehetett alkalmazni, a pártfogás intézménye is megszűnt. A fiatalokra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről szóló 1951. évi 34. törvényerejű rendelet értelmében a helyi tanácsok végrehajtó bizottságainak feladata lett a fiatalok ellenőrzése a próbára bocsátás, a javító nevelésből való ideiglenes elbocsátás, valamint a feltételes szabadságra bocsátás

tartama alatt. A végrehajtó bizottságnak e feladatait az erre alkalmas társadalmi szervek tagjainak bevonásával kellett ellátnia. Változás az 1960-as években kezdődött, ekkor indult meg a pártfogás lassú újjáéledése is. Először az utógondozás iránti igény merült fel. „Fontos érdek fűződik ahhoz, hogy a börtönből szabadult személyek be tudjanak illeszkedni a társadalom életébe.” – fogalmazza meg egy kormányrendelet 1960-ban. Az utógondozás ekkor a munkába állításra szűkült le. A börtönből a járási tanácsok végrehajtó bizottságaihoz irányították a szabadultat, amely elhelyezte őt egy, a szakképzettségének és személyi körülményeinek megfelelő állami vállalatnál vagy szövetkezetnél. A szabadult „pártfogója” a végrehajtó bizottság kijelölt ügyintézője volt. 1965-ben a börtönből szabadulók egy körére vonatkozóan kötelezővé tették az utógondozást (például többszörös visszaesők vagy „konok bűnözők”, a három évnél hosszabb szabadságvesztésre ítélt). A kötelező utógondozás már szigorúbb szabályokkal járt. Ha a szabaduló nem jelentkezett megfelelő időben, illetve nem helyezkedett el a kijelölt munkahelyen vagy munkakerülő életmódot folytatott, újabb büntetőeljárás indulhatott ellene. Az ellenőrzés időtartama egy év volt. A szabadult figyelemmel kísérése továbbra is a tanács végrehajtó bizottságának feladata maradt, amelyet valamely szakigazgatási szervénél kijelölt ügyintézője útján látott el „a szakszervezet közreműködésével és más társadalmi erők bevonásával” [12/1965. (VII. 11.) Korm. rendelet]. A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény a fiatalok tekintetében bevezette a pártfogó felügyelet intézményét. A próbára bocsátott, a javító-nevelő munkára ítélt, a felfüggesztett szabadságvesztés hatálya alatt álló, a feltételes szabadságra bocsátott, valamint a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátott fiatalok esetében kötelezővé vált a pártfogó felügyelet alkalmazása. A jogszabály előírta, hogy a fiatalok a kijelölt pártfogó személy felügyelete alatt áll, és köteles a számára előírt magatartási szabályokat megtartani.

Ismételt felélénkülés

A hivatásos pártfogás az 1970-es években épült ki újra Magyarországon, először 1970-ben a fiatalkorúakra, majd 1975-ben az utógondozáshoz kapcsolva a felnőtt korúakra vonatkozóan. A fiatalkorúak pártfogó felügyeletét kezdetben a helyi tanácsok végrehajtó bizottságainak gyámhatóságai, majd a megyei gyermek- és ifjúságvédő intézetek, azután a közigazgatási hivatalok látták el. A felnőtt korú elkövetők utógondozását és pártfogó felügyeletét szervezetileg a megyei bíróságokhoz telepítették, amelyek mellett hivatásos és társadalmi pártfogók működtek. A szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról szóló 1975. évi 20. tvr. megkülönböztette egymástól az utógondozás segítő-támogató és az ellenőrző-felügyeleti funkcióját. Ez utóbbit olyan szándékos bűncselekmény miatt elítéltek körében alkalmazták, akik esetében a mai szóhasználattal élve magas volt a bűnisméltés kockázata. A jogszabály vezette be a pártfogó felügyelet intézményét az utógondozáshoz kapcsolódóan. A bíróság pártfogó felügyelet alá helyezi azt a szabadságvesztésből szabaduló személyt, akit szigorított őrizetből bocsátottak el, aki kitiltás hatálya alatt áll, akinek esetében kötelező magatartási szabályok előírására és felügyeletre van szükség az újabb bűnelkövetés megelőzése érdekében. A pártfogó felügyeletnek legfeljebb a szabadulást követő három év lehetett a tartama. A pártfogó felügyelet alatt álló utógondozott kötelezettségeként fogalmazta meg a jogszabály a bíróság határozatában előírt kötelezettségek megtartását, a pártfogó felügyelővel való rendszeres kapcsolattartást, a pártfogó felügyelő részére felvilágosítás nyújtását. A bíróság elrendelhetette az utógondozott keresményének vagy munkabére egy részének a pártfogó felügyelő részére való átutalását. A pártfogó felügyelet jogszabályban vagy a bíróság határozatában előírt kötelezettségeinek megszegése esetén a szabadult személy elzárással vagy pénzbírsággal volt sújtható.

A jogszabály az utógondozás céljaként a szabadságvesztésből szabadult személyeknek a társadalomba való megfelelő beilleszkedését és az ehhez szükséges

szociális feltételek biztosítását jelölte meg. A segítség, támogatás feladatköre megoszlott a büntetés-végrehajtási intézet, a megyei bíróság, a helyi tanács és a munkáltató szervek között. Az utógondozás magában foglalta az utógondozott lakhatásának, munkáltatásának, segélyezésének elősegítését. A rendelet azt is előírta, hogy a szállással, munkahellyel nem rendelkező szabadulók esetében lehetőleg olyan vállalatnál, szövetkezetnél kellett munkahelyet találni, amely szállást is biztosít számukra „s egyben gondoskodik az utógondozottak támogatásáról.” A „vállalati pártfogás modellben” a hivatásos pártfogó feladatát a vállalat, illetve szövetkezet kijelölt megbízottja látta el. A korszakban a korábbtól eltérően értelmezték a társadalmi pártfogás fogalmát is. A társadalmi pártfogót a hivatásos pártfogó bízta meg, elsősorban az utógondozott lakóhelyéhez közel élők vagy munkahelyén dolgozók közül. A társadalmi pártfogás eredeti jelentéstartalmától eltérően nem tisztán a támogató funkciók gyakorlását jelentette, hanem – mivel a társadalmi pártfogó az utógondozott közvetlen környezetéből került ki – praktikus módon az utógondozott szorosabb felügyeletét segítette. A társadalmi pártfogó a pártfogó felügyelet alatt állót a munkahelyén, lakóhelyén ellenőrizhette, nehézségek esetén a rendőrség segítségét is igénybe vehette. A társadalmi pártfogónak is kialakult egy sajátos, szocialista típusa, méghozzá kollektív modellje: a munkahelyi közösség. „A tanács szakigazgatási szervei és a munkahelyek társadalmi pártfogónak önként vállalkozó, közmegebecsülésben álló személyeket javasolhatnak. A társadalmi pártfogó feladatát a munkahelyi közösség is elláthatja.” [3/1975. évi IM rendelet, 6. § (2) bek.]. A politikai rendszer sajátos sága volt, hogy a munkába helyezés, a szállás és a segélyezés problémája nem maradhatott megoldatlanul, ezeket az államnak biztosítania kellett a szabadult számára. Az erőteljes állami gondoskodás ugyanakkor együtt járt a mindennapi életet átható kontrollal. A szabadultat ellenőrizte a rendőrség, a hivatásos és a társadalmi pártfogója, a munkahelye. A paternalizmus és a kontroll keverékét jól szemlélteti az 1982-ben készült, „A pártfogolt” című dokumentumfilm, amely egy Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei fiú sorsát követi nyomon a börtönből való szabadulását követően.

Önálló jogintézmény

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény már önálló jogintézményként szabályozta a pártfogó felügyeletet a felnőtt korú elkövetőket érintően is, a pártfogó felügyeletet a jogszabály az intézkedések körében helyezte el. A fiatalok esetében továbbra is kötelező volt a pártfogó felügyelet alkalmazása a korábban szabályozott esetekben, míg a felnőtt korúak esetében a próbára bocsátás, a felfüggesztett szabadságvesztés és a feltételes szabadságra bocsátás esetében mérlegelhető, a szigorított őrizetből való ideiglenes elbocsátás esetén pedig kötelező volt a pártfogó felügyelet elrendelése. A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. (a továbbiakban: Bv. tvr.) szerint kivételesen pártfogó felügyelet alá helyezhető volt, aki a szabadságvesztést kitöltötte, illetve akit a szigorított őrizetből véglegesen elbocsátottak, ha az újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése és a társadalomba való beilleszkedése érdekében irányítására és ellenőrzésére van szükség. A pártfogó felügyelet céljára, tartalmára vonatkozó szabályok hasonlóságot mutatnak a mai szabályozással. A Bv. tvr. szerint a pártfogó felügyelet célja az elkövető ellenőrzésével és irányításával annak megakadályozása, hogy ismételten bűncselekményt kövessen el, valamint segítségnyújtás a társadalomba való beilleszkedéshez és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez. A Bv. tvr. meghatározta továbbá a pártfogó felügyelet tartalmát jelentő általános magatartási szabályokat, valamint felsorolt néhány, külön magatartási szabályként alkalmazható kötelezettséget, ezektől a bíróság eltérő szabályokat is alkalmazhatott. A felnőtt korú elkövetők pártfogó felügyeletét továbbra is a megyei (fővárosi) bíróságokon működő hivatásos pártfogók látták el, akiknek munkájában társadalmi pártfogók működtek közre, a társadalmi pártfogók munkáját a hivatásos pártfogó irányította. A társadalmi pártfogó a pártfogolt lakóhelyén lakó vagy munkahelyén dolgozó személy lehetett, de ha a munkahely és a lakóhely különböző településen volt, a hivatásos pártfogó mindkét helyen megbízhatott társadalmi pártfogót. A munkáltatónak továbbra is kötelessége volt a pártfogolt társadalmi beilleszkedésének elő-

segítése, és a pártfogolt támogatásába társadalmi szervezeteket is bevonhatott. A fiatalok pártfogó felügyeletét és utógondozását a gyámhatóságok látták el hivatásos vagy társadalmi pártfogók közreműködésével. A fiatalok pártfogoltak társadalmi integrációját a munkáltatóknak és az oktatási-nevelési intézményeknek is elő kellett segítenie. Az utógondozást is a Bv. tvr. szabályozta, az utógondozás magában foglalta a letelepedéshez, a szállás biztosításához, a munkába álláshoz, a megkezdett tanulmányok folytatásához és a családi kapcsolatok helyreállításához való segítségnyújtást. Az utógondozás feladatát szintén a hivatásos pártfogók látták el állami és társadalmi szervezetek, munkáltatók és társadalmi pártfogók közreműködésével.

Szervezetbe integrálás

A hivatásos, a felnőtt korú és a fiatalok elkövetőkkel foglalkozó pártfogás egységes szervezetbe való integrálására 2003-ban került sor. Egységessé vált a jogi szabályozás, kialakultak az egyes pártfogó felügyelői feladatok ellátására vonatkozó egységes szakmai követelmények. A pártfogói szakma európai szinten 2010-ben nyert elismerést, az Európa Tanács a pártfogás szabályairól szóló R (2010) 1. sz. ajánlásában fogalmazott meg a pártfogást érintő egységes elveket és szabályokat, kiemelve a pártfogó felügyelők szerepét a közösségi szankciók végrehajtásában.

Összegző gondolatok

Hazánkban mára a pártfogó felügyelők központi szerepet töltenek be a bűnmegelőzésben, feladataik átívelnek a büntetőeljárás különböző fázisain a büntetés-végrehajtásig, kapcsolódnak a büntető igazságszolgáltatáson kívüli, a prekriminális cselekmények kezelését célzó területetekhez – mint például a gyermekvédelem – és meghatározó szerepet töltenek be a helyreállító igazságszolgáltatási eszközök alkalmazásában. A pártfogói tevékenység sokrétűsége a pártfogó felügyelők

korszerű szakmai tudásának, eszköztárának, és nem utolsósorban a pártfogói hivatás jelentős múltjának köszönhető. Bízunk benne, hogy a pártfogás nagy múltú intézményének, és a hazai pártfogó felügyelők – akár az igazságügy, akár a büntetés-végrehajtás rendszerében végzett – tevékenységének ismertsége és elismertsége a jövőben is növekedni fog.

LÁBJEGYZETEK

- 1 Pulszky-Tauffer (1866)
- 2 Pulszky-Tauffer (1866)
- 3 1774, Gaol Act
- 4 Mezey (1997)
- 5 Augustus, J. (1852) 19. o.
- 6 Gard, R. (2007)
- 7 Gard, R. (2007) 939. o.
- 8 Pulszky-Tauffer (1867)
- 9 Mezey, B. (1997)
- 10 Márfi (2008)
- 11 Kun-Marschalkó-Rottenbiller (1911)
- 12 Mezey (1997)
- 13 id. Kun-Marschalkó-Rottenbiller (1911) 40. o.
- 14 Mezey (1997)
- 15 Dávid (2013)
- 16 Dávid (2013)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ” Augustus, John (1852): *A Report of the Labors of John Augustus*. Boston: Wright and Hasty, Printers
- ” Bogschütz Zoltán - Kóta Tünde- Velez Edit (2009): *A pártfogó felügyelet, mint közösségi büntetés*. In: Borbíró Andrea – KissAnna - Velez Edit - Garami Lajos (szerk.): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium*. Budapest.
- ” Dávid Lilla (2013): *A hazai pártfogó felügyelet intézkedésének szerepe a fiatalok bűnelkövetésének megelőzésében*. Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskolája
- ” Farkas Edith (1912): *A hivatalos pártfogó (Probation officer)*. Szent István Társulat, Stephaneum Nyomda
- ” Gard, Raymond (2007): *The first probation officers in England and Wales 1906-14*, *British Journal of Criminology*, Vol. 47, Number 5, 938-956. o.
- ” Gelsthorpe Loraine and Rod Morgan (eds.) (2007): *Handbook of Probation*. Cullompton: Willan
- ” Kun Béla, Marschalkó János és Rottenbiller Fülöp (1911): *A fiatalok támogatására hivatott jótékony célú intézmények Magyarországon*. Budapest: Wodianer és Fiai Könyvnyomda
- ” Márfi Attila (2008): *Rabsegélyezés a Dunántúlon a dualizmus alatt*
- ” Bűn és bűnhődés I., Győri Tanulmányok, Tudományos Szemle, 2000/23. http://www.mediawave.hu/mediawave/konf/1999/2000_BUN_ES_BUNHODES_MARFI.html
- ” Mezey Barna (1997): *Rabsegélyezés, patronage-ügy, utógondozás. A rabgondozás történelmi tendenciái*. Kriminológiai Közlemények 55. 173-193
- ” Pulszky Ágost és Tauffer Emil (1867): *A börtönügy múltja, elmélete, jelen állása, különös tekintettel Magyarországra*. Pest: Emich Gusztáv Kiadványa
- ” Vókó György (2014): *A magyar büntetés-végrehajtási jog*. Dialóg-Campus.

FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK

- § Az Európa Tanács a Pártfogási Szabályairól szóló R (2010) 1. sz. ajánlása
- § 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

- § 1913. évi VII. törvénycikk a fiatalkorúak bíróságáról
- § 1908. évi XXXVI: tc a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról
- § 1979 évi 11. tvr. a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról
- § 1975. évi tvr. a szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról
- § 1951. évi 34. törvényerejű rendelet a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről
- § 12/1965. (VII. 11.) Korm. Rendelet a szabadságvesztésből szabadult személyek munkába állításáról
- § 55/1960. (XII. 22.) Korm. rendelet a börtönből szabadult személyek munkába állításáról
- § 7/1998. (III. 11.) NM rendelet a fiatalkorúak pártfogó felügyeletének végrehajtási szabályairól
- § 6/1980. (VI. 24.) OM rendelet a fiatalkorúak pártfogó felügyeletéről, a javítóintézeti nevelésről és egyes eljárási rendelkezésekről
- § 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet a pártfogó felügyelet végrehajtásának és az elítéltek utógondozásának részletes szabályairól
- § 3/1975. (XII. 15.) IM rendelet a szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról szóló 1975. évi 20. tvr. végrehajtásáról
- § 27.400/1909. I. M. sz. rendelet a fiatalkorúak felügyelő hatóságáról.
- § 27.100/1909. I. M. sz. rendelet a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908: XXXVI. törvénycikknek a fiatalkorúakra vonatkozó második fejezetében foglalt rendelkezések végrehajtásáról

INTERNETES FORRÁSOK

- <https://law.jrank.org/pages/1817/Probation-Parole-History-Goals-Decision-Making-Origins-probation-parole.html>

A TANULMÁNYKÖTET SZERZŐI

Dr. Balogh János r. vezérőrnagy
országos rendőrfőkapitány

Dr. Bolcsik Zoltán r. vezérőrnagy
főigazgató, Nemzeti Védelmi Szolgálat

Cieleszky Péter r. ezredes
főtanácsadó, Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ

Dr. Góra Zoltán t. vezérőrnagy
főigazgató, Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság

Dr. Hatala József
elnök, Nemzeti Bünmegelőzési Tanács

Dr. Kiss-Rigó László
püspök, Szeged-Csanádi Egyházmegye

Dr. Kiss Zoltán nb. vezérőrnagy
főigazgató, Alkotmányvédelmi Hivatal

Dr. Kónya István
elnökhelyettes, Kúria

Dr. Korinek László professor emeritus,
az MTA rendes tagja

Korom Ferenc altábornagy
Magyar Honvédség parancsnoka

Dr. Lajtár István PhD c. egyetemi tanár
legfőbb ügyész helyettes

Dr. Mezey Barna egyetemi tanár,
Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar,
Magyar Állam-és Jogtörténeti Tanszék,
ORCID ID: 0000-0002-2234-9452

Prof. Dr. habil Polt Péter egyetemi tanár
legfőbb ügyész

Dr. Szabó Hedvig nb. vezérőrnagy
főigazgató, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

Dr. Székely János szombathelyi megyéspüspök,
Magyar Katolikus Püspöki Konferencia Caritas in Veritate Bizottsága
elnöke

Dr. Takács Tibor r. vezérőrnagy
főigazgató, Terrorrelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ

Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy
országos parancsnok, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Urbán Attila nb. alezredes
AH Tudományos Tanács elnöke

Dr. Vágó Zoltán r. alezredes
főosztályvezető, Nemzeti Védelmi Szolgálat

Dr. Végh Zsuzsanna ny. r. dandártábornok
főigazgató, Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal

Dr. Velez Edit
vezető-kormánytanácsos, Igazságügyi Minisztérium

Prof. em. Dr. Vókó György DSc.
igazgató, Országos Kriminológiai Intézet, főtanácsos,
MTA Doktora, egyetemi tanár,
Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Jog- és Államtudományi Kar

